

Som i en boble.

Velstående colombianere - vold, usikkerhet og kamp om rom

Hovedfagsoppgave i sosialantropologi

Kristina Lucumí Johansen

Institutt for sosialantropologi

Universitetet i Bergen

Høsten 2004

Forord

Det har vært en spennende og lærerik, men også til tider frustrerende prosess å arbeide med denne oppgaven. Når jeg nå endelig er ferdig, vil jeg benytte anledningen til å uttrykke hvor glad jeg er for all den hjelp og støtte jeg har fått underveis.

Først av alt vil jeg takke alle de colombianerne som har tatt seg tid til å være sammen med meg, som har invitert meg med hjem og vist meg rundt i byen, som har presentert meg for venner og familie, svart på alle mine spørsmål og på andre måter muliggjort feltarbeidet mitt i Bogotá. I Colombia vil jeg også takke Monica Thérien ved Universidad de los Andes for å inspirere meg til å skrive om frykt; Claudia Steiner, Leonardo Montenegro og Hernando Gómez Serrano for faglige samtaler om tematikken min. I Norge har jeg blant annet hatt inspirerende samtaler med Alvaro Ramirez, Anne Waldrop og Christian Krohn-Hansen.

Dernest vil jeg gjerne takke Adriana Sossa og Luis Guillermo Pinzón for å introdusere meg for Colombia. Hadde ikke dere vekket en nysgjerrighet for dette landet i meg, hadde jeg aldri skrevet denne oppgaven. I Norge har andre latinamerikanske venner bidratt til å holde interessen for kontinentet ved like. Takk spesielt til Yanina Lopez for faglige diskusjoner og et godt vennskap.

På institutt for sosialantropologi ved UiB vil jeg takke veilederen min, Eldar Bråten, for konstruktiv kritikk, oppmuntring og kyndig veiledning. Takk også til alle medstudenter for litteraturtips, diskusjoner og sosialt samvær, og spesielt takk til Margit Ystanes, Siv Elin Ånestad, Helene Corneliussen, Bernhard Benum, og Kristin Vestrheim for nyttige kommentarer til ulike deler av oppgaven og Marit Lønningen for hjelp med formatering.

Takk til andre venner i Norge og ellers som har delt mine bekymringer og fått meg til å tenke på andre ting enn oppgaven en gang i blant.

Ikke minst vil jeg takke Adolfo Lucumí for at du har lært meg mye om Colombia som har dannet et bakteppe for oppgaven. Takk for at du alltid har vært der og gitt meg trøst og oppmuntring når jeg har vært sliten og frustrert. Takk også til Sølve og Terje Johansen for all støtte og tro på meg! Både tilbakemeldingene på oppgaven, men også all annen hjelp jeg har fått, har vært av stor betydning for meg, og har bidratt til å gjøre det mulig for meg å fullføre denne oppgaven.

Jeg vil takke for økonomisk støtte fra Det samfunnsvitenskapelige fakultetet ved UiB og L. Meltzers Høyskolefond. Tilslutt vil jeg takke AIDEKA for tillatelse til å bruke illustrasjonen på forsiden, som er hentet fra: <http://www.aideka.tv/wka/index.html>

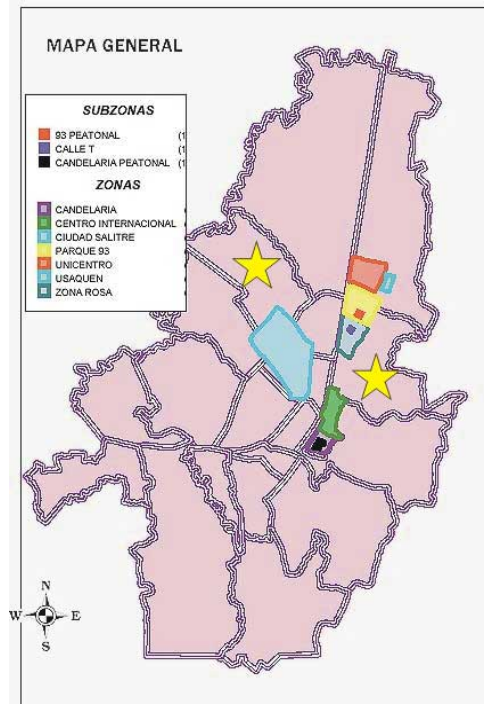
Kart over Colombia

Hentet fra University of Texas' hjemmeside:

http://www.lib.utexas.edu/maps/americas/colombia_pol_2001.jpg

To kart over Bogotá

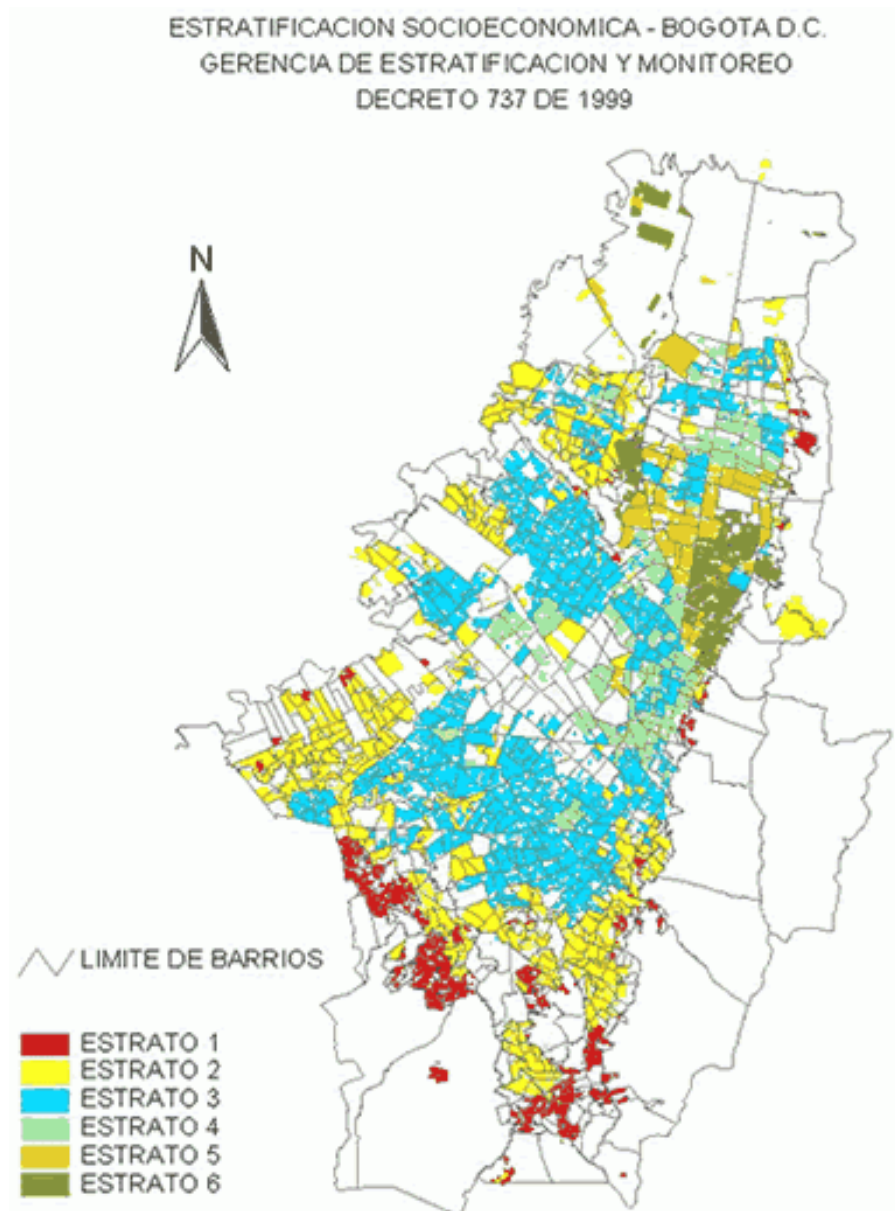
På kartet til venstre er de sonene som betraktes som mest attraktive for turister blitt uthevet - soner som i stor grad sammenfaller med de sosiale rommene velstående vanligvis frekventerer i byen.

Hentet fra Guía turística de Bogotá.

Dette kartet beskrives som **den nordlige delen av Bogotá**, men viser i realiteten bare den mest velstående sektoren av det geografiske nord. Området avgrenses mot øst av Carrera Séptima (7), av Caracas, eller Avenida 13 mot vest, mens Avenida 127 markerer grensen mot nord og calle 72 markerer grensen mot sør.. Fra <http://www.bogota-dc.com/maps/bog-map1.htm>

Kart over ulike samfunnslag ("estratos sociales") i Bogotá

Hentet fra hjemmesiden til Departamento Administrativo de Planeación, DAPD:

<http://www.dapd.gov.co/www/section-1717.jsp>

Det nordlige Bogotá

Carrera Séptima / Calle 72

Calle 100

<i>Introduksjon</i>	4
1.1 Usikkerhet, ulikhet og mobilitet i en globalisert verden	4
Volden i Colombia	6
Oppbygging av oppgaven.....	9
1.2 Velstående – differensieringsprosesser og selvklassifisering	10
Tall om sosial ulikhet i dagens Colombia	13
Ulikhetenes "naturlighet"	13
Hva vil det si å være velstående i Bogotá?.....	15
Differensieringer blant mine informanter	18
Klasse, kultur og moral	19
1.3 Den væpnede konflikten - og vold generelt	23
Fra "La Violencia" til "El conflicto armado"	23
Makropolitisk kontekst 2002: Konflikten etter bruddet på fredssamtalene.....	26
Den væpnede konflikten og volden mot velstående.....	28
Konflikten kommer nærmere.....	32
Voldens kompleksitet: Geriljakrig og utbredt voldelig kriminalitet	34
1.4 Feltarbeid og metoder: Velståendes livsverden fra innsida og utsida	35
Hvorfor studere velstående?	35
"Multilokalt" feltarbeid	36
Nærhet og avstand til studieobjektet.....	39
<i>Trygge rom, grenser og farlige soner</i>	41
2.1 Hvordan orientere seg i Bogotá	42
Det velstående nord og sentrum	44
Forflytninger i byen	48
Alejandros opplevelse av det nordlige Bogotá.....	50
2.2 Geografisk og sosial avstand	55
Nord vs. Sør	55
Rikdom og fattigdom side ved side.....	60
2.3 Usikkerhet og grenser i Bogotá - og i Colombia ellers	62
Grenser og begrensninger, sfærer, soner, og rom	65
Individuelle strategier og habitus	67
Innsnevrede bevegelsesrom	68
<i>Praktisk håndtering av usikkerhet</i>	74

3.1 Sikkerhetens arkitektur	75
Lukkede rom og eksklusjon	77
Familien Ochoas trygge boligkompleks.....	77
Kjøpesenteret Centro Andino: Velstand og vakhold	78
Universidad de los Andes: Liten "boble" midt i sentrum	80
Grenser og heterogenitet i universitetets omgivelser.....	82
Usynlige grenser og eksklusjon i byrommet.....	84
3.2 Sikkerhetsmekanismer som daglig praksis.....	86
Mistillit, våkenhet og et blikk for farer.....	88
Frykten for De Andres blikk: Holde en lav profil.....	90
Sårbarheten ved å spasere i byens gater.....	91
Bilens beskyttelse og utsatthet	93
Møter og avvísninger i lyskrysset.....	96
Unnvikende blikk, usynliggjøring og distansering.....	98
3.3 Grensekryssere og motstand mot lukkede rom	99
Byvandring og utforskning av symbolske grenser.....	101
<i>Eksistensiell håndtering av usikkerhet</i>	<i>104</i>
4.1 Bobler og glasskrin.....	105
4.2 Hverdagens aktiviteter.....	107
Å "fortsette å leve": Overlevelsesstrategi eller politisk motstandsprosjekt?	110
Å tenke positivt.....	114
4.3 Behovet for å "koble seg ut"	115
Unngå TV-nyheter og snakk om konflikten	117
Behov for "ontologisk sikkerhet"?	119
4.4 Bobler og virkelighet.....	121
Normalisering, maktesløshet og ansvarsfølelse	125
<i>Ytre og indre fiender.....</i>	<i>133</i>
5.1 Fiendens mange ansikter	133
Stereotypier om de fattige andre – før og nå	139
Internflyktninger og andre marginaliserte	142
Den truende urenheten.....	143
"Alle linjer har blitt krysset": Utfordringer av orden	147
5.2 Hva hvis hjelperne er fra geriljaen? Trusler fra innsida.....	150

Hjemmet som tilfluktssted	150
Ambivalente arbeidsrelasjoner	151
Trusler på arbeidsplassen, universitetet og i nærmiljøet	152
Vold og usikkerhet hjemme og på landstedet	154
"A culture of terror"?	158
<i>Sikkerhetspolitikk og "gjenerobring" på lokalt og nasjonalt plan</i>	162
6.1 Visjoner om en vakrere, sikrere og mer ordnet by	163
Utvikling av en "borgerkultur"	166
Møteplasser, tillit og likhet	167
Parque de la 93 – vellykket gjenerobring av det offentlige rom?	169
6.2 Trusler: "Invasjon", "okkupasjon", "infeksjon" og "forurensning"	172
En "løsning": Sosial rensking	177
6.3 Sikkerhetspolitikk på lokalt og nasjonalt nivå	179
President Uribe og den "demokratiske sikkerheten"	180
Sikkerhetspolitikk - på bekostning av andre utfordringer?	182
6.4 Den andre volden	185
Andre stemmer: Erfaringer med statlig og paramilitær vold	189
Usikkerheten og den skitne krigen	192
<i>Konkluderende tanker</i>	194
Vold: Erfaringer, mening og orden	194
Håndteringer	198
Kan "boblene" bestå for alltid?	200
<i>Litteraturliste:</i>	203
Sluttnoter:	208

Introduksjon

1.1 Usikkerhet, ulikhet og mobilitet i en globalisert verden

Den globaliserte verden knyttes til mobilitet og til en opphevelse av det geografiske rommets begrensninger. Man får inntrykk av at det nærmest er en ubegrenset flyt av personer, varer og tjenester over geografiske grenser. Samtidig krysses tilsynelatende sosiale ”grenser” knyttet til kategorier som klasse og etnisitet i større grad enn tidligere. Alle er imidlertid ikke like mobile, understreker Zygmunt Bauman (1998). Han hevder at den fattige majoriteten i større eller mindre grad er stedbundet, og at bevegelighet er blitt den mektigste og mest ettertraktede lagdelingsfaktoren. Elitene kjennetegnes ved en bevegelighet som er forbundet med frakobling av makt fra forpliktelser og med en frihet fra plikten til å bidra til det daglige liv og til videreføringen av fellesskapet, påpeker han (1998:29-30). De rike og mektige elitene var også tidligere mer kosmopolitisk orientert enn resten av befolkningen, men deres løsrivelse fra lokalsamfunnet gjelder i enda større grad i dag. Likevel understreker han at elitenes eksterritorialitet blir sikret på en ytterst materiell måte, gjennom å leve i avgrensede rom. De trenger den tryggheten som isolasjonen gir, en immunitet mot lokal innblanding, en isolasjon omgjort til personlig "sikkerhet". Avterritorialiseringen av makten går derfor hånd i hånd med den stadig strengere struktureringen av territoriet, skriver Bauman (1998:39-40). Til grunn ligger en usikkerhet som både ses i sammenheng med frykten for kriminalitet, og med den uvisse framtida som møter oss: I dagens samfunn er enhver potensielt overflødig eller kan erstattes. Selv privilegiene er sårbare og utsatt for trusler (Bauman 1998:11).

Bauman trekker altså fram flere sentrale kjennetegn ved dagens senmoderne eller globaliserte verden: Den fortsatte eksistensen av store sosiale forskjeller - selv om disse til dels får nye former; og den omfattende usikkerheten menneskene lever med. Begge disse fenomenene kommer til uttrykk romlig. I Colombia er også de sosiale ulikhetene store, og usikkerheten er et sentralt trekk ved sosialt liv. I denne oppgaven danner nettopp disse trekkene utgangspunkt for å se nærmere på hvordan volden virker inn på velstående bogotaneres liv, og hvordan de håndterer dette i hverdagen. Underveis i feltarbeidet mitt i Bogotá ble det dessuten tydelig for meg at usikkerhet og sosial ulikhet på mange måter

manifesteres i rommet, og at velståendes håndtering av egen livssituasjon kan knyttes til etableringen av fysiske, sosiale og mentale rom som beskytter dem mot truslene utenfra. I oppgaven skal jeg se nærmere på hvordan disse utfordringene takles - både gjennom individuelle strategier, gjennom arkitektoniske og romlige løsninger og gjennom kommunal, statlig og privat sikkerhetspolitikk. Dessuten skal jeg fokusere på eksistensen av fredelige "bobler" - som enkelte informanter kaller disse rommene - hvor vold og fattigdom i større eller mindre grad holdes på avstand. Tittelen på oppgaven, *Som i en boble*, tar utgangspunkt i dette. Mine velstående informanter tilbringer i stor grad hverdagslivet i disse rommene. Om elitenes isolasjon på globalt plan skriver Zygmunt Bauman:

Elitene har *valgt* isolasjon og *betaler* rundhåndet og villig for den. Resten av befolkningen blir avskåret og *tvinges* til å betale en høy kulturell, psykologisk og politisk pris for sin egen isolasjon. (...) De får sperret adkomsten til det som før var "fellesrom". De blir arrestert og avvist og får sjokk når de forviller seg inn på forbudte områder, hvis de har oversett varselskiltene med "privat område" eller ikke har forstått meningen med antydningene og tegnene på at adgangen er forbudt. (...) Makteløse og neglisjerte innbyggere i de "utestengte", sammenklemte og stadig utsatte pressområdene svarer med sine egne aggressive aktiviteter; de forsøker å sette opp sine egne "adgang forbudt"-skilt ved grensene til sine egne gettoiserte områder (1998:40-41).

Bauman skriver videre at de befestningene som bygges av elitene, og det "selvforsvaret-gjennom-aggresjon" som praktiseres av dem som blir igjen utenfor murene, har en gjensidig forsterkende effekt, noe som kan belyses av Gregory Batesons teori om "skismogene kjeder" (Bauman 1998:41). I følge denne teorien vil sannsynligvis et skisma oppstå og utdypes til det ikke lenger kan repareres, når det oppstår en situasjon hvor adferd X, Y og Z er standard svar på X, Y og Z. Bateson eksemplifiserer dette med skryt, mens et annet nærliggende eksempel er vold. Hvis hver gruppe gjengjelder den andres vold med mer vold, skaper det en prosess som ikke kan stoppes, men bare fører til mer rivalisering, fiendtligheter og til et sammenbrudd i hele systemet. På denne måten kan vi også snakke om en kamp om rom i Bogotá og Colombia generelt, eller en "romkrig", som Bauman kaller det, hvor det eksisterer motsetninger mellom ulike grupper, og disse utfører gjensidig fiendtlige handlinger mot hverandre.

Colombias hovedstad Bogotá, som står i sentrum for denne oppgaven, bærer altså preg av vold og usikkerhet, og velstående berøres på ulike vis av dette. Kan de betraktes som en del av de mobile elitene som Bauman beskriver, som beveger seg ubegrenset rundt omkring i verden på forretnings- studie- og feriereiser og gjennom internett og TV? Eller legger vold og usikkerhet begrensinger på deres bevegelsesfrihet? I oppgaven vil jeg se på hvilken rolle grenser og begrensninger spiller i deres opplevelse og håndtering av hjembyen og hjemlandet.

Volden i Colombia

Situasjonen er spesielt komplisert i Colombia, fordi landet både kjennetegnes av et svært høyt voldsnivå og en omfattende kriminalitet, og i tillegg av en oppsiktsvekkende bruk av politisk vold i den væpnede konflikten mellom de væpnede styrkene, de paramilitære og geriljaen. Politisk vold forekommer også i geriljaens erklærte krig mot "oligarkiet", og når statlige og paramilitære aktører forfølger opposisjonelle. Den aktuelle situasjonen i Colombia kan derfor karakteriseres som en kamp om rom på mange plan: I de velståendes tilfelle er det en kamp for å beskytte sine trygge og privilegerte rom, i ekskluderte colombianeres tilfelle en kamp for å få en "plass i sola", dvs. inkluderes økonomisk, politisk og sosialt, i geriljaens tilfelle en kamp for å trenge inn i landets sosiale og mentale rom for å virkeliggjøre sitt politiske prosjekt, og i myndighetenes tilfelle et gjenerobningsprosjekt av både lokale og nasjonale territorier. Denne oppgaven handler derfor blant annet om volden og den romlige erobringen, eksklusjonen og gjenerobringens dialektikk.

Volden i Colombia har ikke oppstått verken med de første geriljaenes fremvekst på 60-tallet eller med angrepet på World Trade Center 11. september 2001. Landet har en historie preget av kolonisering og av en rekke kriger som har tatt hundretusenvise av menneskeliv og drevet millioner på flukt. I *Societies of Fear – The Legacy of Civil War, Violence and Terror in Latin America* (1999) analyseres kontinentets nære fortid med fokus på de lange tradisjonene både militærdiktaturer og formelle demokratier har for å ta i bruk vold og terror, både for å bekjempe opposisjonelle og generelt for å holde befolkningen under kontroll. Dirk Kruijt og Kees Koonings skriver at de langsiktige konsekvensene av vold, undertrykkelse og arbitrære handlinger har satt spor i det politiske landskapet i Latin-Amerika. Dette medvirker til å skape samfunn preget av frykt ("societies of fear"). Forfatterne trekker fram to faktorer som ligger til grunn for den politiske og sosiale volden i Latin-Amerika: Den langvarige sosiale eksklusjonen og voldstradisjonene i statlige og politiske praksiser. Det siste refererer til

institusjonaliseringen av arbitrær voldsbruk i statsapparatet og de effektene det har, i form av en generalisert frykt, på politikk og sosialt liv generelt (1999:4). Videre skriver de at Colombia er et eksempel på en generell tendens i Latin-Amerika som de kaller "demokratisering" av volden. Dette innebærer at voldsutøvelse ikke lenger er forbeholdt de tradisjonelt mektige og uniformskledde, men i dag framstår som en mulighet for en rekke aktører med ulike målsetninger (1999:11). Den "nye volden" medfører nye former for sosial og politisk usikkerhet, påpeker Kruijt og Koonings. Vi kan altså si at volden utøves av ulike aktører, både definert som "legale" og "illegale". Det å okkupere fysiske, sosiale og mentale rom gjennom vold og terror er en praksis mange tar i bruk.

Imidlertid er det ikke sikkert at elitene selv ser det på denne måten. Ikke en gang medlemmer av de væpnede styrkene betrakter sine egne aktiviteter som vold, snarere er det "sikkerhetsoperasjoner". De sivile velstående betrakter seg i hvert fall ikke som voldsutøvere, og det er ikke sikkert at de er enige med Bauman om at de har valgt isolasjonen selv. Tvert i mot ser mange informanter ut til å oppleve at volden er noe de påføres utenfra; den framstår som en invasjon fra ulike farlige aktører som gerilja, narkotrafikanter og overfallsmenn, og i andre rekke fattige. Innestengelsen framstår snarere som en respons på dette, noe en av informantene mine, Fernando (rundt 30 og redaktør for en betydningsfull mediebedrift i Bogotá), beskriver slik:

I fortiden var konflikten rural, fjern, og berørte oss ikke [i Bogotá]. Så, for noen måneder siden, i 2001, endret krigen scenario. Det fins to land i Colombia: Et urbant, kosmopolitisk land, halvindustrialisert, hvor det fins en stat, en middels politisk bevissthet, framskritt og økonomisk aktivitet, og hvor 70 % av befolkningen lever. Og et ruralt, føydalt land, hvor den væpnede konflikten er, og hvor de væpnede aktørene har territoriell kontroll. Det som skjer nå, er at krigen forflytter seg fra det andre landet til det første. Den overføres, den urbaniseres. Bombene, sprengladningene som FARC-[geriljaen] (og hvem vet hvilke andre¹) har plassert viser hvordan man bruker terror (...) for å skape frykt i samfunnet.

Når Fernando sier at landsbygda og det urbane Colombia kan betraktes som to forskjellige land, understreker han hvor lite de to områdene har å gjøre med hverandre, og plasserer voldens opphav i det "andre" landet, det som ikke har noe med staten - eller med ham - å gjøre. Volden, framfor alt geriljaens vold, oppstår altså et sted der ute i den rurale og føydale virkeligheten, hvor geriljaen har kontroll over store territorier. Samtidig gir Fernandos analyse

oss innsikt i voldens konsekvenser for befolkningen i Bogotá, og da spesielt det klimaet av usikkerhet og de begrensningene på folks liv den fører til. Han fremholder altså folks opplevelser, og ikke "årsakene" til volden.

Allen Feldman kritiserer i *Formations of Violence* tendensen til å forstå volden i Nord-Irland som et uttrykk for "dypere" sosialøkonomiske og ideologiske forhold. Selv betrakter han volden som en praksis som løsriver seg fra opprinnelige kontekster og skaper betingelser for sin egen reproduksjon (1991:20). Den politiske volden som utøves av væpnede grupper og av staten kan i stor grad betraktes som autonom, som en sfære av sosial diskurs og transaksjon som legitimerer seg selv, mener Feldman (1991:5). Han er opptatt av voldens former og formasjoner, volden som "performed practice", heller enn å påvise en kontinuitet mellom sosiale kontekster og voldelig praksis. Feldman ønsker å trekke oppmerksomheten mot volden i seg selv. Han påpeker at det fins en motsetning mellom den instrumentelle forestillingen ("imaginary") om politisk rasjonalitet, på den ene sida, og den materielle voldens semantiske overskudd ("excess"), på den andre sida (1991:16). Volden kan ikke forklares utelukkende med noe utenfor eller forut for den selv, og de rasjonelle intensjonene bak voldshandlinger kan ikke helt forklare hvilke former volden tar og hvilke konsekvenser det får.

Det er åpenbart at faktorer som marginalisering og politisk eksklusjon ikke automatisk fører til vold. Likevel mener jeg det blir galt å si at slike faktorer ikke spiller noen rolle når vi skal forklare vold. Mens den første forklaringsmodellen står i fare for å overse hvordan volden og frykten faktisk framstår, hvilke former den tar, og hvordan den oppleves av colombianerne, risikerer den andre forklaringsmodellen å se bort fra voldens mulige sosiale og politiske årsaker, noe som igjen kan gjøre det vanskelig å finne veier ut av den krisen Colombia befinner seg i. Derfor mener jeg det er viktig å ta i betraktning begge deler.

I denne oppgaven kommer jeg altså til å gjøre rede for hvordan volden virker inn på velstående bogotaneres situasjon, og hvordan de opplever og håndterer ulike trusler mot deres eget liv og sikkerhet. Mitt hovedanliggende er verken å svare på hvorfor volden eksisterer eller å gi en eksakt beskrivelse av volden som sådan. Dette er ikke en oppgave om den væpnede konflikten eller om kriminalitet i seg selv, men om hvordan disse fenomenene preger sosialt liv i Bogotá, først og fremst velståendes liv og deres relasjoner til omverdenen. Først vil jeg likevel skissere noen historiske sammenhenger mellom velstand, ulikhet, vold og usikkerhet.

Historisk har det pågått to prosesser som kommer sammen i én lukkende, tilbaketrekkende adferd hos den sivile eliten i Colombia. For det første har velstående

tradisjonelt vært *segregert og differensiert seg* fra ”lavere lag” gjennom å leve i adskilte bydeler og skille seg ut gjennom annerledes klesstil og konsum. For det andre har velstående *lukket seg inne som respons på ulike typer vold* (kriminalitet og geriljakrigføring). Hvis den første typen isolasjon er frivillig, så gjør truslene fra utsida at det som i utgangspunktet var et tilfluktssted fra de fattige i dag også kan oppleves som et fengsel.

Er det mulig å bestemme hvilken av de to prosessene som startet først? Er det volden og den usikkerheten den forårsaker som resulterer i etableringen av en viss sosial orden som bygger på eksklusjon av den potensielt farlige majoriteten? Eller er det den sosiale ordenen som provoserer fram voldelige handlinger? Mer fruktbart tror jeg det er å si at det historisk har eksistert en kompleks dialektikk mellom de to prosessene, og at ulike faktorer som differensiering, stereotypier, frykt og voldelige praksiser spiller inn.

I oppgaven er jeg opptatt av å få fram to ting: For det første vil jeg forsøke å formidle den frykten, smerten og usikkerheten velstående i Bogotá føler, og den intense trangen de har til å fortsette å leve, og beskytte seg selv og sine kjære. Jeg skal fordype meg i hvordan volden virker inn på dagliglivet til velstående, hvordan den setter preg på deres mobilitet og sikkerhet i byrommet (og ellers i Colombia), og hvordan de håndterer dette praktisk og mentalt. For det andre ønsker jeg å belyse sosiale konsekvenser av det livet de fører. Opprettholdelsen av deres beskyttede verden innebærer en fortsettelse av mange hundre års eksklusjon, marginalisering og usynliggjøring av fattige.

Oppbygging av oppgaven

I resten av dette innledende kapittelet skal jeg skissere noen faktorer som kan bidra til å kontekstualisere hoveddelen: Først om velstående i en historisk sammenheng og om hvilke fellestrekk mine informanter har, og hvordan de definerer seg selv i forhold til andre. Deretter noen trekk ved den væpnede konflikten og volden generelt i Colombia, både i en historisk kontekst og med vekt på den aktuelle situasjonen under den perioden jeg gjennomførte feltarbeidet. Til slutt ønsker jeg å si noe om selve feltarbeidet, om mitt utgangspunkt og mine metoder, og om utfordringer jeg har stått overfor underveis.

De andre kapitlene i oppgaven er organisert på følgende måte: Kapittel 2 handler om Bogotás ulike fysiske, sosiale og eksistensielle rom, med vekt på hvordan byen oppleves og konseptualiseres av velstående. Jeg er opptatt av å vise hvordan byen består av ulike, kontrasterende rom som framstår som mer eller mindre trygge, og å vise hvordan grensene

mellom de ulike sektorene manifesteres. Kapittel 3 går dypere inn i hvordan usikkerheten håndteres gjennom en bestemt arkitektur og en hverdaglig praksis som har til hensikt å skape sikkerhet, men som også har andre konsekvenser for sosialt liv i byen. Innelukkelse og unngåelse er de mest framtrepende tendensene i velståendes håndtering, men det finnes også velstående som utfordrer de geografiske og sosiale grensene; begge deler vil bli belyst. Kapittel 4 dreier seg om hvordan de beskyttede, sosiale rommene hvor velstående tilbringer store deler av hverdagen ofte virker sammen med eksistensielle måter å håndtere dagliglivet på. Informantenes metaforer, om å leve i "bobler" eller "glasskrin", og å "koble seg ut" bidrar til å belyse dette. I Kapittel 5 drøfter jeg hvordan relasjonene mellom velstående og fattige bærer preg av frykt og stereotyper. Her diskuterer jeg hvordan velstående står overfor farer i hverdagen, og viser at håndteringen av dette både kan forstås som symbolske grensemarkeringer og som sikkerhetsmekanismer. Jeg viser også hvordan grenser og murer ikke alltid forhindrer eksistensen av trusler på innsida av de beskyttede rommene. Kapittel 6 tar for seg lokale og nasjonale myndigheters sikkerhetspolitikk og prosjekter for å gjenerobre territoriet. Her løftes blikket bort fra velståendes forståelse og hverdagslivets interaksjon, og rettes mot hvordan usikkerhet, stereotyper om de Andre og kampen om rom reflekteres i politikken. Her vil jeg også fokusere på volden og usikkerheten sett fra underprivilegerte og opposisjonelles synsvinkel.

1.2 Velstående – differensieringsprosesser og selvklassifisering

Colombia har et viktig likhetstrekk med resten av det latinamerikanske kontinentet: landets fortid som spansk koloni som har lagt føringer for dagens samfunn både kulturelt, økonomisk, politisk og sosialt. Colombia ble etter erobringen et sterkt stratifisert samfunn, hvor etnisk tilhørighet var et viktig kriterium for å skille mellom innbyggerne. Peter Wade kaller kolonitidas samfunnsform for et kastesamfunn: I dette kastesamfunnet, som var besatt av hudfarge og sosial kondisjon, var det bare én ting som var sikkert: å være svart eller indianer var dårlig, å være hvit var bra (Wade 1997:40). Wade legger til at rasehierarkiet i stor grad samsvarer med et klassebasert hierarki (1997:52). Under kolonitida regjerte en liten spansk elite over en majoritetsbefolkning som de betraktet som "ville" indianere og "primitive" afrikanske slaver, i tillegg til en etter hvert ganske stor mestisbefolkning. Uavhengigheten fra Spania representerte først og fremst et maktskifte fra spanskfødte til personer som var født i

Colombia, men av spansk herkomst. Wade påpeker at moderniteten og framskrittet ble assosiert med Europa og de hvite (1997:41).

Thomas Fischer understreker at sosial ulikhet ble reproduisert gjennom den europeisk inspirerte livsstilen som overklassen i Bogotá dyrket på 1800-tallet. "After the second half of the year 1830 a group of bogotanos began to ostensibly differentiate themselves from the rest of the urban population, and from the rest of the country" (1999:36), skriver han. I denne prosessen var "kultur" en viktig kategori for å skille mellom ulike sosiale grupper. Fischer forklarer at den kulturelle skillelinja mellom høyere sosiale lag av befolkningen og de andre sosiale gruppene var knyttet til etnisk tilhørighet, tilgang på eiendommer og eksklusive relasjoner, i tillegg til utdanning. Han peker på følgende: Det øvre sosiale lag = en ledende kulturell gruppe = hvite = rike = eksklusive = kultiverte og anstendige, og på andre sida: De andre sosiale lagene = uten kultur = indianere eller mestiser = fattige = uten forbindelser til mektige personer (1999:43-44).

Ulikhetene kom også på denne tida til uttrykk i byens geografi: De velstående beveget seg i et begrenset rom, og boligene deres opptok kun noen få av byens gater. Fischer siterer reiseberetningen til franskmannen Pierre D'Espargnat, som bodde i Bogotá 1897-98, og som beskriver de velståendes bosted i det historiske sentrum av Bogotá:

Alt det rike og elegante befinner seg i Calle Real og i omgivelsene, La Calle del Florián, La Plaza de Bolívar, La Plaza de Santander; det store sentrum for fornøyer og handel. Etter hvert som man beveger seg bort derfra, enten man går oppover mot byens høyeste punkt eller går ned mot jernbanen, så må man gå gjennom stadig mer fattige og triste soner, med en folkelig heslighet ("fealdad popular"), gråaktig og trist, som alltid gjør en desillusjonert ("desencanto") og sorgfull når en kommer til en stor by (Fischer 1999:46).

Overklassen levde og arbeidet i byens kjerne, hvor de også gikk i kirken, utdannet sine barn og tilbrakte en stor del av fritida si. De orienterte seg estetisk mot Europa gjennom møbler og interiør i huset, gjennom klærne de gikk med, gjennom mat og drikke, og gjennom europeisk litteratur og tidsskrift, og opprettholdt alltid Europa, og dets "hovedstad" Paris som referansepunkt, påpeker Fischer. Denne differensieringsprosessen mellom ulike sosiale grupper er også den colombianske antropologen Zandra Pedraza opptatt av, men hun fokuserer på tidsrommet fra de siste tiårene av 1800-tallet og helt fram til 1980-tallet. Hun studerer hvordan borgerskapet i Colombia framdyrker sensibilitet og god smak som distinktive

egenskaper, inspirert av liknende prosesser i Europa (1999:19). Utviklingen av modernitetens sosiale orden var fundert på en spansk og katolsk arv, men også på en bestemt klassestruktur og kjønnsstruktur, skriver Pedraza (1999:20). Middelklassen og overklassen vektlegger utvikling av sansene, tilegnelse av vitenskapelig kunnskap, kontroll over kroppen, utvikling av en praktisk sans, forfinelse, edle følelser og god smak, og disse egenskapene blir uttrykk for deres økonomiske og symbolske kapital. Folket, på sin side, skulle moderniseres gjennom folkeopplysning og forbedret hygiene for å kunne ta del i industrialiseringen av det colombianske samfunnet.

Michael Taussig (1987) er også opptatt av dikotomiene mellom sivilisasjon og barbari, mellom kultur og villskap i Colombia. Han legger imidlertid liten vekt på de symbolske distinksjonene som kommer til uttrykk i utsøkt smak, eleganse og renhet, men fokuserer på volden og terrorens rolle. Taussig har studert forholdet mellom indianere og "colonos" (kolonister, nybyggere), og de maktrelasjonene og den terroren som blir brukt under etableringen av gummiutvinningen i det sørlige Colombia på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Før Putumayo-regionen ble "erobret" ("conquistar"), og indianerne som levde der ble "jaktet på" ("caza de indios"), var dette en region av landet som den hvite eliten hadde lite kjennskap til og ingen reell kontroll over. Underveis i koloniseringen ble brutal vold, tortur og drap rutinemessig brukt, og arbeidsrelasjonene i gummihandelen liknet på slaveri. Taussig ser disse prosessene i lys av motsetningene mellom de hvite, kristne erobrerne som betraktet seg selv som representanter for sivilisasjonen, og den lokale indianerbefolkningen, som ble betraktet som barbarer og kannibaler av de første. Han understreker at vi må ta i betraktning terrorens viktige rolle når vi studerer etableringen av et koloniale hegemoni i Den Nye verden (1987:5). Taussig påpeker at narrative om kannibalisme og om indianernes barbari utgjør en mektig politisk kraft som muliggjør både erobringen av Amerika og gummikoloniseringen. Historiene skaper en terrorkultur som dominerer både hvite og indianere (1987:121). Hans komplekse analyse av volden og fryktens mimetiske former, av dialektikken mellom frykten for "de villes" angrep, og den volden som tas i bruk av "de siviliserte" for å kontrollere dette, kan være fruktbar å ta i betraktning når vi studerer vold, konflikt og usikkerhet i dagens Colombia.

Elitene har altså historisk skapt og opprettholdt en distanse mellom seg selv og de Andre gjennom så ulike praksiser som romlig segregering, kulturelle differensieringsprosesser,

eksklusjon og vold. Disse prosessene er ikke særegne for Colombia, men er noe vi finner i andre deler av verden også.

Tall om sosial ulikhet i dagens Colombia

Det er fortsatt store forskjeller mellom folk i Colombia. Etter Brasil, er Colombia det landet med størst sosial ulikhet på det amerikanske kontinentet. 60 prosent av den colombianske befolkningen befinner seg under fattigdomsgrensen, og 24 prosent lever i ekstrem fattigdom, det vil si at de har under én dollar til dagen som inntekt. 20 prosent av de rikeste kontrollerer 54 prosent av inntektene. Arbeidsledigheten er stor, og 60 prosent av økonomien er uformell. Når det gjelder helse- og sosialordninger, kommer også eksklusjonen til uttrykk: Bare 51 prosent av befolkningen har tilgang på helsetilbud, mens mindre enn 29 prosent får pensjon. I Bogotá er tallene på fattigdom noe lavere enn på landsbasis, men likevel lever 50 prosent av befolkningen under fattigdomsgrensen, og 15 prosent lever i ekstrem fattigdom. En regner med at det fins rundt 10.447 bostedsløse bare i Bogotá². Disse tendensene er en del av et større bilde: FN-tall fra 2002 tilsier at det fantes 220 millioner fattige Latin-Amerika, dvs. 43,4 prosent av befolkningen, mens 95 millioner levde i ekstrem fattigdom ("indigents"). Fattigdommen hadde økt fra året før, og det ble antatt at den kom til å øke ytterligere i 2003³. Ulikhetene ser ut til å forsterkes av den markedsliberalistiske økonomien som kjennetegner den globaliserte verden (Bauman 1998:14).

Ulikhetenes "naturlighet"

Dette er harde fakta som er allment tilgjengelige. Hvilke tanker gjør velstående seg om de sosiale forskjellene og deres egen rolle i forhold til dem? Er det mulig å si at en hierarkisk tankegang ligger til grunn for hvordan colombianere forstår seg selv og sine omgivelser? At de sosiale ulikhetene er del av en sosial orden og et kulturelt verdisystem som framstår som naturlig for dem? Diana (midten av 20-årene) mener at det alltid har eksistert forskjeller, samtidig som hun forklarer fenomenet med erobringen og tida som spansk koloni:

Overalt i verden har ulikheter eksistert, og jeg tror ikke det er mulig å bryte med dette noensinne. (...) Det er altfor rotfestet, skjønner du? (...) De som kom [til Colombia] fra og med erobringen ("la Conquista"), var ikke de beste ("las más apropiadas"). De var pirater, tyver, som kom for å utbytte oss, ikke for å kultivere ("culturizar") oss. Personer som ikke hadde gode hensikter. Der begynner vår tragedie. Da vi var indianere, var vi ganske sikkert

mer egalitære, vi respekterte forskjellene mer, og forskjellene var ikke så store. Men når de kom for å dominere deg, for å gjøre deg til slave, så oppsto forskjellene.

I denne narrativen ser vi at dominansen og utbyttingen kommer utenfra, fra Europa. Diana, som har et karakteristisk baskisk etternavn, identifiserer seg her ikke med de "dårlige" spanjolene som det er mer nærliggende å betrakte som hennes forfedre, men med den opprinnelige, mer egalitære indianerbefolkningen. Når hun tviler på at det er mulig å gjøre noe med den etablerte samfunnsordenen, kan vi spørre hvem hun taler på vegne av.

Det er ingen informanter som sier rett ut til meg at det er naturlig med store sosiale forskjeller mellom folk (kanskje fordi de er bevisste på at de snakker med en skandinav). Noen av dem er tvert imot veldig opptatt av å understreke at de ikke egentlig er rike, for på den måten å underkommunisere ulikhetene mellom dem selv og den fattige befolkningen. Samtidig er det åpenbart at de ikke selv ønsker å falle i sosialt nivå eller leve sammen med de fattige. Dette kan illustreres med Dianas beskrivelse av en fattig bydel hun hadde vært i en gang. Hun forklarte at den bar preg av urban gerilja, vold og ungdommer som brukte stoff, og at folk var innstilt på å overfalle og rane for å kunne opprettholde misbruket sitt, og for å kunne overleve. Da jeg spurte hvilke av disse motivene som veide mest, svarte hun:

Jeg vet ikke, jeg tror det er litt av begge deler. (...) Det fins familier som har det nødvendige, det vil si et tak over hodet, noe å spise, noe å kle på seg, men så vil de stadig vekk ha mer. De vil ha mer og så har de kanskje ikke mulighet til å studere det de vil eller gjøre andre ting. Da søker de tilflukt i rusen, og (...) raner.

Når Diana knytter kriminaliteten til familier som ikke er tilfreds med det de har, så er spørsmålet om det som er nødvendig for de fattige, også er nok for henne og familien, eller om det eksisterer ulike standarder for hva som er nødvendig for å kunne leve bra. Diana forteller litt lenger ute i samtalen om familiens økonomiske nivå: Faren tjener "nok", men lønnen representerer ikke noen overflod ("no es de sobra"), påpeker hun. – Det er nok til å leve mer eller mindre... nei, ikke mer eller mindre, men nok til å leve bra, ubekymret, forklarer hun. Moren hennes, Angela (rundt 50), påpeker også at de ikke er rike: Både hun og mannen har studert, og er nå i arbeid som gir dem gode inntekter (mannen er direktør for et multinasjonalt selskap, og hun selv er privatpraktiserende advokat), men de har også høye utgifter, for de har tre døtre på universitetet, og har nettopp flyttet til en ny leilighet, noe som innebar en overgang fra estrato 5 til 6 (se neste side). - Det gjenspeiles øyeblikkelig i alle

utgiftene. Familien har en rekke utgifter for å kunne opprettholde levestandarden og delta i bestemte sosiale sirkler, forklarer hun. Når hun understreker at de ikke er rike, er dette sammenlignet med virkelig rike folk ("gente rica rica"). Angelas familie kan tillate seg en viss luksus ("darse gusticos") når de handler, men virkelig rike gjør enorme innkjøp, påpeker hun. Mannens stilling som direktør skaper dessuten mange forpliktelser, også av økonomisk art:

Vi har kommet inn i et sosialt miljø på grunn av mannen min, hvor vi har mange forpliktelser og et veldig aktivt sosialt liv. Vi er forpliktet til å kjøpe gaver og klær. Noen ganger må man kjøpe klær, selv om man ikke har penger. Hvis ikke, faller man ut av den kretsen ("el círculo") man er interessert i å være i.

Vi ser altså at tilhørigheten til en bestemt sosial gruppe (eller sirkel) forutsetter et høyt forbruk. Å tjene mindre - for ikke å si å tjene den minstelønnen majoriteten av befolkningen (så vidt) overlever med - er helt utenkelig for dem, og ville selvfølgelig gjort det umulig å tilhøre den sosiale sirkelen hun tilhører i dag. Dermed ser det ut som Diana og Angela implisitt betrakter det som normalt med sosial ulikhet.

Noen sier derimot at ulikheter ikke kan betraktes som noe naturlig: – Jeg mener ikke, som visse personer, at det er normalt, at det fins sosiale lag som er fattige fordi de fortjener det: "De fortjener det, de er fattige, skitne og late", sier Alejandro (samfunnsfagsstudent, midten av 20-årene). Han påpeker at det fins mange som mener at verden fungerer på en bestemt måte, og at den kommer til å fortsette slik. Dette har også med katolske oppfatninger å gjøre, mener han.

Hva vil det si å være velstående i Bogotá?

Vi har sett at Angela understreker at familien ikke er rik. Selv om det fins colombianere som er rikere enn dem, er det likevel tre likhetstrekk ved informantene mine som gjør dem privilegerte i colombiansk målestokk: Utdanning, bosted og tilgang på materielle goder. Det er stor forskjell på private og offentlige skoler og universiteter i Colombia med hensyn til kvalitet, tilhørighet og tilgang. De fleste informantene mine har en tilknytning til elite-universitetet *Universidad de los Andes*.⁴ Noen informanter studerer også, eller har studert, på andre velansette universiteter. Prisen for å studere på Universidad de los Andes er mellom 6.460.000 pesos (rundt 16.150 kroner) og 5.280.000 pesos (13.200 kroner) i semesteret, avhengig av hvilket fag man tar.⁵ Dette er mye penger sammenlignet med minstelønnen i Colombia, som ligger på

320.000 pesos (800 kroner) i måneden. De informantene jeg har spurt om skolebakgrunn, har fortalt at de gikk på private skoler; majoriteten av dem tospråklige. De fleste av disse skolene ligger i nord-Bogotá eller nord for Bogotá. Leonardo Montenegro understreker hvor viktige de private skolene, og spesielt de internasjonale skolene, er i gruppekonsolideringen av eliten i Bogotá (Montenegro 1997:51).

Stedet de bor er et annet kjennetegn: De aller fleste informantene mine bor i bydeler kategorisert som samfunnslag 6 og eventuelt 5, og regnes dermed som personer fra ”høye sosiale lag” (”de estratos altos”). Dette begrepet bruker Departementet for byplanlegging (Departamento Administrativo de Planeación, DAPD) til å klassifisere byens bygninger og gater etter en skala fra 1 til 6 for å si noe om sosioøkonomiske forskjeller i Bogotá (se kart). Denne klassifiseringen har til hensikt å differensiere skattlegging og priser på strøm, vann, avløp og liknende. Mens ”estrato 1” er det fattigste, er ”estrato 6” det mest velstående. Det siste indikerer en høy kvalitet på boligen og nabolaget, en sentral beliggenhet og samtidig ofte rolige omgivelser. Montenegro påpeker at det å bo i en bydel definert som ”estrato alto” gir tilgang til de rikes rom, og legger til rette for relasjoner med personer fra samme sosiale nivå som en selv (Montenegro 1997:59). I følge DAPD er 1.97 % av Bogotá’s kvartaler å regne som lag 6, mens 2.47 % er lag 5 (tall fra år 2000). Informantene mine kan altså etter denne formen for kategorisering sies å utgjøre en del av de 5 % mest privilegerte i Bogotá. Rundt 50 % av byen utgjør på den andre siden lag 1 og 2. Bydelene som karakteriseres som lag 6 befinner seg alle i nord, størstedelen befinner seg i nordøst. Lag 5 er spredt over et noe større område i nord.

Det som kjennetegner mine informanter, er ikke ekstrem luksus, men at mye er tilrettelagt for at de - i motsetning til den store majoriteten av colombianerne – kan leve et materielt godt liv. Selv om noen av dem har flere ressurser enn andre, så kan vi si at de alle har en kjøpekraft som majoriteten av colombianerne bare kan drømme om. Dette kommer blant annet til uttrykk i gode biler, merkeklær, restaurant- og kafébesøk i byens beste strøk og tilgang på nye teknologiske hjelpemidler. De har også en eller flere hushjelpere som utfører daglige gjøremål i huset. Noen få av dem har privat sjåfør og/eller livvakt⁶. I tillegg til at mange velstående studerer eller har studert på noen av de beste universitetene i landet, så har de fleste hatt mulighet til å reise til utlandet på ferie eller for å studere der. Mange har et landsted som de besøker en gang i blant. I et usikkert land som Colombia, med en begrenset velferdsstat,

har de skaffet seg forsikringer og private pensjonsordninger i tilfelle sykdom og arbeidsledighet.

- I verden i dag markeres skillet mellom dem som har og ikke har mulighet til å leve et verdig liv gjennom tilgangen på varer og tjenester fra staten og gjennom muligheten til å produsere, sier den colombianske psykologen, statsviteren og venstrepolitikerens Camilo. Han mener at unge colombianere fra samfunnslag fem og seks har mer til felles med velstående ungdom fra Norge, Sverige, England og USA enn de har med unge fra lave lag i Colombia. Dette er i tråd med Bauman, som påpeker at det er en økende nedbryting av kommunikasjonen mellom de stadig mer globale og eksterritoriale elitene og den stadig mer stedbundne resten (1998:23). Middelklassen i Colombia reduseres stadig mer, og distansen mellom den folkelige ("popular") og den velstående sektoren ("el sector enriquecido") blir stadig større, fortsetter Camilo: - Distanseringen blir stadig synligere, både når det gjelder tilgangen på goder, og når det gjelder måten å tenke, føle, elske og forbruke på.

En vid definisjon av begrepet elite, slik for eksempel Harold Lasswell foreslår, kan være dekkende for å beskrive informantene mine. Lasswell skriver at "(...) elites are those who have more of whatever scarce values there are in a society, while the rest, who get less, are the masses." (Harold Lasswell i Hunter 1995:151). En vid definisjon av elitebegrepet bruker også Anne Waldrop, som har gjort feltarbeid i New Delhi i India. Hun definerer sine informanter som en urban og utdannet elite: "In India there is an urban elite of high caste people with a specific 'mentalité' inculcated through family socialisation and through English medium public school education, occupying dominant positions in society" (Waldrop 2001:53). Hun påpeker at det ikke er snakk om en klart avgrenset gruppe, men at utdanning, kastetilhørighet, type jobb og økonomisk kapital er viktige indikatorer på kassetilhørighet (2000:133). Den gruppen hun har studert kan skilles både fra "overklassen, prinser, industriherrer og de virkelig store industriherrene, og fra den lavere middelklassen, som inkluderer sekretærer og andre i statsadministrasjonen uten særlig utdanning" (2000:134). Tilsvarende skiller finner jeg igjen i mitt eget materiale, selv om kastetilhørigheten gjør velstående i India annerledes enn velstående i Colombia. Det er imidlertid få av informantene mine som selv beskriver seg som medlemmer av eliten. De fleste informantene mine identifiserer seg derimot med uttrykk som "fra høyere sosiale lag" ("de estratos altos") eller fra øvre middelklasse ("clase media alta").

Differensieringer blant mine informanter

Nå som jeg har beskrevet noen generelle likhetstrekk mellom informantene mine, er det viktig å påpeke at det fins en viss variasjon blant dem – noen er mer velstående enn andre, og noen familier har vært velstående over et lengre tidsrom enn andre. Det er også forskjeller fra person til person på hvordan de definerer seg selv. Familien Klein er en av de mest velstående familiene jeg har vært i kontakt med. Jeg traff sønnen León (15) og kameraten Rodrigo hjemme hos ham en dag, etter at de har vært i el Country Club og spist. Dette er en sosial klubb hvor velstående medlemmer møtes for å spise, bedrive sportslige aktiviteter og liknende. Det faktum at de har tilgang dit, noe de færreste innbyggerne i Bogotá har, indikerer at foreldrene må ha en høy posisjon. Når jeg spør dem om de regner seg som en del av eliten, svarer de: - Ja, veldig. Her, ja. Men ikke like mye i USA, legger de til. (De har begge reist mye, og Rodrigo flytter snart til USA med familien.) Når jeg spør Fernando, som kommer fra en av Colombias tradisjonelt mektigste familier, om han føler seg privilegert, svarer han: - Jeg føler meg veldig privilegert, og jeg ser det som en mulighet til å gi noe tilbake til landet mitt, som har gitt meg utrolig mange ting, utdanning, status, tilgang til maktapparatet ("el poder"). Antonio, som jobber som rådgiver, sier på sin side: – Heller enn å si at jeg er privilegert, vil jeg si at jeg er takknemlig for de mulighetene jeg har hatt til å tilegne meg utdanning, kunnskap og kultur. Antonio vil altså ikke klassifisere seg som privilegert, men trekker likevel fram indikatorer som har gjort ham rik på kulturell kapital, noe som også må sees i sammenheng med hans økonomiske kapital, da utdanning koster. Fullført utdanning åpner igjen opp for muligheter til å få en godt betalt jobb.

Noen definerer seg som middelklasse og skiller seg eksplisitt fra "den privilegerte klassen" over dem. Eva og Paula går på et prestisjetungt universitet, men de bor i en ganske liten leilighet i et middelklassestrøk vest i byen, og er derfor den minst velstående familien blant informantene mine. Faren, som arbeider som advokat i den sørlige delen av Bogotá, beskrev familiens posisjon gjennom å si at det colombianske samfunnet er som en sandwich, hvor det nederste laget består av de fattige, de som ikke har jobb, folk med masse problemer, som prøver å overleve. I midten er den nedre, midtre og øvre middelklassen, hvor han inkluderer seg selv og familien. Det er de som arbeider, og har en noenlunde bra standard.

– Jeg vet ikke om det er de fattigste, underklassen, som har det verst, eller vi, for vi lever mellom de under oss som forsøker å dra oss nedover, og det øverste laget, "den privilegerte

klassen”, som tramper oss nedover, og forsøker å forhindre at vi kommer oss oppover. Den privilegerte klassen består av noen få familier, forklarte han, og mange av dem bor i utlandet.

Klasse, kultur og moral

Å benekte eksistensen av klasser er i siste instans å benekte eksistensen av forskjeller, og av prinsipper for å frambringe forskjeller, mener Bourdieu (1995:41). De fleste informantene mine identifiserer seg generelt ikke med uttrykket ”elite” eller ”overklasse”, men knytter det til Colombias aller rikeste og mest mektige. Noen studenter har foreldre med viktige stillinger i privat næringsliv, i multinasjonale selskap, eller om selvstendig næringsdrivende, mens andre har foreldre som er advokater, arkitekter eller akademikere. Informanter i arbeid har lignende yrker. Uansett er det snakk om høyt utdannede personer, og som vi har sett, betyr utdanning og kultur mye når de skal definere seg selv. Noen av informantene mine klassifiserer seg som tilhørende en kulturell eller intellektuell elite. Andrés, som er ferdig utdannet industridesigner fra Universidad Javeriana, sier det slik:

Klasse har å gjøre med utdanning. Penger er ingenting. Jeg betrakter meg som en utdannet person, fra en familie som er rik på verdier og kultur, i gåseøyne en ”kulturell elite”. Ikke som det engelske kongehuset... men jeg er en utdannet person, jeg har hatt tilgang på en god utdanning, og er fra en god familie, fredelige folk. Men mer enn det, føler jeg meg som et menneske, som en samfunnsborger (“ciudadano”).

Han knytter klasse (implisitt høy klasse) til det å ha et høyt moralsk nivå. I tillegg knyttes klasse til det å være rik på kultur (eller kulturell kapital), noe han legger større vekt enn økonomisk kapital (Jf. Bourdieu 1995). Utsagnet ”penger er ingenting” kan forstås som at penger ikke er noe så lenge man ikke har kultur. Kanskje er dette en måte å markere avstand til de nyrike, som har mye penger, men som er fattige på kulturell kapital, og som kanskje har tjent seg rike på en ”umoralsk” måte. Han legger til at hans familie er fredelige folk. Det indikerer at han vil skille seg fra de som tar i bruk vold, og dermed kan sies å ikke ha ”klasse”. Muligens forsøker han å differensiere seg fra den økonomiske eliten generelt (både den tradisjonelle og den nyrike), som både er mektigere og i større grad kan knyttes til utøvelse av vold enn den kulturelle eliten. Det kan også forstås som at det å være fra en ”kulturell elite” innebærer å være fredelig, mens det å være fra lavere sosiale lag, med mindre utdanning, innebærer en større bruk av vold. Å ”ha kultur” og å være ”kultivert” eller (ut)dannet har, som

nevnt, historisk vært knyttet til de velstående. Bourdieu (1995) er også i *Distinksjonen* inne på at det å ha kulturell kapital og god smak er en måte å skille seg ut som bedre mennesker og dermed legitimere at man har den plassen i samfunnet som man har. I Colombia kalles de velstående også for "gente bien", noe som betyr "bra folk", direkte oversatt, men som kun refererer til velstående personer⁷. Likevel legger Andrés til at han først og fremst føler seg som en samfunnsborger, noe som kan sees i sammenheng med hans tro på "borgerkulturen" (se kapittel 6). I denne sammenhengen nedtones ulikheter (og klassekonflikter), fordi alle er likeverdige borgere av den samme nasjonen. Han vektlegger deretter det å være kristne brødre, og respektere hverandre for den en er.

Ofte uttrykkes selvklassifisering imidlertid gjennom å differensiere seg fra andre (jf. "indigenous contrasts" i Emerson 1995:122). En dag satt jeg på en kafé i Zona Rosa og snakket med kameratene Alejandro, Sebastián, Hernando og Carlos, som har gått på en europeisk skole sammen og nå studerer på Universidad de los Andes. Vi hadde snakket om eliter og eksklusjon, og jeg spurte dem hvor de plasserer seg selv i forhold til dette. - På grensen, sier Hernando, og mener på grensen til å være elite. - En føler at en befinner seg over narkobaronen ("el traqueto"). Det er en tendens, ved Universidad de los Andes, til å være elitistiske ("elitistas"), rasistiske ("racistas"), klassebevisste (dvs. bevisst på de høye klassenes overlegenhet: "clasistas") og strebere ("arribistas"), påpeker han. Hernando sier at de føler at de tilhører "den intellektuelle klassen" ("la clase intelectual"). Seinere forteller han en vits om ulike klassers identifikasjon med ulike nasjoner: - "Den økonomiske klassen" vil være engelsk, "den intellektuelle klassen" vil være fransk, middelklassen vil være amerikansk, og underklassen vil være mexicansk, sier han.

Denne vitsen sier først og fremst noe om at alle samfunnslag orienterer seg mot utlandet. Samtidig åpenbares noen stereotyper om de ulike klassenes kulturelle preferanser. I tillegg til å representere den rike og "utviklede" verden, ser Frankrike og Storbritannia ut til å representere høykultur. I følge vitsens logikk ser Storbritannia ut til å være knyttet i større grad til økonomisk kapital, mens Frankrike i større grad knyttes til kulturell kapital. Carlos protesterer imidlertid mot at den økonomiske og den intellektuelle klassen skilles fra hverandre. Det stemmer overens med en annen versjon av vitsen, som Andrés fortalte, hvor det sies at overklassen vil være europeisk, middelklassen vil være amerikansk og de fattige vil være mexicanske. Mens USA knyttes til middelklasse(kultur), assosieres Mexico med en folkelig kultur som har nådd Colombia gjennom mexicanske komedier og en type musikk

(música carrillera) som assosieres med buss- og trailersjåfører og konnoterer noe mer ”vulgært”. Mexicanernes etnisitet (flesteparten er mestiser eller indianere) spiller nok også inn når de kobles til underklassen, mens overklassen assosieres med med hvite engelskmenn og franskmenn.

Alejandro, på sin side, kritiserer begrepet klasse som sådan, og sier at det ikke fins klasser i Colombia, bare sosiale lag (”estratos”). Uansett er det forskjell på folk, noe som kommer tydelig fram når vi snakker om hvordan det vokser fram nye eliter: De nyrike. Stereotypien på en nyrik er en person som har tjent seg rik på narkotrafikk. Om disse personene er stigmatiserte, så oppnår likevel deres barn å få tilgang på prestisjefylte utdanningsinstitusjoner som Universidad de los Andes, forteller Alejandro og kameratene, og morer seg med å beskrive hvordan ei typisk datter av en narkotrafikant, ei såkalt ”pilotdatter” (”hija de piloto”, det vil si ei jente som angivelig er datter av en pilot som gjorde seg rik på å smugle kokain ut av landet) ser ut. Alejandro sier at ei ”hija de piloto” er en falsk blondine, og at hun er tykk, med valker som kommer til syne i de tettsittende dongeribuksene som er på moten. Ei jente fra eliten, derimot, er slank og naturlig blond (”monas verdaderas”), mener han. En annen gang jeg er sammen med Alejandro, snakker vi om forskjeller på folk. Vi kommer fram til at det har med hudfarge å gjøre, men også med merkeklær, mote og en viss kroppsholdning. I tillegg til ”naturlige” trekk som det å være blond eller i det minste lys i huden, knyttes altså det å være fra eliten sammen med en forbrukskapasitet som setter en i stand til å kjøpe de dyreste merkevarene, i tillegg til det Bourdieu ville kalt distinksjon. Distinksjon handler både om en ”distingverhet”, om det å kunne skille seg fra andre på en bestemt måte, og om det å lage eller se forskjeller. (Estetisk) smak er en disposisjon for å kunne differensiere og verdsette noe, og han understreker at formene for klassifisering virker ”under bevissthetens og språkets terskel” (1995:217), og blir en del av personenes klassebetingede habitus.

I et mer sårbart øyeblikk da jeg snakket med Alejandro alene, fortalte han om frustrasjonene over å ikke tilhøre den høyeste eliten og ikke ha et ”navn” (etternavnet til en tradisjonell elitefamilie). Han fortalte om elitens utesteder, for eksempel restauranten Paraíso nord for Bogotá, hvor han liker å være, men hvor han likevel ikke føler at han hører helt til. Det samme gjelder de lukkede sirklene som noen betydningsfulle elitefamilier danner innad i Universidad de los Andes. Det fins attraktive jenter som han ikke blir kjent med, fordi han ikke gikk på samme skole som dem, og det fins fester som han gjerne vil være tilstede på, men hvor han ikke inviteres, forklarer han. Lengselen mot disse miljøene sier noe om hvor høyt

verdsatt det er å være fra eliten. Han ønsker å inkluderes, men vedgår at det ville kreve å "glemme fortida", noe som innebærer å fornekte familiens opphav, for Alejandros mor kommer opprinnelig fra en relativt fattig familie.

Mens forskjellene på en "falsk blondine" og en "ekte blondine" på Universidad de los Andes kan være viktige nok i de differensieringsprosessene som mine informanter tar del i, så er distansene og differensieringen mellom dem selv og fattige colombianere enda mer markante, noe jeg vil komme tilbake til seinere i oppgaven.

Det etniske aspektet ved å være velstående er også av stor betydning i et multietnisk land som Colombia, med en mangfoldig befolkning av hvite, indianere, afro-colombianere og mestiser. Alejandros sammenbinding av det å være blond, lyshudet og fra eliten, sier noe om tendensen til at lys hudfarge sammenfaller med det å være velstående, mens det er en stor grad av sammenfall mellom fattigdom og det å være mørk i huden (av indiansk eller afrocolombiansk opprinnelse). Det sier imidlertid også noe om stereotypier – om hvordan man automatisk vil gå ut fra at en person med mørkere hud er fattigere og mindre (ut)dannet enn en person med lys hud. Jeg har opplevd hvordan en afrocolombiansk venn har blitt betraktet med stor skepsis når han har oppsøkt utesteder i mer velstående deler av byen, noe som vitner om en stereotypisering som kommer til uttrykk i en diskriminerende praksis. Etnisk bakgrunn er uten tvil et viktig element i differensieringen mellom ulike colombianere, og lys hud og hår kan sies å være en ressurs, en "kapital", i tillegg til økonomisk og kulturell kapital.

Mine informanter kan defineres enten som mestiser eller av europeisk opphav. Noen har faktisk blondt hår, mens andre ser ut som spanjoler, og andre igjen har mestistrekk. Etternavnet til noen av dem er tysk- og engelsklydende, og enkelte av dem har en far eller mor som er født i Europa. Ingen av dem har afrikanske trekk, og ingen av dem kan heller sies å ha markerte indianske trekk. De miljøene hvor de tilbringer tida si, som utestedene de går på eller universitetet, bærer også preg av en rimelig homogen befolkning når det gjelder etnisk opprinnelse og klesstil, noe som står i sterk kontrast til andre, mindre velstående deler av Bogotá og ellers i landet. Sebastián forteller fra Universidad de los Andes: - Noen skiller seg ut, for eksempel punkerne – de blir sett mye på. Men når vi sitter i kantina og det kommer en svart ("negro") forbi, da blir det stille..., sier han. Mine egne inntrykk fra universitetet er at du nesten aldri ser afrocolombianere og indianere der. Selv traff jeg en afrocolombianer fra

Palenque de San Basilio som hadde fått et stipend på grunnlag av sin bakgrunn som etnisk minoritet. De etniske forskjellene er imidlertid ikke hovedfokuset i mitt studium.

Heller enn å definere mine velstående informanter gjennom en fullstendig fortegnelse over trekk de har til felles, tror jeg det er viktig å se på grensene mot andre colombianere, inspirert av Fredrik Barths studie av etniske grupper og grenser:

The critical focus of investigation from this point of view becomes the (...) *boundary* that defines the group, not the cultural stuff that it encloses. The boundaries to which we must give our attention are of course social boundaries, though they may have territorial counterparts. If a group maintains its identity when members interact with others, this entails criteria for determining membership and ways of signaling membership and exclusion (1969:15).

1.3 Den væpnede konflikten - og vold generelt

For å kunne forstå hvordan velstående i Bogotá handler og tenker kan det være nyttig å plassere mine informanter i en videre kontekst, med vekt på de voldstruslene de lever med i hverdagen, i kraft av at de bor i Colombia og i tillegg er mer velstående enn majoriteten av befolkningen. Før jeg går videre, vil jeg understreke at den væpnede konflikten, volden og usikkerheten generelt oppleves forskjellig av ulike personer, noe som både er betinget av deres egne erfaringer og av deres posisjon i samfunnet. Mitt mål er i første rekke å nærme meg velståendes perspektiv. Tilslutt i oppgaven vil jeg likevel gå nærmere inn på andre vinklinger på volden og terroren. Det er også viktig å understreke at ulike forskere har forskjellige fortolkninger av volden i Colombia. Det er med respekt for de mange studiene av og personlige erfaringer med volden at jeg trekker fram noen faktorer som kan bidra til å forstå mitt eget materiale. Selv har jeg ikke studert voldshandlingene, eller konflikten som sådan. Jeg ser på hvordan disse fenomenene oppleves og håndteres av velstående, på den ene sida, og hvordan de virker inn på (og struktureres av) velståendes relasjoner til den fattige majoriteten, på den andre sida.

Fra "La Violencia" til "El conflicto armado"

Jeg har skrevet om differensiering og sosial eksklusjon, og mange betrakter disse fenomenene som viktige faktorer for å forstå framveksten av de ulike geriljagruppene i Colombia. - Krigen

og konflikten har dype røtter i eksklusjonslogikk, påpeker Marco Romero, statsviter fra Det nasjonale universitetet (UN) i Bogota⁸. Selv hevder geriljagruppene å kjempe for den colombianske majoritetens interesser; for sosial rettferdighet, jordreformer og statlig kontroll over helse, utdanning og naturressurser. Eva Irene Tuft påpeker at 40-tallet var en periode med økende velstand, men ikke alle fikk del i denne velstanden, noe som ledet til betydelige sosiale spenninger. Disse spenningene og misnøyen fikk politisk identitet i en bevegelse som ble ledet av Jorge Eliécer Gaitán, som sto i spissen for en reformistisk fløy av det liberale parti. Mordet på Gaitán den 9. april 1948 betraktes som en utløsende årsak til borgerkrigen "La Violencia" (volden), som er én av en rekke konflikter og kriger som har funnet sted i Colombia opp gjennom tidene, både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. De mest omfattende har vært Tusendagerskrigen (1899-1902) hvor rundt 100.000 mistet livet, og ikke minst borgerkrigen «La Violencia» (1946-1957) hvor minst 200.000 mennesker døde. Gaitán ble altså et samlingspunkt for nye politiske aktører som utfordret den politiske orden og de tradisjonelle partienes hegemoni. Han snakket om å samle "folket" mot "oligarkiet", om økonomisk fordeling og utvidet politisk deltagelse. Dette opplevde de dominerende maktgruppene som en trussel, spesielt lederne i det konservative partiet.

Etter hvert ble forholdet mellom det liberale og konservative parti stadig mer konfliktfylt, og de paramilitære «chulavitas», kontrollert av det konservative parti, forfulgte liberale støttespillere. I 1952 blir det et brudd mellom den offisielle delen av liberale partiet og Gaitáns koalisjon, som hadde utviklet geriljakrig. Myndighetenes brutale forfølgelse av det som i utgangspunktet var en gruppe bønder som hadde tatt til våpen for å forsvare seg selv, kan også sies å medvirke til at den væpnede konflikten intensiveres. Slik definerer i hvert fall FARC-geriljaen seg selv og sitt opphav: "For 40 år siden, i Marquetalia, i fylket Tolima, begynte 16 000 soldater en offensiv mot 48 bønder som (...) bevæpnet seg for å forsvare seg mot aggresjonen. Dette danner utgangspunkt for Colombias Revolusjonære Væpnede Styrker ("las FARC")⁹. Denne beskrivelsen kan imidlertid også være en måte å legitimere FARCs framferd i dag gjennom en heroisk legende om opprinnelsen til organisasjonen, jf. Feldman (1991).

Politisk eksklusjon er et annet stikkord for å forstå hvorfor så mange colombianere har valgt å gå inn i geriljagrupper heller enn å drive politisk arbeid. I kjølvannet av borgerkrigen ble det i 1953, etter initiativ fra ledere fra det konservative og det liberale parti etablert et militærdiktatur under Rojas Pinilla. I 1958 ble det igjen sivilt styre gjennom opprettelsen av "el Frente Nacional" (Den nasjonale fronten, som var en allianse mellom de to partiene). De to

partiene gikk inn for å bytte på presidentperioder, og å få hver sin halvpart av plassene i kongressen, senatet og statlige organer. I tillegg ble båndene til de væpnede styrkene forsterket. Opposisjonelle ble derimot ikke trukket med i forhandlingene og ble utestengt fra å delta i valg. Noen mener derfor at dagens væpnede konflikt er en videreutvikling av La Violencia. En viktig forskjell er imidlertid at La Violencia var resultatet av motsetninger mellom de to nevnte partiene, mens dagens væpnede konflikt utkjempes av geriljagruppene mot toparti-regimet ("el bipartidismo") og dets representanter. Den nasjonale fronten varte formelt sett fram til 1974, men mange vil hevde at maktmekanismer og maktfordeling etablert gjennom denne alliansen også kan finnes igjen i dagens Colombia, at den ennå legger rammebetingelser for det som skjer i landet (Tuft 1995:1).

Hvilke er så de ulike aktørene i dagens væpnede konflikt? I tillegg til FARC-EP ("Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Ejército del Pueblo"), som ble formelt stiftet i 1964, er ELN (Den nasjonale frigjøringshæren - "Ejército de Liberación Nacional") den andre geriljagruppen av betydning i dag. ELN ble også stiftet i 1964, og er i likhet med FARC en marxistisk gerilja, men ELN har også frigjøringsteologien som en av sine inspirasjonskilder. Mens FARC er sterkere preget av bondebefolkningen, har ELN et mer urbant middelklasse-utgangspunkt. Fra å være ubetydelige væpnede selvforsvarsgrupper bestående av noen få bønder, har FARC-geriljaen vokst i størrelse og betydning til i dag å omfatte nærmere 15.000 menn og kvinner. ELN-geriljaen er mindre, og man regnet med at de hadde rundt 4500 soldater i 2000 (Krøvel 2004:104).

Det eksisterte tidligere en rekke geriljaer i Colombia, deriblant M-19-bevegelsen, Quintín Lame og EPL, men disse la ned våpnene som ledd i fredsforhandlinger med myndighetene. Resultatet var blant annet den nye grunnloven fra 1991, som ikke bare garanterer for de sivile rettighetene, men også gir innbyggerne såkalte økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige rettigheter - på papiret, i hvert fall. I Andrés Pastranas presidentperiode (1998-2002) foregikk det fredssamtaler mellom myndigheter og FARC i den såkalte demilitariserte sonen i Caguán, men dette resulterte ikke i noen fredsavtale. Tvert imot er konflikten mellom gerilja og væpnede styrker intensivert etter at Alvaro Uribe kom til makta i 2002.

Geriljaen kjemper mot myndighetene, representert ved de væpnede styrkene, og mot de paramilitære gruppene, som har uoffisielt og kontroversielt samarbeid med sektorer innenfor de væpnede styrkene. De paramilitære framsto som et nasjonalt prosjekt under navnet AUC ("Autodefensas Unidas de Colombia" - Colombias forente selvforsvarsgrupper) i 1994, men

som mindre grupper har de eksistert lenge. Noen betrakter de to hovedpartene i konflikten som geriljaen mot myndigheter og paramilitære. AUC selv betrakter seg også som myndighetenes allierte i kampen mot geriljaen¹⁰. Fra offisielt hold beskrives imidlertid paramilitære og gerilja som to illegale, voldelige grupperinger, mens de væpnede styrkene ikke kan betraktes som en aktør i konflikten.¹¹ I siste kapittel kommer jeg tilbake til forholdet mellom vold, væpnede styrker og paramilitære.

Narkotika er et annet stikkord når vi snakker om den væpnede konflikten. På Pablo Escobars storhetstid, mens han var leder for Medellín-kartellet, var narko-volden framtreddende, blant annet fordi det pågikk konfrontasjoner mellom myndigheter og narkotrafikanter. I sin bok *Kokainkrigen* skriver Roy Krøvel at krigen mot kokainsmuglerne så ut til å være vunnet i 1992, da de fleste kjente navnene satt i fengsel, var utlevert til USA eller drept. Men colombianere fortsatte å eksportere tonnevis av kokain, og nå ble dørene åpnet for nye aktører: De væpnede gruppene. På den ene sida var det geriljaorganisasjonene som i årevis hadde organisert bøndene på landsbygda, og flere og flere begynte å dyrke koka. På den andre sida var det de paramilitære organisasjonene som beskyttet kokainsmuglerens eiendommer mot geriljaen (2004:101-102). I dag ser det ut som om de paramilitære og geriljaen har overtatt mye av produksjonen og handelen med kokain, marihuana og opium. I hvert fall er narkotikaen en av hovedinntektskildene til de illegale væpnede gruppene. Narkotikaen er altså med på å komplisere bildet av den væpnede konflikten i Colombia. Noen mener at det politiske innholdet i konflikten helt har blitt erstattet av de væpnede gruppenes søken etter å berike seg på narkotikaen; dette bildet er framtreddende i USAs krig mot narkotika, som erstattet krigen mot kommunistene, (Krøvel 2004:9), og ligger til grunn for de væpnede styrkenes konsekvente benevnelse "narkogerilja" (2004:108). At de væpnede styrkene også ser ut til å tjene penger på den samme narkotikaen, snakkes det mindre om. Michael Taussig skriver om et paradoks som han kaller "the public secret": Når folk ble ransaket og kontrollert av politi eller militære på 80-tallet, var "hemmeligheten" at det samme politi og militære sannsynligvis var mer involvert i terrorisme og narkohandel enn geriljaen de kjempet mot (1999:6).

Makropolitisk kontekst 2002: Konflikten etter bruddet på fredssamtalene

Fredssamtalene mellom FARC-geriljaen og regjeringen, som startet januar 1999, brøt sammen den 20. februar 2002 etter en lang tid med vanskeligheter. Denne hendelsen fikk betydning for hvordan sikkerhetssituasjonen utviklet seg i Colombia. Dagen etter det formelle bruddet

begynner de væpnede styrkene invasjonen av El Caguán - det demilitariserte området hvor fredsamtalene hadde pågått - blant annet gjennom bombing av 85 strategiske mål. Samtidig utfører geriljaen en rekke aksjoner dagene etter bruddet: Tjue landsbyer i fylket Huila og hele fylket Caquetá endte opp uten elektrisk strøm, 172 industribedrifter og 394 foretak i storbyen Medellín og Valle del Aburrá mistet gasstilførselen, og 14 landsbyer i den sørlige delen av fylkene Cundinamarca og Tolima var uten telefonforbindelser. Politiske analytikere kommenterte at det var sannsynlig at angrepene til geriljaen ville intensiveres. Bekymringen for et økende konfliktnivå var ikke ubegrunnet – tall over sikkerhetssituasjonen i Bogotá indikerte en forbedring i 2002 med hensyn til såkalt ordinær kriminalitet, mens den volden som kan relateres til den væpnede konflikten ble forverret: Antallet terrorhandlinger økte fra 32 i 2001 til 103 i 2002.¹²

Det kan se ut som en militær styrking av både geriljaen og de væpnede styrkene i Colombia var det eneste konkrete resultatet etter tre år med samtaler. Begge partene hadde fortsatt sin krigsopptrapping parallelt med samtalene, og begge parter økte sine militære budsjett. De væpnede styrkene mottok store beløp og militærrådgivning fra USA gjennom Plan Colombia, mens FARC fortsatte med kidnappinger og utpressinger. - Vi har ikke vært naive gjennom utviklingen av denne prosessen. Vi har satset på fred gjennom dialog, men på samme tid har vi styrket vår militære makt ("poder militar"), sa daværende president Andrés Pastrana i en direktesendt tale på TV og radio etter bruddet. Han la til at Colombia nå hadde de største, mest profesjonelle og kvalifiserte væpnede styrkene i hele sin historie. Mens regjeringen kritiserte geriljaen for terrorangrepene, kritiserte FARC-geriljaen myndighetene for å ikke bekjempe paramilitarismen og for Plan Colombias eksistens. I et kommuniqué fra den 27. mai 2002 understreker geriljaen at de betrakter de paramilitære som en del av statens krigsstrategi, og at disse nyter godt av ressurser fra Plan Colombia.¹³

Utover valgkampen våren 2002 ble presidentkandidaten Alvaro Uribe Vélez, som hele tida hadde vært skeptisk mot fredssamtalene i el Caguán og som representerte en kompromissløs linje overfor geriljaen, stadig mer populær. Når media tok opp spørsmål knyttet krig, fred og sikkerhet, ble Uribe kalt "krigskandidaten" i motsetning til venstresidas kandidat Lucho Garzón, som snakket om forsoning og om en sosial og politisk løsning på konflikten. Imidlertid hadde mange mistet håpet om å oppnå fred (og sosiale endringer) gjennom politiske forhandlinger etter de mislykkede fredssamtalene. Alvaro Uribe Vélez' oppskrift på å løse landets utfordringer gjennom autoritet, "stødig hånd" ("mano firme") og

styrking av de væpnede styrkene for å underkue geriljaen og gjennom dette oppnå fred, overbeviste derfor mange colombianere. I media ble han tidlig utpekt som den sannsynlige arvtakeren av presidentembetet. Den 26. mai 2002 vant han presidentvalget med overveldende flertall. Selv om det fins unntak, så var støtten stor fra Bogotás elite.

Alvaro Uribe og hans sikkerhetsapparat var forberedt på at det kunne komme angrep fra geriljaen under tiltredelsen den 7. august 2002, derfor var sikkerhetsoppbudet ekstremt stort: 20.000 menn og kvinner fra de væpnede styrkene, både soldater, politi og etterforskere, patruljerte Bogotá og vaktet strategiske punkter. Alle kommersielle fly var suspendert, mens tre fly fra USA med sofistikerte radarsystem overvåket luftrommet. Da tiltredelsesseremonien begynte, var jeg hjemme og hørte lyden av jagerfly som suste over hustakene. Presidentpalassets omkringliggende kvartaler var fullstendig avstengt for trafikk for å garantere for sikkerheten under tiltredelsesseremonien. Men sikkerhetsfolkene hadde ikke forutsett at geriljaen hadde avansert nok teknologi til å bombardere presidentpalasset fra nesten tre kilometers avstand. Palasset ble rammet av to bomber ("granadas de mortero") som traff taket og såret fire sikkerhetsvakter. Flere granater falt ned andre steder i området rundt palasset og kongressen. I den marignale bydelen El Cartucho ble 19 personer drept og 29 personer ble såret, og i det nordvestlige Bogotá ble 13 personer såret under et angrep som sannsynligvis var rettet mot en militær skole.¹⁴ Selv om både president Uribe og alle de tilstedeværende under seremonien slapp fra det med livet i behold, så viste dette angrepet, utført midt på lyse dagen mot landets politiske maktsentrum, at det ikke kom til å bli enkelt å garantere for sikkerheten nå som den nye regjeringa proklamerte en mer kompromissløs linje overfor opprørerne.

Den 7. februar 2003, på dagen et halvt år etter president Uribes tiltredelse, ble det plassert en bilbombe i et annet maktsentrum i Bogotá, nemlig den sosiale klubben El Nogal i det nordlige Bogotá. 33 personer ble drept, og 157 ble skadet; dermed var eliten igjen berørt i et av sine kjerneområder.

Den væpnede konflikten og volden mot velstående

Mens geriljaen betrakter mektige grupper i samfunnet (politisk og økonomisk elite, væpnede styrker, regjering, paramilitære etc.) som ansvarlige for den væpnede konfliktens eksistens, opplever mine velstående informanter at geriljaen er hovedansvarlig for voldsutøvelsen. Alejandro mener at de bruker velstående som brikker i sitt eget politiske spill: - De vil bruke vårt blod til å skrive sitt budskap! sier han opprørt. Den væpnede konflikten ser ut til å berøre

velstående i økende grad; gjennom risikoen for å bli kidnappet, utsatt for utpressinger eller bli offer på terrorbomber, og gjennom de begrensingene og den usikkerheten dette forårsaker. I rapporten fra de colombianske myndighetene over volden i Colombia: "Statistikk over volden 1996 – 2002"¹⁵, framstår geriljaen som den aktør som i størst grad deltok i voldelige handlinger, med unntak av massakrene, hvor de paramilitære er ansvarlige for flest tilfeller. I media er også det overordnede fokuset rettet mot geriljaen, mens de paramilitære nevnes i mindre grad. Mine velstående informanters forestillinger om utøverne av volden samsvarer i stor grad med dette bildet. "Ordinær" kriminalitet ("la delincuencia común") er en annen kategori voldsutøvere rapporten nevner, og som kompliserer bildet av konflikten.

Som nevnt økte terrorhandlingene i Bogotá i 2002, noe jeg har illustrert med noen spesielt dramatiske hendelser. Også på nasjonalt nivå økte terrorangrepene dette året, fra 795 i 2001 til 1171 i 2002, ifølge tall fra Planleggingsdepartementet.¹⁶ Myndighetene definerer terrorangrep som ulovlig krigføring som har til hensikt å terrorisere sivilbefolkningen, og tilføyer at det først og fremst dreier seg om "vilkårlige bombardement". Samme kilde oppgir at FARC var ansvarlige for 55 prosent i 2002, mens ELN var ansvarlige for 9 prosent. Ukjente utførte 35 prosent av terrorangrepene samme år, mens de paramilitære framstår i samme rapport som ansvarlige for kun 0,1 %. I denne offentlige rapporten står det, ikke overraskende, ingenting om statlig vold.

Av informantene mine var det ingen som selv var blitt berørt av terroraksjoner, men Susana ble indirekte berørt under angrepet på presidentpalasset den dagen Uribe tiltrådte som president, fordi bestefaren hennes var til stede. Alejandro og familien har imidlertid opplevd at deres tre klesbutikker i sentrum av Bogotá ble sprengt i luften sammen med flere kvartaler. Bomben var plassert av narkotrafikanter, og hadde til hensikt å tvinge regjeringen til å ikke utlevere ("extraditar") narkotikadømte til USA.

I tillegg til de økende terroraksjonene risikerer velstående i Bogotá først og fremst å bli berørt av kidnappinger og utpressinger. Planleggingsdepartementet opplyser at antallet kidnappede hadde sunket noe i 2002 i forhold til tidligere år. Likevel er Colombia på verdenstoppen når det gjelder antall kidnappede: Ca. 3000 per år. I følge samme kilde sto FARC for 31,6 prosent av kidnappingene, ELN for 26 prosent, vanlige kriminelle for 32,4 prosent og de paramilitære for 6,1 prosent. Det fins to typer kidnappinger, og to tilsvarende måter å slippe fri på. De som kidnappes av politiske grunner, fordi de er viktige offentlige personer i det colombianske samfunnet, kan bare slippes fri gjennom politiske forhandlinger

og utveksling av geriljafanger mot kidnappede.¹⁷ Den andre typen kidnappinger er økonomisk motivert. Mange blir kidnappet under såkalte "pescas milagrosas" (mirakuløse fiskefangster), hvor personer kidnappes i større grupper, for eksempel gjennom midlertidige veisperringer som geriljaen setter opp.

Flere av informantene mine forteller om erfaringer med kidnappinger i familien: Onkelen til Andrés (midten av 20-årene, nyutdannet) ble kidnappet av kriminelle som solgte ham videre til FARC-geriljaen. Kidnappingen fant sted ved feriehuset deres like utenfor Bogotá. Han hadde dratt dit med sønnen på 12 år, da de plutselig ble stanset av en bil, og Andrés' onkel ble kidnappet. Han ble holdt til fange i to måneder, og slapp løs etter at han betalte løsepenger. Etterpå flyktet hele familien til USA, fordi han ble bedt om å skaffe flere penger. Andrés forteller at volden og kidnappingene har berørt mange rundt ham. Hensikten til geriljaen er å ruinere folk, påpeker han: Der hvor onkelen ble holdt til fange under kidnappingen var det alle slags personer, og de krevde penger ut fra hvem folk var, men alltid så mye at folks familie blir tvunget til å selge huset, bilen og alt, forklarer han. Familien står dermed overfor dilemmaet om hva de skal selge. Erfaringen med kidnappingen går inn på hele familien; Andrés forteller at hendelsen fylte faren med angst. - Den sosiale krisen berører oss på denne måten. Kidnapping er "business" ("un negocio"), forklarer Andrés.

Antonio (midten av 30-årene, rådgiver), som tidligere hadde en ledende stilling i en bedrift, ble utsatt for et kidnappingsforsøk i det nordlige Bogotá. Han kom kjørende ved kjøpesenteret Centro Andino klokka elleve om kvelden midt i uka i nærmest tomme gater, da en Jeep uten bilnummer forsøkte å sperre veien for ham. Han ga full gass, og klarte å slippe forbi. Bilen forfulgte ham, men han kjørte så fort han kunne – han passerte til og med to lyskryss på rødt – og klarte tilslutt å bli kvitt bilen og komme seg trygt hjem. Dagen etter ringte de på kontoret og sa at han hadde reddet livet denne gangen, men neste gang ville han ikke klare det. Antonio forteller at han har opplevd flere liknende episoder: På hans nåværende arbeidsplass har de også mottatt trusseltelefoner, med den hensikt å få dem til å betale "skatt" ("vacuna"), og med trussel om å kidnappe dem hvis de ikke betaler. Antonio forklarer at politiet fant ut hvor samtalene kom fra, og oppklarte saken. Andre i familien har også opplevd kidnapping og drap begått av geriljaen.

Flere andre informanter forteller om liknende trusler og kidnapping av familie og kjente. Mens noen episoder er knyttet til geriljaen, er andre knyttet til kriminelle. Ana Beatriz (midten av 30-årene) opplevde at faren hennes, som var kvegoppdretter, ble kidnappet og seinere

funnet drept. Liket ble lagt i en fellesgrav. Da familien tilslutt fikk vite om dette, måtte broren til Ana Beatriz reise til det området hvor liket ble funnet, et område som var kontrollert av geriljaen, og han måtte selv grave opp liket, identifisere faren, og bringe ham hjem innpakket i svarte søppelsekker ("bolsas negras"), forteller hun. Hun gjentar flere ganger noe faren hadde sagt: - Den dagen de kidnapper meg, dreper de meg, for jeg vil ikke gå med på at de stjeler så mye som en peso fra familien min!

Løsepenger etter kidnappinger er imidlertid ikke den eneste måten de væpnede gruppene finansierer krigføringen på. De gjør også omfattende bruk av utpressinger, eller "skattlegging", som geriljaen kaller det. Ifølge tidsskriftet *Semana* tjener FARC-geriljaen rundt 500 millioner dollar i året på narkotrafikk, kidnapping og utpressinger.¹⁸ FARC kunngjorde i 2000 sin "lov 002", som går ut på å kreve skatt fra personer og bedrifter med en formue på mer enn én million dollar.¹⁹ De som ikke betaler, risikerer å bli utsatt for sabotasje og trusler. De selskapene eller personene som har foretak eller transporterer sine varer gjennom områder som er kontrollert enten av FARC eller en annen væpnet gruppe, risikerer alle å få krav om å betale "skatt". Sikkerhetsutgiftene hos næringsliv og jordeiere er altså store. I tillegg hevdes det at kvegoppdretterne og andre jordeiere har vært en av de store støttespillerne til de paramilitære (Cepeda 2003:2-3, Pecaut 1999:158).

Hernandos far, som er arkitekt, bygget et lukket boligkompleks på landsbygda, men måtte gi opp hele prosjektet, fordi han ikke ville betale geriljaen. - På den måten berører konflikten oss økonomisk, forklarer Hernando. Situasjonen tilspisset seg da faren sparket en arbeidsleder ("maestro de obra") som hadde stjålet fra ham og truet ham. Faren ble tipset om at "noen" var på utkikk etter ham, og bestemte seg for å forlate alt. Nå kan de verken dra til landstedet sitt eller reise og se på de bygningene som ble bygget. Hernando forklarer at geriljaen pleier å kidnappe folk hvis de ikke får det de er ute etter. - Slik blir vanlige borgere involvert i konflikten, sier han. Hernando forteller også om bestefarens landssted på samme sted, hvor bestyreren ("el encargado") viste seg å være fra geriljaen, eller informant for dem. Nå reiser de dit med forsiktighet, understreker han. - Det er sannsynlig at besteforeldrene mine betaler geriljaen, legger han til. Noen finner seg altså av med situasjonen, mens andre går til det drastiske skrittet å forlate landet.

Konflikten kommer nærmere

Tidligere var konflikten i liten grad til stede i velstående, urbane colombianeres hverdagsliv. Konflikten var noe som foregikk på landsbygda et sted, eller som Helena sier: - Man hørte snakk om en geriljasoldat, og det var noe grusomt, men noe veldig, veldig fjernt som befant seg på Slettene i Øst ("los Llanos Orientales"). Det var som noe som du ser i en film eller hører om, sier hun. Det har altså eksistert en viss dikotomi mellom hovedstaden og landsbygda mht. konflikten. - I Bogotá distanserer vi oss alt for mye fra resten av landet, sier Hernando (realfagsstudent, begynnelsen av 20-årene). - Mange fornekter krigen, massakrene og arbeidsledigheten, legger kameraten Alejandro til. Fremdeles går kamphandlingene, massakrene og den tvungne, interne fordrivelsen i hovedsak ut over den fattige sivilbefolkningen på landsbygda. Mange informanter understreker at det ennå fins trygge, beskyttede rom i Bogotá. Likevel har konflikten kommet nærmere velstående bogotaneres tilværelse. Det store omfanget kidnappinger, sammen med geriljaens endring i strategi gjennom økt bruk av sabotasje og urbanisering av konflikten, har ført til at følelsen av utrygghet og frihetsberøvelse er større enn før.

Eric Lair (2000) skriver at interne kriger har en tendens til å urbaniseres, og at dette har å gjøre med de urbane sentrenes betydning for kommunikasjon, forsyninger og konsentrasjon av rikdom. I forhold til kontroll av befolkningen er dette også viktig, og på et mer symbolsk plan innebærer inntreden i en stor by å kunne demonstrere sin makt, påpeker han. I Colombias tilfelle har den væpnede konflikten i stor grad vært en rural konflikt, og hovedstaden og landets viktigste byer har ikke vært arena for verken åpne eller langvarige militære konfrontasjoner mellom geriljaen, de paramilitære og den regulære hæren. Først og fremst har storbyene vært vitne til sporadiske, spektakulære operasjoner, samtidig som gerilja og paramilitære utøver innflytelse over militser i de marginale bydelene i storbyer som Bogotá, Cali og Medellín, skriver Lair (2000:8). Etter bruddet på fredssamtalene mellom FARC og regjeringen skrev analytikere i tidsskriftet *Semana* at FARCs nye strategi besto av tre elementer: Krig i byene, krig mot økonomien og krig mot oligarkiet²⁰. - De colombianske byene er i stadig mindre grad de øyene i konflikten som de tradisjonelt har vært, sto det på lederplass i avisa *El Tiempo* i slutten av 2002²¹.

Noe liknende har informanter snakket om. Veronica (rundt 40) kaller Bogotá en boble ("burbuja"), men sier at konflikten begynner å komme nærmere: - Folk på landsbygda og folk som bor i mindre byer har lidd veldig mye. Her lever vi i en boble, men vi begynner å bli

berørt her, det vil si, bombene, og den redselen de skaper, har begynt å berøre oss, sier hun. Helena (rundt 50) opplevde som sagt at geriljakrigen tidligere framsto som fjern, men nå er det noe de lever med til daglig, mener hun. Det betyr ikke at hun omgås geriljasoldater til daglig; de fleste innbyggerne i Bogotá har aldri sett en geriljasoldat, men konflikten virker likevel inn på livet til folk i Bogotá på ulike måter.

Susana (begynnelsen av 20-årene, samfunnsfagsstudent) opplever også at den væpnede konflikten har kommet nærmere hennes egen hverdag. Tidligere opplevde hun det som noe som utspilte seg på TV, eller i et annet land. - Det var som å se Israel på TV, sier hun, og legger til: - Det er synd at det er sånn, men før vi selv blir berørte, angår det oss ikke. I det siste har det berørt henne mer, det skaper redsel og setter begrensninger på hennes liv, forklarer hun. Som eksempel på dette nevner hun den dagen det eksploderte en bombe i et gatekryss i sentrum som hun pleide å passere hver dag på vei fra universitetet. Den store tilstedeværelsen av patruljerende soldater ved gate 100, hvor hun går av bussen, gir henne en følelse av å leve i et land i krig, forteller hun. Den mest dramatiske hendelsen var likevel da bestefaren, som tidligere var Italias ambassadør i Colombia, var til stede på gallamiddagen under FARCs angrep på presidentpalasset den 7. august 2002. I perioden da Uribe skulle innsettes som president dro hun ikke til universitetet, fordi situasjonen ble vurdert som spesielt usikker i følge diplomatiske rådgivere.

Samtidig er det noen informanter som insisterer på at konflikten fremdeles ikke berører dem eller utsetter dem for fare. Gerardo (samfunnsviter, midten av 20-årene) bruker, i likhet med Veronica, metaforen boble om Bogotá i motsetning til resten av landet. - Byene er som små bobler, de er fredelige områder med en viss beskyttelse i forhold til resten av Colombia, sier han. Spesielt gjelder det hans eget nabolag i det nordlige Bogotá, og andre avgrensede områder som el Parque de la 93 og Universidad de los Andes. Livet der har lite med konflikten å gjøre: - Jeg har aldri opplevd bomber, aldri sett salg av narkotika, skudd eller en voldelig død, aldri. Hele konflikten, for meg, utspiller seg på TV og på landsbygda, sa han. Konflikten har sine avgrensede områder, påpeker han, men det fins visse steder i Bogotá hvor han føler seg utrygg. De beskyttede, fredelige rommene i byen, hvor informantene mine forsøker å fortsette livet som før, har til nå i stor grad klart å holde konflikten på avstand, selv om det pågår en kamp om rommet, og vold utøves både for å forsvare disse rommene fra inntrengere utenfra og for å slippe inn i dem. Kontrastene mellom beskyttede og farlige sosiale rom skal jeg se nærmere på i kapittel 2.

Voldens kompleksitet: Geriljakrig og utbredt voldelig kriminalitet

Volden har, som vi har sett, lenge satt sitt preg på ulike nivåer av det colombianske samfunnet, og den brukes både som et politisk maktmiddel og av kriminelle. Colombia har en av verdens høyeste mordrater. I global sammenheng betraktes over 8 mord per 100.000 innbyggere i året som "epidemisk" (Jimeno 2001:225). I følge det statlige organet DIJIN lå gjennomsnittet i Colombia på 26.097 drepte i året mellom 1996 og 2002, noe som tilsvarer 63 mord per 100 000 innbyggere. I 2002 ble det mest alarmerende nivået nådd, med 28.837 drepte i Colombia i 2002, oppgir samme kilde.²² Ulike typer vold, utført av ulike aktører og med ulike motiver, gir oss et komplekst bilde hvor ikke alt kan føres tilbake til den væpnede konflikten mellom myndighetene, geriljaen og de paramilitære. Kriminelle handlinger utføres til tider med liknende metoder som dem de politiske aktørene tar i bruk, og denne volden blandes sammen med den politiske og bidrar til å skape et klima av uforutsigbarhet og usikkerhet. Flere analytikere trekker fram hvordan ulike typer vold og voldsaktører til tider glir over i hverandre. Den franske statsviteren Daniel Pécaut spør hvordan vi kan skille mellom politisk vold og andre former for vold:

Political violence appears to account for only a minor share of the overall total number of homicides in Colombia. Research conducted in 1987 suggested that such killings were responsible for only 7 per cent of all victims. But in reality, how is one to define the border between political and other forms of violence? It could be claimed that drug traffickers are not by nature political. Yet surely they do become political actors when they intervene in judicial procedures and electoral processes through means of corruption and when *a fortiori* they force the state to buckle under pressure through massive resort to terror? Conversely, guerrillas are more obviously political actors, but again, how political are they really when they practice protection rackets and kidnappings at large scale, and even resort to the services of organised crime and hired killers in order to achieve their goals? In many cases, the everyday violence, which takes the form of foul killings, settling of accounts and revenge killings, can be said to have a political dimension, to the extent that it too may express a sense of social anger, and may result from weaknesses of the police and judiciary (Pécaut 1999:143).

Ordinær kriminalitet blir av noen betraktet som et uttrykk for en sosial krise. Samtidig kan volden som utøves i den væpnede konflikten til tider se ut til å miste sin politiske dimensjon. Det er uansett viktig å påpeke at vi har å gjøre med to historiske prosesser: Colombia har historisk vært et samfunn med stor sosial ulikhet, med maktrelasjoner som dem Wade og

Taussig har beskrevet, et samfunn hvor majoriteten av befolkningen har levd og fremdeles lever under fattigdomsgrensen. Mange colombianere har funnet irregulære og illegale måter å overleve på, og - for noen - å bli rike på. I dag gjelder dette alt fra gatesalg, tigging og overfall, til smugling, involvering i narkotrafikken eller kidnapping. I tillegg til denne kriminaliteten, er Colombia et land med en langvarig væpnet konflikt, et land med krigsfronter som kjemper mot hverandre i ulike deler av landet. Colombia har lenge hatt en militarisert stat, og militære løsninger framstår som de mest nærliggende både for statsapparatet, de paramilitære og for geriljagruppene. De to prosessene har til dels ulike motiver, aktører og dynamikk, men til tider blandes de også sammen. Kombinasjonen av den væpnede konflikten og den omfattende kriminaliteten fører til at det å være velstående i Colombia blir annerledes enn å være velstående i Brasil eller India, selv om de alle beskytter seg mot kriminalitet.

1.4 Feltarbeid og metoder: Velståendes livsverden fra innsida og utsida

Hvorfor studere velstående?

Antropologer har tradisjonelt ikke gjort mange feltarbeid blant eliter. Hva kan være grunnen til dette? Laura Nader (1972) har skrevet en artikkel om å "studere oppover"; studere mektige institusjoner og grupper i samfunnet. Hun spør om den svake interessen for å studere oppover kan han noe å gjøre med at antropologiske feltarbeid ofte har blitt utført gjennom bestemte maktrelasjoner som antropologen har hatt utbytte av. Hvorfor ikke studere maktkultur heller enn de maktesløses kultur, velstandskultur heller enn fattigdomskultur, spør Nader (1972:289). Hugh Gusterson (1995) gjorde feltarbeid på et kjernefysisk våpenlaboratorium, og skriver om de psykologiske og etiske sidene ved å studere en elite som man ikke i utgangspunktet deler syn med. Gusterson tar utgangspunkt i Laura Naders påstand om at antropologer setter pris på å studere dem de liker og å like dem de studerer, og at de vanligvis studerer de svake i samfunnet ("the underdog"). Han mener at det er noe av forklaringen på at (militære) eliter er viet så lite oppmerksomhet i antropologien. Men gjennom antropologiens asymmetriske fokus på de marginaliserte og avmektige, risikerer vi at det finner sted en gjensidig marginalisering både av studieobjektene og antropologien. Vi risikerer at antropologiens studieobjekter blir "orientalisert" (eller eksotifisert), mens de mektiges kultur blir normalisert, påpeker han (1995:192).

Jeg tror ikke det er riktig å studere en ”velstandskultur” som et isolert fenomen, men heller å gi et helhetlig bilde som ser velstanden i sammenheng med fattigdommen. I likhet med det antropologiske studiet av kjønn, hvor man har gått fra å studere kvinner til å studere *relasjonene* mellom menn og kvinner, så er det relasjonene mellom ulike klasser jeg ønsker å fokusere på. Velstående og fattige bogotaneres måte å leve livet sitt på og skaffe seg et utkomme, vil på en eller annen, om kanskje indirekte måte, stå i forhold til hverandre. Dette perspektivet ligger til grunn for det feltarbeidet jeg har utført, og har ledet meg til å studere velstående i forhold til sine omgivelser og den sosiopolitiske konteksten som preger deres liv, heller enn å ha hovedfokus på velståendes relasjoner til andre velstående.

”Multilokalt” feltarbeid

Feltarbeidet mitt ble gjennomført i Colombias hovedstad Bogotá, hvor jeg bodde i 8 måneder i 2002. Gjennom samtaler, deltagende observasjon og intervjuer har jeg nærmet meg dagliglivet til studenter fra eliteuniversitetet *Universidad de los Andes* og andre velstående. Jeg kjente dette universitetet fra året før, da jeg studerte et semester antropologi der. Under det oppholdet leste jeg blant annet den colombianske antropologen Armando Silvas (1994) oppfordring om å utforske byen gjennom å bevege seg rundt i den som en ”turist-antropolog”. Inspirert av dette satte jeg i gang mitt første minifeltarbeid i sentrumsgatene som en del av et kurs i urban antropologi, og det gikk bare én dag før min åpne holdning førte meg inn i problemer: Jeg fikk sannsynligvis et narkotisk stoff (”escopolamina”) puttet i en kopp kaffe mens jeg forsøke å hjelpe noen tilsynelatende trengende mennesker, og deretter fikk de meg til å ta ut et stort beløp i banken og ”overlate” det til dem. Dette er en av flere negative og urovekkende opplevelser jeg har hatt i Bogotá’s gater. Likevel møtte jeg også husløse og marginale personer som overrasket meg i gatene med smil, vennlige og trøstende ord, informasjon om sikkerhetskamera og vakter for å berolige meg, og til og med en gave: En dag, kort tid etter at jeg hadde kommet til Colombia, satt jeg på en benk ved universitetet og leste da en mann tippet meg om penger. Jeg avviste ham, men like etter kom han smilende tilbake med to iskrem i hendene – én til seg selv, og én til meg! Uansett, opplevelsen av Bogotá som en usikker by fikk meg til å lure på hvordan det var for velstående colombianere å leve med dette.

Dette var altså før jeg begynte feltarbeidet, men fungerte som en første tilnærming til storbyen Bogotá. Under selve feltarbeidet fortsatte jeg å bevege meg rundt i byen og konfronteres med dens sosiale realiteter, om enn med større våkenhet og forsiktighet enn før.

Jeg har med andre ord ikke bare oppholdt meg i de områdene av byen hvor informantene mine bor og oppholder seg til daglig. Hvis vi tar utgangspunkt i et tradisjonelt perspektiv på ”feltet”, hvor en avgrenset sosial gruppe og samtidig et avgrenset geografisk område (typisk en landsby) var blant kriteriene, så er det derfor mulig å si at jeg har oppholdt meg i minst to ”felt” eller ”locations” under feltarbeidet i Bogotá: For det første det ”egentlige feltet” som sto i sentrum for studiet mitt, nemlig det vi kan kalle de velståendes hverdagssoner: Hjemme hos noen av informantene mine, i deres og andre velstående bydeler, på Universidad de los Andes og på skolen San Bartolomé de la Merced, på velstående kjøpesentre, fine restauranter, kafeer og andre utesteder. Dette er mer eller mindre avgrensede sosiale og geografiske felt eller rom i millionbyen Bogotá. Sammen med å velge en bestemt gruppe informanter, er det med på å innsnevre fokuset mitt sosialt og tematisk. Men jeg har ikke bodd på disse stedene – jeg bodde i en middelklassebydel (”estrato 4”) nær sentrum, et sted som geografisk og sosialt kjennetegnes ved en viss distanse både fra det overveiende velstående nord og det overveiende fattige sør. Jeg valgte denne bydelen på grunn av sin geografisk sentrale plassering i byen (nær hovedveien ”Carrera 7a”, som lett kunne frakte meg til nord, hvor de fleste informantene bodde, og til universitetet i sentrum).

På samme tid har jeg altså oppsøkt andre steder i byen, blant annet reist til sør noen ganger, beveget meg mye i sentrum, og truffet folk med en annen sosial bakgrunn og med til dels mer kritiske syn på sosialt og politisk liv i Bogotá og Colombia generelt enn de velstående informantene mine. På en måte betyr det at jeg har fjernet meg fra hovedfokuset mitt: Velstående og deres livsverden, men på en annen måte betyr det en utvidelse av perspektivet mitt til å omfatte andre bogotanere, andre situasjoner og andre virkelighetsforståelser. Som Joshua Gamson skriver: «researchers cannot study «up» only from their own positions, or only from inside the elite world, but from the locale of those against whom «up» is defined» (1995:92).

Bostedet mitt og forflytningene mine rundt i byen medvirker til å sette meg i en mellomposisjon; mellom ”eliteverdenen”, som Gamson kaller den, og miljøer den står i kontrast til og definerer seg opp imot. Mine dager har framfor alt båret preg av reisene fram og tilbake mellom sentrum og nord i buss: Møtene med mine informanter i det nordlige Bogotá hadde som oftest et forspill på skranglete, skitne busser hvor jeg forsøkte å holde på frisyren og ikke skitne meg til, og samtidig ikke ønsket å bære for mange synlige tegn på velstand. På vei hjem, satt jeg på bussen igjen, etter å ha hørt informanter fortelle om hvor

grensen ligger for hvor langt sør de kan dra, og som oftest passerte jeg grensen og kjørte lenger sørover. Det var en rar følelse å sitte der på bussen den dagen en informant hadde fortalt om sin 15-årige sønn, som ikke kunne ta buss, at det ville vært en stor begivenhet for ham. På denne måten ble kontrastene noe jeg kontinuerlig beveget meg mellom. Når jeg på reisene mine gjennom byen krysset mine informanternes mer eller mindre presise grenser, ble det en reise inn i ”ukjent land”, på et vis, en utforsking av noen av de gatene de ikke ønsker å bli nærmere kjent med, eller som de har hatt negative opplevelser i eller bare ikke bryr seg om. Dette betyr kanskje at jeg fjernet meg fra mine informanternes virkelighet, når jeg gikk gjennom sentrumsgatene og så andre mennesker, ble konfrontert med en sulten gategutt eller gikk i protest-tog mot massakrer og politiske beslutninger. Samtidig mener jeg at disse aspektene ved livet i Bogotá ikke kan betraktes som irrelevante for å forstå hva det vil si å være velstående i byen.

Om jeg betrakter disse kontrastene som uttrykk for atskilte verdener eller som en del av et helhetlig bilde, kommer an på hvordan jeg definerer feltet som sådan. Dermed kommer vi inn på debatten om hva som kan kalles et felt og et feltarbeid i en urban og (post)moderne verden. Er det mulig å si at mitt felt eller min(e) ”location(s)”, heller enn å defineres av ett eller flere sosialt og geografisk avgrensede rom, nettopp besto i de konstante forflytningene mine i et kontrastfylt landskap av ulike steder, mennesker og meninger? Gupta & Fergusson snakker om ”location-work” heller enn feltarbeid, og ønsker å redefinere feltarbeidet henimot ”(...) an attentiveness to social, cultural and political *location* and a willingness to work self-consciously at shifting or realigning our own location while building epistemological and political links with other locations (...) (1997:5). Uttrykket ”location” innebærer både en stedlig eller romlig lokalitet, og samtidig det å tale ut fra en bestemt posisjon som er sosialt, kulturelt og politisk betinget. Gupta & Ferguson oppfordrer oss til en våkenhet i forhold til ulike ”locations”, å ta i betraktning vår egen og samtidig se på relasjonene mellom disse. De snakker om å gå bort fra ”feltet” som det eneste, privilegerte stedet for antropologisk kunnskap, og gjenoppdage det som et element i en metodologi som har til hensikt å skape det Donna Haraway kaller ”situated knowledges”. Gjennom denne innfallsvinkelen vil feltet i mindre grad forstås som det å leve blant ”de-og-de”, og i større grad dreie seg om en studiemetode som vier oppmerksomhet til hvordan et mangfold av sosiopolitiske steder og ”locations” er sammenkoblet (1997:37).

Nærhet og avstand til studieobjektet

Min bevegelse i et tosidig felt, eller gjennom byens kontrastfylte sosiale rom, kan betraktes som en parallell til min analytiske bevegelse mellom et ”utenfra-perspektiv” og et ”innenfra-perspektiv” på velståendes livsverden både under og i etterkant av feltarbeidet. Noen ganger har jeg følt at hovedfagsprosjektet mitt har vært et schizofrent prosjekt. Det eksisterer i hvert fall en fare for at resultatet framstår som schizofrent når jeg forsøker å se studieobjektet mitt fra to ståsteder, akkurat som Picasso, som anstrengte seg for å se et ansikt eller en hest fra ulike vinkler samtidig, og gjennom dette skape et kubistisk uttrykk. Å se informantenes verden fra innsida er det oppdraget alle antropologer påtar seg, og det går ut på å forsøke å forstå hvordan de lever og hvordan de ser på verden gjennom å leve sammen med dem i deres miljø, dag etter dag, og forsøke å gripe logikken og meningen bak deres livsverden. ”Hver eneste kulturtradisjon definerer premisser og meningen med livet for den befolkning som bærer den, og må derfor forstås ut fra dens egne forutsetninger om vi skal oppfatte dens struktur og karakter”, skrev Fredrik Barth (1972). Et viktig poeng i kulturel relativismen er at du ikke kan studere ethvert samfunn ved hjelp av en felles målestokk, men på det enkelte samfunnets egne premisser, eller, som Geertz sier, ”from the native point of view” (1994).

Å se de velståendes verden fra utsida, derimot, er likevel mitt umiddelbare ståsted, for jeg kan ikke bli mine informanter, og uansett hvor mye jeg anstrenger meg, så vil jeg alltid bare være i stand til å gjøre en fortolkning av deres virkelighet. ”The culture of a people is an ensemble of texts, themselves ensembles, which the anthropologist strains to read over the shoulders of those to whom they properly belong”, skriver Clifford Geertz (2000:452). I følge Geertz må antropologien først og fremst betraktes som en fortolkningsvitenskap. Selv om vi anstrenger oss for å forstå de dypere meningslagene som ligger til grunn for det sosiale livet vi studerer, så vil vi alltid stå litt på utsida og ”lese” den fremmede virkeligheten med våre egne briller. De fleste antropologer vil i dag være enige i at vi ser og forstår virkeligheten ut fra bestemte perspektiv eller posisjoner. “Ethnography has always contained at least some recognition that knowledge is inevitably both “about somewhere” and “from somewhere”, and the knower’s location and life experience are somehow central to the kind of knowledge produced“, skriver Gupta & Ferguson (1997:35).

Vi er posisjonerte av vår etniske, kulturelle, kjønns- og klassemessige bakgrunn, ut fra hvor vi er født og oppvokst, og dessuten virker våre faglige og eventuelt politiske interesser og overbevisninger inn på det vi ser. I tillegg vil de innfallsvinklene og metodene vi tar i bruk

underveis i feltarbeidet, og våre tekstlige strategier når vi skriver om det vi fant, sette sitt preg på den versjonen av virkeligheten vi presenterer. I mitt tilfelle, som hvit middelklassekvinne med høyere utdanning, har jeg visse fellestrekk med informantene mine, selv om jeg har en mindre privilegert sosial posisjon i mitt hjemland enn det mine informanter har i Colombia. Jeg snakker flytende spansk, og hadde allerede før feltarbeidet vært i befatning med latinamerikanske samfunnsforhold gjennom flere langvarige opphold i Latin-Amerika og vennskap med latinamerikanere. På den andre sida var det ikke de velståendes sosiale virkelighet jeg hadde vært mest i kontakt med - før jeg begynte på Universidad de los Andes, kjente jeg bare folk med utgangspunkt i (nedre) middelklasse og lavere samfunnslag. Mange av de latinamerikanerne jeg kjente før jeg dro på feltarbeidet var personer som i likhet med meg befant seg på den politiske venstresida. De sosiale og politiske motsetningene i Colombia angår ikke bare aktørene i den væpnede konflikten, men setter sine preg på hvordan man forstår seg selv og sine omgivelser der, enten man er colombianer eller utlending (og antropolog). En viktig utfordring under feltarbeidet har derfor vært å forsøke å sette disse forutsetningene i bakgrunnen og forstå informantene mine på deres egne premisser. Likevel har min bakgrunn bidratt til at jeg legger merke til bestemte ting, og stiller noen spørsmål som jeg kanskje ikke ville ha stilt hvis jeg hadde hatt en annen bakgrunn. ”Utenfra-perspektivet” handler altså om å se velstående i forhold til klasserelasjoner, makt og ulikhet.

Trygge rom, grenser og farlige soner

I dette kapitlet ønsker jeg å se på Bogotás fysiske, sosiale og eksistensielle geografi. Jeg vil ta for meg denne storbyen med syv millioner innbyggere og si noe om hvordan den oppleves og konseptualiseres av velstående. De fleste velstående tilbringer store deler av dagliglivet i avgrensede deler av Bogotá som kjennetegnes ved større grad av velstand og opplevd sikkerhet enn andre områder. De fleste av dem befinner seg i den nordlige delen av byen. Men hverdagslivet kan ikke utelukkende utspilles i de mer eller mindre lukkede og kontrollerte rommene. Man må også stadig vekk bevege seg mellom dem og på andre måter konfronteres med det som fins "utenfor". Størstedelen av Bogotá består av fattige bydeler, og dette gjelder spesielt i sør, men de sosiale kontrastene er store også i andre deler av byen. I dette kapitlet legger jeg derfor vekt på de romlige og sosiale avstandene som er så framtrædende i Bogotá.

Hensikten er å ta for meg informantenes opplevelse av ulike sosiale rom i byen – trygge rom og farlige rom - og de materielle og symbolske grensene mellom disse. Skaper grensene en følelse av innestengthet, eller opplever velstående at de lever i behagelige frihetsrom i hovedstaden? På mange måter framstår Bogotá som usikkerhetens by, med sine ulike farer. Likevel fins det fredelige "bobler" hvor både den væpnede konflikten og kriminaliteten i større eller mindre grad holdes på avstand. Det er denne dobbeltheten som får en av informantene til å beskrive sin egen bydel som sitt rike - med sine vakre, velstående, rene og rolige områder - men også som sitt fengsel, fordi den utgjør et begrenset rom, og at han blir usikker når han beveger seg utenfor.

Hovedvekten i kapitlet er lagt på Bogotá, men jeg vil også si noe om hvordan velstående har fått innsnevret sine bevegelsesrom i forhold til andre deler av landet.

Det kan være vanskelig å skille forestillinger om bylandskapet fra praksisen i det samme landskapet, eller fryktens konsekvenser og folks håndtering av dette, fordi de ulike aspektene virker inn i hverandre. Selv om noe vil overlappes, forsøker jeg likevel av praktiske grunner å organisere temaene i ulike kapitler. Dette kapitlet er altså ment å legge grunnlaget for de neste kapitlene, hvor jeg går dypere inn i praktiske og eksistensielle måter å håndtere de utfordringene, truslene og begrensingene byen representerer for velstående.

2.1 Hvordan orientere seg i Bogotá

Bogotá er en by jeg liker, fordi den har store fjell i øst. Andesfjellene er et unikt landskap og utgjør en kilde til identitet i Sør-Amerika. Jeg har alltid sett på dem som noen kjemper som vokter på meg (...). I tillegg hjelper de meg med å orientere meg i og med at jeg er litt distré. Når jeg drar ut [av landet], savner jeg fjellene, fordi de gir meg sikkerhet og fordi det er et landskap som man ikke finner maken til i andre byer (...). Fjellene gjør meg glad eller trist. Hvis de er mørke, grå og kalde, mister dagen sin glede, men hvis de leker med den blå himmelen og fremhever middagslyset med sin grønne farge, blir jeg glad. Når det er varmt ute, (...) går jeg av og til i sandaler og føler at byen blir mer europeisk, fordi folk går med lettere klær og de setter seg for å nyte dagen i parker og andre grøntområder. Kvinnene blir vakrere, folk blir gladere og parkene mer majestetiske. (...) Hvis noen hadde spurt meg hvorfor jeg liker denne byen, ville jeg nevnt dette aspektet, for det er på denne måten at byen får meg til å føle meg vel. Det er på denne måten byen har skapt min identitet, samtidig som jeg gir den identitet.²³

En by utgjøres ikke bare av gater og bygninger, men av den betydningen den har for hver enkelt. Samfunnsfagsstudenten Alejandro omtaler her bylandskapet som noe mer enn et fysisk rom – han beskriver fjellkjeden i øst som noe som gir identitet, og han assosierer de fine dagene i byen med noe europeisk og ilegger dermed byen en bestemt meningsdimensjon. Dette forteller oss om hans subjektive opplevelse av byen, men det peker også mot hans erfaringer med den europeiske sommeren. Dette igjen sier noe om hans sosiale nivå, fordi Europa - hvor han har vært mange ganger på ferie – er et sted de fleste innbyggerne i Bogotá bare kan drømme om å besøke. ”[S]pace is never ontologically given. It is discursively mapped and corporeally practiced” skriver James Clifford (1997:186). Hvordan man beskriver Bogotá avhenger altså av hvilke deler av byen man fysisk og kroppslig har erfaringer med, og disse erfaringene forenes med diskurser, forestillinger og stereotypier om byen.

Alejandro påpeker også at fjellene hjelper ham til å orientere seg, og dette er noe som gjelder bogotanere flest. Noe av det første jeg lærte da jeg kom til Bogotá, var nettopp å bruke fjellene i øst som et fysisk referansepunkt for å finne fram i byen. Parallelt med fjellene, mellom nord og sør, går de gatene som kalles »carreras», og fra fjellene i øst og vestover går de såkalte »calles». De aller fleste gatene har ikke navn, men nummer, og man kan finne veien fra en adresse til en annen ved å telle kvartaler fra calle 190 i nord til calle 90-S i sør (mens calle 1 ligger like sør for sentrum), og fra carrera 0 i øst til carrera 128 i vest. Nord og sør er et

motsetningspar som bogotanerne lærer å forholde seg til i sin forflytning rundt i byen. De to kategoriene betegner både en fysisk distanse mellom to geografiske poler, og samtidig en opposisjon mellom ulike sosiale rom. Dette gir mening til hvordan innbyggerne orienterer seg i Bogotá, og hvordan de forholder seg på forskjellig vis til ulike steder.

- Da jeg gikk på skolen, beveget jeg meg mellom calle 69 [hjemmet] og nordover. Jeg var den av vennene mine som bodde lengst borte. Alt jeg trengte fra byen befant seg der: skole, hjem, venner, kino, lege... Hvorfor skulle jeg dra noe annet sted? Det fantes ikke noe behov for det, sier Andrés, industridesigner i midten av 20-årene. Det var altså først når han var ferdig med videregående at han utforsket andre deler av byen. Dette er noe han har til felles med de fleste velstående informantene mine. Barn sosialiseres inn i bestemte sosiale rom gjennom oppveksten, med utgangspunkt i der de bor og tilbringer dagene. Hvis alt de trenger fins i nærmiljøet (slik Andrés beskriver den nordlige delen av byen), vil de kanskje ikke se noen grunn til å bevege seg inn i andre territorier. Særlig hvis dette kombineres med stereotypiserende uttalelser fra foreldrene om å passe seg for andre deler av byen. Andrés forteller at moren advarte ham: - Ikke gå til Caracas-gaten! Du må ikke komme i nærheten av sånne personer. Sør er et helvete, de kommer til å rane deg, vær forsiktig! Sa hun.

Fundamentale sosiale motsetninger blir "objektivert" i det fysiske rommet, skriver Pierre Bourdieu. De har en tendens til å reproduseres i språket i form av kategorier for persepsjon og vurdering, eller som mentale strukturer. Inkorporeringen av den sosiale ordens strukturer skjer gjennom en langvarig og repetitiv opplevelse av en romlig distanse som igjen bekrefter en sosial distanse. Dette kan skje gjennom kroppslige forflytninger, noe de sosiale strukturene - som har blitt til romlige strukturer, og dermed blir naturliggjorte – organiserer og kvalifiserer sosialt, skriver Bourdieu, for eksempel gjennom å omtale en tilnærming og en forflytning fra et sentralt og høyt vurdert sted (Bourdieu 1999:121). Dette høyt vurderte "stedet" kan i Andrés' tilfelle være den nordlige delen av Bogotá, mens sentrum og det sørlige Bogotá forbindes med fare.

Selv om den sosiale og kulturelle distansen mellom de velstående og fattige delene av Bogotá er store, betyr det ikke nødvendigvis at alle vil reprodusere disse skjemaene for hvor de kan og hvor de overhodet ikke kan bevege seg i byen. For mange velstående er det utenkelig å reise til det sørlige Bogotá. Andrés trosset imidlertid morens advarsler og gjorde en tjeneste i politiet hvor han var nødt til å reise til den nevnte Caracas-gata og lenger sør i Bogotá. Å reise dit åpnet for et nytt perspektiv på byen, påpeker han. Likevel betyr ikke det automatisk at

distansen opphører. Han uttrykker at relasjonene til fattige mennesker i sør bar preg av at de diskriminerte ham fordi han var en "niño bien"²⁴. Han snakker om en sosial distanse, leter etter ord, sier at det var en "sosial avvising", men retter det til "sosial misunnelse".

Det velstående nord og sentrum

De fleste av informantene mine bor altså i velstående strøk, kategorisert som lag 6 eller 5, i den nordlige delen av Bogotá. Det velstående nord rommer mer eller mindre eksklusive boligområder ("barrios exclusivos"), handelsstrøk, kjøpesentre, ambassader og kontorer, i tillegg til private skoler og sosiale klubber for de privilegerte. To viktige økonomiske maktsenter fins rundt *Carrera 7a (Séptima)/ calle 72* og langs *calle 100*. *Zona Rosa* representerer et populært område for å handle i butikker med designerklær og internasjonale merkevarer, gå ut for å spise, gå på kino eller diskotek – for dem som har råd til det. I denne sonen ligger blant annet kjøpesentrene *Centro Andino* og *Centro Atlantis*. Den eksklusive *Parque de la 93*, en park omringet av dyre restauranter, kafeer, designerbutikker og likende, befinner seg rundt 10 kvartaler lenger nord. Disse stedene er viktige referansepunkt for nesten alle informantene mine, og de fleste nevner dem som steder hvor de pleier å gå ut. Andre steder for å gå ut, er Usaquén, en bydel lenger nord som har et visst landsbypreg over seg, og hvor man også finner en rekke kafeer og restauranter. I nærheten ligger også kjøpesenteret *Hacienda Santa Bárbara*, med arkitektur som er inspirert av en tradisjonell hacienda.

Jeg intervjuer Angela, er en privatpraktiserende advokat i slutten av 40-årene, på kontoret hennes, noen kvartaler fra el Parque de la 93. På en av veggene henger det et diplom fra Universidad de los Andes – Angela har i sin tid studert på det samme universitet som døtrene. Hun er elegant og ungdommelig, med en sikker holdning og kledd i en kakifarget bukse og matchende dressjakke, sammen med en ferskenfarget topp. Håret er klippet i ulike lengder, hun har på seg et sett av tre tynne gullkjeder, gulløredobber og gullarmbånd, og har sminket seg diskret. Når jeg spør henne hvordan det er å leve i Colombia, understreker hun at det som berører henne mest, har med sikkerheten til døtrene hennes å gjøre, og det er viktig at hele familien tar sine forholdsregler. Det fins øyeblikk når hun blir skremt, innrømmer hun, men hun er selv meget forsiktig, og hun har blant annet gått på et sikkerhetskurs for å lære hvordan takle mulige farer. Alt dette forteller hun om på en alvorlig, rutinert måte, og legger deretter til med en entusiastisk stemme at hun alltid har bodd i Bogotá, og at hun er henrykt over byen ("me encanta").

Hver dag blir jeg mer og mer glad i den. Jeg liker livet her, jeg liker stedene hvor jeg handler, hvor venninnene mine bor, hvor jeg arbeider, og hvor jeg bor, og hvor familien min bor, jeg liker alt! Det er en fornøyelse ("placer") for meg. Hvis det ikke hadde vært for usikkerheten, hadde dette vært et paradiset. Jeg elsker klimaet, jeg liker at det noen dager er blå, blå himmel og en herlig varme, med sterk sol, og neste dag er det overskyet (hun snakker med nytelse i stemmen og smiler), og så kommer det regn, kanskje lyn... Jeg blir henrykt av det. Alt det der liker jeg, jeg liker virkelig denne byen veldig godt.

Dette utsagnet viser at ikke alle forbinder livet i Bogotá med frykt, tvert i mot er det mulig å leve et godt liv der, hvis man tar sine forholdsregler. Samtidig er det tydelig at hun snakker om en bestemt del av Bogotá, nemlig de områdene hvor hun oppholder seg til daglig. Dette understreker hun også selv:

Det er klart at mitt liv utspiller seg i en (...) sektor som kalles "en god sektor" ("un buen sector"), og som er den nordlige sektoren, mellom kontoret, hjemmet mitt, min søsters hjem, og hele den sonen som jeg vanligvis [oppholder meg i] og hvor venninnene mine bor. Det er en sektor som jeg liker, det er en god sektor. Jeg er veldig redd for å dra til sentrum.

Den "gode sektoren" i nord som Angela snakker om, er altså den delen av byen som preges av størst velstand og som betraktes som sikrest i Bogotá. Transportmiddelet hennes i byen er utelukkende bil. Jeg spør om hun noensinne går til fots i byen, og hun forklarer at hun ikke gjør det nå, men at hun gjorde det tidligere. Grunnen til at hun ikke går rundt i byen, er at hun pleier å gå med høyhælte sko, og at man må bruke lave sko for å gå i gatene, sier hun. - Og litt på grunn av frykten, legger hun til. Samtidig er alle de stedene i Bogotá som hun nevner innendørs: Hennes eget hjem og kontor, familien og venninnenes hjem og der hun handler. - Føler du deg begrenset, eller blir det en vane? Spør jeg. - Nei. Når jeg har lyst til å gå, så gjør jeg det, der hvor jeg bor, i og med at det er et stort boligkompleks. Opp imot den "gode" sektoren setter hun sentrum, som gjør henne redd. Når det gjelder sentrum, forteller hun at hun noen ganger drar dit fordi Universidad de los Andes ligger der. - Men hvis det ikke hadde vært for Universidad de los Andes, så tror jeg at jeg nesten ikke hadde dratt dit, sier Angela. Hun snakker også om andre deler av byen som hun ikke kjenner og som hun heller ikke er interessert i å lære å kjenne, og hun forteller at hun er redd for sentrum, fordi hun er redd for å bli ranet, og redd for "de gale":

Det fins mange gale ("locos"), mange gategutter ("gamines"). Jeg er redd for gateguttene, de vi her kaller "de som kan kastes" ("desechables"²⁵), selv om jeg ikke liker det uttrykket, for ingen mennesker kan kastes, men det er det man kaller dem... Alle dem er jeg redd for.

Som vi ser hos Angela, kontrasterer gjerne velstående det velstående nord til sentrum av Bogotá. Sentrum blir for mange en del av byen de vanskelig kommer utenom, som de frekventerer fordi de må, fordi de har noe bestemt å gjøre der. Noen studenter drar rett til universitetet for å studere, og spaserer kanskje rundt i de nærmeste kvartalene for å spise lunsj, ta kopier og gjøre andre konkrete ærender, men drar gjerne rett nordover etter endt dag på universitetet. De som disponerer egen bil, har mulighet til å kjøre rett ut fra universitetets parkeringsplass etter forelesningene, svinge opp mot fjellene, kjøre inn på El Circunvalar og følge denne veien nordover.

Det finnes mye synlig fattigdom i sentrumsgatene, men denne sektoren rommer også kulturliv og politiske maktinstitusjoner. *La Candelaria*, den eldste delen av byen, er en fargerik bydel med koloniale hus, kafeer og restauranter, bokhandlere, små butikker og enkelte kontorer – alt dette av varierende materiell standard. Oppover mot fjellene i øst fins det marginale bydeler. Lenger ned i sentrum fins det både kunstnerisk innredete barer, afrocolombianske fiskerestauranter, enkle bakerier og billige pizzasteder. Det fins også kirker og kulturinstitusjoner som museer, teatre og biblioteker. I tillegg ligger en rekke universiteter i sentrum. Selv om mange velstående har et ambivalent forhold til sentrum, fins det også dem som liker å gå i sentrum, som liker å se på koloniarkitekturen og livet i gatene, og som trives på kafeer og restauranter der, eller som setter pris på kulturtilbudene. Catalina forteller at hun liker Bogotá kjempegodt. I sentrum pleier hun å gå til kunstmuseer, filmklubber, på teater og på konserter, forteller hun.

Denne delen av Bogotá var tidligere byens handelssentrum, og det var her byens velstående bodde i tidligere tider. Selv om velstående i økende grad foretrekker å bo, handle og tilbringe arbeid og fritid i den nordlige delen av Bogotá, så ligger fremdeles det politiske maktsenteret i det historiske sentrum. Byens katedral har blitt bevart fra tida etter byens grunnlegging, og den ligger på den østlige sida av *Plaza de Bolívar* like ved de strengt bevoktede bygningene som rommer kongressen og senatet, presidentpalasset, regjeringen og statsforvaltningen. Det fins velrestaurerte, flotte bygninger her, men også en god del forfall. Den gradvise forflytningen mot nord gjelder ikke bare velståendes foretrukne boligområder,

men også deres næringsliv og uteliv. Luis, Alejandros far, som eide tre klesbutikker i sentrum tidligere, sier oppgitt at de som pleide å handle i butikkene hans, nå handler i Nord, hvor kjøpesentrene har tatt over mer og mer. Sentrum i dag, sier han, bærer preg av "puro pueblo" ("bare (fattig)folk" - nedsettende betegnelse på fattige), og av "desechables" ("disposable people" på engelsk - nedsettende betegnelse på husløse, tiggere og folk som lever av å resirkulere søppel). Luis forbinder også sentrum med folk som lever av "el rebusque" (fra spansk "buscar" som betyr å lete etter). Dette uttrykket er nært knyttet til den uformelle sektoren og viser til fattige som må finne en eller annen oppfinnsom (og ofte illegal) måte å tjene penger til det daglige brød på.

Gateselgerne er ennå en viktig del av bybildet, på tross av at politiet har i oppdrag å fjerne dem fra det offentlige rom. Noen gater i sentrum - spesielt hovedgatene Séptima og Avenida 19 - er fulle av selgere som tilbyr forskjellige varer. Noen lever av å selge ting i gatene hver dag, andre må spe på en dårlig lønn med salg om søndagene. Stadig vekk dukker det opp tiggere som ber om en mynt eller gateselgere som vil selge tyggegummi og røyk, aviser, lepestifter, piratkopierte bøker eller CD-er, håndlagde smykker, frukt eller vekkerklokker. Fotgjengeren blir tvunget til å høre dem rope ut sine tilbud, og noen ganger er det så mange selgere som har stilt opp sine små traller eller kiosker eller lagt varene ut på fortauet at man har vanskeligheter med å gå på fortauet. Ubehaget for enkelte fotgjengere ved å gå i sentrum kan altså knyttes til ulike sanselige erfaringer som støy, ubehagelige lukter, trange fortau og fysisk nærhet til annerledes mennesker.

Sentrum figurerer i avisene som et høyrisiko-område for gatekriminalitet og terrorbomber. Avisa El Tiempo forteller for eksempel like etter bilbomben i den sosiale klubben El Nogal at myndighetene har presentert et kart over de stedene i byen som er mest sårbare for terrorisme. Sentrum - mellom calle 6a og calle 26 og mellom Circunvalar og Caracas - er det området som er farligst. Årsaken er at sentrum rommer regjeringsbygget, kongressen, presidentboligen og hovedkvarteret til politiet, framholder artikkelen, og påpeker at sentrum av Bogotá er den sektoren som har vært åsted for flest attentat de siste ti årene²⁶. Samme avis fortalte i november 2001 at sentrum var den mest usikre sonen i Bogotá. På tre måneder ble denne delen av byen rammet av 60 mord og 114 rapporterte overfall, i følge artikkelen. Videre fortelles det om husløse som gjør motstand mot byggeprosjektet Tercer Milenio (hvor en marginal bydel blir jevnet med jorda for å bygge en park), om menn som står på gatehjørner og stjeler antenner, om et forsøk på bankran, og om en politimann som ble

drept. I tillegg gis det eksakte beskrivelser av hvilke gater som er mest utsatte: ”Når det gjelder usikkerhet, så er de mest kritiske sektorene for overfall og tyveri mellom carrera 1 mellom calle 17 og 18, calle 19 mellom carrera 4 og Caracas, i området rundt Universidad de los Andes, i carrera 13A mellom calle 19 og 23, og i carrera 7 mellom calle 19 og 22”²⁷.

Denne typen artikler har uten tvil innvirkning på hvordan byens innbyggere opplever sentrum, selv om ingen av informantene mine har henvist direkte til dem. Flere av informantene mine har blitt ranet i sentrum. Som nevnt ble Alejandro og familien alvorlig berørt da en bombe eksploderte i sentrum og resulterte i en totalødeleggelse av deres butikker. På samme tid forteller mange av informantene mine om ransopplevelser i nord, og kidnappingstruslene og forsøkene på kidnapping kan heller ikke ”plasseres” romlig i sentrum eller sør. Dette kan bety at det ikke helt er overensstemmelse mellom folks erfaringer av vold og farer og de forestillingene og stereotypiene de har om de samme fenomenene. Her spiller nok de offisielle diskursene om farer, vold, terrorisme og fiender inn. På den andre sida kan dette bety at frykt både kan være en ektefølt opplevelse og en diskurs om ”de andre”, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 5.

Forflytninger i byen

I Bogotá, som i andre byer, er folk i konstant bevegelse. De som bor og har arbeidsplassen eller skolen sin i nord kan finne det de trenger i denne delen av byen. Likevel reiser en del velstående til sentrum for å studere eller gå på arbeid. Mellom den nordøstlige delen av Bogotá og sentrum løper tre hovedfartsårer parallelt med fjellene i øst: *El Circunvalar*, en perifer vei som går helt oppe ved fjellene, som er effektiv og fungerer som en slags ekspressrute for biltrafikk, men som forbindes med en viss usikkerhet om kveldene og natta nettopp på grunn av sin perifere plassering. *Carrera 7a*, (den syvende gata når du teller fra øst mot vest) er en sterkt trafikkert gate med biler og busser som ofte bærer preg av kødannelser på visse strekninger. For å gjøre denne gata mer effektiv, er den enveiskjørt hver ettermiddag mellom klokka 17 og 20 og forbeholdt dem som skal nordover (noe som er en privilegering av dem som studerer eller arbeider i sentrum, men bor i nord). I 2001 åpnet et nytt transportsystem etter at hovedgata *Caracas*, litt vest for *la Séptima*, ble renoveret. Langs denne gata og noen andre utvalgte gater kjører de særegne, røde Transmilenio-bussene som karakteriseres av større grad av organisering, orden og renhet enn de vanlige, folkelige bussene. Vanligvis følger informantene mine disse rutene til og fra sentrum, enten de bruker

kollektivtransport eller kjører bil. Det fins sikkerhetskurs hvor man eksplisitt blir anbefalt å kun kjøre langs la Séptima, og ikke ta sidegatene. Rutinene med de faste rutene langs bestemte veier kan gi en viss trygghetsfølelse. Samtidig representerer ofte disse reisene fra ett sted til et annet den daglige konfrontasjonen med gatenes farer og ubehag.

Gatenes usikkerhet har med trafikkaoset å gjøre, men må også sees i sammenheng med at velstående her på en eller annen måte kommer i kontakt med mennesker som de opplever som farlige, truende, eller som uroer dem på andre måter. Når de kjører langs *Circunvalar*, passerer de marginale bydeler som ligger på rekke og rad oppe ved fjellene. Hver gang de blir stående i et lyskryss i bilene sine inne i byen, vet de at det er stor sannsynlighet for at det dukker opp enten gateselgere, tiggere (gjerne med håndskrevne plakater hvor det står at de har flyktet fra volden på landsbygda), tyver som forsøker å stjele tilgjengelige deler av bilen, eller gatebarn som gjør spillopper utkledd som klovner. Også hvis de kun oppholder seg i den nordlige delen av byen er dette noe de opplever mer eller mindre ofte, men i sentrum er det mer omfattende og mindre kontrollert.

Alejandros mor Helena, en kvinne på rundt 50 år, føler seg alltid redd når hun reiser til sentrum, forteller hun. Familien eide tre klesbutikker i sentrum, derfor måtte hun daglig reise fra hjemmet i det nordøstlige Bogotá og via *Circunvalar*, ned langs *Avenida Jimenez* og inn på parkeringsplassen. På hjemturen fulgte hun samme rute, og følte seg alltid nervøs, forteller hun - helt til hun passerte calle 72 ved Séptima, et kryss som bærer preg av velstand og orden, business og banker. Der pleide hun å føle seg roligere, og opplevde at hun kunne puste litt ut. Derfra er det ikke mange kvartaler igjen før hun er hjemme. Vi ser her tydelig at frykten er romlig forankret. I likhet med Angela forklarer hun årsaken til utrygghetsfølelsen i sentrum først og fremst med at hun er redd for »los gamines» (de husløse), nervøs for at de skal rane og true henne. – Bare fordi jeg har en fin bil og fine klær, mener de at de har rett til det! Sier hun opprørt.

Flere av de yngste informantene har uttrykt redsel for å bli overfalt/ranet på bussen eller for å bli kidnappet. Likevel bruker en del andre informanter bussen som transportmiddel til og fra universitetet. Da eksponerer de seg ikke på samme vis som velstående i kraft av å disponere bil, men kommer på den annen side nærmere innpå vanlige folk på bussen. - Bussen er ikke min greie. Det er et annet univers, en annen type folk, sier Juan Carlos. Dette gjelder spesielt de ordinære bussene, som framdeles dekker en rekke strekninger hvor Transmilenio-bussene ikke går. Ofte kommer det på en eller flere selgere i løpet av en busstur.

Selgerne går gjennom midtgangen og deler ut en eller annen gjenstand til alle passasjerene før de begynner å snakke om varen. Ofte legger de mer vekt på å rettferdiggjøre at de er der ved å fortelle historier om problemer med arbeidsløshet og fattigdom, sykdom og (overvunnet) stoffmisbruk, eller de forteller om hvordan det er å leve i Bogotá som internflyktinger.

Taxi er et annet transportmiddel bogotanerne har til rådighet. Men det ser ut til å eksistere en ganske utbredt frykt for taxisjåfører, noe som blant annet skyldes ransopplevelser knyttet til drosjeturer. De såkalte »millionær-rundene» (»el paseo milionario») innebærer ofte at en taxisjåfør tar med seg passasjerer til ulike minibanker og tvinger ham til å ta ut så mye penger som mulig, før han kastes av på et tilfeldig sted. Diana har opplevd noe liknende i nærheten av hjemmet i det nordlige Bogotá, den samme dagen som hun fylte 18 år: Hun forteller at hun hadde feiret bursdagen hjemme med familien og kjæresten, og da han skulle dra hjem, ringte de etter taxi, men så bestemte faren seg for å kjøre ham i stedet. De satte av kjæresten, og da de nesten var kommet hjem igjen, sperret en bil veien for dem, mens en annen bil sperret muligheten for å rygge. Tre menn med maskingevær kom ut av bilene og tok familien med på en runde for å ta ut penger i alle minibankene, forteller Diana. Heldigvis fikk de ikke tatt ut noe med farens bankkort, men de stjal de pengene de hadde, samt morens ringer og armbånd. Etter to timer ble de sluppet fri. Denne historien peker mot sikkerhetens paradoks: Familien til Diana kjører kjæresten hjem for at han skal være trygg, men på veien tilbake blir de selv overfalt, muligens av noen som var tipset av taxiselskapet. Andre historier som informanter har fortalt, går ut på at man kjører i en drosje som plutselig stopper opp, og væpnede menn hopper inn og raner en for verdisaker. I tillegg uttrykker enkelte en redsel for at taxisjåføren skal vise seg å være en voldtjektsmann. De ubehagelige hendelsene har skapt en stor mistro til taxisjåfører, og mens noen forsøker å sikre seg gjennom å bestille taxi fra operatører og få oppgitt nummeret på bilen på forhånd, er det andre som ikke stoler på dette heller. De gangene jeg har vært ute med informantene mine om kvelden, har de stort sett organisert kjøring i egne biler.

Alejandros opplevelse av det nordlige Bogotá

I et essay han skrev i forbindelse med et kurs på universitetet skisserer Alejandro opp sin egen livsverden, slik den utfolder seg i de sosiale rommene hvor han tilbringer hverdagen: Hjemmet, universitetet og bydelen. For å la ham komme til orde med egne resonnementer, siterer jeg et lengre utdrag fra teksten hans her:

Jeg hadde aldri et sted hvor jeg kunne leke som jeg ville med andre barn. Gatene var farlige, ikke (...) på grunn av væpnede ran og kidnappinger og andre paranoiske og kvelende farer som jeg kjemper mot i dag, men på grunn av biltrafikken. Det liker jeg ikke ved bydelen min. Det virker som folk, jo mer penger de har, stenger seg inne i leilighetene og husene sine som behagelige skyttergraver, og derfra ser de på verden fra Internett, TV, radio og satellitt. Av og til er det sånn med meg. Jeg stenger meg inne hjemme og lever ikke i byen, (...) enten det er på grunn av at jeg er lei rushtrafikken, ranene, smogen, den bortkastede tiden, regnet eller kulden.

Men jeg liker å gå rundt i bydelen min. Med tiden lærte jeg å bli kjent med den. Jeg lærte at de brede gatene og fortauene, alle trærne, renheten, stillheten som fins her, og den relative sikkerheten ikke var ting jeg kunne sette pris på fra en bil, men at jeg måtte gå og lytte etter fuglesangen, vinden som suser i bladene, skrittene til noen som passerer og musikken som strømmer ut fra en og annen leilighet. Jeg følger alltid de samme rutene: Jeg går hjemmefra og mot kjøpesenteret *Andino*, til *Zona Rosa* eller *Parque de la 93* via ambassadegatene eller *Parque del Virrey*. Der føler jeg meg sikker. Det er min verden, et rom jeg har kontroll over²⁸. Det er klart definert i bevisstheten min, og derfor tiltrekker det meg, for der er jeg kongen. En fotgjengerkonge. (...) Jeg liker å se hvordan det reises nye bygninger og hvordan det kommer nye utekafeer, og hvordan de avduker en og annen statue av en berømt person (...).

Noen ganger spør jeg meg selv hvilken pris jeg bør betale for denne roen, eller for å leve i denne virkeligheten som det virker som bare gjelder for en minoritet i Colombia (...) når jeg ser at det fins folk som tigger i lyskryssene, enten de er internflyktninger eller husløse ("indigentes")²⁹, eller barn som går rundt i gatene til sent på kveld og som sikkert er utbyttet av foreldrene sine eller leid av voksne i sør med den samme hensikten. Jeg er sikker på at jeg lever i en boble, som ikke er helt definert, i og med at den harde virkeligheten og urettferdigheten som mennesker lider under trenger inn til den tilsynelatende roen som jeg skulle ønske ingen eller ingenting forstyrret. Midt i *Zona Rosa* kan man være vitne til landets råeste virkelighet der hvor internflyktningene har okkupert bygningen til det internasjonale røde kors. De lever midt i det området hvor ungdommer fra nord går ut på byen, og hvor man finner to av de mest eksklusive kjøpesentrene i byen, med de dyreste butikkene. Dette er overfloden versus nøden, en del av samfunnets glemsel overfor en annen del av samfunnet. Det er viktig å framheve dette eksempelet, fordi jeg mener det representerer den virkeligheten Colombia ønsker å vise fram: Et samfunn hvor det virker som folk har sterk forbruksmakt, [et samfunn] med butikker for store merkevarer i vakre kjøpesentre akkurat som i utviklede land. [Colombia] vil være slik, men kan i realiteten ikke, fordi det fins andre virkeligheter som ikke tillater at folk får tilgang på denne virkeligheten. For eksempel volden til opprørsgruppene

FARC, AUC og ELN, som er aktører som ødelegger nasjonens svake sosiale nettverk og til syvende og sist – gjennom å erklære at de skal bringe krigen til byen – importerer voldens og kaosets virkelighet. (...)

Bydelen min er mitt rike. Men den er også mitt fengsel, for når jeg er utenfor den, øker følelsen av usikkerhet, og jeg konfronteres med virkeligheten til landets majoritet. Byen blir i dette eksempelet et felt hvor lokale og globale rom eksisterer samtidig, kolliderer og blandes. Byrommet åpenbarer en by som lever, hvor man kontinuerlig kjemper og forhandler med disse virkelighetene som er hverandres motsetninger (...) eller komplementer, i og med at den ene skaper den andre: Nøden er overflodens datter. (...) Jeg er glad i Bogotá. Men jeg vet at det er et fengsel. Hvorfor? Fordi de rommene jeg beveger meg i, hvor jeg samhandler, er så små at jeg blir trist. Jeg føler meg elendig fordi det virker som jeg lever i et triangel hvor jeg føler meg vel, men samtidig kveles. Hjemmet, bydelen min og universitetet, med to rette linjer [mellom seg]: el Circunvalar og Séptima. Det er min verden. Noen ganger er det patetisk. Imidlertid spør jeg meg selv om jeg hadde benyttet meg av det hvis jeg hadde fått virkelige garantier for å kunne oppleve de andre virkelighetene i Bogotá. Vi søker alltid det som likner på oss selv, det som er som oss, det virker som det er noe naturlig ved mennesket, og det bremser meg kanskje og gjør at jeg ikke er i stand til å erfare andre bydeler i byen, å leve sammen med andre personer og komme i berøring med andre liv.

Alejandro beskriver her hva han setter pris på ved omgivelsene sine, samtidig som han reflekterer over at dette er en minoritets privilegier, og at husløse og gatebarn ikke tar del i velstanden og forbruket som dominerer i Zona Rosa, selv om noen av dem er fysisk til stede. Alejandro betrakter de væpnede opprørsgruppene i Colombia som den viktigste trusselen mot velstanden og tryggheten som forsøkes opprettholdt her. Til slutt vender han tilbake til hvor snevert avgrensede rom han lever i, og stiller spørsmålet om han hadde samhandlet i større grad med andre mennesker (implisitt gjelder dette fattige) hvis han hadde fått garantier for at det ikke skulle skje ham noe, altså hvis de ikke hadde vært potensielt farlige.

Sett fra de store stuevinduene hjemme hos Alejandro ser Bogotá vakker ut, der den strekker seg utover med alle sine vide gater, bygninger og grønne lunger. Alejandro er stolt over å vise meg utsikten første gang jeg er hjemme hos ham. – Vi betaler for dette, for denne plassen, denne utsikten. På fine dager kan vi se helt til flyplassen på den andre siden av byen, forteller han. Herfra kan han peke utover mot den private europeiske skolen han gikk på før, som ligger noen kvartaler fra hjemmet, mot kjøpesenteret Centro Andino, som ligger i Zona Rosa, og mot Parque de la 93: steder som er viktige referanser for ham i hverdagen. I

begynnelsen av tenårene begynte han å utforske skolens nærmeste omgivelser sammen med vennene. Særlig kjøpesenteret Andino, hvor han og kameratene kunne tilbringe ettermiddager og kvelder. Da han var liten, fikk han ikke lov å leke i gatene utenfor der han bodde. Han forteller om en viss følelse av å være innestengt. - Jeg hadde to venner som jeg lekte med inne i blokken der jeg bodde, eller hos dem, forklarer han. Fram til han var femten år, pleide hushjelpen å følge ham over hovedgata Séptima, som er sterkt trafikkert og betraktes som utrygg, på grunn av trafikken og faren for ran.

Underveis i feltarbeidet har hjemmet hans, Zona Rosa og Parque de la 93 vært de viktigste møtestedene våre, i tillegg til Universidad de los Andes. Dette er også de stedene han pleier å tilbringe mest tid med vennene sine. Leiligheten hvor han bor ligger sentralt plassert mellom Séptima og Circunvalar i det nordøstlige Bogotá, og er klassifisert som estrato 6. Den bærer preg av en elegant stil, hvor morens estetiske preferanser kommer til uttrykk i en bronseskulptur i gangen av en kvinneskikkelse inspirert av den romerske jaktgudinnen Diana, en Napoleonsfigur av porselen på kontoret, og replika av franske impresjonister på kjøkkenet. På kjøkkenet står også hushjelpen, som Alejandro presenterer meg for, før han tar meg med på rommet sitt for å vise meg morens innredning med mørke møbler og tunge gardiner, samt de postkortene og bildene fra ferieturer i Europa som han selv har hengt opp. I en av stuene står det en PC hvor han tilbringer mye tid, både på internet, med dataspill og for å skrive universitetsoppgaver. I hyllene over står det en rekke ordbøker, leksikon, romaner, faglitteratur og suvenirer fra ulike deler av verden hvor familien har vært: USA, México, Frankrike, Spania, Italia og Nederland. Det er mye ved leiligheten som gir uttrykk for familiens orientering mot utlandet.

Den andre gangen vi møttes, tok han meg med på en "guidet tur" rundt i bydelen. Vi møtes ved kjøpesenteret Andino, og går videre til Atlantis-kjøpesenteret. Han viser meg butikkene hvor han pleier å kjøpe sine amerikansk- og europeiskproduserte merkeklær av siste mote i Colombia. Jeg regner ut at prisen på ett antrekk nærmer seg en månedslønn på minstelønnsnivå. Alejandro og jeg snakker om mote, og om hvordan noen få har råd til å kjøpe de dyreste merkene, mens andre tyr til rimeligere kopier, gjerne nasjonale merkeklær, eller klær uten merker. Betegnelsen «gente play» brukes om unge velstående som kler seg i merkeklær av siste mote, sterkt påvirket av motene i USA og Europa. På min oppfordring peker Alejandro ut dem som har dongeribukser av rette merker og andre effekter som gjør dem til gente play, og hvem han mener er mindre velstående. I Zona Rosa fins det gater hvor

klesdesignere stiller ut sine kreasjoner i vinduene, men i andre gater i nærheten fins det rimelige boder hvor man selger ulike effekter som smykker, skjerf, ting til å ha i håret, i tillegg til kopier av merkevarene. Alejandro forteller at de to kjøpesentrene er steder hvor velstående kan treffes, gå på kino og kjøpe det man trenger for å bli "play" og vise seg fram. - Jeg har oppdaget at alt dette henger sammen, sier han: Kjøpesentrene og utestedene er uttrykk for det Bogotá ønsker å være, det bildet man ønsker å vise fram, påpeker han.

Men han vil også vise meg Zona Rosas andre ansikt, som står i kontrast til de velklede ungdommene som slentrer rundt i gatene ved kjøpesenteret Atlantis med sin Miami-inspirerte, ferskenrosa arkitektur, med balkonger, palmer, søyler, og Hard Rock-kafé: Et kvartal fra Atlantis har internflyktninger som nevnt okkupert et bygg som tilhørte Røde Kors; bygningen er avsperrt med metall-stengsler, og det henger klesvask på noen snorer. Flyktningene okkuperte bygget for at Røde Kors skulle gjøre noe med deres desperate situasjon, men de har bare blitt boende, og overlever av å selge røykpakker, tyggegummi og ringekort i gatene eller samle søppel. - De bor i et av de mest eksklusive områdene i Bogotá, men de slipper ikke inn på utestedene eller kjøpesentrene og får knapt gå i gatene, sier Alejandro. Vaktene forsøker å hindre dem i å ta kontakt med folk på gata, og utestedene har satt opp nye barrierer mellom bordene med uteservering og selve gata, hvor selgerne tilbyr varene sine. Vi går deretter gjennom rene og fine gågater. Alejandro forteller entusiastisk om forbedringer som har blitt gjort i det offentlige rom, og peker på søppelkasser og benker og viser meg nye veier, parkområder og sykkelstier. Han peker på en velstelt plen og sier: - Her var det tidligere to meter høyt gress og rotter... Nå kan folk komme ut og gå her, slik var det ikke tidligere, sier han.

Også el Parque de la 93 er renovert. Tidligere var dette en park hvor "recicladores", fattige personer som samler på søppel i vogner, kom og lot hestene gresse – ikke et sted hvor velstående pleide å gå, forteller Alejandro. Parken opptar ett kvartal, og nå ligger kjærestepar og vennegjenger og slapper av i den grønne, velholdte gressplenen, og på benker langs små steinlagte stier sitter enkelte familier med sine velstelte hunder. Langs tre av parkens fire sider ligger det eksklusive utesteder med italienske, franske, japanske, arabiske og amerikanske navn, og de fleste har uteservering. Vi setter oss på en luksuriøs italiensk restaurant ved parken, og jeg bestiller en liten kaffe mokka på størrelse med en espresso som koster like mye som en lunsj på en av restaurantene i gatene rundt Universidad de los Andes. Vi får tak i et bord ute, med muligheter til å se mot veien og parken.

Her står stolene plassert i retning parken, ikke vendt inn mot bordene. Det er nesten som om kafeene er en scene og de som passerer er publikum, eller omvendt. Smale gater skiller parken fra utestedene, og her passerer det stadig vekk dyre biler, noen har sotede glass, andre ruller ned vinduet. I bilene sitter personer og snakker i mobil, personer med solbriller selv om det er overskyet. Til tider stanser bilene, og noen roper opp mot bekjente som sitter ved bordene, andre parkerer ved terrassene med uteservering. – De demonstrerer sin makt, sier Alejandro. - Hvis politiet ber dem om å flytte seg, blir de sure, og spør: "Vet du ikke hvem jeg er?", forklarer han. Det er imidlertid forbudt å parkere der, fordi parken betraktes som et militært mål for geriljaen. Det diskuteres om man skal stenge veiene av for all biltrafikk, for å unngå at det plasseres en bilbombe, noe Alejandro synes er en god idé.

Dette er et sted for å se på folk og bli sett, og det er en stor konsentrasjon av slanke, langhårete kvinner med bare mager, tettsittende dongeribukser, solbriller og mobil. Enkelte ser ikke bare ut som, men er skuespillere og modeller. Alejandro snakker om seg selv og sine venner i forhold til dette miljøet: - Jeg hører ikke helt til, men jeg føler meg ikke uvel her heller. Han har økonomiske midler til å gå her, han kjenner til kodene og har tilgang, men er ikke helt "inne" i et miljø her, sier han. Da tenker han nok på miljøene av betydningsfulle personer som tilhører landets høyeste elite. Han pleier å gå her med kameratene, men har et visst analytisk, ironisk blick på det han ser, forklarer han. Samtidig liker han å komme for å se på de vakre kvinnene, selv om de framstår som uoppnåelige for ham. Kvinners skjønnhet, sammen med de vakre omgivelsene som omgir ham, skjønnheten ved en perfekt bil eller ved kunsten og musikken som menneskene skaper, er noe av det som gir livet mening, mener Alejandro.

2.2 Geografisk og sosial avstand

Nord vs. Sør

I Bogotá forbindes ofte nord med rikdom og sør med fattigdom. Nå er riktignok denne dikotomien en generalisering; det er riktigere å si at de mest velstående bor i nord og nordøst, de fattige bor i sør og sørøst - mange av dem er såkalte "invasjonsbydeler" - og at middelklassen (eller mellomskiktet) vanligvis bor i sentrum, vest og nordvest. Likevel er den

nevnte dikotomien mellom nord og sør viktig for innbyggernes forståelse av byen og deres måter å bevege seg i den.

Ana Beatriz forteller at familien generelt beveger seg i Nord-Bogotá, men legger til at de også har vært i sør. Med det mener hun at de har kjørt gjennom det sørlige Bogotá på vei ut av byen. Den sørlige delen av Bogotá er nemlig et område velstående til tider kjører gjennom hvis de skal til landsbyer i nærheten, eller hvis de skal kjøre til byer som ligger sør for Bogotá. Hun nevner at hun har passert Soacha, helt sørvest i Bogotá, noe jeg nikker gjenkjennende til, fordi jeg har vært der noen uker tidligere - Har du vært der? Spør hun da, tydelig overrasket; Sannsynligvis fordi hun ikke forventer av meg som utlending og som student ved Universidad de los Andes at jeg beveger meg i disse delene av byen, som hun forbinder med kriminalitet. Noen ganger reiser de gjennom det sørlige Bogotá på vei til familien i Villavicencio, forklarer mannen Christian. Han beskriver disse bydelene som "kompliserte steder" ("sitios complicados"). – Det gjelder i så fall å starte tidlig om morgenen, og når vi passerer disse bydelene kjører vi fort, på tross av hullene i veien, forteller han alvorlig. Møtet med sør foregår dermed fra bilvinduet. Hans understrekning av at de kjører hurtig, på tross av de dårlige veiene, sier noe om hvor flyktige disse møtene med en helt annen del av byen er. Store deler av Bogotá er ukjente for mine velstående informanter, og det å gå rundt i gatene i fattige områder av byen, er utenkelig for de fleste.

"Sør" assosieres altså med fattigdom og ofte med urban gerilja, kriminelle, ungdomsgjenger og liknende. I Alejandro's essay så vi at "sør" ble knyttet til voksne som utnytter (andres) barn til å tigge for seg, og underforstått til fattigdom og misbruk, mens "ungdommene fra nord" knyttes til festing og eksklusive kjøpesentre, til forbruk og velstand. Geografisk distanse reflekterer altså også sosial avstand. Samtidig skapes det negative stereotyper om den sørlige delen av byen. Både området og innbyggerne der blir stigmatisert, som når Alejandro's 16 år gamle bror Juan Carlos sammenligner sør med sitt eget nabolag i det nordøstlige Bogota: - Sør, for meg, det er noe jeg aldri har sett. Huff, nei. Jeg dro med pappa til Kennedy³⁰ en gang, det var forferdelig, sier han. – Fordi det er som... Det meste er skittent ("sucio"). Estetisk sett er dette nabolaget [dvs. hans eget] annerledes, moderne ("moderno"), mens der er det gammelt ("viejo"), farlig ("peligroso"), du liker det ikke noe særlig. Og folkene... Ikke alle er tyver, men du ser jo... Når som helst kan det dukke opp en tyv, påpeker han. I likhet med Ana Beatriz og Christian, forbinder Juan Carlos altså sør med farer, personifisert ved tyvene som framstår som nærmest allestedsnærværende. Sør blir også

forbundet med noe gammelt - altså med det motsatte av modernitet, som han knytter til sin egen bydel.

Lenger ute i samtalen viser det seg at Juan Carlos har blitt utsatt for flere ran og ransforsøk, på tross av morens "overbeskyttelse". Dette hendte ikke i sør, men like i nærheten av hjemmet. – Det var ved *Carrera 7a*, bak den bygningen, sier han om en av episodene og peker ut av vinduet mot hovedveien et kvartal lenger nede. Det betyr at farer også lurte i de tilsynelatende trygge områdene hvor han tilbringer hverdagen og følger sine faste ruter. Likevel forbinder han de farlige menneskene med det fattige sør. Jeg spør ham hvordan de var, de som prøvde å rane ham. – De er fra sør, det kan du se. Så reflekterer han videre: - Det er en fortolkning du gjør. I denne sonen fins det ikke mange sånne folk, med gamle bukser, gamle sko, skitne, og med skitne skjorter. Generelt, så er de tyver ("ladrones"), de typene som ser stygt på deg, utfyller han. Han knytter altså personer fra sør til farer, urenheter og noe gammelt. Disse personene framstår som fremmede og som malplasserte i den velstående bydelen hvor han bor. Forestillingene om det fattige sør har mange likhetstrekk med Pedrazas (1999) beskrivelse av hvordan modernitet, renhet og hygiene forbindes med borgerskapet, mens "folket" assosieres med skittenhet og står i veien for framskritt og modernisering. Dette skal jeg gå grundigere inn på i kapittel 5.

Det sørlige Bogotá nevnes knapt av informantene mine uten at jeg spør om det. Bortsett fra for noen informanter som har vært involvert i sosialt arbeid i sør (noe jeg kommer tilbake til seinere), framstår det sørlige Bogotá som et fremmed terreng, som et litt uvirkelig sted, og kunnskapen om denne delen av hovedstaden er begrenset. Alejandro og jeg hadde snakket tidligere om den sørlige delen av Bogotá, da jeg spurte ham hvor han hadde vært i sør:

- Jeg vet ikke. I sør har jeg reist til... jeg har vært langt herfra, men... La meg se, jeg har vært i *Veinte de Julio*, men lenger sør... Jeg har vært på et sykehus i sør, fjernt, fjernt herfra, men jeg husker ikke hva det heter. La oss si at det var rundt calle 80 eller 90 sør.

- *Dro du med universitetet?*

- Nei, med foreldrene mine. Fordi bestemoren min ble lagt inn der før hun døde. Og det besøket (...) gjorde inntrykk på meg. Jeg sa til meg selv: »Denne byen kjenner jeg ikke, dette er ikke Bogotá, dette er *ikke Bogotá*». Og du drar til sør, alvorlig talt, det er ikke Bogotá for meg. (...) For det er ikke den sirkelen (»círculo») du beveger deg innenfor, det er ikke den verdenen du kjenner.

På tross av at Alejandro understreker at det sørlige Bogotá ikke er en del av den verdenen han kjenner, så kommer moren hans som nevnt fra en relativt fattig familie. Det fins en kontrast mellom den velstanden og sosiale prestisjen hans mor og kjernefamilie har oppnådd, og den fattigdommen Alejandros bestemor og andre slektninger på morssida har levd med. Bestemoren bodde i det sørvestlige Bogotá til hun døde, og Alejandro har blandede følelser for reisene dit.

- [Da] jeg var liten, tok moren min meg med, og (...) de hadde ikke engang asfalterte gater på den tida. Huset var... jeg likte det ikke, det var... jeg... Det er ikke for å være stygg, men det var ting der som jeg syntes var ekle («me daban asco»), kjøkkenet var skittent («sucia»), det var ikke det samme, skjønner du? Men det betyr selvfølgelig ikke at jeg ikke var glad i bestemoren min, eller tantene mine, men jeg følte det.

- *Fordi du kjente en annerledes verden, veldig ren og ordnet?*

- Akkurat. Mamma er veldig ryddig ("ordenada"), og veldig aseptisk ("acéptica"), så det er skikkelig annerledes, for jeg var aldri i den verdenen. Jeg har alltid bodd her i disse to kvartalene, skjønner du? Der i den bygningen som du ser bak deg, og her. Dette er min verden.

Alejandro beskriver motsetningen mellom sør og nord gjennom å kontrastere det skitne, ekle og uorganiserte vs. det ordnete og rene. I utgangspunktet snakker han om en fysisk urenhet, som vi kan forestille oss på et kjøkken hvor gulvet ikke er rent, hvor oppvasken ikke er tatt, og hvor kanskje søppelet er synlig. På samme tid blir urenheten et symbol på noe mer – en fremmed sosial virkelighet hvor han ikke føler seg hjemme. Han er litt utilpass med å snakke negativt om bestemorens hus, og han understreker at han var glad i henne. Likevel er det tydelig at han har blitt oppdratt langt fra morslektens hverdag, i en annen del av byen, og på et annet sosialt nivå. Ubehaget ved det sørlige Bogotá's skittenhet og uorden forsterkes ved at området også oppleves som utrygt. Jeg spør Alejandro om han pleide å gå ut og leke i nærheten. - Nei, nei, for det var farlig, sier han. Dessuten hadde han ingen å leke med.

Stedet hvor hans kjernefamilie bor, og der slekten til moren bor, skiller de to grenene av slekten fra hverandre, forklarer Alejandro, og understreker dermed en geografisk distanse: Det tar opptil flere timer å reise fra det nordøstlige til det sørvestlige Bogotá. Likevel er det like mye en sosial distanse som skiller dem. Alejandro er vant med at de eneste fattige han samhandler med til daglig er hushjelper og portnere. Vennene kommer fra samme høye sosiale nivå, og mesteparten har bakgrunn fra samme skole, går på samme universitet og

tilbringer stort sett fritida på de samme stedene i det nordøstlige Bogotá. Han har vært vant til tydelige skiller mellom seg selv og de fattige som har vært til stede i hans egen livsverden. Alejandros utsagn om at han opplever at sør ikke er Bogotá, at sør ikke er hans verden, kan fortolkes som en måte han selv understreker en distanse til fattigdommens sør for dermed å inkluderes i eliten. Altså en framheving av forskjeller mellom ham selv og de fattige, en understreking av de sosiale grensene. Morens fokus på orden og renhet kan også forstås som en måte å distansere seg fra den fattigdommen hun fødtes i.

Disse distansene kan sees i sammenheng med en bestemt utvikling i byen: Antropologen Leonardo Montenegro beskriver hvordan boligområdene til borgerskapet i Bogotá har blitt forflyttet stadig lenger nordover i byen etter hvert som "deres" områder blir invadert av oppadgående mobile ("las clases emergentes"). Han ser dette som en parallell til hvordan eliten endrer preferanser for foretrukne utesteder etter hvert som mindre velstående oppdager "deres" restauranter og barer. Montenegro påpeker at Bogotá er et prototypisk eksempel på den urbane polariseringen i den tredje verden. Nord er reservert for gruppene med størst ressurser, i bydeler som El Chicó, El Lago og Los Rosales; steder som har lite å misunne de beste boligkompleksene i nordamerikanske byer. Gjennom mange år har nord – sør aksene i Bogotá vært symbolet på og syntesen av den underliggende klassestrukturen, påpeker Montenegro (1997:49).

Denne sosiale og geografiske motsetningen mellom ulike soner, hvor distansen mellom fattige og rike kommer til uttrykk i segregering, er et mer allment trekk som sees også i andre byer i verden. Peter Jackson skriver om 1800-tallets London at det bar preg av en voksende sosial distanse og en økende romlig segregering (1995:89). De samme prosessene fant sted i Paris på slutten av 1800-tallet, og Felicity Edholm beskriver i den forbindelse den reorganiseringen Baron Haussmann sto som ansvarlig for, hvor fattige bydeler i sentrum av Paris ble jevnet med jorda til fordel for utviklingen av store bulevarder og monumenter: "Haussmann's redevelopment ordered and accelerated the process which had already begun to divide the city along class lines" (1993:145). Teresa Caldeira (2000) har funnet ulike prinsipper for segregasjon i Sao Paulos urbane organisering i løpet av de siste hundreårene. Mellom 1940-tallet og 1980-tallet dominerte "senter- periferimodellen" byens urbaniseringsmønster. Her er ulike sosiale grupper atskilt av store romlige avstander: "The social classes live far apart in the city space: the middle and upper classes live in central, legalized, and well-equipped neighbourhoods, the poor on the precarious and mostly illegal periphery" (2000:220). Dette

mønsteret har ikke helt forsvunnet i dag, men hun påpeker at det også fins sterke tendenser til en annen form for segregering.

Rikdom og fattigdom side ved side

Det nye segregeringsmønsteret i São Paulo som Caldeira (2000) beskriver er preget av økende heterogenitet, fragmentering og lukket arkitektur, noe som er på vei til å erstatte tidligere tiårs sterke polarisering mellom et rikt sentrum og en fattig periferi. Ulike sosiale grupper lever igjen nærmere hverandre, skriver hun, men de blir atskilt av murer og sikkerhetsteknologi, og det er en tendens til at de ikke sirkulerer eller samhandler i felles områder (2000:213). De velstående i São Paulo bor stadig oftere i lukkede boligkomplekser, og disse ligger ofte fysisk nær favelaer – slumområder hvor 19 prosent av São Paulos befolkning bodde i 1993 (2000:240). Den økende voldelige kriminaliteten i São Paulo fra midten av 1980-tallet har skapt frykt og en rekke nye strategier for beskyttelse, hvor bygging av murer er den mest karakteristiske, påpeker Caldeira. Både symbolsk og materielt markerer disse strategiene forskjeller, innfører distanse, bygger murer, multipliserer regler for unngåelse og eksklusjon og begrenser folks bevegelsesfrihet (2000:2). Dette får igjen konsekvenser for det urbane livet som sådan: "The fortified and private enclaves cultivate a relationship of rupture and denial with the rest of the city and with what can be called a modern style of public space open to free circulation" (2000:258). Også i Bogotá forekommer dette andre segregeringsmønsteret som Caldeira beskriver.

Sebastián (i begynnelsen av 20-årene) har bodd de siste 15 årene i et lukket boligkompleks med en patio med blomster, benker, og hus i rød murstein i et velstående strøk i Usaquén i det nordøstlige Bogotá. I dag er sentrum av bydelen, med sin park omringet at dyre restauranter, et attraktivt sted for velstående, men bydelen har gjennomgått en fornying og oppussing. Sebastián forteller at han tidligere ikke fikk lov å gå i parken, som ligger 5-10 kvartaler fra hjemmet. - Nå er parkene møtesteder, påpeker han, men før var de tilholdssteder for kjeltringer ("guarida de villanos"), det var høyt gress og folk satt og røyket marihuana der, og man kunne bli overfalt ("atracadero"). Det var som en "Berlinmur" mellom hans rolige bydel og den folkelige bydelen like i nærheten, forklarer han. Den sørlige delen, hvor han bor, ble (og blir fremdeles) klassifisert som lag 6, mens den nordlige delen var lag 2. Det var stor forskjell på de nyasfalterte gatene i det velstående området, og den andre delen, hvor det var hull i gata, og hvor lyktestolpene hadde falt ned, forteller han, og poengterer: - Jeg pleide aldri

å gå dit. Da han insisterte på å gå og leke i parken, spurte faren ham hvordan det kunne falle ham inn å gå og leke med naboene (underforstått: "de fattige naboungene"). Selv om besteforeldrene opprinnelig ikke var velstående, har familien hans oppnådd et høy sosial rang, og han forteller at sosialiseringen markerte forskjellene sterkt.

En dag jeg snakket med Sebastián og noen kamerater, fortalte de at de ikke tenker på de marginale bydelene som framdeles fins i det nordlige Bogotá som "nord". Årsaken kan være at det ikke stemmer overens med forestillingen om at nord er synonymt med velstand, og sør er synonymt med fattigdom. I et turistkart over "nord" refereres det i virkeligheten bare til en begrenset, utvalgt del av det nordlige Bogotá: Området mellom Caracas og Circunvalar, og mellom calle 70 og calle 127 (se kartet). Det nordøstlige Bogotá, fra calle 72 og til 127, er nettopp en sektor som blir beskrevet som den mest eksklusive sektoren i byen, og det er også det største sammenhengende området i Bogotá med kvartaler definert som samfunnslag 6. Her bor majoriteten av informantene mine, og det er i dette området jeg stort sett har oppholdt meg under feltarbeidet. Likevel fins det også marginale bydeler i utkanten av dette området. Både velstående og marginaliserte har bosatt seg ved fjellene i øst. Det fins altså både bydeler for lavere og høyere middelklasse, i tillegg til folkelige bydeler ("barrios populares") i den nordlige delen av Bogotá. Når du går rundt i den meget velstående bydelen *Los Rosales* er fattigdommen tilsynelatende ikke-eksisterende. Gatene bærer preg av velstand og sikkerhet, nesten uten folk, med flotte bygninger, de fleste lukkede, med et omfattende vakthold. Men mellom *Los Rosales* og den fattige bydelen *Juan XXIII* er det bare ett kvartal.

Når du kommer fra sentrum av Chapinero (...) og skal til *Los Rosales*, så er den korteste ruten å kjøre gjennom bydelen *Juan XXIII*. Men aldri drar noen fra *Los Rosales* gjennom bydelen *Juan XXIII*, aldri! (...) De eneste som passerer gjennom *Juan XXIII* av de elegante bilene, er de som kommer ned fra skolen *Nueva Granada*³¹ med eskorte. (...) Vi ble nødt til å plassere noen humper i veien, for at de skulle kjøre saktere, for da hadde de drept tre barn i *Juan XXIII*. (...) De kjører i hundre, fordi de har panikk, fysisk panikk ("pánico físico")!

Dette forteller akademikeren Camilo, som er kjent for å lede organiserte vandringer i Bogotá og for sitt engasjement for de underprivilegerte. Geografisk nærhet trenger altså ikke å bety at folk fra disse to bydelene treffes i gatene og samhandler. Frykten velstående har for den fattige nabobydelen kommer til uttrykk i en "fysisk" panikk, altså en sterk kroppslig opplevelse av frykt som får dem til å kjøre så fort som mulig, i følge Camilo. Sannsynligvis er det den

samme frykten som får Christian til å kjøre hurtig gjennom de "kompliserte" bydelene i det sørlige Bogotá. Camilo understreker at kontrastene mellom bydelene er store:

Mange steder i Bogotá krysser du gata, og dermed beveger du deg fra lag 1 til lag 6. (...) Dette viser at utviklingen av gettoer ("la guetización") i byen har mer å gjøre med det umiddelbare arkitektoniske skjemaet enn det har å gjøre med å plasseres på steder som er totalt avsondret fra hverandre. Selv om det fins eksklusive steder som er fullstendig isolerte ("sitios exclusivos apartados"), så fins det andre steder hvor det blandes sammen ("se confunden"). (...) Det som definerer alt dette, grensen, er de store arkitektoniske strukturene, det som du nevnte, den lukkede arkitekturen ("los encerramientos arquitectonicos"), kvaliteten - logisk nok - på byggematerialene, og mange ganger framkommeligheten ("el acceso vial") som tillater en å komme seg fra ett sted til et annet.

Bogotá er en by preget av store forskjeller og sterkt markerte kontraster, fortsetter Camilo. På sine vandringer tar han med seg grupper av folk og går rundt både i byens velstående og marginaliserte bydeler, fordi han vil at de skal bli kjent med byens kompleksitet til fots. Han tar for eksempel arkitekturstudenter med seg til toppen av en av de elegante skyskraperne i det finansielle sentrumet i calle 72 ved Séptima, "de dyreste kvadratmeterne i Bogotá". Så viser han dem at det kun tar fem og et halvt minutt å ta heisen ned til hovedveien, og gå oppover bakkene i øst til man kommer til et lite hus hvor de som bor der fremdeles transporterer vann hjem på et esel. - Fem og et halvt minutt skiller en bygning med den mest moderne arkitekturen og de beste betingelser for infrastruktur fra et hus hvor man ikke har *noen ting*, understreker Camilo.

2.3 Usikkerhet og grenser i Bogotá - og i Colombia ellers

Både i bylandskapet, som er mitt hovedfokus, og i Colombia som helhet står velstående overfor grenser. Dette kommer klart fram når jeg snakker med Veronika (rundt 40, hjemmeværende), som bor med familien i en eksklusiv bydel (klassifisert som lag 6) i nordøstlige delen av Bogotá. Bare det å få mulighet til å komme opp til leiligheten og snakke med henne åpenbarer grenser og beskyttelsesmekanismer som omgir henne fysisk, i tillegg til den sosiale grensen jeg føler at jeg krysser når jeg, en ubetydelig antropologistudent, intervjuer henne og tar av hennes tid. Som nevnt innledningsvis, inngår velståendes aktive etablering og

oppretholdelse av grenser, eller *avgrensninger*, i et dialektisk forhold til utenforstående krefter som igjen legger *begrensninger* på deres liv.

Etter å ha sluppet forbi portneren nede i første etasje, som har meldt min ankomst, tar jeg heisen opp til familiens leilighet. En hushjelp inviterer meg inn når jeg spør etter Veronica. Jeg kommer inn gjennom en gang, og ledes videre gjennom en stue til jeg kommer til et rom hvor Veronica står på en stol og monterer en glasslampe. På gulvet står det en annen kvinne som tiltaler henne som »señora», og som ser ut til å jobbe i huset, sønnen León på 15 år - som har på seg en hvit skoleuniformskjorte som henger utenpå buksa, en forseggjort sveis med gelé, og et armbånd med moteriktige punkpigget - og en mann som jeg antar hjelper til med ombygningen av huset. Veronica er en pen, slank kvinne på rundt førti år med langt mørkt hår, og hun har på seg en hvit jumper og en grå, tettsittende bukse, perlekjede og perleøredobber. Hun framstår som profesjonell og alvorlig, kaster et blick på meg og forklarer at hun dessverre må montere ferdig lampen før hun kan snakke med meg. Det tar rundt en halv time, og jeg blir stående taus en god stund og observere mens de igjen og igjen prøver ut de seks glassdelene som skal settes sammen. Alt dreier seg rundt denne kvinnen og hennes lampemontering. Veronica snakker til de ulike arbeiderne, gir oppdrag, tar farvel med dem som går for dagen, blir stadig vekk oppringt på ulike telefoner, og framstår som en travelt opptatt husfrue som er sikker på seg selv. Det er tydelig at det er hun som er sjefen, både på tiltaleform, holdning og posisjon.

Tilslutt inviterer hun meg inn på det store, rene og velutstyrte kjøkkenet, tilbyr meg kaffe eller te, og ber en hushjelp om å tilberede det. Vi setter oss ved spisebordet og begynner å snakke om hvordan hun og familien håndterer å bo i Bogotá; om farer, begrensninger og steder de bør unngå. Hun har to barn i tenårene, og snakker om balansen mellom å beskytte dem og la dem prøve ut ting "til en viss grense". - *Hvor går grensen?* Spør jeg. Hun svarer med å nevne en grense innenfor de sosiale rommene hvor de tilbringer hverdagen: For øyeblikket har barna ikke lov til å gå på kjøpesentre. Veronica deler dermed en del andre velstående bogotaneres frykt for terrorangrep på steder med stor konsentrasjon av (velstående) folk. Etter at jeg har snakket med moren en stund, kommer sønnen León også bort til oss. Hun forklarer ham at jeg studerer hvordan folk lever med situasjonen i landet, og det første León sier til meg, er at moren er paranoid. Hun gjentar det sønnen sier, ler litt, og sier til ham: - Men jeg har klart å forbedre meg litt, ikke sant? Jeg kommenterer at det må være vanskelig å finne balansen, og spør deretter hvor de beveger seg for å leve mer eller mindre trygt. - Drar

dere noen gang til sør, for eksempel? Spør jeg. - Nei, sier de, uten videre kommentarer. - Til sentrum, da? - Ja, sier León. Det viser seg at han har vært i *la Candelaria* én gang med noen kamerater, uten tillatelse fra moren, men han husker ingenting av det, sier han.

Kristina: - Så dere prøver å oppholde dere mer eller mindre i denne delen av byen?

León: - Ja, vi beveger oss mellom gate 150 og 65, sånn cirka.

K (til Veronica): - Og du beveger deg også i...

L: - Nei, hun går ikke ut av huset!

K: - Gjør du ikke?

Veronica: - Mer eller mindre i den samme sektoren. Gate 150, for der omkring ligger skolen, og gate 65, eller egentlig gate 62, eller 60...

L: - Jeg drar nesten aldri, men det er der jeg kjøper ting til batteriet (trommesettet).

K: - Men det betyr at man nødvendigvis lever...

L: - Begrenset.

K: - Og uten å kjenne til mange deler av byen? Og... hva tenker du om det?

(...)

L: - En kan ikke dra noen steder på grunn av frykten.

K (til V): - Og kunne du bevege deg mer rundt i ungdommen? Til sør, eller til sentrum?

V: - Ja. Da jeg gikk på skolen og var på Leóns alder, så dro jeg veldig sjeldent, for å si det som det er. Selv om det var noen dansesteder i sentrum som vi dro til av og til, men det var helst da jeg gikk på universitetet, egentlig. Også på den tiden hadde byen sine sfærer («perímetros») for oss. Jeg dro til sentrum etterpå, da jeg gikk på universitetet, men...

L: - Alle byer har sine grenser («límites») (til moren:) Hvis jeg hadde bodd i London, hadde du ikke latt meg dra...

V: -... til visse steder. Sikkert.

L (til moren): - Du hadde ikke latt meg dra...(...) til Bronx.

V: - Ja, jeg er enig. Alle byer har sine farer («peligros»), de har sine grenser («límites»), de består av bedre rom («mejores espacios») og dårligere rom («peores espacios»), farligere og mindre farlige soner («zonas más peligrosas y menos peligrosas»). Så i min tid dro jeg også til visse rom («espacios»). Og på universitetet - universitetet var i sentrum... Det fantes steder i nærheten, restauranter, steder hvor man pleide å gå, men jeg var også forsiktig, for det fantes lommetyver («raponazos»), det fantes...

L: - For ingen bor i sentrum.

V: - Svært få, svært få.

L: - Ingen av elevene.

V: - Men jeg har en søster som bor i sentrum.

Det viser seg at søsteren til Veronica bor i Bosque Izquierdo - et lite, velstående strøk med store hus som ligger tett oppi noen fattigere områder. Mot sør ligger det en folkelig bydel med noen falleferdige hus, og mot nord fins det en middelklassebydel, la Macarena, hvor det fins endel mer eller mindre bohemiske restauranter og barer. Jeg bodde her, og jeg kommenterer at jeg opplevde dette området som rolig. - Men det er de fire kvartalene (dvs. El Bosque Izquierdo), understreker Veronica, og fortsetter: - Det vil si, den fine delen er veldig liten. Og der lever de mer begrenset. For utenom de fire kvartalene, må de kjøre i bil for å bevege seg rundt i byen. Veronica forklarer at søsteren tilbringer mye tid i den nordlige sektoren hvor Veronica bor og lever. Jeg spør om Veronica aldri har gått ut på en av restaurantene i Macarena og spist.

- Jo, klart det. Der har vi gått ut for å spise. Det vil si, vi har dratt dit, men vi pleier å gå til et bestemt sted, og så drar vi tilbake. Jo, det fins noen bra restauranter der, og et sympatisk miljø. Men man spaserer ikke rundt *omkring* der (...), og veldig lite her også.

Grenser og begrensninger, sfærer, soner, og rom

I dialogen ser vi at det fins mange grenser og begrensninger i familien Kleins liv. León antyder for det første at husets fire vegger utgjør noen grenser moren ikke krysser mer enn nødvendig, når han spøkende sier at hun aldri går ut av huset. Den sikkerheten som hun utstråler hjemme, ser ut til å erstattes av usikkerhet og begrensninger når hun reiser rundt i byen. Mor og sønn kobler disse grensene eksplisitt til usikkerhet. Dermed er det ikke bare snakk om rutinenes grenser. På den ene sida frekventerer Veronica og familien et bestemt område av byen fordi deres hverdagslige aktiviteter foregår der. På den andre sida er byens begrensninger knyttet til farene for å bli kidnappet, overfalt eller utsatt for en bombe.

Veronica snakker om ulike "sektorer", "sfærer" eller "rom", og om grensene mellom disse. - Alle byer har dårligere og bedre rom, farligere og mindre farlige soner, sier Veronica. Implisitt klassifiserer hun de sosiale rommene hvor hun tilbringer tida som "bedre" og "mindre farlige" rom. De sosiale rommene som eksisterer utenfor grensene, derimot, framstår som farligere og dårligere rom. Uten at hun sier det rett ut, ser det ut som fattige bydeler sammenfaller med farlige og dårlige rom. Noe liknende ligger til grunn for Angelas beskrivelse av den nordlige sektoren hvor hun bor og arbeider som en "god sektor" i motsetning til andre

deler av byen, f.eks. sentrum, som gjør henne redd. Vi har også sett at Juan Carlos snakker om ulike "soner" når han sammenligner sør og nord, mens Alejandro snakker om den "sirkelen" han beveger seg i, og motsetningene mellom den og andre deler av Bogotá, spesielt sør. Han bruker også metaforer som "boble", "fengsel" og "verden" for å si noe av det samme. Det brukes ulike begreper, men alle betegner de ulike sosiale rom som står i motsetning til hverandre, og som har mer eller mindre klare grenser.

Veronica sier at alle byer har sine grenser, sine farlige steder og mindre farlige steder, og at byene også hadde sine sfærer da hun var yngre. Det kan nesten høres ut som det er noe som ligger der fra naturens side; grensene man aldri krysser. Det er nærliggende å fortolke det som sosiale grenser som ikke bør krysses når hun snakker om "bestemte sfærer for oss". Hvis vi analyserer de stedene Veronica og familien frekventerer til daglig, så kjennetegnes de ved en høy grad av sosial homogenitet. Det er ikke hvem som helst som slipper inn i bydelen: For det første er det ikke hvem som helst som har råd til å bo i denne eksklusive bydelen, og for det andre er sikkerhetskontrollen stor. Den engelskspråklige skolen hvor León og søsteren studerer er også en skole for velstående. Og inn på den sosiale klubben deres slipper bare noen få privilegerte medlemmer.

Samtidig snakker Veronica også om en annen type grensekryssing: Hun er bekymret for *moralske* grenser som brytes ned (noe jeg diskuterer videre i kapittel 5): - Verdien eksisterer ikke lenger, ingenting er klart, alle linjer blir krysset, sier Veronica. Det moralske forfallet kommer til uttrykk både gjennom narkohandel, drap, kidnappinger og tyveri. Hun påpeker at det er viktig at hennes barn har noen klare verdier, selv om det alltid kommer til å være mennesker rundt dem som ikke har det. Som eksempel på dette, nevner hun at enkelte av elevene på skolen har fedre som sitter i fengsel på grunn av korrupsjon. Det vil si at bildet er mer komplekst enn at bare "de andre" er moralsk fordervet. Det kan også være en fare for at barna skal bli korrumpert selv. En del av de begrensingene hun påfører sin sønn har til hensikt å unngå at han kommer i kontakt med ulike typer umoral, både i form av vinningskriminalitet og voldelig kriminalitet. Hun setter grenser for at han ikke skal bli utsatt for en bombe på et kjøpesenter, eller på et sted med mye folk, og for at han ikke skal bli kidnappet eller ranet. I tillegg til dette, er hun redd for at narkotrafikanter skal lage bråk på utesteder hvor sønnen går ut, og det kan også hende hun er bekymret for at han kommer i berøring med narkotika og narkotrafikk, selv om hun ikke sier dette direkte.

Ungdom i Colombia, som andre steder, er opptatt av å "bryte grenser" som et slags ungdomsopprør, eller for å prøve ut nye ting. - Det er ikke så vanskelig for de voksne å beskytte seg, fordi de kan gjøre mange aktiviteter hjemme, og er fornøyd med å være hjemme, sier Veronica, mens ungdommer tror de er uovervinnelige, de klarer ikke å forutse farer. De tror de er usårbare, mens vi naturligvis vet at vi er sårbare, og at det kan skje oss noe, påpeker hun. - Foreldrenes viktigste forpliktelser er å beskytte sine barn. Nå for tiden er det ikke så lett å beskytte dem, særlig ikke når de er i den alderen at de vil gå ut, sier Veronica. Hun snakker saklig, høres ut som hun har ting under kontroll, men likevel aner jeg en følelse av panikk, en angst for farer som kan dukke opp, og et intenst ønske om å beskytte barna mot alle tenkelige trusler. Men det er vanskelig å garantere for deres sikkerhet, så lenge man ikke kan låse dem inne dag og natt. - Ungdomstida er en tid hvor de vil skille seg fra hjemmet, finne sin identitet, gå ut med venner, prøve nye ting... Det er normalt å la dem prøve seg litt, men innenfor en viss grense, understreker hun. - Det fins visse ting som byen ikke tillater.

Dermed er vi tilbake ved byens grenser. Etter hvert i oppgaven kommer jeg til å gå nærmere inn på hvordan grenser forsøkes opprettholdt – både som beskyttelse mot farer, og som et forsvar av privilegier og en opprettholdelse av visse sosiale grenser. Jeg er interessert i å se nærmere på disse to sidene ved grensene: Grenser som beskyttelse – for å beskytte mot omverdenens trusler, for å skape seg gode, vakre rom. Og grenser som ekskluderer, som holder uønskede på avstand, og tjener til å opprettholde privilegier.

Individuelle strategier og habitus

Materielle og symbolske grenser påvirker enkeltmennesker, og menneskene igjen definerer, omdefinerer og skaper grenser og begrensninger på egne og andres liv gjennom sin daglige praksis. Folks sosiale praksis inngår i et dialektisk forhold til omgivelsene, når de velger å gå til den ene eller andre delen av byen, velger å unngå visse gater og veier, og velger å ta bestemte forhåndsregler i sin relasjon til byen og dens innbyggere. Jeg har vist hvordan de fleste av informantene mine tilbringer hverdagslivet i bestemte, velstående deler av Bogotá. Man bor og vokser opp i en bestemt bydel, og sosialiseres ofte inn i bestemte sosiale miljøer. På den ene sida kan valget av disse miljøene betraktes som rasjonelle strategier i jakten på velstand og sikkerhet. På den andre sida kan det være knyttet til å ikke avvike fra det mønsteret som har blitt en del av deres habitus, både med tanke på hvilke omgivelser man opplever som "naturlige", hvilke sosiale relasjoner man verdsetter, og hvordan man forstår og ser på verden.

Sosiale strukturer, reproduert i de velståendes habitus, kan altså legge føringer for hvordan de handler. Det spesielle med Colombia, i motsetning til Bourdieus Frankrike, er at den sosiale orden, og habitusen som står i forhold til denne, er preget av usikkerheten.

Når velstående colombianere skal velge om de vil bo i lukkede boligkompleks eller ikke, blir de påvirket av hvilken type arkitektur som omgir dem, hvor familie og venner bor, og ikke minst, hvilke forestillinger om sikkerhet som knyttes til visse sektorer av byen og visse typer arkitektur framfor andre. De materielle murene, vaktholdet og sikkerhetsmekanismene som colombianere omgis av, betraktes som viktige elementer for å skape trygghet. På samme tid framdyrkes innestengelsen, og grensen mellom »inne» og »ute» markeres tydelig, både i bokstavlig og overført betydning. Sonia Roitman (2003) skriver om avgrensede boligområder i Latin-Amerika og ellers at de har bestemte effekter på de barna som vokser opp der inne. På den ene sida utvikler barna en sterk oppfatning av skillet mellom ”de på innsida” og ”de på utsida” og av de sosiale ulikhetene som er implisitt i dette skillet. På den andre sida er det til tider vanskelig for dem å forstå sosiale virkeligheter som er annerledes enn deres egen, i og med at de er så lite i kontakt med disse. I tillegg kan de barna som tilbringer mye tid innenfor bydelens grenser utvikle en form for agorafobi, noe som gjør det umulig for dem å reise rundt i den åpne byen, påpeker Roitman (2003). Avgrensingen fra de sosiale rommene som befinner seg på utsida av de velståendes hverdagsverden, er samtidig en distansering til mennesker som ikke hører til i de velstående rommene, fordi de betraktes som farlige og annerledes.

Innsnevrede bevegelsesrom

I tillegg til de urbane prosessene jeg har beskrevet i dette kapitlet, fører den væpnede konflikten som nevnt til en innsnevring i innbyggernes bevegelsesrom i Colombia generelt. De fleste av informantene mine sier at de ikke kan dra rundt i Colombia som før, av frykt for kidnappinger og andre ubehagelige møter med geriljaen eller med kriminelle. Gerardo forteller at før kunne de reise av gårde, ligge i telt et på sted de syntes var fint, eller de kunne dra til landstedet, dra på sykkelturet og glede seg over Colombias natur. Nå kan ikke folk dra på landet som før, påpeker han. Catalina (24, student) snakker om det å kunne reise til Cartagena³² i bil, om hvor herlig det var å kunne reise gjennom de ulike landskapene og klimaene som Colombia rommer. Nå går det ikke, for ”geriljaen er der”. Å reise med fly gir ikke den samme opplevelsen, og er dessuten mye dyrere, understreker hun. Friheten til å kjøre i sin egen bil til eget landsted, til landsbyer i nærheten av Bogotá, til storbyer som Medellín og

Cali eller til strender ved kysten er altså blitt innskrenket. Man blir anbefalt å reise med fly mange av de stedene som man tidligere kunne kjøre til i bil. Andre steder, hvor det ikke går fly, har de sluttet å reise til.

Selv om den krigsrammede landsbygda framstår som fjern fra velstående bogotaneres virkelighet, så har det altså eksistert fredelige lommer for velstående, også på landsbygda. Noen av disse ser ut til å ha blitt utilgjengelige, selv om det fremdeles fins steder hvor velstående colombianere drar på ferie uten å berøres av konflikten. Men opplevelsen av innsnevring av bevegelsesrommet er framtreddende. Noen av informantene er helt konsekvente på å ikke reise utenfor Bogotá i bil: Når jeg snakker med Veronica i forkant av presidentvalget i 2002, forklarer hun at familien unngår landeveiene fullstendig for øyeblikket. De reiser ikke ut av Bogotá i det hele tatt. – *Så dere føler dere mer begrenset nå?* spør jeg, og hun sier ja, de har følt seg mye mer begrenset de siste månedene. Jeg spør henne om de har et landsted på landsbygda, og hun forklarer at de har en sosial klubb, men at de ikke har vært der på en stund. – Det er på grunn av denne situasjonen, men vi var der i fjor, sier hun, med optimisme i stemmen. De fleste informantene nevner en eller annen variant av disse begrensingene, både de som har hatt konkrete opplevelser med vold, og de som ikke har det. I tillegg tar folk en rekke forholdsregler når de beveger seg rundt i byen, noe som både har med frykten for geriljaens aksjoner og med frykten for kriminelle å gjøre.

Flere av informantene benytter sterke metaforer for å beskrive den økende begrensningen på sine egne liv: Professor Ricardo, (rundt 40, Universidad de los Andes), forteller at de for 10 år siden kunne reise med bil til den berømte arkeologiske attraksjonen San Agustín, i det sørlige Colombia: - Vi visste jo at det fantes gerilja i området, men det gikk greit. Nå kunne vi aldri gjort det, understreker han. Jeg kommenterer at mange snakker om at man særlig opplever begrensninger i forhold til det å reise rundt i landet. – Vi er relativt kidnappet i byen, svarer han da, med et nøkternt tonefall. - Konflikten har til nå utspilt seg framfor alt i rurale soner. I byen har man betraktet den som noe fjernt. Det begås et attentat 50 kilometer herfra, men på grunn av byens dimensjoner, er det “der, men ikke her”, sier han. Men nå opplever han at konflikten virker inn på hans eget liv i større grad enn før: - Nå i det siste har jeg følt meg som kidnappet i byen, og jeg beveger meg ikke rundt [i landet] med samme frihet som før, påpeker han. Ricardo opplever altså konfliktens effekter på eget liv først og fremst i form av begrensninger med hensyn til reiser rundt omkring i Colombia. Han understreker at det å gå rundt i Bogotá gjør ham like sikker eller usikker som det å gå i Washington, New

York, Paris eller andre storbyer. Kidnappingsmetaforen konnoterer en absolutt frihetsberøvelse, men ved å legge til at de er ”relativt” kidnappet, nyanserer han uttrykket, og vi forstår at han har stor bevegelsesfrihet innad i Bogotá, og ikke minst i utlandet. Å si at han er kidnappet i byen kan kanskje være en taleform som henviser til hvordan geriljaen setter begrensinger for sosialt liv i Colombia generelt, heller enn en beskrivelse av hans egen opplevelse. På den andre sida sa skoleeleven Gabriel at han ikke "kidnapper seg selv" ("auto secuestro"), det vil si at han ikke slutter å gå ut. Dette utgjør en aktiv holdning mot den innestengelsen frykten skaper, noe jeg diskuterer videre i kapittel 4.

Christian, på sin side, bruker metaforen ”fengsel”. Han snakker om hvordan de har mistet mange av mulighetene til å reise ut på landet i bil. - Før pleide vi å reise ut av byen hver uke. Vi kunne glede oss over å møte familien i Medellín, og besøke foreldrene mine i Villavicencio, forteller han. Nå er det sjelden de reiser og besøker foreldrene hans, bare en gang i året, hvis det i hele tatt er så ofte. - Og alltid må vi reise med fly, og flyreiser med hele familien representerer noen utgifter for oss, i tillegg til risikoen med å ta med familien. Byene har blitt til fengsler på grunn av geriljaen, sier han. Landstedet utgjør likevel en fredelig lomme å reise til, hvor det ikke fins gerilja, og hvor ungene kan løpe fritt omkring, bade i svømmebasseng, leke med hundene og slappe av.

I hvor stor grad en opplever at en er fanget i Bogotá, kan avhenge av hvor stor mulighet en har til å reise med fly med familien i inn- og utland. De av informantene mine som stadig vekk kan reise på ferieturer med fly sammen med hele familien, opplever kanskje en annen type frihet enn de som ikke kan det. Likevel kan bare vissheten om at du ikke kan sette deg inn i din egen bil og reise rundt i ditt eget hjemland skape en følelse av å være frarøvet friheten. - Bogotá er et fengsel, og folk vil slippe ut av dette, av denne uvissheten (”incertidumbre”). – Folk vil ha krig, sier Paula (20-årene, juss-student). Derfor støtter mange Uribe Velez’ presidentkandidatur, fordi han har et klart standpunkt i forhold til å bekjempe geriljaen, forklarer hun. – Vi lever i en tilstand av angst og frykt, sier hun, og trekker fram at de ikke lenger har samme mulighet til å reise til landstedet eller til leiligheten de har i en annen by. I tillegg frykter de å bli isolerte i Bogotá, uten kontakt med omverdenen og uten matforsyninger. (Paula kommer fra en familie med nær forbindelse til de væpnede styrkene, og har selv gjort militærtjenesten). Krig blir altså en måte å slippe ut av en avventende uvisshet på. "Fengselet" representerer ikke bare begrensningene i forhold til å reise rundt i landet, den utsattheten mange føler, og redselen for å bli isolert i Bogotá som følge av geriljaens

krigsstrategi. De opplever det også som et fengsel fordi de ikke kan gjøre noe med sine egne liv, men bare må vente og se på hvordan situasjonen utvikler seg, akkurat som fangene i et fengsel, eller de kidnappede i Colombias ugjestmilde fjell og jungler, som må vente med å legge planer for framtida til de slipper ut av fangenskapet. Når colombianerne stemmer på Uribe og ”vil ha krig”, som Paula sier det, så er det fordi de forsøker å gjøre noe med denne situasjonen.

Informantenes opplevelse av at konflikten kommer nærmere og legger begrensninger for deres liv, samsvarer med det bildet som tegnes i media. Som jeg har vist, skriver ulike kommentatorer at det pågår en urbanisering av konflikten, noe som knyttes opp til geriljaens økende tilstedeværelse ved hovedveiene inn til Bogotá og deres omfattende kidnappinger, i tillegg til det økende omfanget av terrorbomber i byene. Geriljaens sabotasje av infrastruktur og elektrisitetsanlegg og liknende, som er ett ledd i intensiveringen av konflikten, bidrar også til å skape en følelse av sårbarhet, fordi den til nå beskyttede hovedstaden risikerer å bli mørklagt, uten telefon, gass og mattilførsel. Fernando (rundt 30, redaktør) påpeker også at folk i hovedstaden føler seg som fanger i sin egen by, og relaterer dette til geriljaens taktikk:

Bombene, sprengladningene som FARC (og hvem vet hvem flere) har plassert, viser hvordan man bruker terrorismen (...) for å skape terror og frykt i samfunnet. Alle effektene og konsekvensene av at krigen er kommet til byene, berører uten tvil befolkningen i Bogotá. (...) Så “las pescas milagrosas”, for eksempel, som er kontrollposter (“retenes”) som geriljaen setter opp utenfor byene, har en psykologisk effekt i byene, heller enn en økonomisk og militær effekt. Det de gjør, er å få folk til å føle seg som fanger i sin egen by: ”Jeg går ikke ut, for hvis jeg går ut, så kidnapper de meg”. Og det er krigens logikk: Det reduserer sivilbefolkningens livsviktige rom (“espacio vital”). Så når folk ikke går ut, på grunn av frykten for å bli kidnappet, så har det sin effekt.

For Fernando er det alvorligste altså er de psykologiske effektene bomber og kidnappinger har på dem som hører om det. Andrés (rundt 25, nyutdannet) forteller at onkelen ble kidnappet på landstedet like øst for Bogotá, og faren til brorens kamerat ble kidnappet i Tolima. - En begynner å høre historier, og det skapes en forestilling (“imaginario”) om at volden er noe som kan ramme hvem som helst, hvor som helst, sier han. - *I Bogotá også?* spør jeg. - I byen også. Hvordan føler en seg i Bogota? Spør Andrés retorisk, og svarer selv: - En kan ikke dra til nabolandsbyene en gang, fordi en kan bli kidnappet. Det er som et stort fengsel. Friheten er skåret i stykker (“cuartada la libertad”). - *Hva har dere mistet?* spør jeg. - Friheten, sier Andrés.

- Sikkerheten, legger kjæresten Liliana til. – Roen ("la tranquilidad"). Vi har mistet følelsen av å leve rolig, og i fred, understreker Andrés.

Slik virker konflikten innsnevrende på de sosiale rommene man beveger seg i, for volden forekommer ikke lenger i bestemte territorier, og det føles som den kan ramme alle, på et hvilket som helst sted. Dermed bærer en med seg uroen for at noe skal hende, uansett hvor man er. Den væpnede konflikten kjennetegnes ikke bare ved at den trenger inn i sivile rom, skriver Eric Lair (2000). Den invaderer også dagliglivets sosiale relasjoner og de "mentale rommene" ("espacios mentales") til folk, som lever med en tilstand av krig og frykt som nærmest er permanent. Lair skriver om konfliktens innflytelse på sivilbefolkningen generelt, og har kanskje først og fremst sivilbefolkningen på landsbygda i tankene, som er i stadig kontakt med de væpnede aktørene og er vitne til kamphandlinger og angrep på landsbyene de bor i. Likevel er hans poeng om at konflikten invaderer colombianernes mentale rom gjennom frykten også relevant for mine informanternes opplevelse. Terroren sprer en tilstand av frykt blant folk som ikke nødvendigvis har opplevd de fysiske voldshandlingene. Den multipliserer volden gjennom å blande dens fysiske, mentale og symbolske dimensjoner, skriver Lair, og fortsetter: "Terroren støtter seg på hver enkelts frykt og traumer, i hans eller hennes sosiale relasjoner, i vitnesbyrdene om volden og i ryktene, for på den måten å bli et kollektivt fenomen" (2000:10).

Veronica forteller om frykten og de forholdsreglene familien tar i det daglige i en nøktern tone som får meg til å spørre henne om man kan leve bra i Bogotá, hvis man bare tar sine forhåndsregler. Litt utilpass svarer hun: - Uansett, det å måtte ta forholdsregler innebærer at en er redd. Hadde det ikke vært slik, ville man ikke gjort det. Jeg spør henne så om de forholdsreglene de tar, ikke bare er rasjonelle.

Frykten og hele situasjonen er emosjonell. (...) Faktum er at det å av og til dra på kjøpesentre og andre ganger ikke gjøre det, det er ikke rasjonelt. De å ikke reise ut på veiene i forkant av valget, men ellers gjøre det, det er ikke rasjonelt. (...) Frykten er som en snøball. Folk begynner å bli redde, og så kleber frykten seg mer og mer til dem. Det fins e-post, folk sier noe... og det er som en snøball. Det er definitivt ikke rasjonelle avgjørelser, men absolutt emosjonelle avgjørelser, hvor man tenker "Oi, hva skal jeg gjøre? Jeg må gjøre noe, men jeg vet ikke hva jeg kan gjøre...".

Frykten mange lever med, framstår dermed som en generalisert følelse av usikkerhet som både kan ha sitt utspring i konkrete voldelige opplevelser, historier man har blitt fortalt, og gjennom medias til tider sensasjonalistiske dekning av konflikten og av vold generelt. Spesielt TV-medias nyhetsdekning av konflikten bidrar til å spre en følelse av sårbarhet og frykt. Fernando understreker at FARCs bombeaksjoner utnytter medias dekning for å skape panikk og frykt ("pánico y zozobra") i samfunnet. Media blir en virtuell scene hvor geriljaen og de andre væpnede aktørene rykker fram i sin krigsstrategi, mener han. Flere av informantene mine snakket om at de ikke orket å se på nyhetene, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 4. Man trenger ikke å bli direkte berørt av en voldelig hendelse for at det skal gjøre inntrykk. Usikkerheten ser ut til å gjøre seg spesielt gjeldende når man befinner seg utenfor hverdagens trygge rom. Det kommer klart til uttrykk hos Diana (rundt 25, student):

Jeg er helt paranoid for tiden. Jeg føler meg ikke sikker i det hele tatt, og jeg skulle ønske jeg kunne stenge meg inne hjemme hele tida. Eller på universitetet. Når jeg er inne på universitetsområdet føler jeg meg kjempesikker, jeg vet at ingenting kan hende meg der. Men i det øyeblikket jeg reiser hjemmefra og til universitetet, eller fra universitetet eller et annet sted, så blir jeg kjemperedd.

Det ville derimot gitt et galt inntrykk av situasjonen å påstå at folk konstant går rundt og er redde og tenker på fryktelige ting de har opplevd eller kanskje kommer til å oppleve. Informantene mine er berørt på forskjellige måter, og alle opplever å kjenne på usikkerheten i større eller mindre grad, men likevel fortsetter hverdagen. Det fins altså en veksling i velstående liv mellom usikkerhet og utilpasshet på den ene sida, og en normal hverdag, med rutiner, små og store begivenheter på den andre sida. De fleste klarer å leve videre, på en eller annen måte. Livet fortsetter i Bogota, som alle andre steder. Man prøver å skape og leve i trygge rom hvor det vonde ikke slipper inn. Dette skal jeg skrive mer om etter hvert.

Praktisk håndtering av usikkerhet

As the elites retreat to their enclaves and abandon public spaces to the homeless and the poor, the number of spaces for public encounters between different social groups shrinks considerably. The everyday routines of those who inhabit segregated spaces – guarded by walls, surveillance systems and restricted access – are quite different from their previous routines in more open and mixed environments. Residents from all social groups argue that they build walls and change their habits to protect themselves against crime. However, the effects of these security strategies go far beyond self-protection (Caldeira 2000: 297).

Sitatet er hentet fra Caldeiras studie av Sao Paulo, men kan også tjene som en innledning til dette kapitlet, som skal ta for seg sikkerhetsmekanismer og forholdsregler i Bogotá, og hvordan det setter preg på både bybildet og innbyggernes sosiale samhandling. Sikkerhetsspørsmålet dreier seg om å holde vold og farer på avstand, og den enkleste oppskriften på å skape sikkerhet er å opprettholde fred og ro i ens egne sosiale rom. I tillegg gjelder det å ta en rekke forholdsregler når man beveger seg rundt i byen. ”Det er ikke fellesskap, men unngåelse og adskillelse som er blitt de viktigste overlevelsesmekanismene i vår tids storbyer”, påpeker Zygmunt Bauman (1998:65), og dette gjelder uten tvil for Bogotá. Sikkerheten blir et så viktig spørsmål, fordi målet er å beskytte ens liv, ens kropp, og ens familie mot vold og frykt. Sikkerheten skal være en garanti for at man ikke skal bli drept eller utsatt for fysisk og psykisk vold. Samtidig blir det ikke bare spørsmål om overlevelse, men om å skape forutsetninger for det gode liv.

Både i dette og det neste kapitlet vil jeg snakke om hvordan mine informanter håndterer å leve med usikkerhet i hverdagen, og hva de gjør for å skape sikkerhet rundt seg. I dette kapitlet vil jeg ta for meg håndtering gjennom sikkerhetsmekanismer: Hvordan er byens bydeler og bygninger organisert for å beskytte dem og gjøre livet levelig i Bogotá? Hva slags forholdsregler tar informantene, og hvordan virker usikkerheten ellers inn på deres sosiale praksis? Hvordan virker arkitektoniske og sosiale systemer sammen med aktørenes individuelle valg og bevisste og ureflekterte praksiser, individuelle som kollektive? I neste kapittel vil jeg så rette fokus mot håndtering på et eksistensielt nivå. Mens dette kapitlet

fokuserer på beskyttelsen av sosiale rom, vil jeg i kapittel 4 se på beskyttelsen av ”mentale rom”: ens sinn og bevissthet. Den praktiske og mentale (eller psykologiske) håndteringen er sterkt flettet inn i hverandre, likevel vil jeg av praktiske grunner se på dem hver for seg.

3.1 Sikkerhetens arkitektur

Jeg har skrevet om de ”bra” bydelene og de som ikke er det, og gitt eksempler på velstående og tilsynelatende beskyttede områder - spesielt i det nordlige Bogotá. Innad i disse igjen fins det mindre rom, som for eksempel lukkede boligkomplekser (”conjuntos cerrados”), kjøpesentre og universiteter, noe jeg vil gi eksempler på. Men først vil jeg si noe om hva slags sosiale rom som skapes, og hvem som samhandler der. Vi kan si at de avgrensede sosiale rommene har to overordnede funksjoner: For det første oppleves de som en beskyttelse mot farer, vold, kaos og andre ubehagelige opplevelser. For det andre utgjør disse sosiale rommene eksklusive, vakre og behagelige rom hvor velstående kan være sammen med andre fra samme sosiale gruppe som dem selv. Som Bourdieu sier det: ”Evnen til å dominere rommet, spesielt å (materielt og symbolsk) tilegne seg offentlige og private knappe ressurser, gjør det mulig å holde uønskede personer og ting på avstand, og samtidig nærme seg det ønskede” (Bourdieu 1999:122, min oversettelse). I Bogotá blir dette i det minste forsøkt, selv om det ikke alltid lykkes, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 5.

Anne Waldrop skriver om eliten i New Delhi at de møtes i bestemte sosiale rom som kjennetegnes ved at de er avgrenset fra andre indere (Waldrop 2000:129). ”Den urbane eliten i New Delhi har tilgang på en del sentrale lukkede rom, noe som medvirker til at de ikke bare posisjonerer seg som en elite, men også nærmest direkte opprettholder og gjenskaper sine posisjoner gjennom generasjoner ” (2000:139). Selv om New Dehli er en heterogen by hvor store sosiale forskjeller er sterkt synlige i bylandskapet, så er det mulig for eliten å i stor grad begrense sosial omgang til ”sine egne”, det vil si til personer med noenlunde samme kaste- og klassemessige bakgrunn. Waldrop trekker fram de engelskspråklige eliteskolene og familien som de viktigste arenaene hvor dette finner sted. I Colombia er også de private utdanningsinstitusjonene sentrale for de velståendes gruppekonsolidering. Montenegro skriver at sosiale nettverk etableres på de private, ofte flerspråklige skolene i det nordlige Bogotá samtidig som ungdommene utvikler en viss klassebevissthet (1997:51). Han trekker også fram Universidad de los Andes som et sted hvor eliten studerer.

Montenegro har gjort feltarbeid i *El Paraíso*, en kombinert restaurant og bar nord for Bogotá. Han fokuserer derfor mest på steder hvor velstående tilbringer fritida si, steder som framstår som segregerende og som forbeholdes bestemte sosiale grupper som identifiserer seg gjennom disse stedene. Han er opptatt av hvordan bestemte hierarkier og verdier reproduseres der og hvordan stedet bidrar til klassekonsolidering ("cohesión de clase") (1997:15). Når han spør hvorfor de frekventerer stedet, svarer de at det er fordi her går de vakre, her slipper ikke hvem som helst inn, "her føler jeg meg trygg, sammen med mine egne" (1997:32). Enkelte av informantene mine vektlegger også dette med de lukkede sosiale sirklene. - Man drar til sine søner, med ens egne venner, nær ens egen "kontekst", sier Maria, noe som indikerer at velstående foretrekker rom som er mer eller mindre sosialt homogene.

Også i USA forekommer en sosial segregering som ofte legitimeres med spørsmålet om sikkerhet. Mike Davis beskriver det slik:

'Security' becomes a positional good defined by income access to private 'protective services' and membership in some hardened residential enclave or restricted suburb. As a prestige symbol - and sometimes as the decisive borderline between the merely well-off and the 'truly rich' - 'security' has less to do with personal safety than with the degree of personal insulation, in residential, work, consumption and travel environments, from 'unsavory' groups and individuals, even crowds in general (1998:224).

Davis påpeker at den sosiale oppfatningen av trusler blir en funksjon av sikkerhetstiltakene i seg selv, ikke av kriminalitetsstatistikken (1998:224). Med utgangspunkt i Los Angeles skriver Davis at det pågår en "klassekrig" som kommer til uttrykk i arkitekturen ("the built environment"), og at denne til tider er en forlengelse av rasekrigen fra 60-tallet (1998:228). "Vi bor i 'festningsbyer' som er brutalt splittet mellom de velståendes 'befestede celler' og 'terrorsteder' ("places of terror") hvor politiet kjemper mot de kriminaliserte fattige" skriver Davis (1998:224). Han påpeker at byfornyelse massivt reproduserer det han kaller "romlig apartheid" (1998:230). Besettelsen av fysiske sikkerhetssystemer og arkitektonisk overvåkning av sosiale grenser er en masternarrativ i den arkitekturen som har blitt bygget på 1990-tallet, påpeker han (1998:223).

Lukkede rom og eksklusjon

En liknende beskrivelse gir Caldeira (2000:258-259) av Sao Paulo. Hun er opptatt av den romlige og arkitektoniske dimensjonen ved lukkede sosiale rom, og som nevnt mener hun at den urbane organiseringen i stadig større grad bærer preg av det hun kaller befestede enklaver ("fortified enclaves"). Denne kategorien omfatter både kjøpesentre, kontorkomplekser, skoler og ikke minst de lukkede boligkompleksene ("closed condominiums"). Fysisk avgrensning og isolasjon er to av kjennetegnene ved disse såkalte enklavene. Dette etableres ved hjelp av murer, gjerder og tomme rom ("empty spaces") samtidig som kontrollen til de væpnede vaktene og sikkerhetssystemene framtvinger regler for inklusjon og eksklusjon, påpeker Caldeira. Enklavene vender seg innover, bort fra gata og dens offentlige liv, som de avviser. Slik framheves verdien av det private og det begrensede på samme tid som det åpne og offentlige ved byen nedvurderes. Folk som velger å leve i disse rommene verdsetter å leve blant utvalgte personer og vender seg bort fra de uforutsigbare og åpne gatenes uønskede samhandling, bevegelser, heterogenitet og farer (Caldeira 2000:258). De befestede enklavene gir høy prestisje. Konstruksjonen av statussymboler er en prosess som markerer sosiale forskjeller; bruken av materiell separasjon kombineres med en symbolsk prosess som forvandler det innelukkede, isoleringen, begrensningen og overvåkingen til statussymboler, hevder Caldeira (2000:259).

Familien Ochoas trygge boligkompleks

Som nevnt har Familien Ochoa nylig flyttet til et lukket boligkompleks (estrato 6) langt nord i byen, på østsiden av Carrera 7a og med skogen som nærmeste nabo. Det fins flere velstående boligkompleks i dette området, og alle ser ut til å ha liknende grøntområder bak murene sine. Dette boligkomplekset har en innkjøring med to felter – en for beboere, og en for gjester, som sperres med en gul og svart bom. Et lite fortau på venstre side av veien leder meg til en portner som spør hvem jeg er og hvor jeg skal. Når han får klarsignal fra familien jeg skal besøke, fortsetter jeg oppover, til portner nummer to, som også må få klarsignal, før han kan gi meg tillatelse til å gå videre. Inne på området fins det noen eneboliger og høyhus som ser nye og eksklusive ut. Jeg går på en bred, brolagt vei, og til venstre for meg reiser det seg et høyt gjerde i svart metall. Bak dette fins det grøntområder med lekeapparater og baner hvor man kan drive idrettsaktiviteter. Det fins godt med plass her, det er rolig, og velstelte bed og trær bidrar til å skape en hyggelig stemning. Det er rent og pent her inne, og jeg ser enkelte

folk som ser ut til å ha ansvaret for vedlikehold og gartnerarbeid. Etter å ha passert den andre portneren kommer jeg bort til bygningen, som består av 4-5 etasjer. Jeg går opp noen trapper og kommer inn på parkeringsplassen under leilighetene; arkitekturen bærer preg av å være tilrettelagt for biler. Jeg tar heisen opp, og kommer til familiens store, smakfulle leilighet.

Leiligheten er nyinnredet. På gulvene er det parkett og hvite tepper, og veggene har en frisk gul farge. Det fins keramikk inspirert av precolumbisk kunst, men også indiske, broderte puter og bedende metallfigurer fra Thailand, som er minner fra reiser familien har hatt. Det store, hvite kjøkkenet ser ikke ut til å mangle noe. På et tidsriktig, lavt stuebord i brunrødt tre ligger det billedbøker som viser vakre panoramalandskap – dette er Colombia fra sin beste side. På gjestetoallet ligger det blader, blant annet ”Det gode liv” (”Buen Vivir”) med store fargebilder av attraktive reisemål. Familien Ochoa har klart å skape et godt og trygt hjem, ved hjelp av den hyggelige stemningen seg i mellom, men også ved hjelp av portnerens beskyttelse og andre sikkerhetstiltak. I tillegg omringes de av velstand og skjønnhet; alt de trenger av materielt utstyr, fargerike malerier, eksotiske gjenstander og vakre fotografier. En stor TV-skjerm (62 tommer) og en samling DVD-filmer kan betraktes som en investering både i underholdning og sikkerhet for å holde døtrene hjemme på søndagskveldene: En dag jeg var på besøk, ble klokka halv syv om kvelden og det begynte å mørkne, da Angela ringte en av døtrene og ba henne komme hjem, for dette var ingen tid å være ute på en søndag. Hun foreslo at vennene kunne bli med hjem for å se film, for faren hadde nettopp kjøpt noen nye filmer, sa hun. Selve boligkomplekset er laget for at man skal ha det man trenger her inne: Mulighetene for å gå en liten tur inne på området, bedrive sportsaktiviteter eller grille, invitere gjester inn i de store stuene.

Kjøpesenteret Centro Andino: Velstand og vakthold

Jeg har tidligere fortalt at Centro Andino er et møtested for mange velstående. Nå vil jeg skrive litt mer om roen og velstanden som kjennetegner stedet, og hvilke sikkerhetsmekanismer som sørger for at det fortsetter å være en fredelig oase i Bogotá. En søndag kommer jeg til kjøpesenteret, og beslutter å gå en runde rundt bygningen for å forsøke å telle vaktene. Langs tre av sidene teller jeg 17 vakter av ulike typer. Det fins én type vakter som har på seg svarte kjeledresser og støvler, har walkie talkie og store schæferhunder i bånd. En mann i kjeledress går fram og tilbake langs fortauet, sakte, med en alvorlig mine. Det står en penere kledd vakt ved den inngangen jeg står foran, en ung fyr som forsøker å smile til folk,

men ikke får spesielt mye oppmerksomhet. Ved alle inngangene står det liknende diskrete vakter. To vakter går forbi meg, samtalende, de ser ut til å patruljere oppe på plattingen foran bygningen. De er kledd i pene dresser begge to, og holder også walkie talkies i hendene. Selve bygningen er en stor koloss som framstår som solid, usårbar og beskyttende. Det er velstelte bed rundt bygget, og innganger på alle sider. En av inngangene kalles ”kulturgaten”. Der fins det to uterestauranter med hvite duker og elegante kelnerer. På utsida av bygningen har butikkene i første etasje skrevet merkenavnene sine – blant annet utenlandske merkenavn som Chevignon, Espirit og Hugo Boss – i gullbokstaver med merkets gjenkjennelige utforming.

Det er en solfylt dag, og folk er ute og spaserer rolig rundt omkring og ser ut til å nyte fridagen. Det kjører svære, flotte biler i gatene, og en og annen taxi. En kvinne med uniformkjole, forkle, tilbaketrukket hår og tykk, brun strømpebukse, skiller seg tydelig ut fra moteklærne til de fleste her. Hun går og småkoster opp papir og annet søppel som man knapt legger merke til. En jente med blonde krøller passerer henne, jenta ser alvorlig forbi den arbeidende kvinnen og mot utstillingsvinduet, hvor Espirit stiller ut klær. Bak utstillingsdukkene står en svær plakat av et blondt, ungt par som kysser hverandre. Ut fra en taxi kommer to unge jenter og en gutt, rake i ryggen, kroppsbevisste, med moteriktige dongeribukser og lyse, hippe solbriller. De går bort og ser på utstillingsvinduet og plakaten av det kysende paret, så går de inn på kjøpesenteret. En barnefamilie går inn på Centro Andino med ballonger fra McDonalds, en av ungene skriker. Dette ser ut til å være et sted som tiltrekker seg folk i alle aldre.

Inne er det blankskurte marmorgulv, ikke et eneste papir kastet på gulvet. Vegger og gulv går i pastellfarger, mens marmor, glass og metall er dominerende materialer. Det selges mobiler, leker, sportsutstyr, CD-er, smykker i hvitt gull, diamanter, pinner med edelstener, sko, vesker, parfymen, klokker. Det fins et vekslekontor som heter ”New York” og en ”Bazaar” med afrikanske skulpturer og antikviteter. ”Brunati interiors” selger eksklusive italienske møbler. Ikke minst selges det klær fra en rekke internasjonale merker: Diesel, Gas, Benetton, Espirit, Studio F, Nafnaf, Nike, Adidas etc (i tillegg til de nasjonale). På kjøpesenterets hjemmesider brukes ord som ”eksklusivitet” og ”eleganse” for å beskrive stedet. Christian spurte meg om jeg hadde tatt med meg foreldrene mine til Unicentro eller et annet kjøpesenter når de var på besøk i Colombia. Selv kom jeg ikke på å vise dem dette, kanskje fordi stedets estetikk kan beskrives som ”vestlig” eller ”kosmopolitisk”: Det kunne vært

hvor som helst; få elementer minner en om at en er i Colombia. Likevel er dette også en del av Colombia.

Hadde jeg tatt foreldrene mine med hit, kunne det imidlertid vært et eksempel på at det fins trygge og fine steder i Bogota, steder hvor du ikke trenger å være redd for tiggere, væpnede ran og kidnapping. Selv om kjøpesenteret av enkelte blir betraktet som et usikkert sted, med tanke på faren for et bombeangrep, forsikrer de på sine hjemmesider at kundenes sikkerhet er det viktigste for dem: "Under oppholdet her passer vi på deg og familien din. Og vi gjør vårt beste for at besøket skal være behagelig. Ikke nøl med å informere oss hvis du skulle bli utsatt for noe ubehagelig på kjøpesenteret Andino". Kjøpesenteret kan sies å representere sikkerhet og velstand. Her trer du inn i et rom for privilegerte, omgitt av en homogenitet som gir trygghet. Her er det ingenting som minner om konflikten, ikke aviser eller tv-skjermer, ikke internflyktninger. Det betyr ikke at ingen av de besøkende har hatt erfaringer med konflikten, eller at ingen tenker på volden her. Likevel, kjøpesenteret er et sted for å rette oppmerksomheten mot noe annet - mot det overveldende varetilbudet, og mot eget og andres utseende. Det er et sted hvor du skal få lyst til å kjøpe nye ting, glede deg over nye kjøp, og frydes over den du blir etter at du har handlet her.

Kanskje er denne typen sosiale rom nødvendige for å holde ut i Colombia. Uansett er de bare tilgjengelige for noen få. Den tidligere nevnte statsviteren og urbanisten Camilo trekker fram Centro Andino som et sted hvor forbruket bidrar til å markere forskjeller mellom folk. For det første på grunn av forbrukskapasiteten, og for det andre på grunn av senterets innesluttede og beskyttende form. – Jeg gjorde et forsøk for noen år siden. Vi gikk inn i Centro Andino, en gruppe personer som ikke vekket oppsikt fordi vi framsto som vanlige kunder. Vi gikk inn på stedet, og hadde med oss en gategutt. Camilo forteller at gutten gikk mellom dem for å slippe forbi vaktens barriere. Da de var kommet midt inni kjøpesenteret, spredte de seg, og lot ham være igjen alene. - På mindre enn tre minutter var det fem vakter rundt guttungen. Det vil si at sikkerhetssystemene og eksklusjonen er enorm, påpeker han. Vanligvis trenger ikke vaktene å kaste ut folk, fordi fattige rett og slett ikke pleier å gå der.

Universidad de los Andes: Liten "boble" midt i sentrum

Universidad de los Andes kan være et tredje eksempel på det Caldeira kaller en befestet enklave. På hjemmesidene beskrives universitetets plassering på følgende måte:

Universidad de los Andes befinner seg i en sektor kjent som Las Aguas, en av de mest tradisjonsrike i Bogotá. Denne sektoren tilhører Candelaria, (...) hvor hovedstadens mest betydningsfulle historie fra og med kolonitiden er konsentrert. Plasseringen i den sentrale sonen av byen gjør det lettere for studentene å involvere seg i sosiale, politiske og kulturelle begivenheter. Universitetet befinner seg midt mellom et sør fullt av sosiale kompleksiteter ("complejidades sociales") og et nord preget av stor sosial og økonomisk utvikling ("gran desarrollo social y económico"), så fra Universidad de los Andes kan man få et bedre perspektiv på virkeligheten.

Imidlertid medfører ikke universitetets plassering i sentrum av Bogotá nødvendigvis at studentenes forhold til omgivelsene preges av åpenhet og nysgjerrighet. Samfunnsfagsstudenten Gerardo kaller dette universitetet for en boble, fordi det er et annet miljø der inne enn på utsida. Han snakker om alle studentene som drar dit, men som ikke kjenner sentrum. – De kjenner bare universitetet. Selv om de reiser dit hver dag, så kjenner de ikke sentrum, fordi de bor i nord, sier han. Ikke alle studentene ved Universidad de los Andes har vært i la Candelaria, selv om det ligger få kvartaler fra universitetet. – Carrera 7a, Circunvalar, universitetet: for mange stanser det der. Candelaria eksisterer ikke, sier Alejandro.

Den romlige distansen mellom universitetet og omgivelsene framstår som meget tydelig markert. Universitetet har murer og tykke vegger som beskyttelse, og ved inngangsportene står det vakter som ber om identifikasjon og passer på dem som går ut og inn. Det fins også vakthold inne på selve området – for eksempel er det kvinnelige vakter med miniskjørt ved inngangen til hovedbiblioteket, og her slipper ingen inn med vesker eller uten studentbevis. I kvartalene rundt universitetet patruljerer vakter med hunder kontinuerlig. Et skilt ved en av inngangene annonserer at stedet er beskyttet av elektroniske systemer for å garantere høy sikkerhet, og at det eksisterer en forbindelse med politiet 24 timer i døgnet. Den nærmeste naboen til universitetet er faktisk en politistasjon, og politiet er synlig i gatebildet rundt universitetet. I tillegg har enkelte av studentene egne livvakter som bringer og henter dem. En dag vi var på vei til et idrettsområde på oppsiden av universitetet, fant vi legitimasjonskortet til en politimann. – Det tilhører sikkert en av de ti livvaktene til sønnene til Uribe (Colombias president), som pleier å trene her, kommenterte studenten Catalina med en selvfølgelig mine, og leverte det inn hos nærmeste vakt. Selv om tryggheten inne på området framstår som naturlig, så er den betinget av vaktene, som virker diskrete og hyggelige for dem som hører til her. Imidlertid har de maktmidler som de kan ta i bruk hvis de står overfor mulige

”inntrengere”. Beskyttelsen innebærer altså en eksklusjon av personer som kan oppfattes som farlige og ubehagelige element.

– Dette universitetet ble jo bygget for eliten, for å forme en elite, og det er inspirert av amerikanske universiteter som Harvard, kommenterer Catalina en dag vi spaserer rundt og snakker om de fine omgivelsene studentene har rundt seg til daglig. Inne på universitetsområdet finner vi nyoppussede bygninger av høy standard. De rommer auditorium, grupperom, PC-saler, bibliotek, verksteder, laboratorium og kontorer, og i tillegg fins det kafeer og en stor kantine. Mellom bygningene fins det store grøntområder med velstelte bed og høye eukalyptustrær og andre trær, samt gressplener hvor det pleier å sitte og ligge studenter som leser eller slapper av. Universitetet er tilrettelagt på alle måter for at folk her inne skal kunne studere flittig, men også for at de skal kunne koble litt av fra studiene. Det fins et stort idrettsområde oppe ved fjellene med treningsrom og baner hvor studentene kan spille tennis, volleyball, fotball eller basket. Universitetet har også en konsertsal av høy standard, et reisebyrå og flere minibanker inne på området, så dette behøver man i prinsippet heller ikke å oppsøke utenfor. Livet der inne framstår som trygt og fredelig når man er på innsida. Utrykgheten kan dermed først oppleves som påtrengende når man beveger seg utenfor universitetet.

Grenser og heterogenitet i universitetets omgivelser

Studentene kan uten tvil bli usatt for faretruende situasjoner i sentrum. Likevel lever kanskje de studentene som knapt lærer bydelen å kjenne med den største usikkerheten. Som Roitman (2003) er inne på, kan det å leve omringet av en arkitektur som lukker seg mot omverdenen skape forestillinger og frykt knyttet til rommene og menneskene på utsida og forsterke skillet mellom ”de på innsida” og ”de på utsida”. Mye tyder på at mange av studentene har en sterk følelse av å være annerledes enn de fattige innbyggerne i sentrum, og derfor sårbare for vilkårlige angrep fra dem. Eric kommenterte at han føler seg litt usikker på Universidad de los Andes, fordi universitetet er for eliten, og det gjør det til et perfekt militært mål for geriljaen. Alejandro, på sin side, snakker om at det er et sjokk å gå ut fra universitetet og ut i gatene: Fra det rolige miljøet der inne, til alle folkene som kommer mot en utenfor universitetsområdet. Liliana forteller at det var en stor overgang å komme til sentrum for å studere ved Universidad de los Andes og se alle folkene, ”fullt av tiggere (”indigentes”), fullt av alt mulig”. Med andre ord opererer mange av studentene med usynlige grenser i omgivelsene rundt universitetet, i

tillegg til de materielle grensene representert ved arkitekturen og vaktholdet. Carlos, (samfunnsfagsstudent med egen sjåfør), sier dette om området rundt universitetet: - Det har alltid vært sånn, med mange grenser. Hvis jeg går ti kvartaler herfra, så føler jeg meg ukomfortabel og skremt. Det fins ingen frihet til å være der en måtte ha lyst til å være.

På framsida av universitetet, mot vest, ligger det noen kvartaler som bærer sterkt preg av studenter. Det pleier å sitte mange studenter utenfor inngangene og langs universitetets vegger i pausene. I de nærmeste gatene fins det en rekke restauranter, kafeer og kopibutikker som hovedsakelig frekventeres av studenter. Når du går lenger vestover, støter du på en bred, diagonal gate: La Jiménez, som går fra nordøst til sørvest. Følger du den nordøstover, vil du etter noen hundre meter få universitetet og politistasjonen på din høyre side, i tillegg til en stor parkeringsplass. Tvers over Jiménez (nordover) ligger det noen fattige kvartaler. Hadde du fulgt veien videre østover, ville du møtt Circunvalar, som mange studenter bruker til og fra universitetet. Enda lenger i øst reiser fjellene seg, med den historiske kirken Monserrate på en av toppene. Hvis du hadde fulgt Jimenez den andre veien, nedover mot sørvest, hadde du kommet til la Candelaria. Når man forflytter seg bort fra universitetet, blir det en mer blandet standard på arkitekturen. Det blir også en større heterogenitet med hensyn til de menneskene man støter på: Gradvis færre studenter i moteriktige klær og gradvis mer folk fra lavere sosiale lag, som arbeidere, gateselgere og tiggere.

Kanskje er trygghetsfølelsen ikke bare forbundet med lukkede rom omringet av høye murer, men også med den homogeniteten man finner i de nærmeste kvartalene, som domineres av studenter. - Det fins en ide om at de sikre rommene er de hvor folk er "like oss selv", understreket foreleseren Nayibe Fraude i en time om urbant liv på universitetet. Bauman påpeker på samme vis at fravær av annerledes tenkende, annerledes handlende og annerledes utseende naboer ofte blir betraktet som en sikkerhetsgaranti (1998:65). Usikkerheten Carlos og mange andre velstående føler i sentrum kan altså knyttes til at de her krysser noen sosiale grenser og trer inn i et annet sosialt rom enn det de er vant til. Ubehaget mange føler her kan til dels forklares med fysisk forfall, skitt, støy og trafikk-kaos, men det er tydelig at mange velstående også reagerer på *menneskene* de støter på der, både konsentrasjonen av folk på de smale fortauene, og heterogeniteten av folk, deriblant den store konsentrasjonen av gateselgere og tiggere, noe som i stor grad er kontrollert i de velstående områdene i nord.

Usynlige grenser og eksklusjon i byrommet

Vi ser at sentrum for en del studenter framstår som et område hvor de risikerer å krysse noen immaterielle usikkerhetens grenser som kan sies å sammenfalle med bestemte sosiale grenser. El Parque de la 93, som ligger i et av de mest velstående strøkene i det nordlige Bogotá, kan sies å være omringet av en annen form for symbolske grenser. Parken er ikke omringet av murer som garanterer for stedets sikkerhet og eksklusivitet; tvert i mot ligger den der, fredelig og tilsynelatende åpen for alle som vil komme dit. Med andre ord kan ikke alle avgrensede sosiale rom i Bogotá karakteriseres som en lukket arkitektur: Det eksisterer også eksklusive sosiale rom hvor kontrollen og segregeringen opprettholdes uten at arkitekturen framstår som en festning. El Parque de la 93 bærer preg av personer med høy forbrukskapasitet. Selv om det av og til dukker opp gateselgere og tiggere, så fins det et stort sikkerhetsapparat som kan ta seg av dem og andre uvedkommende gjester så diskret som mulig. Samtidig fins det noen usynlige grenser for dem som ikke hører til, og disse etableres gjennom mekanismer for segregering som er mer subtile enn direkte eksklusjon. De fleste velstående opprettholder en sosial distanse i forhold til fattige. I tillegg fins det en kulturell distanse som har å gjøre med holdninger til "de andre", og som kommer til uttrykk gjennom negative forestillinger, stereotypier og stigmatisering.

Bourdieu's tanker om sosiale rom kan være nyttige for å forstå dette. I *Distinksjonen* skriver han om sosiale rom, ikke først om fremst som en forlengelse av fysiske rom (universitet, boligkompleks, park), men som et sett av relasjoner. Han understreker at det er ideen om forskjeller og avstander som ligger til grunn for hans begrep om rom. Det dreier seg om et sett av distinkte og sameksisterende posisjoner som definerer hverandre gjennom nærhet eller fjernhet til hverandre, og gjennom å være over eller under hverandre, forklarer Bourdieu (1995:33). Han ser økonomisk og kulturell kapital som to fundamentale differensieringsprinsipper. Disse prinsippene danner grunnlag for bestemte klassifiseringsskjemaer som brukes til å skille mellom kategorier som det gode og det onde og mellom det fornemme og det vulgære.

Men det vesentlige er at når forskjellene i godene eller standpunktene en har eller virksomhetene en hengir seg til oppfattes gjennom disse sosiale persepsjonskategoriene, gjennom disse prinsippene for anskuelse og for inndelinger, blir de til symbolske forskjeller, og

konstituerer et språk. (...) [De] fungerer som *distingverende* og *atskillende tegn* (Bourdieu 1995:37).

De atskillende tegnene vil kunne ha den effekten at den som tilhører en annen sosial gruppe, og som ikke er i besittelse av den samme økonomiske og kulturelle kapitalen som de velstående, vil oppleve en mangel på tilhørighet i de velståendes eksklusive rom. Bourdieu tar utgangspunkt i Goffmans begrep om ”sense of one’s place” og skriver:

It’s in this sense of one’s place which, in interactions, leads (...) ‘ordinary people’ to keep their ‘ordinary’ place and the others to ‘keep their distance’ or ‘respect their mark’, and ‘not get familiar’. These strategies, it should be noted in passing, may be perfectly unconscious and may take the form of what is called timidity and arrogance. In fact, social distances are written in bodies, or, more exactly, into the relationship to the body, to language and to time (...)” (Bourdieu 1990:128).

Det Bourdieu kaller habitus setter altså begrensinger for hvilke sosiale relasjoner og hvilken samhandling man oppfatter som naturlig, samtidig som den i mange tilfeller setter visse romlige begrensinger. Når Parque de la 93, for eksempel, ikke bærer større preg av personer fra folkelige lag, så er det blant annet fordi de opplever at de ikke hører hjemme der. Klassifiseringen, evnen til å markere symbolske grenser, kan være så sterk at den bidrar til opprettholdelsen av status quo, og reproducerer dermed også de sosiale forskjellene og distansen. Mange ”ordinære folk” holder seg derfor borte fra steder som el Parque de la 93, mens noen få fattige likevel kommer dit. Samhandlingen mellom disse og velstående - hvis den i det hele tatt finner sted - bærer vanligvis preg av en markant sosial distanse. Dette kommer jeg tilbake til seinere i kapittelet. Den sosiale distansen er en måte å utøve sosial kontroll overfor inntrengere som ikke representerer en væpnet trussel. Når det gjelder faren for bombeattentater, overfall og kidnappinger, derimot, vil det være nødvendig å ta i bruk andre former for kontrollmekanismer. Symbolsk makt kan altså gi velstående et visst grunnlag for å legitimere sin posisjon gjennom å vise fram sin eksklusive kultur, utdanning og smak, men i Colombia er dette imidlertid ikke nok. Den fysiske makten spiller også en viktig rolle, sammen med blant annet overvåkning. Når mange fattige holder seg borte fra velstående strøk kan det derfor også være fordi det er forbundet med usikkerhet for dem å gå dit.

Sikkerhetsmekanismene og grensene blir på et vis naturliggjort, og de fleste velstående stiller ikke spørsmål ved dem. Gerardo hevder at det fins steder som er "sikre av seg selv"

(“seguros porque sí”). - Det finnes rom hvor sikkerheten er underforstått (“tácito”) og det føles naturlig, påpekte han. I slike rom tilbringer velstående mesteparten av tida. Imidlertid er det ikke snakk om en sikkerhet som bare er der av seg selv. Velstående sosiale rom pleier å bære preg av avanserte sikkerhetssystem bestående av elementer som murer, metalliske porter og sprinkler, overvåkningskamera, piggråd og knuste glassbiter, låser og/eller alarmer. Noen steder ser det ut som moderne festninger, og piggrådspiralene oppå enkelte murer gir assosiasjoner til konsentrasjonsleire. Men andre steder er arkitekturen elegant, gjerne kombinert med vakre parkområder, noe som gjør kontrollen mindre påtrengende. Vakholdet oppleves av de fleste som ”normalt”; sikkerhetsmekanismene er så å si innebygd i de sosiale rommene og i velståendes praksis og forståelse av verden. Camilo siterer forfatteren Ernesto Sabato for å forklare hvordan visse sikkerhetsmekanismer har blitt interiorisert:

”De åpenbare tingene skyggelegges av sin egen åpenbarhet”³³. Det sies om dem som bor ved Niagara-fossen, at de ikke hører lyden lenger. Den er så åpenbar. Usikkerheten i Bogotá er så åpenbar at den ikke framstår slik lenger. Det fins et perfekt oppbygd sikkerhetssystem. Hvorfor kommer det ikke en fattig person vandrende om kvelden i los Rosales? Fordi det fins sikkerhetssystemer, kamera, bilene til livvaktene står der, bygningenes vakter passerer forbi, og informasjonen spres hurtig.

3.2 Sikkerhetsmekanismer som daglig praksis

"Encounters in public space become increasingly tense, even violent, because they are framed by people's fears and stereotypes. Tension, separation, discrimination, and suspicion are the new hallmarks of public life", skriver Caldeira om São Paulo (2000:297). Jeg nevnte at kontrollen og overvåkingen i velstående strøk kan gjøre fattige utrygge, og byens gater og rom bærer dermed preg av en gjensidig frykt og mistenksomhet mellom innbyggerne. I Bogotá tar folk mange forholdsregler; de vurderer farer i mange situasjoner, er oppmerksomme på fremmede og passer på hvor de går. Hver og en tar i bruk bestemte strategier i sin daglige praksis i byen. Hensikten med forholdsreglene er å beskytte seg fysisk og sosialt mot det som oppleves som truende. Jeg vil senere i kapittelet komme tilbake til alternative måter å håndtere dagliglivet i Bogotá på, når jeg forteller om informanter som krysser grenser og motsetter seg det å bare leve i lukkede rom. Men først vil jeg snakke om de mest framtreddende tendensene hos velstående. Colombianere flest forsøker å leve et normalt

liv, og strategiene for å leve trygt og ta vare på seg selv, blir som oftest en del av den daglige rutinen. Usikkerheten er til stede i en eller annen forstand, men man tenker ikke på den hele tida. Man handler i noen grad bevisst med tanke på sikkerhetsmekanismer, samtidig som håndteringen av usikkerhet i hverdagen også blir en kroppsliggjort praksis; forholdsreglene blir en vane. For den som kommer utenfra, er det imidlertid mye som må læres fra begynnelsen. Før jeg reiste til Bogotá for å studere, fikk jeg tilsendt en manual for utenlandsstudenter fra Universidad de los Andes. Her kunne jeg blant annet lese om hvordan takle sikkerhetssituasjonen:

Universitetet befinner seg i sentrumssektoren i byen, hvor det kreves spesielle sikkerhetsforanstaltninger. Eksempler på disse er bydelene Germanía og Candelaria. I disse sonene oppfordrer vi deg til å ta i betraktning følgende anbefalinger:

* Vær forsiktig når du venter på bussen på de stoppestedene som er laget for dette formålet; tyvene benytter seg av enhver uaktsomhet ("descuido") for å ta med seg dine personlige gjenstander.

* Når du beveger deg i sentrumssonen av byen, ikke ha verdigjenstander synlige (klokker, armbånd, kjeder, øredobber, kameraer etc.)

* Ikke ta fram lommeboka hver gang du skal betale; sørg for at du har de nødvendige pengene klare.

* Ikke forlat personlige eiendeler eller overlat dem til andre personer (vesker, ryggsekker, koffert etc.)

* Ha alltid med deg identifikasjonspapirene dine (godkjent kopi av passet og studentkortet). Ikke legg dem i sekken eller vesken din.

* I tilfelle tap eller tyveri av identifikasjonspapirer, anmeld det øyeblikkelig. Du kan gjøre det ved å gå til politistasjonen som ligger ved siden av universitetet.

* Ikke ta imot noe (mat, pakker etc.) av fremmede personer på gaten.

Da jeg kom til Bogotá måtte jeg lære å gå i gater på en ny måte: Lære å forvente farer bak og foran meg, og likevel ikke lammes av frykt. Lære å se ekstreme forskjeller mellom folk og bare gå videre. Utfordringen er å finne ut hvordan bevege seg rundt i byen på tross av dette. Jeg opplevde alle forhåndsreglene jeg fikk anbefalt som litt foruroligende, men jeg forsøkte likevel å følge dem da jeg kom til Bogotá, og ble aldri utsatt for lommetyveri. Etter hvert ble jeg ganske trygg på området rundt universitetet og på de rutene jeg fulgte. Kanskje for trygg? Gjennom flere ransepisoder forsto jeg at én ting er å lære seg visse regler for hvordan takle

usikkerhet og problemer, men det er noe annet å inkorporere det, å lære det gjennom kroppsliggjort praksis. Jeg hadde ikke vært oppmerksom på gatene; om de var tomme eller fulle av folk, og hvem som eventuelt befant seg der. I tillegg hadde jeg vært altfor tillitsfull overfor fremmede. Ranene fikk meg til å bli mer bevisst på dette. Men framfor alt ga det meg en viss spenning i kroppen jeg ikke hadde kjent før. Det var mer en følelse av usikkerhet og stadige blikk over skulderen enn en bevisst refleksjon rundt mulige farer. Noe tilsvarende forteller colombianere om Europa: Det er først når de befinner seg i mindre utrygge byer og kjenner hvordan kroppen slapper av at de merker hvor anspente og på vakt de vanligvis er i Bogotá.

Mistillit, våkenhet og et blikk for farer

Jeg hadde ikke helt lært meg det Alejandro kaller en utbredt norm i Colombia: Du må mistro! ("desconfie!"). Vi hadde møtt hverandre på universitetet, hvor han snakket om de positive forbedringene som finner sted i Bogotá. Da vi gikk nedover for å ta bussen i en travel hovedgate i sentrum, innrømmet han at han også kunne være redd, og at han følte mistillit overfor folk. – Man må ha mistro til folk, ikke stole på fremmede, "no dar papaya" (bokstavelig betyr det "å ikke gi papaya", men det handler om å være forsiktig). Hvis ikke, lurer og utnytter de deg, forklarte Alejandro. Han fortalte at han har levd beskyttet, og at foreldrene har lært ham om forsiktighet og mistillit ("desconfianza"). Alejandro snakket om dette med en viss tristhet, fordi han mener at det også har negative sider: - Det gjør at man ikke ser den andre som et menneske, sa han. - Det blir vanskelig å møte mennesker, stole på dem og forstå dem, for det er en stor kløft mellom dem og oss, og distansen blir stadig større, la han til. På tross av de antisosiale effektene, ser mistilliten overfor fremmede ut til å være viktig for å klare seg. Når jeg spør lillebroren Juan Carlos om hvordan usikkerheten berører ham i hverdagslivet, begynner han med å si at han endrer adferd ("actitud") når han går ut i gatene. Han blir mer oppmerksom og ser seg rundt. Når han er med venner i en gruppe, føler han seg tryggere, forteller han. Om kvelden går han hurtig av gårde; han føler seg usikker hvis han går til fots. Generelt beveger han seg ikke mye rundt i byen, tilføyer han.

Diana håndterer også usikkerheten i gatene ved hjelp av et våkent blikk for farer. Hun har begynt å ta bussen hjem fra universitetet én dag i uka, og da gjelder det blant annet å være på utkikk etter tyver: - Det er ikke så ille, jeg har ikke vært så redd, selv om jeg fjerner meg

(*"me corría"*) når jeg ser en stygg type (*"alguien feo"*), sier hun. Jeg ber henne om å beskrive en "stygg type":

En stygg type? Huff, jeg vet ikke, jeg tror jeg har en slags stereotypi i hodet mitt av en tyv, så for meg, for eksempel, har en tyv vanligvis litt skjegg, men et ustelt skjegg (*"barba malarreglada"*), han er bustete (*"despeinado"*), litt skitten... Joggesko – de har joggesko, for å kunne løpe(...) Jeg følger med på hvem som har joggesko, jeg er superparanoid (*"super paranoica"*), jeg ser alltid på omgivelsene mine, hvem som er rundt meg, hvem det er, og hvordan de er (...), hva de gjør, om de ser eller ikke ser [på meg]... Jeg oppdaget faktisk en tyv i en kopibutikk som ligger ved siden av universitetet.

Hun forteller om hvordan hun oppdaget en person hun er overbevist om at var en tyv, og hvordan hun fulgte ham med øynene til han ble usikker og gikk ut av butikken. Hun forteller også om en annen gang da hun oppdaget en mistenksom person rett utenfor universitetet, og tipset vaktene om ham. – *Så man lærer seg å ha et blikk for å se de tingene?* Spør jeg.

Ja, jeg tror det. (...) Det er mulig at jeg overdriver litt. Søstrene mine og mange folk som er sammen med meg sier at jeg er paranoid, at jeg alltid ser meg rundt, at jeg alltid tenker det verste (*"malpensando"*), men jeg foretrekker den ekstremiteten framfor å gå rundt superrolig (*"super fresca"*).

Dianas stereotypi av hvem som er mistenkelig, minner om hvordan Juan Carlos beskrev tyver fra den sørlige delen av Bogotá: De har gamle og skitne klær, og ser stygt på ham. Dianas søster Liliana beskriver en liknende oppmerksomhet og nervøsitet i forhold til de fremmede i sentrumsgatene. Hun påpeker at hun vanligvis beveger seg rundt i byen i egen bil. - Jeg spaserer aldri rolig rundt, og har aldri gjort det, sier hun. Angela understreker i likhet med døtrene hvor viktig det er å være oppmerksom (*"atento"*) og observere omgivelsene grundig når man drar hjemmefra eller går ut fra kontoret: Hvem befinner seg i omgivelsene? Er det de samme personene som pleier å være der hver dag, eller fins det en annerledes person der? Kanskje det står en bil der, som kjører i det øyeblikket du kjører. - Man må utvikle evnen til å observere, sier hun. Dette var et av temaene de tok opp på et sikkerhetskurs hun deltok på.

Den tida disse informantene oppholder seg ute på gata, forholder de seg altså mistroisk til fremmede, og særlig mot personer som passer til visse stereotyper av de farlige som ofte samsvarer med visse tegn på fattigdom som skitne og gamle klær. Samtidig ser Diana, for

eksempel, etter et særegent symbol på tyver, nemlig joggesko. Angela, på sin side, er våken overfor biler som ser ut til å følge etter henne, fordi det kan være kriminelle som planlegger en kidnapping eller et overfall.

Mistroen og våkenheten handler ikke bare om ens personlige sikkerhet i forhold til risikoen for ran; myndighetene oppfordrer også innbyggerne til våkenhet med tanke på mulige terrorhandlinger. En sikkerhetsekspert fra DAS understreker for eksempel at det er livsviktig for sikkerheten at innbyggerne ”skrur på sin personlige radar”. Det betyr ikke at man skal være paranoiske hele tida, men være kontinuerlig på vakt, observere naboene, nye personer som kommer til omgivelsene, mistenkelige bevegelser, malplasserte aktiviteter.³⁴

Frykten for De Andres blikk: Holde en lav profil

Velstående observerer fattige, men fattige observerer også velstående. Blikk rettet mot de formuendes kropp og statussymboler som klær og biler, får dem til å være bevisst på hvordan de framstår i det offentlige rom. Dette kan relateres til et annet viktig aspekt som Angela trekker fram fra sikkerhetskursen: - Jeg mener at man bør holde en lav profil, det vil si, ikke vise seg fram (”no ser ostentoso”), ikke kjøre i veldig luksuriøse biler, sier hun. Man skal altså ikke vise fram sin egen rikdom, verken gå med kostbare smykker og klokker, kjøre i dyre biler, eller å tiltrekke seg oppmerksomhet på andre måter i kraft av sin materielle rikdom. Ricardo understreker også det å holde en lav profil. - Det ville vært en fornærmelse (”afrenta”), en utfordring (”un reto”, altså å oppfordre til kriminelle handlinger) å kjøre rundt i en BMW eller Mercedes. Jeg ville ikke følt meg vel, sier han. I Alejandro's familie har de to biler: en Mercedes og en ”camioneta” (stor, kraftig bil, ofte skuddsikker og med sotede glass). Alejandro sier at han foretrekker å bevege seg i byen uten bil. Det gjelder spesielt når han går rundt i bydelen sin, til Zona Rosa og Parque de la 93. Til og fra universitetet bruker han både buss og bil, alt ettersom. Mercedesen bruker de nesten aldri; de kan ikke dra til sentrum med den, for eksempel, forklarer Alejandro. De gangene jeg har sittet på med ham eller med foreldrene, har det alltid vært i la camioneta.

Å holde en lav profil handler som nevnt også om det du har på deg. Helena forteller at hun har blitt utsatt for tyver som har tatt klokka hennes og armbåndet. – Nå er man redd for å ta på seg hva som helst når en skal gå ut, og har en tendens til å kle seg mer skjødesløst (”descuidado”), mindre oppsiktsvekkende (”llamativo”), sier hun. Når jeg spør Diana om hvilke forhåndsregler hun tar hvis hun drar til usikre steder, så trekker hun også fram enkle

klær: – Når jeg går, så prøver jeg å kamuflere meg blant dem, sier hun. Gerardo forklarer at hvis han skal til sentrum for å handle, så setter han bilen igjen, tar på seg treningsdrakt, og ingen luksuriøse klær... Det er altså en bevisst strategi enkelte bruker for å bevege seg med en viss sikkerhet i fattigere områder.

Det fins også andre, mindre åpenbare måter å holde en lav profil på. Sebastián forteller at faren, da han hadde en høy stilling i et multinasjonalt selskap, alltid gikk med et identifikasjonskort som tilsa at han bare var en sjåfør, for ikke å vise eventuelle tyver eller kidnappere hva han faktisk jobbet med. Med tanke på mulighetene for å bli utsatt for kidnapping, påpeker Angela at det er viktig å ikke følge den samme rutinen hele tida, for å unngå at kidnappere skal finne et mønster i handlingene dine. Tvert i mot må du endre ruter og ikke være forutsigelig, sier hun. Det siste eksempelet dreier seg om å gjøre det vanskelig for fremmede å forutse ens handlinger, mens det første eksempelet snarere skal gjøre det umulig for dem å gjette hvilken velstand og/eller sosiale posisjon man har.

I noen tilfeller, hvis det gjelder en unntaksvis tur til en fattig bydel, er det kanskje en enkel sak å kle seg i enkle klær. En større begrensning på den velståendes personlige frihet er det om de kjøper seg en Mercedes, men aldri tar sjansen på å kjøre i den, på grunn av den risikoen det medfører. Likevel bruker ikke alle nødvendigvis like mye tid og krefter på å opprettholde en lav profil. Kanskje er det bare et spørsmål om å finne seg til rette med at handlingsrommene innsnevres? Innad i de lukkede boligkompleksene og kjøpesentrene, og i stor grad i velstående bydeler, fortsetter folk å kle seg elegant. En dag kom jeg i snakk med en pen og velkledd mann mens jeg ventet på bussen like ved kjøpesenteret Granahorrar, i calle 72. Han kommenterte at velstående pleide å gå mye ut i Chia nord for Bogotá, men etter at en av restaurantene ble utsatt for en massiv kidnapping av ELN-geriljaen, går de mer ut i Zona Rosa. Han påpekte at hvis vi gikk dit, ville vi se Porsche og allslags luksuriøse biler. Folk vil fortsette å vise seg frem i de beste bilene og de beste klærne, og innskrenker heller sitt handlingsrom, mente han.

Sårbarheten ved å spasere i byens gater

Følelsen av usikkerhet varierer fra person til person: I den ene enden fins det noen informanter som liker å gå rundt i gatene, mens det i den andre enden fins velstående som knapt setter sin fot i byens gater. Angela forklarer at hun ikke går rundt i byen, men foretrekker å spasere innefor det lukkede boligkomplekset hvor hun bor. – I dag går jeg ikke

til fots i byen. En gang i tiden gjorde jeg det, jeg likte veldig godt å gå i nord. Men byen er ikke så sikker som den var, sier hun. Helena, på sin side, forteller at hun sjelden spaserer i byen: - Vi er redde for å gå fritt omkring i gatene, vi har ikke den rettigheten. Noen ganger tenker jeg at vi er kidnappet ("secuestrados") i våre egne hjem, sier hun.

Veronica går også sjelden rundt i gatene. - *Får ikke det deg til å føle deg innestengt?* spør jeg. - Min største fornøyelse ("placer") når jeg reiser, er å kunne spasere i fred ("poder caminar tranquila"), svarer hun. Underforstått snakker hun om når hun reiser utenfor Colombia. Hun må altså til USA eller Europa for å kunne spasere omkring og føle seg trygg i gatene. Jeg spør henne om det stemmer at det har blitt gjort forbedringer i byen. - Ja, det er herligere ("más sabroso, rico"), og tryggere ("más tranquilo"). Så lenge folk går ut og tilegner seg ("toma") gatene, så fins det større sikkerhet. Problemet er når alle er redde, og ikke går ut. Men ungdommene går ut, mener hun.

Når jeg spør Susana hvor hun kjenner seg trygg, svarer hun: - I utlandet! Hun ler litt av det ironiske ved situasjonen, og forklarer at hun reiser mye til utlandet. Hun har blant annet familie i Italia, og har studert i Australia. Noen av informantene opplever altså at de må til utlandet for å finne trygghet i gatene. Det er ikke bare snakk om objektiv sikkerhet, men også om hvor de føler seg vel. Mange forteller at de opplever en frihet til å spasere i gatene om natta i europeiske, amerikanske eller australske storbyer, i motsetning til i Bogotá. Dessuten er de sterkere knyttet til bestemte steder i utlandet enn til fattige soner i sin egen hjemby. Når jeg spør Juan Carlos om forholdet til Bogotá, understreker han at han kjenner andre land bedre enn Colombia: - Man burde kjenne sitt eget land, man burde kunne gå fritt omkring, men det er ikke mulig, fordi du kan bli kidnappet, sier han. - Så jeg kjenner New York eller Paris bedre enn Bogotá, sier han. Det samme gjør Angela: - Sentrum av New York og sentrum av Paris kjenner jeg bedre og setter mer pris på. Jeg spaserer mer der enn her; hvis jeg kan unngå det, så unngår jeg det her, forklarer hun.

Disse informantene snakker om en generell usikkerhet ved å gå til fots i byen. Imidlertid fins det noen tommelfingerregler man kan følge om man likevel går. Tomme gater bør unngås, fordi det kan bety fare: Hvis det kommer noen og overfaller deg, har du ingen vitner, ingen som kan komme deg til unnsetning. Samtidig er det lettere å blitt utsatt for lommetyver i tettpakkede gater. Tidspunktet en er ute i gatene er også avgjørende. Det er stor forskjell på å gå ute midt på dagen, og om kvelden etter at det har blitt mørkt. Clara forteller at hun gjerne går alene rundt i Usaquén, nord i Bogotá, men bare til klokka seks om ettermiddagen. Hvis

hun går ut på utestedene i Usaquén med kjæresten om kvelden, så foretrekker hun å kjøre hjem i bil, selv om det bare er noen få kvartaler fra hjemmet hennes. Mario beveger seg mer rundt i Bogotá enn mange andre informanter, men understreker likevel: – Man vet hvilke steder man bare ikke går. Jeg drar ikke til sentrum klokka tolv om natta. Det er som med storbyer i USA, du går bare ikke til svarte bydeler, sier han, og peker med fingeren mot halsen som en pistol.

Både tidspunktet, stedet og menneskene kan altså være avgjørende for trygghetsfølelsen. En annen forholdsregel mange tar, er å ikke gå alene. Det gjelder spesielt om kvelden. Catalina, som understreker at hun er glad i Bogotá, sier at hun godt kan dra til sentrum om kvelden; det gjelder bare å gå i opplyste gater med folk, og i selskap med andre. Hun spaserer gjerne i bydelen sin i det nordøstlige Bogotá, også. Catalina understreker at hun ikke går i hvilke som helst gater, for noen gater er forbundet med større usikkerhet enn andre. På denne måten kombineres ulike forholdregler med en viss bevissthet om hvilke gater som er farlige og hvilke som ikke er det.

Bilens beskyttelse og utsatthet

En del velstående beveger seg altså i stor grad i bil rundt omkring i byen. Dette gjelder voksne i større grad enn studenter, men handler ikke bare om alder, men også om velstand og usikkerhet. I Veronicas familie er bilen det eneste fremkomstmiddelet de bruker, enten de kjører selv, eller benytter sjåfør. Jeg spør om de bruker Transmilenio-bussen: – Nei, mine barn er svært beskyttet, svarer hun. Hvis den femten år gamle sønnen skal gå ut om kvelden, må han dra i en skuddsikker bil, med en sjåfør som venter på ham helt til han kommer ut igjen. Til og fra skolen kjører barna med skolebussen. Hun forteller at det var en stund bussen pleide å sette dem av fire kvartaler fra hjemmet, og så hentet sjåføren dem der og brakte dem trygt hjem, men dette syns de var så pinlig (noe som tyder på at overdreven beskyttelse skaper et visst ubehag). Derfor går de nå til fots, sammen, den siste biten hjem.

Prinsippet om ikke å være ute seint, og å være i følge med andre hvis man likevel skal være ute om kvelden, gjelder også i bilen. Ana Beatriz forteller at hun som oftest prøver å være hjemme i seks – syvtida. Hvis for eksempel noen i familien har bursdag, så kan hun reise hjem på et seinere tidspunkt, men da er det alltid noen som følger henne hjem. Mannen Christian forteller at siden han jobber mye på kveldstid, pleier kollegene å reise sammen hjemover, i en ”karavane” av biler. Maria og Clara snakker om å kjøre i en karavane når de går

ut på byen. Erfaringene mine når jeg har vært ute på byen med informantene, er også at de organiserer kjøring seg imellom. En gang var jeg for eksempel med Alejandro og vennene til Paraíso nord for Bogotá. Da hentet han meg i den store camionetaen til familien, og så hentet vi andre venner på veien. Etter at vi hadde vært ute, og klokka var blitt tre om morgenen, kjørte Alejandro meg hjem, selv om dette innebar mellom en halvtime og en time ekstra kjøring for ham.

Første gang jeg satt på i en camioneta, var en gang vi skulle på en fest i la Candelaria hos en fransk student som bodde der. Jeg ble hentet av Diana og familien på veien, og de kjørte oss helt fram til døra. Hun fortalte seinere hvor usikker hun føler seg i Bogotá, og da spurte jeg henne om usikkerheten fikk henne til å føle seg begrenset, og om hun ble forhindret fra å nyte godt av alle kulturtilbudene i byen:

- Ja, for det fins for eksempel mange kulturaktiviteter i den sørlige sonen - nei, ikke i sør, men i sentrum, rundt la Candelaria – (...) som jeg kunne tenke meg å gå på. Men det innebærer å reise hitover om kvelden, og det gjør meg veldig redd å komme hit [til sentrum] klokka elleve om kvelden. I så fall må man planlegge det, slik at man drar med menn og i en skuddsikker ("blindado") bil.

- Men er det ikke mulig at det faktum at du drar i en skuddsikker bil vekker mye oppmerksomhet, og hvis du drar i en vanlig taxi, så vil de ikke...

- Hvis jeg drar i taxi, kanskje... men du skjønner at man er redd taxisjåførene også, redd alle sammen. Men hvis det er en pansret bil... Det kommer an på pansringen, men vanligvis er det veldig gode pansringer som ikke kan ødelegges av noe som helst, forstår du? Det er mulig å kjøre i seksti kilometer i timen med punkterte dekk, og du forsetter framover, og hvilket som helst skudd, hva som helst...

- Og så kan de for eksempel ikke knuse ruta, som du observerte? (Hun hadde fortalt om et bilran hvor tyvene knuste ruta).

- Nei, ikke i det hele tatt, aldri. Faktisk er det umulig å rulle ned vinduene på en skuddsikker bil. (...) Og det er vinduer som er fullstendig tykke og harde, det er ingen mulighet for at en kule skal kunne trenge gjennom vinduet.

- Men er du redd for at noen skal stanse deg med et våpen og at de tvinger deg til å gå ut likevel, eller?

- Hvis jeg befinner meg i en pansret bil, så er jeg ikke redd, fordi det... Det vil si, selvfølgelig er jeg redd, men det eksisterer ingen mulighet for at våpnene skal ha noen effekt på bilen.

- Så i virkeligheten er du sikker i bilen.

- Ja, hvis jeg drar i den bilen, så gir det meg mye sikkerhet, selv om det fins en mulighet for at jeg blir utsatt for et forsøk på overfall, og uansett blir man utilpass, for selv om kulene ikke trenger gjennom bilen, så ser man at de skyter på en, og at de utøver press for at du skal gjøre noe du ikke vil gjøre, og det skaper naturligvis mye frykt.

Sikkerhet knyttes her til det å kjøre sammen med andre, helst menn, i en skuddsikker bil. Diana foretrekker å kjøre i denne bilen framfor å ta taxi, men det beste alternativet er likevel å ikke reise til sentrum om kvelden i det hele tatt. Selv om hun objektivt sett er trygg inne i den pansrede bilen, som er ugjennomtrengelig for kuler, og har uknuselige og sotede vinduer, så kan hun føle seg usikker. Den subjektive opplevelsen av usikkerheten er altså noe annet enn den reelle sikkerheten som pansringen garanterer for. Det kan være ulike grunner til at Diana føler denne angsten. Samtalen ovenfor fant sted før drapstrusselen mot faren, men hun hadde likevel opplevd andre voldelige episoder. Noen uker før satt hun i bilen og ventet på grønt lys i et lyskryss like ved hjemmet, da hun ble vitne til at kvinnen i bilen foran henne ble utsatt for et overfall. En mann knuste bilvinduet, truet henne med en pistol og tok med seg verdisakene hennes. – Når jeg kommer til den gata og ser at det er rødt lys, holder jeg bilen litt igjen, jeg er veldig redd, og ser om jeg ser noen mistenkelige personer. Jeg føler meg ikke sikker noen steder, sier hun. Diana har også, som tidligere nevnt, erfaring med den såkalte ”millionær-runden”. Det slår meg at flere av de voldelige episodene Diana har vært borti skjedde nettopp i biler, mens hun kjørte rundt i den nordlige delen av Bogotá. Dianas kjæreste, Antonio, ble også utsatt for et kidnappingsforsøk ved Centro Andino i nord, da han var på vei hjem i bilen.

Bilen representerer altså beskyttelse mot gatenes farer, men samtidig føler ikke folk seg nødvendigvis trygge i bilene. Bilen utgjør et lite, omsluttende rom: Det gir en følelse av trygghet å kunne sitte beskyttet av metalliske vegger i en bil med aircondition, i stedet for å gå på gata og risikere å bli fysisk berørt av en tigger, lommetyv eller en overfallsmann. Bilen gir personlig beskyttelse, men er samtidig et synlig tegn på velstand. Dette gjelder noen biler i større grad enn andre. Camionetas, disse svære, kraftige, som oftest mørke og blankskurte bilene, for eksempel, kan betraktes som statussymboler. Det er med andre ord ikke den beste måten å holde en lav profil på. Samtidig synliggjøres kanskje også frykten til den som kjører rundt i en slik bil? - Vi er til og med redde for å ha en bil, sier Helena. Det er denne redselen som gjør at familien ikke bruker Mercedesen sin, men også i den andre bilen føler hun seg usikker.

For å motvirke usikkerheten, fins det noen sikkerhetskurs hvor man lærer å bruke bilen som et våpen for å forsvare seg. Angela forteller at hun og mannen gikk på et slikt kurs i såkalt ”forsvarskjøring” (”manejo defensivo”), etter at mannen fikk drapstrusler. Det handlet om hvordan reagere hvis man blir utsatt for overfall og kidnappingsforsøk mens man sitter i bilen, forklarer hun. Jeg spør henne om hvordan håndtere et overfall, for eksempel, og hun forklarer at det man må gjøre er å betrakte bilen som et instrument for angrep (”una herramienta de ataque”). Man har tidligere lært at man skal unngå en kollisjon for enhver pris, men i forsvarskjøringen er du nødt til å tenke at bilen er et instrument for å beskytte deg, den er et våpen, forklarer hun. På kurset lærer de om ulike typer overfall, og hvordan en bør reagere overfor hver og en av dem. - *Ved hjelp av bilen?* spør jeg. - Selvfølgelig, for du må krasje (”estrellar”) bilen, og de forteller deg hvor du bør krasje den, for å kunne flytte på bilen som sperrer veien. Hvis det er en bil som står på tvers, forklarer de hvor du bør kjøre for å kunne flytte den, og fortsette framover, understreker Angela. Dette handler altså om en offensiv holdning overfor de trusler man måtte støte på i byen, for å ikke passivt bli utsatt for overfall og andre overgrep.

Møter og avvísninger i lyskrysset

På sikkerhetskurset lærte Angela ikke bare om håndtering av situasjoner hvor det er åpenbart at man blir utsatt for et forsøk på kidnapping eller overfall. Hun forteller meg også i detalj om kunsten å avvise fremmede i lyskryssene.

Å ikke ”gi papaya” betyr å ikke gi folk muligheten til å skade deg, rane deg, eller... For eksempel, hvis du kjører med vinduet helt åpent, og det er kø, så gir du ”papaya” for at en tyv når som helst skal kunne stikke hånden inn og rane deg... (...) I lyskryssene bør man alltid følge med på hvem som nærmer seg, og alltid kjøre med vinduene lukket, ikke en gang ha en sprekk åpen, de må være lukket hele tiden. Låste dører, ikke la seg distrahere. Vanligvis, når de skal rane eller overfalle en, så er de ute etter distraksjonsfaktoren: Noen nærmer seg for å distrahere deg, og mens du tar deg av denne personen, handler tyven. Så du må være veldig... mistenksom (”suspica”). Jeg har blitt slik at jeg automatisk avvís alle selgerne. Når jeg er i et lyskryss, så fremstår jeg som frekk (”grosera”). Hvis det kommer en person bort til meg, så ser jeg ikke engang på ham. Fordi jeg må følge med på andre ting. Hvis jeg begynner å snakke med en person som nærmer seg, så er det stor sannsynlighet for at det er en av tyvenes medsamsvorne (”cómplices”), selv om det også kan hende at det er et *stakears* menneske

som ganske enkelt vil snakke med meg. Men jeg foretrekker å velge den første muligheten av de to, og tenke at det er en dårlig person, og jeg har derfor blitt veldig usympatisk ("muy antipática"). Beklageligvis, men jeg foretrekker det, framfor at det skal hende noe.

Å avvise fremmede i lyskryssene handler i utgangspunktet om å garantere for sin egen sikkerhet. De metalliske veggene, det lukkede vinduet og det avvisende blikket bidrar til å etablere et lite, sikkert rom rundt den velstående i motsetning til de "farlige" personene som forsøkes holdt på avstand. Angela understreker at hun foretrekker å tenke at alle de som nærmer seg er potensielle tyver, heller enn å ha tiltro til potensielt farlige fremmede. I hennes strategier for å leve sikrere i Bogotá ser det ut til å være en kort vei fra håndtering av kidnappingsforsøk til håndtering av gateselgere og tiggere. Hun hopper fra beskrivelsen av hvordan krasje bilen hvis man blir konfrontert med overfallsmenn, til det å holde vinduet igjen og vende blikket bort fra en som selger røyk og tyggegummi i lyskryssene.

Men det er ikke alltid like enkelt å avvise folk i lyskryssene. En dag sitter jeg på med Andrés, og vi blir stående på rødt lys i krysset ved carrera 7a / calle 72. Da kommer det en kvinne mot oss med et spedbarn på armen, stanser ved bilen foran oss, og forsøker å tilby sjåføren noe fra en eske. Andrés kommenterer noe om hvor omfattende de fattiges leting etter inntektskilder ("el rebusque") er. Når selgeren kommer bort til hans vindu, svarer han nei gjennom ruta, vennlig, og snur seg hurtig bort, retter oppmerksomheten mot bilradioen, skrur opp volumet, mumler brydd noe om at han ikke kan hjelpe.

En annen gang sitter jeg på med Helena og Luis, da vi blir stående i kø i det nordlige Bogotá. Det kommer en kvinne bort til oss med en plakat som forteller at hun har flyktet fra volden. Hun ber Luis om penger gjennom det halvåpne vinduet, men han er sur, ser nesten ikke på henne. Hun ser ned, tiltaler ham som "herre" ("patrón"), og ber om noen mynter til melk. Luis leter litt i lommene, tydelig misfornøyd med situasjonen, og gir henne tilslutt noe. Når hun har gått, sier han til oss at hun virket som hun var fra den fattige bydelen Perceverancia³⁵, både på utseende og måten hun snakket på. Luis mistenker altså den tiggende kvinnen for å bare gi seg ut for å være en internflyktning. Han og Helena snakker om at det dukker opp folk med skilt om at de er internflyktninger på hvert gatehjørne. - Hvordan skal jeg kunne vite om de virkelig er det? spør han.

Sofía, en spansk kvinne som jobbet i et humanitært prosjekt, anbefalte meg, som en sikkerhetsmekanisme, å ikke se tiggere inn i øynene, fordi de ikke ønsker at deres identitet skal

bli vil bli avdekket. I storbyenes travle gater er det å ikke se på folk en måte å håndtere den tette konsentrasjonen av fremmede på. I Bogotá kan imidlertid det å unnlate å se og relatere seg til de aller fattigste og marginaliserte også knyttes til spørsmålet om sikkerhet, fordi du dermed ikke provoserer dem med ditt granskende blikk. Det var dette Sofia forsøkte å forklare meg: De ønsker ikke at man skal se deres elendighet.

En anekdote Ana Beatriz fortalte om et møte med et gatebarn illustrerer hvordan slike møter kan være preget av både stereotypiske, tatt for gitte forestillinger, og samtidig av plutselige stikk av dårlig samvittighet. Hun forteller at hun ga en mynt til et gatebarn som vasket bilen hennes i et lyskryss, og oppdaget at han var søt, at han lignet på hennes egne barn; så hun inviterte ham med til en fast food-restaurant i nærheten. Hennes egen sønn (rundt 8 år) sa til henne: "Men hva er det med deg mamma? Det er jo et gatebarn!" Likevel prøvde hun å ta ham med inn, men han ble nektet av portneren, som sa: "Frue, jeg vet at det er et av de gatebarna ("gamines"). Han kan ikke spise her". Dermed måtte de ta med en hamburger ut til ham. Anekdoten viser at hennes egen sønn allerede har lært seg å differensiere klart mellom seg selv og gatebarna, og tar for gitt at det ikke skal være noen samhandling mellom dem. Samtidig ser vi at hverdagens tilfeldige møter også kan få en til å handle litt annerledes.

Velståendes samhandling med fattige i gatekryssene kan altså bære preg av øyeblikk av nestekjærlighet, av en resignert holdning om at det ikke er mulig å hjelpe alle, eller av avvisning og mistillit. Det siste handler om å unngå kriminelle handlinger, men kan også være betinget av mistro overfor det tiggerne har å fortelle. Mistillit er både et uttrykk for utrygghet, og samtidig en mekanisme for å beskytte seg og være føre var. Samtidig mener jeg at det kan være en måte å ekskludere uønskede fra ens eget sosiale rom. Dermed kan fattige være fysisk tilstede, men likevel sosialt ikke-eksisterende.

Unnvikende blikk, usynliggjøring og distansering

I el Parque de la 93, som andre steder, kan uønskede holdes på avstand gjennom en kombinasjon av fysiske barrierer og blikkets fleksibilitet: Blikket kan rettes mot det man ønsker å se, og vende seg bort fra det man ikke ønsker å se. På den måten kan uønskede holdes på avstand uten at det blir nødvendig å tilkalle vakter. Blikket er så mektig fordi det fins strukturer og mekanismer som garanterer for at unnvikelsen blir respektert. Hver gang en person blir kastet ut fra et sted, er dette dessuten en symbolsk handling som viser dem som ser på at utkastingen både er mulig og legitim.

En dag satt jeg ute på terrassen på Café Renault, nær fortauet ved parken. Bare en glassvegg skiller kafeen fra gata. Slik er vi garantert en viss distanse til de uønskede, samtidig som det gjennomsiktige glasset tillater oss å se mot parken og observere vakre mennesker og biler som passerer. Men distansen er også noe vi skaper ved hjelp av blikket. Det er vanskeligere for selgere og tiggere å vekke oppmerksomhet hvis restaurantgjestene ikke ser mot fortauet, eller hvis de tar blikket bort for å unngå kontakt. Mens jeg satt der, kom det en eldre mann med en skopussereske forbi. Jeg så ham ikke inn i øynene, men han fikk kontakt med mannen på bordet bak meg. Jeg hørte skopusseren snakke til den yngre mannen, som svarte "nei, takk", tre ganger etter hverandre med en rolig, vennlig stemme, mens den eldre mannen forsøkte å opprettholde samtalen. Til slutt rakte den yngre mannen ham et stykke kake over glassveggen og sa: - Gå din vei ("vaya"). Skopusseren prøvde å fortelle ham noe om geriljaen, men han ble oppfordret to ganger til om å gå sin vei, og forlot tilsatt stedet. Hadde ikke den velstående mannen på kafeen sett på skopusseren, hadde han sannsynligvis bare blitt ignorert fra begynnelsen av.

De fattige blir både sett og ikke sett: Usynliggjøring av dem man ikke ønsker sosial omgang med er et mektig virkemiddel for å holde dem under kontroll. På samme tid blir de holdt under oppsyn av vakter, overvåkningskamera og av byens borgere, som i likhet med Diana ser det som sin plikt å varsle politiet hvis de oppdager mistenkelige personer. Den konstante kontrollen minner også om Panoptikons disiplinerende makt. Michel Foucault (1999) understreker at den som befinner seg i et synsfelt, og er bevisst på dette, reproducerer øvrighetens tvang. Han lar tvangen spontant virke på seg, internaliserer herskeforholdet og gjør seg til kilden for sin egen underkastelse (1999:182). Også relasjonene til fattige som arbeider som hushjelper, vakter og portnere i de velståendes egne sfærer bærer preg av noe av det samme.

3.3 Grensekryssere og motstand mot lukkede rom

De generelle tendensene jeg har skissert opp i dette kapittelet, gjelder ikke alle velstående. For noen velstående er sentrum og sør interessant, utfordrende, og rikt på mennesker, farger, og kontraster. De utfordrer usikkerheten, og liker ikke "lukkede rom". Hvis de voksne kvinnene Angela, Helena og Veronica representerer den mest avvisende holdningen til Bogotá's gater og innbyggere, så representerer realfagsstudenten Francisco (midten av 20-årene) den mest åpne

og nysgjerrige holdningen jeg har støtt på blant informantene mine. Francisco, som studerer ved Universidad de los Andes, har en utforskende holdning til Bogotá og menneskene der. Han liker godt å spasere rundt i sentrum og andre steder i byen. De gangene jeg har gått på kafé i La Candelaria med ham, går han lett og ledig rundt i gatene, og ser ut som han trives. Francisco bor i et gammelt hus i Chapinero (i overgangen mellom sentrum og nord) sammen med faren sin, som er en kjent akademiker. Huset har en personlig innredning preget av gjenstander som de har brakt med hjem fra reiser i Thailand, Mexico og andre land, sammen med skulpturer som faren har laget.

- Den beste måten å bli kjent med en by på, er å gå rundt i den, og det er samtidig en måte å bli bedre kjent med seg selv. Å gå rundt i ulike byer er en nytelse for meg, sier Francisco. Han pleier å gå eller å sykle til universitetet, som ligger cirka 30 kvartaler hjemmefra. - Jeg prøver å bekjempe den naturlige frykten for volden i Bogotá ved å gå rundt omkring, sier han. Han mener at Bogotá blir vakrere for hver dag som går, og han setter pris på å prøve ut nye ruter. - *Har du alltid hatt det forholdet til byen, har du alltid gått rundt omkring?* spør jeg, og han svarer at han alltid har likt å gå, og at faren hans har lært ham dette. Jeg spør om vennene hans også pleier å gå rundt i byen, og han svarer at de fleste er ”slaver av tida”; de prioriterer studier og arbeid framfor å ta seg tid til å spasere i byens gater. Jeg kommenterer at sentrum er mer kaotisk og usikkert, men at det også er mer liv der enn i nord. – Jeg liker ikke å sette sør og nord opp mot hverandre, svarer han. Bogotá er mange byer i én by, sier han, og han går også rundt i den nordlige delen av byen. Når jeg spør Francisco om hvor han pleier å gå ut med vennene, sier han at han ikke går så mye ut med dem, fordi de liker å gå ut i nord, mens han selv liker å feste i sentrum.

Francisco forteller meg om flere ransepisoder han har opplevd, og sier så: - At disse tingene skjer, er en lærdom i livet, selv om det er plagsomt (”jarto”). Jo mer du lærer, jo bedre. Og hvis du møter ranerne med tålmodighet, kjærlighet og ro, så er jeg sikker på at de ikke vil gjøre deg noe, sier han ettertenksomt. Han mener at man ikke skal gi opp å gå rundt i Bogotá selv om man risikerer å bli overfalt. Kanskje har han bedre forutsetninger for å håndtere vanskelige situasjoner enn mange andre velstående, både fordi han er mann, og fordi han har vært i militæret, hvor han lærte å utforske grensene for det kroppen er i stand til å gjøre, som han sier det selv. I tillegg forteller han at han i en periode i ungdommen var med i en ungdomsbande. Disse erfaringene gir ham sannsynligvis en viss sikkerhet som de som alltid

har levd beskyttet ikke er i besittelse av. - Hvis man liker å gå i gatene, så er det fordi man liker å kjenne på livet på denne måten, og vite hva slags by vi befinner oss i, sier han.

Samtidig vektlegger han en viss toleranse i forhold til alt det livet i Bogotá kan overraske ham med, og tilsynelatende overfor personene han støter på og de valgene han mener de har tatt. Han har en stor tro på menneskenes valgmuligheter, og mener at hvis noen er stoffmisbrukere, så er det fordi de ønsker å være det, eller fordi de ikke vil lete fram de nødvendige kreftene for å opphøre å være det. Francisco er overbevist om at kreftene fins hos alle mennesker. Husløse som lever på gata, og som sitter og tigger, gjør det fordi de ønsker dette, hevder han. - Hver og en skaper sin egen karma, påpeker han. Han fremhever husløses evne til å forme sine egne liv, og samtidig viser han en aksept overfor de sosiale ulikhetene i Colombia som han mener det er vanskelig å gjøre noe med. - Ting skjer, fordi de må skjje, sier Francisco. Denne holdningen til livet er den beste måten å leve i Colombia på, mener han.

Byvandring og utforsking av symbolske grenser

Selv om Francisco har sin helt spesielle måte å forholde seg til Bogotá's utfordringer, farer, menneskeskjebner og skjønnhet, så er det noe ved hans uredde holdning som jeg også finner igjen hos enkelte andre velstående. I kapittel 2 fortalte jeg om Camilo, som tar med seg grupper av mennesker for å gå på kryss og tvers av byen og på den måten erfare byens kontraster og mangfold kroppslig. Jeg var med på en av disse nattlige vandringene sammen med rundt 60 personer. Vi begynte i et middelklassestrøk i Chapinero og gikk nordover mot finanssentrumet ved calle 72, preget av vakre, majestetiske bygninger, og så fortsatte vi nordover, forbi den tradisjonelle eliteskolen Gimnasio Moderno som vi kunne skimte langt inne i en park bak høye murer, og til velstående, rolige boligstrøk. Camilo ledet oss over hovedveien Séptima og forbi enkelte park- og lekeområder i Los Rosales. Han kommenterte enkelte hus som er berømte for sin arkitektur og snakket om hvordan noen av dem invaderte det offentlige rom³⁶, uten at de ble sanksjonert.

Etter å ha gått rundt i nærmere to timer, gjorde Camilo oss oppmerksomme på et vakkert hus, hvor estetikken blir overskygget av noen voldsomme piggetrådspiraler. På andre siden av gata, bak noen gjerder, begynner bydelen Juan XXIII. De smale gatene vi nå trer inn i, gir et ganske hyggelig inntrykk, og en av grunnene er at husene er malt i sterke farger. Bydelen er likevel fattig og kontrastene er store til Los Rosales. Juan XXIII er den første av en rekke folkelige bydeler som vi passerer eller går gjennom på vår nattlige vandring. De har sitt

utspring i illegal jordokkupasjon fra 60-årene og framover, og ligger på rekke og rad ved Circunvalar-veien oppe ved fjellene. Jo lenger oppe i fjellene, jo mer fattigslige og ekskluderte er de. De ligger der, Bosque Calderón, Sucre, San Martín, Paraíso, Palo Rubio, kanskje ti minutter i gange fra de velstående bydelene i Chapinero og fra eliteuniversitetet Pontificia Universidad Javeriana. Den prestisjefylte skolen Nueva Granada, hvor sønnene til den tidligere president Andrés Pastrana studerer, skilles bare av en høy mur fra en av de fattige bydelene, forklarer Camilo.

Camilo har vært politisk aktiv på venstresida siden ungdomstida. Han forteller at han dro hjemmefra da han var 17 år for å bo i en såkalt invasjonabydel (dvs. en bydel bygget på eiendommer som okkuperes av fattige). Han var med på å okkupere noen store jordeiendommer i det sørlige Bogotá som tilhørte hans egen onkel. – I dag bor det 3.200 familier på jorda til onkelen min, forteller han og ler. – Jeg mente på den tida at man burde starte revolusjonen fra innsida, forklarer han.

Forsøkene på å endre innbyggernes holdning til sin egen by og forsøke å bryte ned noen symbolske grenser, trenger ikke nødvendigvis å være en del av et revolusjonært prosjekt. Isabel (midten av 20-årene) som studerer psykologi ved Pontificia Universidad Javeriana, krysser også Bogotas grenser når hun reiser fra hjemmet sitt i det nordlige Bogotá og helt sør til den marginale bydelen Altos de Cazucá, hvor hun deltar i et sosialt prosjekt. Hun forteller at det er en sterk opplevelse å kjøre de over to timene med buss dit, noe hun pleier å gjøre tre ganger i uka. Hun opplever det som et kraftig sammenstøt ("un choque muy fuerte"), en aggressiv opplevelse: både selgerne på bussen, de som viser fram åpne sår på kroppen og ber om penger, og selve trafikken. Hun forteller at da hun begynte å studere ved universitetet, var det som å reise til sør, selv om det ligger i den nordlige delen av sentrum. Men så ble hun med i et prosjekt igangsatt av den tidligere borgermesteren Peñalosa, som handlet om å "veve sammen" ("tejer") byen og dens ulike sosiale grupper. Hensikten med prosjektet var å "bryte ned symbolske grenser", ("romper límites simbólicos") og gjøre det mulig for ulike ungdommer å møtes. Det handler blant annet om at de fattige assosieres med noe voldelig, de blir til symboler på vold, og hensikten var å endre på dette, forklarer hun. Selv skriver hun en oppgave om hvordan ungdom i Cazucá opplever å leve der, og om hvordan det kan skapes et annet bilde av fattig ungdom enn at de er kriminelle og utgjør et problem.

Vi kommer inn på temaet om den lukkede arkitekturen som preger universiteter, kjøpesentre og boligkomplekser. Isabel påpeker at hennes venner, som generelt studerer

samfunnsfag og humaniora, ikke liker lukkede rom; de har en mer avslappet holdning til byen og kjenner til ulike folk og steder. Hun sier at det avhenger av hvor velstående de er, hvilket universitet de går på, og hvilket fag de tar. Det er helst folk fra tekniske fag, som ingeniørstudier, som liker å henge på kjøpesentre, mener hun. Likevel betyr ikke det at de sosiale og symbolske grensene helt opphører å eksistere, forklarer hun seinere. Jeg blir med henne og vennene til Altos de Cazucá en dag. Mens vi sitter og venter på bussen som skal ta oss opp den støvete veien til høyden, spør jeg hva det gjør med henne å reise dit. Isabel snakker om å utvide horisonten og lære andre ting å kjenne. Jeg tar opp tråden med distansen og de ”symbolske grensene” og muligheten for å bryte dem ned. - Jeg tror ikke det er mulig å bryte dem ned, men man kan i hvert fall bli bevisst på dem, svarer hun. Uansett har hun mer til felles med andre studenter ved universitetet, selv om de har ulike syn på ting og mange av dem aldri har vært på steder som Cazucá, legger hun til. Hun mener at forskjellene mellom henne og innbyggerne i den marginale bydelen er store, på tross av at hun har reist ukentlig til stedet i et helt år. Når vi kommer opp dit, er tonen uansett vennlig og spøkende; Isabel har god kontakt med både voksne og barn.

Både Francisco, Camilo og Isabel er altså bevisst på byens grenser og velståendes tendens til å lukke seg inne i sine egne sosiale rom. De er eksempler på at bogotanerne ikke automatisk reproducerer mønstre for innelukkelse og eksklusjon, men at det går an å reflektere rundt dem og forsøke å gjøre noe med situasjonen. I Franciscos tilfelle handler det om å gjøre noe på individuelt plan, mens Camilo og Isabel drives av et sosialt engasjement.

Eksistensiell håndtering av usikkerhet

Som jeg har vist i de foregående kapitlene, opplever velstående informanter at omgivelsene deres er delt opp i det de omtaler som ulike "rom", "soner", "sfærer", eller "sektorer", hvor det er markerte forskjeller mellom innsida og utsida. I kapittel 2 og 3 har jeg beskrevet praksiser som tjener til å vedlikeholde grenser og distanser mellom "sikre" og "gode" rom og utsida. De sikre rommene favner alt fra bydeler, til lukkede boligkompleks, og til biler. Til en viss grad sammenfaller dette med de sosiale rommene som Caldeira (2000) beskriver som "festninger" eller "enklaver", som er arkitektoniske manifesteringer av fysisk og sosial avgrensning. Likevel har vi også å gjøre med andre typer avgrensninger.

For å sette ord på denne kompleksiteten bruker mange informanter noen metaforiske begreper som er flertydige og kan brukes i mange forbindelser. Noen snakker for eksempel om at Bogotá er en "boble" i forhold til resten av landet. Andre sier at enkelte soner innad i Bogotá er som "glasskuler" i forhold til resten av omgivelsene. Begge deler ser ut til å vise til sosiale rom, først og fremst. Samtidig sier andre igjen at man skaper seg "glasskrin" for å unngå å bli gal eller begå selvmord. Avvisingen av det som fins på utsida av boblene eller boksene kan dermed også betraktes som en måte å holde noe borte fra ens bevissthet. Taklingen av situasjonen har med noen holdninger til samfunnet og dets innbyggere å gjøre, og en insistering på å la hverdagslivets aktiviteter fortsette uforstyrret av volden og de sosiale utfordringene i Colombia.

Å leve i en boble har altså en annen dimensjon som jeg vil gå nærmere inn på i dette kapitlet: Jeg tror det handler om visse "mentale rom" som virker sammen med de fysiske og sosiale rommene, og som bidrar til at man håndterer verden på et mentalt eller eksistensielt nivå. Sikkerhet handler om å ta praktiske forholdsregler og å beskytte sosiale rom, men trygghetsfølelsen er også knyttet til beskyttelsen av ens sinn og bevissthet. Boblene bidrar altså til å opprettholde dagliglivet gjennom visse innstillinger til omverdenen. Sikkerhet, orden og homogenitet i de sosiale rommene er ikke tilstrekkelig, hvis man ikke også klarer å disiplinere sinnet - beskytte ens mentale rom, avgrense tankene, og la være å ta innover seg alle folks problemer.

4.1 Bobler og glasskrin

Noen informanter snakker om at de lever i bobler ("burbujas"), eventuelt "urbane bobler" ("burbujas urbanas") eller "glassbobler" ("burbujas de cristal"). Andre snakker om glasskrin ("cajas de cristal") eller glasskuler ("bola de cristal"). Fengsel ("cárcel") eller gullbur ("jaula de oro") er liknende begrep jeg har hørt. Metaforene peker mot et paradoks: I tillegg til beskyttelse, ligger det både begrensninger og sårbarhet i det å leve i en boble eller i en glasskule. Både boblemetaforen og metaforene om glasskuler og glasskrin bærer i seg en symbolikk om noe som er sårbart og som kan gå i stykker, i tillegg til det avgrensede som i noen tilfeller innebærer direkte frihetsberøvelse, som i gullburet. Det kan gi assosiasjoner til en rikdom som stenger deg inne: Du er beskyttet, omringet av fine materialer, men likevel fanget. Et glasskrin høres også innelukket ut, og på samme tid sårbart for angrep. Det er enkelt for en inntrenger å knuse noe som er laget av glass, for ikke å snakke om en boble. Den som befinner seg der inne, er utsatt for visuelle inntrykk av det som skjer på utsida, bak veggene av glass eller det materialet boblene måtte være laget av. Metaforene betoner altså gjennomsiktighet heller enn den kompakte isolasjonen for eksempel en murvegg gir, og det innebærer at det er vanskelig å unngå å se verden på utsida om man lever i en boble.

Samtidig kan de som lever på utsida se inn i boblen. Dette er kanskje ikke dekkende når det gjelder lukkede boligkompleks og biler med sotede glass, men det sentrale her er at de som bruker disse uttrykkene ser ut til å oppleve det slik. Man kan også spekulere i hva som ville skjedd om man forsøkte å bryte ut av glasskulen - innebærer ikke det å måtte knuse noe, med fare for å skjære seg opp? I tillegg til informantenes boblemetaforer, bruker de bestemte, metaforiske verb for å beskrive hvordan velstående håndterer livet: Man stenger seg inne ("encerrarse"), man kobler seg ut, ("desconectarse"), man holder seg borte ("apartarse"), man bygger murer ("construir muros"), isolerer seg ("aislarse"), man er lukket inne i en boks ("encajado"), man flykter ("refugiarse"). Disse uttrykkene legger mindre vekt på boblenes sårbarhet og gjennomsiktighet, og mer vekt på en beskyttende og tilbaketrekkende aktivitet. Disse uttrykkene skiller seg fra de tidligere nevnte metaforene om å være "kidnappet" eller "fengslet", som først og fremst betoner frihetsinnskrenkelse.

Jeg har tidligere fortalt at Gerardo betrakter Bogotá som en slags boble. Da jeg spurte ham hvorfor han egentlig snakket om noe så skjørt som en boble, svarte han at det ikke hadde noe med skjørheten å gjøre, men med at det er et annet miljø inne i boblen enn utenfor, akkurat som en boble i vannet: Den består av luftrom i vannet, og det er ingenting vann inni

boblen, selv om den omgis av vann. Det er ikke på grunn av boblens "vegger", men fordi innholdet er annerledes; akkurat som Universidad de los Andes, hvor miljøet er annerledes innenfor enn utenfor, forklarer han. Gerardo legger altså vekt på det tilsynelatende fredelige, avgrensede og beskyttede ved disse rommene, og kontrasten til omgivelsene. Kunststudenten Jorge forteller at de daglige bevegelsene hans er begrensede: han beveger seg til steder han kjenner, sammen med kjente, og dette innebærer en viss rutine, samtidig som han ikke relaterer seg så mye til det som skjer i landet, men isolerer seg litt, stenger seg inne. Det gir en trygghetsfølelse, men det er som å leve i et glasskrin, sier han: Man tror man er trygg, men er kanskje ikke egentlig det. Dermed vektlegger han det avgrensede, rutinen og tryggheten, men antyder at det kanskje er snakk om en falsk trygghet og en uvirkelig eller skjør beskyttelse.

Metaforene ser ut til å bære i seg en urovekkende visshet om at de livsrommene de velstående har skapt seg, risikerer å bli utsatt for angrep. Det er likevel få informanter som sier dette eksplisitt. Boblene framstår heller som livsrom, kanskje som pusterom fra de omgivelsene en ikke ønsker å være for mye i kontakt med. På tross av at de ikke er helt sikre, så kan boblene betraktes som de rommene som tillater livet å gå videre; de gjør det mulig å konsentrere seg om studier eller arbeid, fritid, familie og venner. I tillegg gjør de det lettere å stenge det ubehagelige ute fra ens sosiale liv og bevissthet. En dag treffer jeg samfunnsfagsstudenten Claudia utenfor kantina på universitetet. Vi sitter under et tre og ser nedover universitetsområdet, ned på den åpne plassen *la Piscina* hvor det pleier å sitte studenter, men ikke i dag, fordi det regner. Vi ser noen studenter som haster oppover trappene i regnet. Jeg spør om håndtering av situasjonen, og Claudia sier med et rolig smil:

Ja, de små glasskrinene ("las cajitas de cristal")... En skaper seg alltid glasskrin, hvis ikke ville alle reist fra landet, tatt selvmord eller blitt gale. Når folk går på skolen, drar de til og fra hjemmet i skolebussen. Nå, på universitetet, lever vi her. Og senere blir kontoret det nye glasskrinet.

Neste gang jeg snakker med henne, uttyper hun hva hun mener med de små glasskrinene som folk skaper seg. - Hjemmet, bestemors hus, universitetet; alle personer har noen fundamentale punkt som de beveger seg mellom i hverdagen. Slik er det bare. Og hvis man skal et eller annet sted, så kjører man bil, og er beskyttet av boksen av metall og glass, fortsetter hun.

4.2 Hverdagens aktiviteter

Rutinene og hverdagsaktivitetene kan altså fortsette innenfor de mentale og sosiale rommene som boblene utgjør, uten at volden er konstant til stede i velstående bevissthet. En dag kommenterte jeg overfor Liliana at Colombia for meg, som utlending, kan framstå som et land preget av gerilja, paramilitære, krig, vold, fattigdom – i tillegg til fester og salsa. Jeg spurte om de opplevde det slik.

- Nei, det har ikke mye å gjøre med dagliglivet. Egentlig vet jeg hva som skjer i Colombia, men for meg, Liliana, er Colombia universitetet mitt, min vennegjeng, kjæresten min...

- Familien?

- Fester... Ja; og usikkerhet. Det jeg nettopp har nevnt er noe som definitivt preges av mye usikkerhet, men fra min synsvinkel er det *det* jeg lever med til daglig, for å si det sånn.

Når jeg seinere snakker med to venninner av Liliana; Maria og Clara, så understreker de at problemene ("las vainas") ikke hindrer en i å ha det bra. - En vet hva som foregår i Colombia, men en lever ikke med det, sier de. Det er altså forskjell på å ha en abstrakt forestilling om hva som skjer og å ha personlige erfaringer med dette. Livet dreier seg om en kjær familie, venner en er glad i, universitetet, og det å forlate Colombia innebærer først og fremst å savne det. Colombia, slik landet framstår på TV, på nyhetene, er noe annet, sier de. I hverdagslivet står man opp som normalt, tenker ikke på problemer, preges ikke av frykt, men har det bra. Slik har jeg levd hele livet, sier Maria; uten problemer. Så lenge det ikke berører oss selv, så skremmes vi ikke, hevder de. Samfunnsfagsstudenten Tania sier dette om sitt eget hverdagsliv:

- Jeg drar på universitetet, studerer, snakker med vennene mine om alt mulig utenom situasjonen i landet – om hva vi gjorde i helga, med hvem, om vi så "Popstars"³⁷ på TV, forklarer hun. I tillegg betyr fiolintimene mye for henne.

Hverdagslivet på universitetet dreier seg som tidligere nevnt om studier og framtidige arbeidsmuligheter, på den ene sida, og om avslapping og fritid på den andre sida. Studentene bruker mye tid på de krevende studiene. Samtidig er det rom for hverdagslige trivialiteter, sosial omgang og avslapping. En fredags ettermiddag på Universidad de los Andes kan arte seg slik: Jeg sitter og skriver e-post på datarommet, da Sandra dukker opp. Hun inviterer meg med ut sammen med venninnen Catalina, som går og snakker i mobiltelefon. Vi blir stående en stund og prate med noen venninner av dem utenfor kantinen. Sandra kommenterer den blå kjolen og blå neglelakken til den ene av dem. De snakker litt om gutter; Sandra beskriver en

fyr hun liker som er høy og tynn og deilig og som spilte jazz i bilen en gang han satt på med henne. Venninnene spør om kjæresten, og hun svarer at jo, de er sammen ennå... Det er sol, folk slapper av, helga nærmer seg, og Catalina snakker om å gå på teater. Så rusler vi oppover universitetsområdet, mot fjellene, passerer vakter ved utgangen av området, spaserer gjennom en undergang som går under "el Circunvalar", og passerer nye vakter på oppsida av veien, hvor sportsområdet ligger. Det er en inngjerdet sone hvor det fins ulike sportstilbud: I en bygning sitter en gruppe ungdommer i ring rundt en eldre mann og instrueres i Tae Kwon Do, i midten av rommet underviser en afrocolombiansk kvinne i salsa, og Catalina blir med. Sandra vil ikke bli med, og inne på toalettet viser hun meg hvorfor: Hun har på seg et slags korsett for å slanke seg, og hun forklarer at hun ikke kan trene eller svette for mye med det på. Vi to går lenger innover i dette grønne området med store trær og stier, trapper og gress, idrettsarenaer hvor man kan spille fotball, tennis og basket etc.

Sandra og jeg finner oss en plass i sola på en gressbakke, hvor en gruppe gutter spiller volleyball, mens andre ligger henslengt og ser på disse eller prater. Det passerer stadig vekk folk, enkelte i treningsklær, andre i hippe klær. Vi legger oss i gresset og småprater litt om sport, trening og dans, om sol og strender, hun kommenterer at jeg er veldig hvit, og lurert på om jeg ikke har lyst å sole meg litt. Vi berører ukompliserte temaer, og ser litt på dem som spiller og som går forbi. Så spør hun om Norge, om kjæresten min og mine ekskjærester, og lukker øynene, men vil likevel at jeg skal fortelle noe. Jeg ser oppover mot fjellene og oppdager kirken Monserrate der oppe og spør om hun vil gå dit en søndag. Først foreslår hun neste helg, men så kommer hun på at det er en langhelg, og at hun skal til Cartagena med familien. Deretter sovner Sandra litt, og jeg legger også hodet ned i gresset og slapper av, hører fuglekvitter og lyden av slag mot volleyballer, kjenner hvor lunt og trygt det er under de høye trærne. Catalina dukker opp, og vi prater litt om dansing, universitetsstudier, framtidsplaner og reiser. Hun har lyst å reise etter at hun har fullført studiene, og kanskje ta en spesialisering i Spania. Til slutt våkner Sandra opp og har merket etter gress på hendene og ansiktet etter at hun har sovet. Vi vender så tilbake, Catalina snakker i mobilen igjen, mens Sandra og jeg snakker om å treffes en annen dag. Her inne på universitetsområdet fortsetter studentene å studere, trene eller slappe av før neste time. Avlappingen framstår som en sentral "aktivitet" både her og i rom som el Parque de la 93. Den står i kontrast både til lesesalenes og forelesningenes intensive fordykning i fag og det hurtige tempoet i gatene utenfor. Nettopp fordi deler av dagen preges av travelhet og våkenhet - og til tider anspenhet, frykt og mistillit -

er det godt å kunne legge seg ned sammen med mennesker man har tillit til på en velstelt gressplen, kjenne solstrålene på ansiktet, høre trygge lyder og la kroppen koble av for en stund.

I tillegg til studielivet betyr familielivet mye, selv om det varierer noe fra person til person. Alle studentinformantene bor hjemme hos familien, og tilbringer derfor tid sammen med denne. Ochoa-familien har alltid en felles middag både med kjernefamilien, besteforeldre og tanter på søndagene. De pleier også å reise sammen i feriene og i enkelte langhelger, både i inn- og utland. Mens jeg har kjent familien har de reist til utlandet omtrent hver lengre ferie - til Middelhavet på cruise, på interrail i Europa, på korte turer til europeiske storbyer, til fritidsparker i USA og til latinamerikanske land som Brasil og Argentina. Alejandro og lillebroren, på sin side, trekker også fram hvor sentralt hjemmet er i livene deres. Her kan de studere, ta i mot venner til å hygge seg, spille data, se på TV, og her spiser de sammen. De har også et landsted de reiser til en gang i blant, og i sommerferiene reiser de sammen til utlandet. Likevel vektlegger Alejandro vennene i større grad enn familien som dem han er med i hverdagen. Sammen med venner og en evt. kjæreste brukes fritida til å spise på restaurant, trene, gå på kafé, handle i butikker, gå på diskotek, på kino, konsert eller teater. Eller man er hjemme hos seg selv eller vennene og ser på TV, fester eller finner på andre ting. Til tider sliter folk med å få tid til alt de gjerne vil ha tid til i livene sine: Både studier, familieliv, tid med venner og et kjærlighetsforhold. En dag jeg er på besøk, forteller Diana at kjæresten har lyst til å etablere seg. Han vil at livet hennes skal bestå av universitetet, familien og ham, men Diana vil ha tid til å være med venner også, hun vil ha sine "egne rom" ("proprios espacios").

Noen av informantene har nok med studier, familie, venner og evt. kjæreste, mens andre kombinerer det med andre fritidssystemer. Gerardo lager elektronisk musikk på PC-en sin, Mario og León spiller i band, Tania spiller fiolin, Jorge arbeider med kunstprosjekter også utenom studiene, og Alfonso er engasjert i fanklubben til Gloria Estefan. Andrés har vært engasjert i et sosialt prosjekt i den marginale Cazucá i sør-Bogotá sammen med Isabel, som jeg fortalte om i forrige kapittel. På tross av disse to unntakene, kan det virke som de fleste velstående er opptatt av alt mulig utenom politikk og sosiale problemer. Den typen tema blir i hvert fall sjelden introdusert i uformelle sammenhenger. De sosiale problemene finnes et sted i horisonten, og kan skape usikkerhet, men rokker til syvende og sist ikke ved hverdagslivet i stor grad. Og om de gjør det, så har colombianerne, med Dianas ord, en stor evne til å tilpasse seg ("capacidad de adaptarnos"). Hvis jeg spør direkte om usikkerhet og frykt så har de fleste noe å fortelle, men jeg ser at det ikke er noe som får alle til å stoppe opp, endre kurs, flykte ut

av landet eller leve konstant paranoide. Nettopp eksistensen av beskyttende og avgrensede rom hvor det vonde gjør seg gjeldende i mindre grad, gjør dette mulig.

Å "fortsette å leve": Overlevelsesstrategi eller politisk motstandsprosjekt?

Fernando (30-årene), som har en sentral posisjon i en viktig mediebedrift i Bogotá, setter fortsettelsen av de hverdagslige aktivitetene inn i et politisk perspektiv; han betrakter det nemlig som et mottrekk til terrorismen. I utgangspunktet skaper terrorismen panikk og frykt i samfunnet, og fører til at innbyggerne føler seg som fanger i sin egen by. Når folk ikke går ut, så har geriljaen oppnådd den effekten de var ute etter, understreker han. Hvordan handler folk når de blir bevisst på den alvorlige situasjonen? De tar sine forholdsregler, men samtidig har ikke bogotanerne latt være å gjøre sine hverdagslige aktiviteter, påpeker Fernando. Som et eksempel nevner han at det daglig er fullt av folk som går til el Parque de la 93, og som altså ikke lar seg skremme: – Det er viktig at folk ikke lar seg terrorisere. Folk må gjøre sine daglige aktiviteter mer intenst enn før: Arbeide mer, forbruke mer, feste mer, leve mer, bygge mer, sier Fernando. Dette mener han er den eneste måten å takle terrorismen på, og her er han inspirert av Mockus, borgermesteren i Bogotá, som i følge Fernando har framdyrket en bestemt pedagogikk for å håndtere terrorismen:

Det han har sagt, er: Stilt overfor terrors destruksjon, må vi bygge noe nytt ("construir"). Vårt svar er å bygge, gjennom våre daglige aktiviteter og vårt daglige arbeid. (...) Det har vært en veldig viktig pedagogikk, fordi folks umiddelbare reaksjon på bombene er å stenge seg inne ("recluirse"), og ikke gå ut. Det er normalt, men det bør være helt motsatt. Han har ledet en bevegelse for "sivil motstand" ("resistencia civil").

At det å fortsette hverdagslivet kan være en form for motstand mener også Jean Said Makdisi, som skriver om hvordan det var å leve i Beirut under borgerkrigen:

The rhythm of life is clear; visits to the shelter alternate with everyday life. (...) And during [the] calm, life goes on, apparently meaninglessly, but in fact fraught with meaning in the midst of the surrounding violence. Embracing life instead of death, conviviality and solidarity instead of division and hatred, "carrying on" has come to mean not a blind and stupid clinging to a dead and buried past but a clear statement of a perceived future in which the hostilities of the war have no place. It's a serious act of resistance, and a dangerous one at that (Makdisi 1990:42-43).

I samtalen med Fernando nevner jeg at noen av informantene mine har brukt uttrykket boble om Bogotá, og at det framstår som noe som tillater dem å fortsette med dagligdagse aktiviteter, uten at det er en bevisst handling fra folks side. Da understreker han at folk fortsetter å gå ut, ikke fordi de bevisst betrakter det som en måte å kjempe mot terrorismen, men fordi de fortsetter med sitt dagligliv:

Livet går videre, det personlige livet går videre. Det kan tenkes at mange folk flykter inn i sine egne rom, i sine bekymringer, sine grupper av venner; en flukt fra en virkelighet som er voldelig, grusom og nedtrykkende. Man lever med krigen, men trenger å gå ut med venner og prate om andre ting (...). Heldigvis fins det bobler hvor aktivitetene kan fortsette. Hvis ikke, er det ute med dette landet ("se acaba el país"). Det fins oaser ("oasis") midt i krigen hvor livet går videre.

I en senere samtale med Fernando er han mer tvilende til å bruke uttrykket boble. Han beskriver heller Bogotá, med unntak av visse marginale bydeler, som en oase. Når jeg spør om det fins små bobler innad i byen, bruker han et annet begrep: - Jeg mener dette er en by av ghettoer ("guetos"). De ulike sektorene kommuniserer lite sammen, men dette har blitt veldig forbedret i det siste, påpeker Fernando (se kapittel 6). Jeg spør ham om han betrakter de rommene han selv beveger seg mellom som bobler, og han tenker seg litt om, før han svarer:

- Jeg vil si at dersom en boble er de relativt normale aktivitetene som opprettholdes i en stor, moderne, kosmopolitisk by som er tilbaketrukket ("alejado") fra en grusom intern konflikt som utspiller seg i det samme landet, så er det en boble, ja. Samtidig er han skeptisk til boblebegrepet fordi han mener at det konnoterer et fravær av terrorhandlinger, som om det å leve i en boble innebærer å ikke bli berørt i det hele tatt av konflikten. Han mener at ordet også konnoterer en fornektelse av virkeligheten, og at de som lever i en boble dermed vender ryggen til det som skjer. Tvert imot blir folk han omgås berørt eller involvert eller engasjert, de er ikke ufølsomme ovenfor konflikten, påpeker han. Det tilnærmet normale livet i oasene dreier seg snarere om å søke tilflukt i hverdagens aktiviteter som en slags forsvarsmekanisme:

- Folk søker tilflukt ("se refugia") i det hverdagslige, i arbeidet, og leter etter måter å flykte inn i underholdning, familie og venner. Livet fortsetter. De prøver kanskje å etablere en distanse til den voldelige, grusomme verden som landet lever med, som en måte å holde seg i gang.

Diana betoner også colombianernes evne til å tilpasse seg og fortsette å leve. Hun forteller at hun var redd for å gå ut i gatene igjen da hun kom tilbake til Bogotá etter et

studieopphold i Frankrike, men at hun vendte seg til usikkerheten etter hvert: - Jeg tror at jeg har, at vi colombianere har en utrolig evne til å tilpasse oss noe nytt, å tilpasse oss situasjonen, for nå føler jeg meg som normal igjen, sier hun. At mange colombianere har denne evnen er både noe jeg har vært vitne til under feltarbeidet, og noe de sier selv. De bruker uttrykk som at ”vi må fortsette å leve” (”hay que seguir la vida”) eller ”vi må gå videre” (”hay que seguir adelante”). Når jeg spør Veronica hvordan hun berøres av volden, svarer hun at situasjonen skaper mye angst (”ansiedad”) men understreker likevel: – På en eller annen måte må man fortsette livet så normalt som mulig. Ana Beatriz, som i ungdommen opplevde at faren ble kidnappet og drept, understreker at uansett om erfaringene gjør vondt, så må man gå videre og fortsette å kjempe (”seguir luchando”). Hun mener det er viktig for henne selv og familien å huske på at Gud har gitt dem mange vakre ting, og verdsette det de har. Når jeg forteller Diana om samtalen med Fernando og nødvendigheten av å fortsette med hverdagens aktiviteter, sier hun seg enig. Det er tydelig at det er tanker hun er kjent med:

Det er nødvendig, fordi det er den eneste måten. Hvis terroristene begår sine handlinger, og folk stenger seg inne i husene sine og gjør det de [terroristene] vil at de skal gjøre, så fortsetter vi her – forstår du? – avhengige av det de vil vi skal gjøre. I begynnelsen eksploderte det en bombe, og vi stengte oss inne og lot være å gå ut. Med store anstrengelser har vi lært å gjøre det [motsatte]. Vi kommer ikke til å slutte å leve, det ville betydd å la være å gå ut, la være å gå ut å spise, la være å dra for å studere, fordi alt er farlig. Det er *det* geriljaen eller terroristene vil få oss til å føle: At vi ikke er sikre noensinne. Man sier til seg selv: Ok, hvis tiden er kommet til å dø, så dør jeg. (...) Ingen vet på hvilket tidspunkt de skal dø, og her i Colombia er vi mer bevisst på ideen om at vi kan dø når som helst, for i et overfall, av en kule...

- Tenker du på det? Spør jeg, og Diana svarer nølende at hun ikke tenker akkurat på det, men at hun tenker på at folk som er nær henne kan dø, om ikke hennes nærmeste. – Men det å gå ut og stå imot disse handlingene kan gjøres gjennom å konsumere mer, gi landet mer troverdighet, og gi staten større tillit... Når hun og Fernando understreker at innbyggerne må konsumere mer, er det fra et makroøkonomisk synspunkt hvor det gjelder å holde økonomien i gang. Boblene ser med andre ord også ut til å referere til et rom som tillater at det økonomiske livet fortsetter som før. Samtidig kan det å fortsette å kjøpe nye ting være en aktivitet som holder oppmerksomheten rettet mot noe behagelig, en måte å gi livet et positivt

innhold på. - Vi må fortsette våre liv, for om vi ble sittende og tenke på alt det som skjer, så ville vi opphørt å leve, mener Diana.

Francisco, på sin side, påpeker at det å forsette livet ikke betyr at folk er uberørte av konflikten. I en del av dagliglivet bevisstgjøres man om hvilken vanskelig situasjon landet befinner seg i, og i en annen del av dagliglivet tar man seg en øl, og fortsetter livet, fordi det er en måte å holde landet og dets økonomi i sving. - Det er ingen løsning å slutte å drikke, sier Francisco, og betoner dermed også hvor viktig det er å fortsette å forbruke. - Det fins mange måter å kjempe mot problemet på, for eksempel å ha det bra og omgi seg med en god energi. Hvis en ikke gjør det, gir en ikke bare terroristene rett, men skaper også mer vold, sier han.

Diana går nærmere inn på hvordan livet hennes fylles av hverdagslige aktiviteter som studier og samvær med familien og kjæresten:

Spesielt dette semesteret har bestått av studier, kjæreste og familie. Studiene har tatt alt for stor del av livet mitt. (...) Etter at jeg kom tilbake fra Frankrike, er det mange venner jeg ikke har truffet. (...). Jeg har ikke hatt mulighet, på grunn av studiene. Jeg tror også det kan hende – du får meg til å tenke på – at vi bogotanere forsøker å unngå den virkeligheten litt, vi går i hundre ("vamos a mil"), vi har alltid tusen ting å gjøre, vi er opptatt, for vi må studere, vi må arbeide, vi må gjøre det ene og det andre. Det gjør at man er opptatt, og mellom alle tingene og aktivitetene en har, må man selvfølgelig tenke på sin egen sikkerhet, og være forsiktig. Man må følge med på ting ("estar pendiente"). En dag er det et attentat, og det gjør oss kjempenervøse, og vi bekymrer oss én dag, én til dag, og tenker på hva vi kan gjøre. Etter to dager vender alt tilbake til det normale. Folk fortsetter å jobbe, og fortsetter og studere.

Både Diana, Francisco og Fernando kommer altså inn på at livet tilsynelatende leves mer intenst enn før som en respons på volden: Fernando snakker om å arbeide, forbruke og feste mer, mens Diana sier at de alltid har tusen ting å gjøre, og at de holder livet gående i et (for) høyt tempo. Francisco snakker om å fortsette å drikke og omgi seg med god energi, noe som kan forstås som en feiring av livet i stedet for å la seg deprimere av alt det vonde som skjer rundt dem. Denne akselereringen av livet trekker også Veronica fram, men med en viss bekymring. Hun forteller at den usikre framtida skaper et ønske hos mange ungdommer om å vokse fort, og få mye ut av livet i øyeblikket: - Man legger ikke planer på lang sikt, men ønsker å "drikke livet i en slurk" ("beberse la vida de un sorbo"); begynne å drikke tidligere, og gjøre

alle ting tidligere, forklarer hun. Man vet ikke hva som kommer til å skje, og det fins ingen positive forventninger, påpeker hun.

Når informantene sier at man må fortsette å leve, så er det tildels beskrivelsen av en hverdagspraksis, og tildels et imperativ, en drøm. Det er med andre ord dels en beskrivelse av hvordan situasjonen er (livet går videre) og dels en beskrivelse av hvordan situasjonen bør være (vi må fortsette å leve som normalt). Når Diana sier hun har holdt et meget høyt tempo, og alltid vært opptatt, så har dette imidlertid også en annen dimensjon: – Kanskje er det også en måte å unngå ”den” virkeligheten på, undres hun - det vil si den virkeligheten som skaper usikkerhet og bekymringer. I så fall er det heller en måte å holde volden borte fra ens egen eksistens enn en bevisst handling mot terrorismen. Å gjøre morsomme ting kan også bidra til å rette oppmerksomheten mot noe annet. Diana gjentar, etter at det eksploderte en bombe i den sosiale klubben El Club Nogal, at man må fortsette å stå imot og fortsette livet. Hun forteller at det er vondt å være vitne til volden, men avslutter likevel i et positivt tonefall: ”Til påsken drar vi alle sammen til Miami og Orlando for å besøke fornøylesparkene! ☺”

Det er viktig å understreke at alle de som her påpeker at livet må gå videre, har tillit til at myndigheter, president og væpnede styrker vil ta ansvar for situasjonen og gjøre sitt for at dagliglivet kan fortsette. Som Fernando understreker: - Løsningen må ”den politiske klassen” finne. De opplever dermed at det fins en viss orden i kaoset, og at det fins ansvarlige personer som kan finne løsninger på de utfordringene landet står overfor, og da først og fremst problemet med usikkerheten. Mange av dem har stor tiltro til at den nye presidenten Uribe kan håndtere av situasjonen.

Å tenke positivt

I tillegg til å "fortsette å leve", understreker flere informanter viktigheten av en positiv innstilling: - Jeg har mange forventninger, jeg er ganske optimistisk. Når man snakker om landet sitt, bør man ikke holde ting skjult, men snakke med optimisme, snakke med håp, sier Angela. Denne optimistiske holdningen til situasjonen, og ønsket om å gi et godt inntrykk av Colombia på tross av landets problemer, legger også Catalina vekt på. For det første snakker hun om hvor glad hun er i Bogotá og hvor høyt hun setter pris på de forbedringene som har blitt gjort i bybildet. For det andre tar hun til orde for en positiv innstilling til sitt eget land, for å oppdage de potensialene landet har og samtidig få tilbake selvtilliten og oppdage at det er mulig å gjøre endringer. Hun er inspirert av Pedro Medina, som er professor i bedriftsstrategi

ved Universidad de los Andes og tidligere direktør for McDonalds i Colombia. Han har etablert en stiftelse som heter "Jeg tror på Colombia". - Han begrenset seg ikke til å klage, men tok et initiativ for å gjøre noe med det dårlige imaget Colombia har, forklarer Catalina. Hun viser meg et dokument hvor Medina presenterer sitt prosjekt ved hjelp av spørsmål, bilder, statistikk og påstander. Først tar han opp landets problemer: Kidnapping, kokain, gerilja, korrupsjon og emigrasjon. Så kommer han med positive sitater om Colombia, og eksempler på hvilke områder landet er fremst i verden. Denne presentasjonen av landets negative og positive sider avrundes med mottoet: "Det er jeg som avgjør hvordan jeg velger å se på ting". Til slutt oppfordres folk til å gjøre noe selv, gjennom å arbeide for å finne løsninger på ulike utfordringer.

Hernando (i begynnelsen av 20-årene, realfagsstudent) er eksempel på en mer filosofisk optimisme. – Vi latinamerikanere har en virkelighetsforståelse ("sentido de realidad") som tilsier at ting er umulige å endre. Vi er kritiske og sarkastiske på grunn av vår oppfatning av virkeligheten, sier han. Colombianerne tenker at en bedre verden, det oppnår vi ved å bekjempe geriljaen, ingenting annet duger, sier han. Når det gjelder ham selv, viser han en entusiasme overfor livet, og er optimistisk i forhold til å kunne forme sitt eget liv. Han trekker fram filosofen Schopenhauers tanker om menneskets vilje. – Midt i alt det tunge, alle de tingene man ikke kan endre på, fortsetter viljen å eksistere. Hernando sier at han har håp, syns livet har mening, og forventer mye av livet. – Man kan akseptere virkeligheten som man vil, sier Hernando. Han mener, i likhet med Medina, at virkeligheten avhenger av hvordan vi oppfatter den ("como las tomemos"). - Hvorfor skal jeg ha et perspektiv på livet som forbitrer meg ("que me amargue la vida")? spør han retorisk, og legger til at perspektivet man har på livet heller bør forenkle ("simplificar") livet. Han tar det siste uttrykket til seg, og retter det til å gjøre livet lettere å leve med, mer spiselig ("más pasable, más comestible"). Sjølrefleksivt kommenterer han: - Det høres kanskje litt infantilt ut, som om en lever i sin egen verden. Men hvis en er bevisst, stiller en seg ikke utenfor virkeligheten.

4.3 Behovet for å "koble seg ut"

Som nevnt hevder Claudia at folk skaper seg glasskrin for ikke å bli gale eller ta selvmord. Boblenes funksjon er altså å gjøre livet levelig, og beskytte mennesker mot noen psykiske påkjenninger som er så sterke at de kan gjøre dem gale eller drive dem til å ta sitt eget liv. I en

annen samtale med Claudia erstatter hun glasskrin-metaforen med en bestemt aktivitet: - Det gjelder å ikke tenke for mye på konflikten, for man kan bli gal av det, sier hun da. Glasskrinene eller boblene framstår dermed som rom hvor bevisstheten om volden og usikkerheten forsøkes holdt på avstand for å ta vare på ens ”mentale helse”. Dette innebærer at du kan risikere å miste forstanden eller ta ditt eget liv om du lar frykt, bekymringer og negative tanker dominere hverdagen din. - I hverdagen føler man ikke konfliktens tilstedeværelse, påpeker Claudia, men hvis du tenker over alle de forholdsreglene du tar, den angsten du sover med, og faren din som sier at denne situasjonen ikke kan fortsette lenger... Det går tre uker hvor man står opp, spiser frokost, studerer og drar hjem. Rutinene gjør at en ikke er så bevisst på det. En hører om en bombe, tenker "enda en", og blir ufølsom, stenger seg inne, sier Claudia. Glassboblene som gjør det mulig å forsette å leve i Colombia blir altså en kombinasjon av hverdagens rutiner, steder hvor hun tilbringer tida, og en bestemt holdning til omverdenen - Man kobler seg sånn ut ("se desconecta tanto"). Man fortsetter å bygge murer. Noen ganger er hun i en krise, og lukker seg bort fra det sosiale liv: - Chuck!, sier hun og fører håndflatene mot hverandre foran ansiktet akkurat som to dører som lukker seg igjen.

Å fortsette hverdagslivet så normalt som mulig forutsetter også for Catalina en viss "utkobling" av kontakten med en annerledes sosial verden på utsida. Like før jeg skulle reise hjem fra feltarbeidet, møtte jeg henne og noen andre informanter på en bar i Zona Rosa. Jeg hadde tatt bussen alene gjennom Bogotas mørke gater klokka ni om kvelden, og sett på marginale innbyggere i gatene fra vinduet, sett på selgerne som kom på bussen for å tilby sine varer med triste ansikt. Til Catalina sa jeg noe om at jeg ikke helt hadde lært å takle denne byens påkjenninger, men at bogotanerne så ut til å takle situasjonen. - De verste dagene er de dagene jeg ikke klarer å koble meg ut, svarte hun. Å "koble seg ut" gir assosiasjoner til å trekke ut en kontakt; som om den sosiale virkeligheten var et TV-program man kan skru av, eller man selv lukker seg inne i en boks eller et akvarium som ikke har noen kommunikasjon med omverdenen. Når jeg spør Catalina i en e-post etterpå hva hun egentlig mente med å koble seg ut, svarer hun at det dreier seg om å ikke tenke på det vonde, men lete etter løsninger. Her vektlegger hun med andre ord en rasjonell, positiv holdning. På et annet plan kan uttrykket "å koble seg ut" bære i seg en individuell løsning på et samfunnsmessig problem.

Unngå TV-nyheter og snakk om konflikten

Når det å koble seg ut gir meg assosiasjoner til det å slå av et TV-program, så er det kanskje fordi flere informanter sier de unngår å se på nyhetene på TV. Tania påpeker at hun aldri ser på nyhetene fordi det skremmer og stresser henne. Andrés forteller også at han ikke ser på TV-nyhetene, men leser førstesida på avisa El Tiempo, og hvis det er noe spesielt som interesserer ham, så blar han opp på den sida. – Nyhetene gjør meg nedtrykt, de skaper stress og anspenhet. 90 prosent er alltid negativt, og de positive nyhetene er sport og kjendis-stoff. - Med tanke på ens mentale helse, er det lurt å koble seg ut, understreker han. Angela sier at hun tidligere foretrakk å ikke se på nyhetene på TV, fordi det var så sterkt fokus på geriljaen. Hun forteller at det plager henne at de viser fram gråtende mødre og lidende barn. Det får henne til å føle seg maktesløs, fordi hun ikke kan gjøre noe for å unngå personenes smerte, og det gjør henne bitter og trist. Men nyhetene har blitt litt bedre med den nye presidenten Uribe, mener hun. Helena syns også det er ubehagelig å se på nyhetene:

Det man må gjøre, er å late som man ikke ser TV, late som man ikke fikk det med seg, for hver gang man slår på TV og ser alt dette... Jeg, for min del, vil nesten ikke se nasjonalt TV, for å prøve å slippe bort fra det virkelige livet ("la vida real"). Så jeg foretrekker de utenlandske programmene, og noen ganger sender de nyheter når jeg ser på: "I Colombia døde så og så mange, de massakrerte..." Men jeg vil ikke [vite om det]. Noen ganger ser jeg på et nasjonalt TV-program (...), og da føler jeg at jeg ikke har lyst til å høre de stemmene i det hele tatt, fordi de minner meg om alt det fæle i dette landet. Det er som de fører meg tilbake til virkeligheten.

Å ikke se på nyhetene blir altså en måte å beskytte sitt mentale rom fra opprørende bilder og historier. Helena går så langt som å si at det er en måte å unnsnippe fra "det virkelige livet" på. De negative nyhetene blir tegn på en virkelighet hun ikke vil være i kontakt med.

Det å ikke snakke om konflikten kan være en annen måte å holde den litt borte fra ens mentale rom på. Susana forteller at hun tok et kurs i psykologi; det viste seg at halvparten av elevene hadde opplevd kidnapping av folk som sto dem nær. – Dette er noe vi ikke snakker om vanligvis, påpeker Susana. Når vi avslutter samtalen, kommenterer hun og kameraten at det var uvant å snakke om vold, konflikt og problemer. Claudia sier noe liknende: - Med vennene snakker en om alt mulig, utenom at NN ble ranet. – *Snakker en ikke om konflikten eller fattigdommen?* spør jeg, og hun svarer benektende. Maria, på sin side, sier at om man begynner å analysere landets problemer, så blir man sprø ("se chifla uno"). Venninnen Clara sier at de av

og til snakker om situasjonen i Colombia, men det er fyllesnakk, det er ikke tema som inngår i hverdagens samtaler.

- Folk er veldig apatiske, og konflikten berører oss ikke direkte: ”Den berører ikke meg, jeg bor i mitt fine hus, det har ikke skjedd meg noe...” Og så blir det en del av de daglige rutinene, sier de. Ironi framstår også som en måte å takle situasjonen på. De forteller at de gjør narr av hvordan colombianerne er, av deres svakheter. Folk reagerer med likegyldighet, ironi og apati, og dette er en form for forsvarsmekanisme, forklarer de.

Et eksempel på ironisk takling av usikkerhet og problemer henter jeg fra en dag jeg satt i klasserommet på San Bartolomé mens læreren snakket om terrorisme, da vi plutselig hørte lyden av et høyt smell. - Oi, terrorismen! kommenterte en av elevene, og medelevene lo. Et annet eksempel er når León og Rodrigo spøker om at det er altfor rolig i USA. - Jeg er ikke lykkelig hvis jeg ikke risikerer å bli overfalt når jeg går ut, sier Rodrigo. - Det hever smaken! ("Le pone sazón") svarer León, og så ler de.

I følge Carlos takles situasjonen gjennom glemsel, tilpasning, ufølsomhet og likegyldighet. Jeg hadde spurt ham om han lever med frykt til daglig: - Nei, ikke i det hele tatt. En tilpasser seg, og blir liksom ufølsom eller likegyldig, for det er ingenting nytt under sola. Det er trist, sier Carlos, men legger til at det er en overlevelsesstrategi: Det er en "mental sparing" ("un ahorro mental"), sier han. Tankene "spares" altså til andre ting. I kapittel 2 skrev jeg om hvordan den væpnede konflikten invaderer colombianernes mentale rom gjennom terroren (Lair 2000). Å leve i bobler eller glasskrin handler om å beskytte seg mot dette. Det fins med andre ord metoder for å forsøke å ikke bli påminnet om landets problemer og de truslene en potensielt står overfor, og disse metodene virker sammen med de beskyttede sosiale rommene jeg har beskrevet i tidligere kapitler.

I mange tilfeller dreier det seg ikke bare om ens eget mentale ve og vel, men også barnas. Veronica forteller at hun har forsøkt å beskytte barna sine mot volden gjennom å ikke la dem se på voldelige filmer, ha krigsleker og høre på aggressiv musikk. Men verden er større enn deres eget hjem, så før eller siden når det dem, forklarer hun. – Imidlertid har jeg alltid vært tilhenger av å ikke la dem se på nyhetene, for at de ikke skal bli utsatt for så mye, forklarer hun. Det gjelder å beskytte barna mot ytre påkjenninger, men hun sier at det er litt som i filmen *Livet er herlig*. Det blir som å vise bare deler av virkeligheten og forsøke å bevare barnas uskyld litt til. - Men det blir bare for en liten stund, for tilslutt når det fram til dem, sier hun.

Jeg tror ikke det fins noen måte å ikke bli berørt på. Det vi har prøvd på nå som de er blitt litt større, er å gi dem redskaper å tenke med og for å forestille seg framtiden og hva de selv kan gjøre med dette landet som de arver, hva de kan gjøre for å ... Og da snakker vi om sivil motstand (...). For eksempel er en måte å ikke "la seg overvinne", ("no dejarse...") å fortsette med livet sitt ("seguir su vida").

Det hun viser til her, er den tidligere nevnte diskursen til borgermester Mockus om at det å fortsette med sine daglige aktiviteter er å regne som en sivil motstand mot geriljaen.

Et annet eksempel på å beskytte sårbare barnesinn mot den påkjenningen det er å se andres elendighet, henter jeg fra en familiefar fra midtre middelklasse som er politisk engasjert på venstresida. Disse beskyttelsesstrategiene gjelder altså ikke bare dem som er velstående og politisk konservative. Pedro inviterte meg med på tur i bilen sammen med kona og datteren. Da den lille datteren på 3-4 år så ut gjennom vinduet på et barn som ba om penger, spurte hun foreldrene hvorfor barnet gjorde dette. Moren svarte at det var fordi ungen ville ha penger til godterier. På denne måten forsøker man å holde visse realiteter borte fra barnas bevissthet. Hensikten er at de skal se på fattige barn med kløvneansikt - utkledde barn dukker stadig opp i gatekryssene - i et lekent, heller enn et tragisk lys. Slik vil det beskyttede barnet i bilen ikke bli så trist og opprørt som det ville blitt om det hadde fått vite at tiggende barn kanskje ikke har råd til mat. Det må skapes en forståelse av at det på sett og vis er normalt at noen unger tigger på gata, som i den tidligere nevnte anekdoten til Ana Beatriz, når sønnen blir overrasket over at moren synes synd på et gatebarn og inviterer det på en hamburger. Fra barndommen av må velstående barn i byer som Bogotá venne seg til å konfronteres med fattigdommen i en eller annen form. Hvis de har sotede glass og stort sett beveger seg i velstående bydeler, er det begrenset hvor mye de ser, men før eller siden vil de møte fattige. Spørsmålet blir da hvordan de forstår det de ser, og hva de gjør med det. Gjennom en bestemt sosialisering kan de lære at avvisning og "utkobling" er en "normal" måte å reagere på.

Behov for "ontologisk sikkerhet"?

Anthony Giddens tanker om menneskets relasjon til seg selv og samfunnet under senmoderniteten kan hjelpe oss til å forstå de velstående i Colombia. I *Modernitet og Selvidentitet* (1996) skriver han om hverdagslivets kontinuitet og om den "ontologiske sikkerheten" som etableres gjennom å holde fram med livet uten å stille grunnleggende spørsmål om seg selv og sine omgivelser. Det å være menneske innebærer å være klar over hva man foretar seg, og

hvorfor; men for å ”holde seg i gang” (”seguir adelante” i den spanske oversettelsen) er det imidlertid mange ting som befinner seg på et praktisk bevissthetsnivå som en del av hverdagsaktivitetenes kontinuitet, skriver han. For å leve i hverdagen uten angst, er det nødvendig å utsette eller sette i parentes en rekke spørsmål om oss selv, de andre og verden. En tar visse eksistensielle forhold som en selvfølge, for utenfor hverdagskonvensjonenes alminnelighet truer et kaos, en eksistensiell angst. Den praktiske bevisstheten, sammen med de hverdagsrutinene som den reproducerer, bidrar til å holde denne angsten på avstand, skriver Giddens (1996:52). Sentralt her er opprettholdelsen av en ”tro” på hverdagslivets sammenheng, sammen med en tiltro til andre personers pålitelighet. Tillit blir, under normale omstendigheter, en slags emosjonell vaksine mot eksistensiell angst, en beskyttelse mot framtidige trusler, påpeker han. Rutinene som menneskene tilegner seg fra de er barn er viktige for den emosjonelle aksept av den ”ytre verdens realiteter”. Uten den ville en sikker menneskelig tilværelse være umulig, mener Giddens (1996:57).

Velstående i Bogotá legger vekt på at hverdagens aktiviteter fortsetter, og at de vanligvis ikke stiller spørsmål ved den sosiale virkeligheten i Colombia. Mens Claudia snakker om å bli gal eller ta selvmord, så sier Diana ganske enkelt at menneskene ville opphørt å leve om de ble sittende og tenke på alt det som skjer. Hernando, på sin side, snakker om å ha et perspektiv på livet som gjør det enklere å leve – noe som også innebærer å legge mindre vekt på de problemene landet står overfor. Alt dette minner om Giddens ”utsettelse” av refleksjon rundt en selv, de andre og verden som en måte å holde kaoset og den eksistensielle angsten på avstand. Å være ontologisk sikker eller trygg, innebærer at man på et ubevisst og praktisk bevissthetsnivå har funnet ”svar” på eksistensielle spørsmål, sier Giddens. I det menneskene ”utfører” hverdagslivet, besvarer de spørsmål om eksistensen gjennom de handlingene de utfører, påpeker han (1996:62-63).

Mens informantene snakker om bobler, glasskrin og mekansimer for å koble seg ut, bruker Giddens begrepet ”beskyttende hylster”, som ser ut til å romme noe av det samme. Han skriver om hvordan etableringen av tillit er viktig for å skjerme mot potensielle trusler og farer. ”I denne henseende er tillid af fundamental betydning for det ”beskyttende hylster” som skærmer selvet, når det kommer i berøring med hverdagens virkelighed. Den ”udelukker” potentielle hendelser, som – i fald individet skulle spekulere seriøst over dem – ville medføre handlingslammelse eller overvældelse” (Giddens 1996:12). Når det gjelder denne tilliten som Giddens betrakter som så viktig for å holde angsten på avstand, så ser vi at den ikke er stor når

det gjelder velståendes relasjoner til fremmede i gatene, og spesielt ikke til fattige. De kompenseres kanskje for dette med å være i minst mulig kontakt med personer som de føler mistillit overfor, og i størst mulig grad bevege seg i rom hvor de møter mennesker de har større tillit til. Og kanskje gjennom å ikke tenke for mye på at Bogotá og Colombia generelt er befolket av personer man ikke har tillit til. Den uroen som bevisstheten om visse risikoer kan fremkalle kan også reduseres av tidsmessig utsettelse eller romlig fjernhet, påpeker Giddens (1996:155). Det er sannsynlig at mange velstående i Bogota nettopp opplever mulighetene for at konflikten eksploderer i full borgerkrig eller for at den sosiale krisen resulterer i voldelige optøyer som romlig og tidsmessig fjernt fra deres eget hverdagsliv.

Jeg vil likevel påpeke at det er forskjell på nivåene av eksistensielle spørsmål. Giddens er mest opptatt av spørsmål som kan rokke ved hele eksistensen: Han har grunnleggende femomener vedrørende tid, rom, kontinuitet og identitet i tankene. Jeg ser derimot utsettelsen eller distanseringen i sammenheng med spørsmålene om de velståendes sosiale eksistens i forhold til den væpnede konflikten og til de store sosiale ulikhetene i Colombia. I tillegg er det er forskjell på det vesteuropeiske samfunnet som Giddens sannsynligvis tar utgangspunkt i, og Colombia. I et samfunn som kan sies å være rimelig velfungerende, vil "utsettelsen" eller forskyvningen av spørsmål om samfunnet og de andre sannsynligvis ikke ha store praktiske konsekvenser. I Colombia, derimot, kan det se ut som at distanseringen og behovet for "mental beskyttelse" forhindrer velstående fra å bevisstgjøres om situasjonen og fra å gjøre noe med de sosiale utfordringene landet står overfor.

4.4 Bobler og virkelighet

Vi har sett at Fernando mener at det å "leve i bobler" ikke er noen virkelighetsflukt. Diana, derimot skisserer opp en viss motsetning mellom bobler og virkelighet:

Når du ser en trengende person, så blir du bevisstgjort i øyeblikket: "Å, det fins slike personer". Du ser *én* fattig person, eller to eller tre, tre tiggere, men du ser ikke den virkelige fattigdommen ("la pobreza real"), du ser ikke alle fattige konsentrert på et sted. (...) Du ser *én*, og sier: "Huff, det er ille å leve sånn", og du blir liksom bevisstgjort i det øyeblikket og bestemmer deg kanskje for å kjøpe et stykke brød til ham (...). Og den *virkelige* virkeligheten ("la realidad *real*") som vi er i kontakt med, det er liksom bare litt. Jeg føler jeg lever i en "semiboble", fordi jeg ikke er *så* innelukket ("encapsulada")... Foreldrene mine har alltid lært

meg å verdsette ting, at det fins folk som er trengende, og at man må hjelpe dem (...). Men jeg tror at jeg personlig lever i en boble, fordi det er sånn det er, fordi det er dette livet jeg har levd, jeg ble født i en familie som aldri har lidd nød, og enda mindre nå som situasjonen har blitt veldig mye bedre, og jeg har det bra. Så selv om jeg vil være bevisst på det som skjer på utsida, så er det komplisert, fordi jeg ikke lever med det hver dag, jeg ser ikke tiggernes behov hver dag. Så selv om det opprører meg, og selv om jeg alltid har planer og prosjekt med folk i tankene, så er det noe jeg har i bakhodet, men jeg erfarer det ikke, jeg ser det ikke. Jeg mener at det er en boble, enten man vil det eller ei.

Diana sier altså at hun lever i en "halvboble" ("semiburbuja"), fordi hun bare er litt i kontakt med det hun kaller "den virkelige virkeligheten", noe hun knytter til alle fattige, tiggere og trengende. Hun har vokst opp i en familie med et høyt sosioøkonomisk nivå. Velstanden bidrar altså til å skape bobler hvor man har en tendens til å leve distansert fra fattigdommen, fra "det som skjer på utsida". I flere av utsagnene fra informantene mine kommer det til syne en liknende motsetning mellom boblene, på den ene sida, og "virkeligheten", på den andre sida. Slik beskriver de det overfor meg, selv om man kan spørre seg om de egentlig mener at deres egne liv er mindre virkelige enn de fattiges liv. Det kan i hvert fall se ut som at flere av informantene har en bevissthet om at deres eget hverdagsliv utspiller seg litt på sida av den generelle sosiale, politiske og økonomiske situasjonen i Colombia.

Jeg har mange eksempler på at velstående tematiserer sitt forhold til virkeligheten. Vi så at Hernando understreket at han ikke står utenfor virkeligheten, men det faktum at han i det hele tatt bemerker dette, antyder at *det* kanskje er mulig. I en annen sammenheng sitter jeg med ham og noen kamerater på kafeen Crepes & Waffles i Zona Rosa og snakker om velståendes forhold til Bogotá, og da sier Hernando: - Det fins alltid en distanse. Det jeg ser, er det som eksisterer for meg. – *Betyr det at Ciudad Bolivar ikke eksisterer?* spør jeg, med tanke på at han tidligere fortalte at han ikke kjenner denne fattige bydelen. - Ciudad Bolivar eksisterer ikke, fordi jeg ikke kjenner den, svarer han. Med andre ord er det bare de delene av verden man kjenner og ser til daglig som oppleves som virkelige. Litt lenger ute i samtalen sier Hernando: - Det fins ikke noen gerilja, bare narkotrafikanter. Da svarer en kamerat: - Det ser du fra ditt Crepes & Waffles-fort! Han antyder med andre ord at restauranten framstår som en beskyttende skanse som gir folk et bestemt perspektiv på virkeligheten, og at konflikten (og virkeligheten generelt?) kanskje ville framstått i et annet lys sett fra et annet sted. Velstående er altså bare i kontakt med et område av den colombianske virkeligheten, mens andre områder er

fremmede eller forsøkes holdt på avstand. Likevel bruker flere av informantene det generelle uttrykket ”virkeligheten”, om det de ikke kjenner, og ikke ”deler av virkeligheten”.

Julio (siste året på videregående) er en engasjert gutt som har vært i Ciudad Bolivar en gang med skolen på en såkalt misjonsleir. Han forteller at det var en aha-opplevelse å komme dit og se hvor forskjellig det var fra hans egen fine bydel, hvor det ”nesten ikke skjer noen ting”. I Ciudad Bolivar fikk han oppleve noe han ikke ante eksisterte, forteller han. - Generelt prøver folk å fjerne seg fra alle problemene for ikke å bli traumatiserte. Det eneste vi hører, kommer via nyhetene, sier han. Det fins et fenomen blant folk i Bogotá: - Folk ber om krig, men her i Bogotá vet vi ikke hva som skjer. Vi kjenner ikke virkeligheten, understreker han. Sannsynligvis tenker han på at bogotanere flest har liten erfaring med det som skjer i krigssonene. Julio og jeg snakker litt om valgkampen og de ulike kandidatene. Når han sier at folk ber om krig, så viser det til at de har mistet troen på en fredelig løsning på konflikten, og at Uribe har fått en stor oppslutning som følge av dette. Jeg spør ham om andre unge tenker som ham. – Mange, men noen er helt utenfor, de fortsetter i sin egen boble, sier Julio. Boblene betegner her det å være "helt utenfor", altså uten interesse for eller bevissthet om hva som foregår i Colombia. Hvis dette er en ekstrem tilstand som Julio ikke identifiserer seg med, så sier han også at "vi i Bogotá", altså innbyggerne generelt, ikke kjenner virkeligheten. Mens Diana legger mest vekt på fattigdommen som den virkeligheten hun bare kjenner bruddstykker av, så ser Julio ut til å referere både til ulikhetene mellom velstående og fattige bydeler, og til den væpnede konflikten.

Da jeg spurte Mario, som er i slutten av tenårene, og nettopp har begynt å studere økonomi ved Universidad de los Andes, om universitetet, beskrev han det som en boble. Han forklarer uttrykket med at det representerer et miljø hvor "de vil få meg til å tro på markedsliberalismen". Konsekvensene av markedsliberalismen berører ikke de velstående studentene, påpeker han, og har blant annet mange småbedrifters konkurs i tankene. Universitetet gjør folk firkantede ("cuadrícula a uno"), legger han til. Studentene lærer kun én modell av virkeligheten, men ikke det som ligger bak. – De glemmer at det fins folk som dør av sult, for de ser alt ovenfra, sier han. Hos Mario refererer boblebegrepet til en form for virkelighetsforståelse eller en dominant diskurs som preger hvordan man opplever verden. Det rommet universitetet utgjør ser ut til å bidra til opprettholdelsen av et bestemt perspektiv gjennom sin lukkethet og distanse, både til de negative sosiale konsekvensene av den økonomiske politikken som føres i Colombia, og til krigshandlingene. Både Bogotá som

helhet, og universitetet er som en boble i forhold til resten av landet, mener han. - Det hender meg ingenting her. Det fins en voldsom distanse ("distancia brutal"). Inntrykkene fra [nyhetssendingene på] TV berører meg ikke, hvis jeg skal være ærlig, sier han. - Jeg kan ikke snakke med deg om volden, for den har jeg ikke opplevd, påpeker han. Samtidig får hans kritiske refleksjoner meg til å si at han ikke bare har levd i en boble. - Jeg har levd i virkeligheten på en eller annen måte, svarer han da.

Pablo (begynnelsen av 20-årene) representerer et enda mer kritisk perspektiv på velstående. - De fleste fra høyere sosiale lag lever i en glassboble, sier han. Han tar utgangspunkt i den europeiske skolen han gikk på sammen med Alejandro, Sebastián og Hernando, før han valgte en militær karriere. På skolen pleide undervisningen stort sett å dreie seg om Europa, forklarer han. - De fleste skolene hvor personer fra høyere sosiale lag går, er utenlandske, og de bryr seg ikke om nasjonal problematikk; de vet bare at det er veldig fint i Europa. Halvparten av elevene drar til utlandet etter at de fullfører skolen, hevder han. - De velstående har aldri vært opptatt av ("comprometido con") volden og krigen. Militærtjenesten er det bare folk fra lavere sosiale lag som utfører. Det fins en mangel på engasjement blant velstående, understreker Pablo, og fortsetter: - De bryr seg ikke, de lever i en boble av glass: De har det fint med sine hus, sine biler, sine kjæresten, og ignorerer problemet. Men Bogotá er ikke bare de fine bilene og diskotekene i Nord, forklarer han. - De velstående kjenner bare til en liten bit av byen. Byen framstår som fin ("bonito"), sier han, med henvisning til den sektoren som vi befinner oss i under samtalen, nemlig i Zona Rosa. Hos Pablo refererer altså glassboblene til noen sosiale rom med høy materiell standard som tillater folk å vende seg bort fra problematikken knyttet til den væpnede konflikten, og orientere seg mot Europa, eventuelt også mot andre vestlige land som USA. Han snakker ikke eksplisitt om virkelighetsflukt, men de fine husene og bilene framstår likevel som skjønnheten, rikdommen og forbrukets fluktrute bort fra en hard virkelighet. Å leve i en glassboble innebærer også en passiv holdning: Å ikke gjøre noe for landet sitt, og ikke gjøre det Pablo selv har gjort, nemlig å gå inn i hæren for å bekjempe geriljaen.

Alejandro bruker begrepet glasskule ("bola de cristal") om det miljøet han vokste opp i, og understreker at det var (og er) et svært begrenset rom: - Jeg har alltid bodd her i disse to kvartalene. Dette er min verden, sier han. Opp mot dette setter han sentrum, som han kom i kontakt med da han som liten besøkte foredrenes butikker der. Sentrum og bydelen hans er to virkeligheter som står mot hverandre; to motsetningsfylte, men like virkelige rom. Lengre ut i

samtalen ser det imidlertid ut som han mener at verdenen på utsida av glasskula er den "egentlige" virkeligheten som det ikke går an å holde fullstendig på avstand. - Folk prøver å skape en slags barriere, men det er umulig, fordi du ikke kan slippe unna virkeligheten her i landet, fattigdommen og ulikhetene. Selv om du vil, sier han.

Dette temaet vender han tilbake til en dag vi sitter på en restaurant i Zona Rosa og spiser og koser oss. Plutselig dukker det opp en liten gutt som forsøker å selge karameller til folk ved bordene, men snart kommer det en vakt i svart kjeledress og viser ham målbevisst bort. Etterpå sier Alejandro:

Her sitter jeg lykkelig og spiser med deg, men så dukker det opp en unge som ber om penger, eller en tigger, eller en vakt som kaster ham ut. Jeg lever i en glassboble, men bare til et visst punkt, for virkeligheten siver inn; det er umulig å skille det. Du forsøker å fortsette rutinene, men rommene forurenses ("se contaminan"). (...) Man prøver å skape seg rom, men så kjører man plutselig forbi en internflyktning, eller man ser arbeidsløsheten, og det er som en orkestrering av en tragedie hele tida.

Alejandro gjorde dette til et bilde på hvordan hans liv veksler mellom å leve lykkelig i en glassboble, og plutselig komme i kontakt med den sosiale virkeligheten på utsida. Han opplever at de rommene som etableres (blant annet gjennom bestemte sosiale relasjoner, vakthold og rutiner) for å kontrollere "infiltreringen" av uønskede elementer, ikke klarer å holde det helt på avstand: - Du forsøker å fortsette rutinene, men rommene forurenses, sier han. Volden, farene, karamellselgende barn, en tigger, en sikkerhetsvakt, en internflyktning, arbeidsløsheten; dette er representanter for en virkelighet som presser seg på, som slipper inn i de tilsynelatende rene, trygge og vakre rommene hvor dagliglivet hans utspiller seg.

Normalisering, maktesløshet og ansvarsfølelse

Det kan diskuteres i hvor stor grad velstående flest blir berørt av disse fenomenene, om de gjør seg refleksjoner om dem og setter dem i forbindelse med sine egne liv. Sett fra mitt analytiske perspektiv står velståendes sosiale rom i kontrast til volden, men også til den synlige fattigdommen som kjennetegner rommene på utsida. Når velstående snakker om at de lever i bobler, glasskrin og liknende, kan det derfor se ut som de beskriver nettopp disse kontrastene. Imidlertid er det viktig å skille mellom dem som faktisk opplever fattigdom som et sosialt og politisk problem, og dem som ser veldedighet som en løsning på fattigdommen. Det siste kan

forklares med et kristent medlidenhetsprinsipp uten at det kanaliseres inn i en kritisk praksis; i sosialt og politisk arbeid for å skape strukturelle endringer. For velstående bogotanere betyr kanskje det å leve distansert fra ”fattigdom”, ”vold” og ”det vonde” først og fremst å beskytte seg og sine mot usikkerhet, fare, skitt, smitte, tristhet og andre trusler. Det er bare noen få av informantene som opplever at de stenger seg ute fra en fattigdom som er resultatet av sosial urettferdighet. For mange dreier fattigdom og vold seg om trusler mot deres personlige sikkerhet, heller enn samfunnsmessige utfordringer.

Liliana lar seg berøre av tiggende barn i gatekryssene, men betrakter det ikke som hennes oppgave å bidra til å løse problemene. Hun er overbevist om at det ikke er noen vits i å gi dem penger, fordi det går til foreldrene som sender barna ut for å jobbe, eller til det limet de ruser seg på. Flere informanter deler denne forståelsen av tiggere og gatebarn: Susana sier at hun tidligere pleide å gi tiggende barn mynter - ”fordi de er det tristeste ved Bogotá” - men ikke nå lenger, fordi hun har lært at tigging er en jobb, og vil ikke bidra med noe (”colaborar”) til den businessen (”negocio”). - Og mange av gatebarna velger selv å bo på gata, legger hun til. De rømmer (”se vuelan”) fra barnehjem fordi de er stoffmisbrukere, forklarer hun. Liliana, på sin side, sammenligner seg med kjæresten Andrés, som har vært med i et sosialt prosjekt i en fattig bydel, og som forsøkte å engasjere henne i dette. Hun forklarer at hun ikke kan bruke livet sitt på å hjelpe andre, fordi hun vil gjøre andre ting her i livet. - Jeg er glad i landet mitt, og jeg vil hjelpe til, men jeg kan ikke vie livet mitt til noe jeg egentlig ikke vil, sier Liliana. Hun har andre interesser, og kan ikke la være å gjøre det hun vil. Så tilføyer hun at hjelpsomme personer har talent for det. - Og jeg vet ikke, men generelt mener jeg at man er litt... ikke ufølsom, for jeg mener ikke at vi virkelig er ufølsomme, men vi har liksom vent oss til det, ikke sant? Vent oss til å se noe som man ser hver dag. Hun mener at det er få av vennene hennes som har det spesielle talentet som skal til for å gjøre noe. Venninnene Clara og Maria forteller at det fins muligheter for arbeidspraksis i statlige klinikker, hvor man hjelper fattigfolk, men der tjener du ”ingenting”. - Du kan ikke leve av folks smil, det gir deg ikke mat i magen, sier Clara, og de to jentene ler. Og hvis man prøver å hjelpe, så kan man bli gal av alle de problemene folk måtte ha, understreker de.

Det er mulig at noen snakker om fattigdom fordi jeg spør dem om det, uten at de er engasjert i tematikken, og uten at de tror det er mulig å skape endringer. Diana sier at folk mange ganger snakker om fattigdommen: ”Huff ja, fattigdommen, vi må hjelpe dem, det er fælt”, men når det kommer til stykket, så gjør de ikke noe.

Jeg inkluderer meg i den kategorien, fordi det er mulig at jeg er slik mange ganger, skjønner du? Jeg vil hjelpe... Jeg tror jeg gjør det, på en eller annen måte prøver jeg å gjøre noe, fra mitt ståsted, ut fra den jeg er, for jeg arbeider ikke, jeg har ikke penger til å gjøre noe med hensyn til økonomi. Men jeg kan gjøre sosialt arbeid, jeg vet ikke, andre ting som kan begynne å redusere kløften mellom de rike og de fattige, for at vi skal være litt mer... Litt likere muligheter, i det minste. Men uansett mener jeg at det er et skjema som alltid har eksistert, det vil si, fra og med middelalderen har det eksistert ulikhet i hele verden, og jeg tror ikke at vi kan bryte med det noensinne.

Alejandro påpeker at det faktum at han studerer samfunnsfag gjør at han på en eller annen måte forholder seg til noen sosiale spørsmål som ikke alle velstående forholder seg til. Som tidligere nevnt, studerer mange av informantene mine humaniora eller samfunnsfag, og er derfor på et eller annet tidspunkt i utdannelsen i berøring med sosial tematikk. Colombianerne har dessuten levd med mange år med sosialt opprør, og de fleste har vært i en eller annen berøring med samfunnskritiske tanker, selv om disse ofte er stigmatiserte fordi de knyttes til geriljaen. Som respons på mine spørsmål vil de uansett være i stand til å si noe om fattigdom og vold, uten at det behøver å bety at det gjennomsyrrer hverdagen deres. Noen ganger kan det virke som om Alejandro opprøres av fattigdommen fordi den forstyrrer ham og skremmer ham: I det tidligere nevnte essayet skriver han at den harde virkeligheten trenger inn til den tilsynelatende roen som han skulle ønske ingen eller ingenting forstyrret. I andre sammenhenger snakker han om at det er vondt å se de fattige nettopp fordi han er bevisst på hvorfor de er ekskluderte. Da han var liten og kjørte forbi tiggere i gatene, fikk han vondt av å se dem, forteller han. Han spurte moren hva han kunne gjøre for dem, og hun svarte at han skulle be en bønn for dem.

Og jeg ba for dem, og fram til en viss alder følte jeg meg vel med det: "OK, jeg ber en bønn, og gjør noe, i det minste". Men så begynner man å skjønne at det ikke virker sånn, jeg tror i hvert fall ikke på det. (...) Før så du ikke så mange tiggere i gatene, men jeg har sett etter, og det fins [områder] hvor det er 6-7 personer som tigger i *en* gate. Det er absurd. Folk legger ikke merke til det, men jeg blir berørt av det ("a mi me ha golpeado"), det er tøft å se 3-4 personer som er arbeidsløse, som har blitt forlatt, det er kjempetøft, men du betrakter det som normalt, skjønner du? Du tilpasser deg, "nå er det 5 stykker, men jeg har ikke penger, jeg har ikke noe å gi". Og denne påkjenningen å se på folk gjennom vinduet og si "jeg har

ingenting"... Jeg klarer aldri å se dem inn i øynene. Fordi jeg kjenner denne skyldfølelsen, jeg føler meg ikke bra, jeg mener det, jeg klarer det ikke.

I forrige kapittel så vi at det å unngå å se på tiggere kan betraktes som en sikkerhetsmekanisme. I Alejandros tilfelle blir det å ikke se en tigger i øynene snarere en måte å håndtere smerte og skyldfølelse på. Samtidig forklarer han at de fattige og tiggendes tilstedeværelse blir normalisert fordi den er så omfattende – man venner seg til dem. En dag vi spiser lunsj sammen, forteller han om et kurs om historisk bevissthet på universitetet hvor de hadde lest en tekst av en jøde som intervjuet en tysk professor fem år etter 2. verdenskrig. Jøden spurte tyskeren: "Hvorfor gjorde du ingenting?" Tyskeren svarte at han ventet på at andre skulle gjøre noe. Alejandro snakker om å ikke ta ansvar, om å ikke bry seg, om å la ting skje. Inspirert av historieprofessoren sin har han sagt til sin egen far at han har et ansvar for den situasjonen Colombia er i. - Barna kommer til å stille sine foreldre til ansvar for at de ikke kan gå ut i gatene på grunn av usikkerheten, sier han. Men det er ikke enkelt å vite hva en skal gjøre, og hvor en skal begynne, forklarer han, utilpass. Da de snakket om dette temaet i timen, var det mange som følte det samme. - *Og likevel gikk dere ikke sammen om å gjøre noe?* Spør jeg. - Nei, ser du? Svarer han megetsigende. Vi kommer inn på terrorangrepet mot presidentpalasset under tiltredelsen til Uribe noen dager tidligere, og Alejandro forklarer at folk rundt ham egentlig ikke ble rystet, fordi det bare er en fortsettelse på det som skjer. Det ligger en slags normalitet i det. Folk registrerer tall i forhold til konflikten, forklarer Alejandro, og gradvis blir et større antall berørt – fra 10 til 12, fra 12 til 14 per dag, 200 000 internflyktninger, 300 000 internflyktninger... Men det er bare tall, noe helt avhumanisert.

På besøk hos Sebastián snakker vi også om at livet går ufortrødent videre på tross av volden. Sebastián forteller om en opplevelse han hadde i et område hvor den væpnede konflikten herjer; han var der for å gjøre et politiarbeid for DIJIN, la Policía Judicial. - Det er et bilde som aldri kommer til å slettes fra netthinnen min, forteller han. Etter alvorlige kamphandlinger mellom paramilitære og gerilja, kom han til slagmarken og fikk se trær som var splintret i to av kuler. – Og landarbeiderne pløyde jorda, for hvis ikke, kunne de miste avlingen. Deretter drakk de øl og lo mens de så på såpeopera, forteller han. - Jeg kunne ikke få det inn i hodet! Det var så trist. Hvordan kunne de drikke og le etter noe sånt? Livet fortsetter, men "det" fortsetter å være der, og man vet at det er en tidsinnstilt bombe. Det kan ikke fortsette sånn. Det kommer til å sprekke ("reventar") på en eller annen måte. For meg

som samfunnsviter framstår situasjonen som stadig mer vanskelig ("fregado"), understreker han. Sebastián er redd for at det skal ende i en revolusjon, eller enda verre, at problemene fortsetter å hope seg opp ("acumulando"). Han forteller at det er veldig til stede i livet hans:

Hver gang du står opp, så er det mulig at du vender deg til "rutinelandskapet" ("el paisaje rutinario"), men du opphører ikke å se det, som med sola. En glemmer det ikke, selv om en kanskje ikke tenker så mye på det. Samfunnsvitenskapen, særlig utenlandske akademikere, sier at tingene blir en del av livet til folk, og at de forsvinner, men de forsvinner ikke. Avvisning, glemsel, og negasjon er en form for vold; det markeres distanse. Det er en voldelig handling å ikke godta ("aceptar") noens blikk. Hvor enkelt er det egentlig å glemme det? Du går på Universidad de los Andes, du drar på fester i bilen din, men i nord fins det også folk som ber om penger. Det er mulig at du glemmer deg, at du prøver å ikke se det, men det betyr ikke at det ikke er der. De marginaliserte fins der, selv når du prøver å flykte fra dem ("escaparlo"). Det kreves en stor anstrengelse å prøve å glemme det.

Sebastián er bevisst på at Colombia rommer en væpnet konflikt som fører til stadig flere internflyktninger, marginalitet og sult. Han føler et historisk ansvar ("el peso histórico") og forsøker å gjøre noe; avtjene verneplikten, gjøre veldedighetsarbeid og behandle folk bra. Det er et forsøk på å betale en gjeld til samfunnet, sier han, men han syns ikke helt han får det til.

Tania er også samfunnskritisk: Hun tror Colombia er på vei mot et diktatur, og kritiserer den uvitenheten som hun mener har ført Uribe til makta.– Uvitenheten i dette landet er helt absurd, hevder hun. – Jeg, som har gått på gode skoler, og som studerer ved Universidad de los Andes, er veldig uvitende ("super ignorante") når det gjelder mitt lands historie. Hvis man bare hadde visst hva "los Convivir" var for noe... (Los Convivir var en væpnet selvforsvarsgruppe som ble innstiftet av Alvaro Uribe mens han var guvernør i Antioquia. Gruppen utviklet seg til en paramilitær gruppe). – Folk vet ikke hva et diktatur er for noe, sier hun. Samtidig påpeker hun at det ikke er en del av hennes verden. Verken hun eller personene som omgir henne finner på noe å gjøre med situasjonen. Jeg spør om hun føler seg maktesløs, og hun svarer at hun føler seg unyttig ("super inútil"), men legger til: – Etter krigen vil det være behov for folk med samfunnsfaglig utdanning som kan lege traumer. Hun regner med at hun vil kunne gjøre nytte for seg da. Tania har kommet fram til at det eneste hun kan gjøre nå, er å studere noe hun liker. Seinere sier hun med et smil: – Jeg tror jeg kom til jorda for å elske og feste! Jeg studerer fordi jeg må. Når jeg spør om hun diskuterer politikk med

noen, svarer hun selvkritisk, ironisk: - Vi bryr oss ikke, fordi det er som om det ikke kan nå fram til våre hjem. Vi har behagelige ("cómoda") liv. Hvorfor gjøre det ubehagelig for oss selv ved å prøve å gjøre det behagelig for andre?

På tross av den selvkritiske ironien, berører Tania her et vanskelig dilemma for sosialt engasjerte personer: Skal man gi opp sin egen og sine nærmestes ro og fred, og kanskje til og med risikere å bli drept i kampen for å endre på forholdene? Tania er datter av en tidligere aktivist på venstresida, og har sannsynligvis erfart på kroppen hvilke konsekvenser det kan ha å delta i landets politiske liv. Dette kommer Mario inn på når han snakker om en redsel som skyldes den omfattende politiske volden i Colombia: - Jeg vil gjøre noe for landet mitt. Men man er også redd – redd for å mislykkes og redd for å bli drept, sier han. Alejandro og Tania føler seg altså maktesløse, de vet ikke hva de kan gjøre, eller hva slags prosjekter de kunne deltatt i. Sebastián er involvert i sosiale aktiviteter, men er usikker på om det egentlig hjelper. Isabel sier om velstående ungdommer generelt at de "stenger seg inne i skjønnhet", men at de samtidig preges av en "kollektiv håpløshet". De lukker seg inne i vakre rom, men likevel er de ikke fullstendig likegyldige til det som skjer. De har bare ikke noe håp om å kunne løse landets problemer. Maktesløsheten og mangelen på handling kan imidlertid også ha noe med usikkerheten å gjøre. I dagens verden, som bærer preg av usikkerhet og uvisshet, er det vanskelig å mobilisere det minstemål av håp for framtida som man trenger for å gjøre opprør, forklarer Bourdieu (i Bauman 1998). Bauman tar opp tråden og kommenterer at den voksende nihilismen og kynismen, egosentrismen og folks kortsynte livsprosjekter er rasjonelle svar på en verden hvor man er tvunget til å betrakte framtida som en trussel (1998:11-12). Det siste minner igjen om Veronicas bekymring for at ungdommene vil leve livet mer intenst fordi de ikke har noen positive forventninger til framtida.

Hos Alejandro, Sebastián og Tania framstår hverdagslivet som en vakling mellom det å holde vissheten om det vonde på avstand gjennom dagliglivets rutiner, og så plutselig konfronteres med tiggernes blikk, som blir et symbol på fattigdommen og vissheten om at noe er galt. De tilsynelatende beskyttende rommene eller boblene klarer verken å holde visuelle inntrykk eller voldelige aksjoner fra utsida helt på avstand. Vi har tidligere sett Fernando og Francisco omtale vekslingen mellom å være bevisst på konflikten og fortsette hverdagslivet, men de betrakter det siste som en nødvendig handling, mens Alejandro og Sebastián er bekymret for normaliseringen av volden. Håndteringen av situasjonen og hvorvidt man oppfatter den som normal eller ei, avhenger av hvordan man forstår det som foregår, og

hvilken mening man ilegger det man ser. Et tiggende barn kan være et symbol på sosial urettferdighet for noen, og et tegn på uansvarlighet og narkotikamisbruk for andre. Uansett, en liknende dobbelthet ved sosialt liv beskriver Michael Taussig. Inspirert av Bertholt Brecht og Walter Benjamins tanker, skriver han om "terrorens normalitet". Han påpeker at denne situasjonen fører til voldsomme og uventede brudd i folks bevissthet:

I am referring to a state of doubleness of social being in which one moves in bursts between somehow accepting the situation as normal, only to be thrown into a panic or shocked into disorientation by an event, a rumor, a sight, something said, or not said - something that even while it requires the normal in order to make its impact, destroys it. You find this with the terrible poverty in a Third World society and now in the centers of U.S. cities too, such as Manhattan; people like you and me close their eyes to it, in a manner of speaking, but suddenly an unanticipated event occurs, perhaps a dramatic or poignant or ugly one, and the normality of the abnormal is shown for what it is. Then it passes away, terror as usual, in a staggering of position that lends itself to survival as well as despair and macabre humor (1992:18).

Sebastián understreker at det krever en stor anstrengelse å prøve å glemme volden og marginaliseringen. Det kan med andre ord se ut som det krever mye å opprettholde et "mentalt rom" hvor situasjonen oppleves som normal, når presset fra utsida er så voldsomt som i Colombia. Ett spørsmål er altså om det er mulig å gjøre dette, mens et annet spørsmål, som enkelte velstående stiller, er om det er etisk "riktig" å gjøre det. For tillater ikke de mentale rommene faktisk at volden og fattigdommen fortsetter å eksistere? En dag oppdager jeg en tekst som er skriblet inn på en dodør på Universidad de los Andes: "Ikke godta det vanemessige som en normal ting, i tider med blodig uorden, organisert forvirring, bevisst tilfeldighet, dehumanisert menneskelighet". Disse ordene framstår som et forsøk på å vekke studentene opp fra universitetets hverdagslige ro og orden og bevisstgjøre dem om kaoset og de umenneskelige handlingene som finner sted utenfor universitetets murer. Med andre ord kan teksten leses som en protest mot at livet fortsetter som om ingenting har hendt. I ettertid fant jeg ut at den minner om et utdrag fra Bertolt Brechts teaterstykket Unntaket og Regelen:

We particularly ask you
When a thing continually occurs -
Not on that account to find it natural
Let nothing be called natural

In an age of bloody confusion
Ordered disorder, planned caprice,
And dehumanized humanity, lest all things
Be held unalterable! (Brecht i Taussig 1987:466)

Brechts budskap i dette fragmentet er at man ikke skal godta noe som normalt og uforanderlig. Hans drama har til hensikt å skape en fremmedgjøringseffekt i forhold til virkeligheten, nettopp for at publikum ikke skal ta virkeligheten for gitt.

Ytre og indre fiender

5.1 Fiendens mange ansikter

Byene, som opprinnelig ble bygget for trygghetens skyld - for å gi beskyttelse fra ondsinnede erobrere som kom fra utsida - blir i våre dager mer forbundet med fare enn med trygghet, påpeker Bauman (1998:65). Bogotá har i større eller mindre grad beskyttet sine innbyggere mot den blodige konflikten som har utspilt seg på landsbygda, men som vi har sett, har Bogotá også sine egne farer, konflikter og kaos; det finnes med andre ord både "ytre" og "indre" fiender. Den typiske "urbane frykt" fokuserer på "fienden på innsida" i motsetning til den frykten som en gang førte til at byene ble bygd, fortsetter Bauman (1998:65). I Bogotá står velstående imidlertid overfor begge typer fiender. Enkelte informanter frykter at geriljaen skal slippe inn i deres mest intime rom forkledd som en hushjelp, og i denne frykten smelter den ytre og den indre fienden sammen i én, og blir dermed ekstra sterk: På den ene sida trusselen fra geriljaen, og på den andre sida trusselen fra de fattige.

I praksis føler velstående mistillit overfor personer som arbeider for dem, og i dette kapittelet vil jeg gå inn på hvordan denne mistilliten kommer til uttrykk, hvilke stereotypier om de Andre som råder, og hvilke sosiale relasjoner mellom personer fra ulike sosiale klasser som formes av mistilliten og maktskjevhetene. Hvem framstår som farlige, og hvorfor? Det fins tre farer som på visse punkt glir over i hverandre: Faren for å bli utsatt for vold, faren for å bli utsatt for ulike typer urenhet, og den samfunnsomveltende faren, utfordringen av status quo. Fattige personer blir assosiert med alle disse farene. Det kan se ut som de fattige kun blir synlige så lenge de framstår som truende (Castillejo 2000:125, Gutiérrez 1998:198-99). Om de velstående ikke hadde fryktet fattigdommen, ville de kanskje ha ignorert den fullstendig? På den andre sida kan nettopp en diskurs om frykten for de fattige være med på å legitimere eksklusjon.

Velstående står altså overfor en rekke trusler i hverdagen, og de foregående kapitlene har vist at disse farene absolutt er reelle. Samtidig bærer deres virkelighetsforståelse preg av forestillinger og stereotypier om De Andre som forsterker motsetningene mellom dem selv og andre colombianere, og som kanskje fungerer vel så mye som symbolske grensemarkeringer

som sikkerhetsmekanismer. Som jeg har vært inne på før, er trusselen om vold og differensieringen av de Andre er to prosesser som virker sammen og forsterker hverandre gjensidig. Med andre ord blir relasjonene mellom velstående og fattige sterkt preget av frykten for geriljaen i tillegg til frykten for kriminalitet og vold generelt. Samtidig har det altså eksistert differensieringsprosesser og stereotypier om de Andre lenge før geriljaen oppsto.

I dette kapitlet er det ikke geriljaen jeg først og fremst skal skrive om, men hverdagslivets trusler, som i utgangspunktet ikke har noe med den væpnede konflikten å gjøre. Når velstående beveger seg rundt i gatene i Bogotá med et våkent blikk for mistenkelige eller truende personer, så er det ikke uniformerte geriljasoldater de ser etter. Truslene framtrer i en annen forkledning; de farliges fysiognomi knyttes til spesielle typer personer som mistenkes for å være kriminelle, men også til gateselgere, tiggere og fattige generelt. I de foregående kapitlene har jeg trukket fram noen eksempler på hvem velstående opplever som mistenkelige eller farlige i Bogotá. Forestillingene har utgangspunkt både i erfaringer med vold og truende situasjoner, og i stereotypier.

Jeg vil nå gå dypere inn i de prosessene som tjener til å skape orden gjennom å markere symbolske grenser og etablere stereotypier om De Andre. Stereotypiene gjør altså to ting på en gang: De sier noe om hvordan velstående ser på verden, og bidrar samtidig til å etablere en viss symbolsk orden. Eller som Teresa Caldeira sier om narrativer om kriminalitet: "They attempt to establish order in a universe that seems to have lost coherence" (2000:20).

Narrativet til Helena (rundt 50, mor til Alejandro og Juan Carlos) om den væpnede konflikten i relasjon til overfallsmenn, gerilja, narkotrafikanter og myndigheter gir oss en innfallsvinkel til å se hvor mange ulike faretruende aktører velstående forholder seg til på et eller annet vis; både gjennom egne erfaringer og gjennom historier de hører.

Colombia har, slik jeg ser det, opplevd en helomvending i forhold til hvordan det var tidligere. Man hørte snakk om en geriljasoldat hjemme, og det var noe grusomt, men noe veldig, veldig fjernt som befant seg på Slettene i Øst ("los Llanos Orientales"). Og vi tenkte at de personene var noen monstre, fordi de drepte ubevæpnede ("inermes") personer uten noe som helst motiv. Men det var som en fortelling, som noe som du ser i en film eller hører om.

- *Og nå?*

- Nå er det noe vi lever med til daglig. Jeg ("uno") er redd for alle, jeg vet ikke hvem de jeg snakker med er, og hvis jeg går ut, hvis jeg kjører i bilen min, så føler jeg panikk for at de skal stjele spillene – de har ranet meg ved flere anledninger.

- Ja, jeg husker at du fortalte meg om en gang du opplevde det i sentrum. Kunne du fortelle meg om den opplevelsen?

- Ja, det, for eksempel, er et traume, at man... I mitt tilfelle, så vokste jeg opp et sted hvor det ikke fantes vold, og jeg lærte ikke å se de tingene i barndommen, så det har vært veldig vanskelig å komme over det, (...). Så, for eksempel, sist gang, for tre eller fire måneder siden: Jeg pleier alltid å dra til sentrum. Jeg vet at det medfører risiko å dra dit, det er farlig, og jeg føler at myndighetene ikke... det er som om de ikke eksisterte. Det er det som deprimerer meg mest psykologisk, fordi det er som om det er noe normalt, noe som ikke overrasker, at man kommer der i bilen sin, og så kommer man til et lyskryss, og så ser du en ... en mann, her kaller vi dem "gamines", eller løsgjengere ("vagabundos"). Han er helt skitten, og han nærmer seg og sier: "Gi meg 5000 pesos"³⁸, for eksempel, "hvis ikke, knuser jeg spe..." – han har en så stor stein i hånda – "jeg knuser ruta di!" Så får man selvfølgelig panikk, ikke bare for at han skal knuse vinduet, men for at han kan skade deg, at han kan gjøre en fysisk skade.

- Og hva gjorde du?

- Så sa jeg til ham at jeg bare hadde 2000 pesos, og så ga jeg ham 2000 pesos. Og han sa "Nei, hvis du ikke gir meg 5000, så knuser jeg ruta!" "Så knus den, da, for jeg har ikke mer!" Men jeg var selvfølgelig livredd. Og i tillegg til redselen, så er dette som et brudd på det mest hellige mennesket har, nemlig muligheten til å bevege seg fritt omkring. Det er noe som utlendingene, europeerne og amerikanerne ikke forstår ved den colombianske konflikten. De ser på den som... de ser på geriljasoldatene som noen personer... med idealer. Men her eksisterer ikke det. Den colombianske geriljaen eier ikke idealer. (...) Jeg hadde en hushjelp, og hun sa at de kom til landsbygda og halshogde folk. Det fantes en skrekkelig ting som ble kalt "flanell-snittet" ("el corte de franelas"). De skar av folk halsen, her (hun viser mot halsen), og trakk ut tungen her. Det er slike ting folk forteller deg, men det er folk som har sett det. Så disse personene kan ikke ha politiske idealer, de kjemper ikke for sosiale krav ("reivindicaciones sociales") eller noe, men det er business; den mest lønnsomme handelen på jorda: Å kidnappe mennesker. (...) Det går ikke an å si at de gjør det for å skaffe penger for å finansiere idealer som ikke eksisterer, og selv om det hadde eksistert idealer, så bør ikke dette forekomme på denne jorda. Dette burde det internasjonale samfunnet jobbe mot, denne typen grusomheter. Men generelt ser folk på det som noe morsomt ("gracioso"); eller de tar det rolig, som noe normalt.

Helena forteller at hun kunne tenkt seg å forlate Colombia, fordi det ikke fins rettferdighet, og det er så mye korrupsjon, vold, grusomhet og narkotrafikk:

Alt er ødelagt, det fins ingen grunnlag for at ungdommene skal kunne vokse opp. For eksempel problemet med narkohandelen, som er det samme. (...) Jeg led også under en av bombene i carrera 9 mellom calle 15 og 16. Etter den bomben vet jeg ikke hvor mange mennesker som døde, men vi mistet butikkene våre, vi hadde tre butikker i det samme kvartalet. Og den bomben fikk de noen til å plassere for å spre terror, for at de [narkotrafikantene] ikke skulle utleveres [til USA og stilles for retten der]. Det døde mange barn... Det var grusomt å se alle personene slik, brente hoder... Man føler seg som om man var fratatt alt, det er som man mister forstanden, og tenker: "Jeg er et menneske, og man kan gjøre dette mot meg?"

(...)

For å flykte litt fra virkeligheten begynner man noen ganger å si: "Hvordan ville jeg skapt en ideell verden?" Og da ville jeg tatt med meg alle de kriminelle til et fengsel i verdensrommet, eller under jorda.

- *Og det ville inkludert alle, til og med de som stjeler speilet – alle?*

- Ja, jeg tror det, for han som stjeler speilet er så voldelig, han som stjeler speilet er alt for voldelig. Hvis han kan, vil han skade deg. (...) I tillegg til geriljaen er overfallsmennene på hvert gatehjørne det mest alvorlige [problemet].

Geriljaen og narkotrafikken er to sider av samme sak, forklarer Helena:

Det er det samme, slik vi ser det. Det vil si, her fins det ingen væpnet konflikt, men den væpnede konflikten får næring av penger fra narkohandelen. Dette er noe som tar knekken på Colombia, fordi politiet har blitt narkotisert, slik at man driver og forfølger narkohandlerne, men de blir aldri tatt, de ender alltid i frihet. Man tar de små produsentene, mens de store, de som (...) flytter på millioner av dollar, de blir aldri tatt til fange. Derfor vet folk i Colombia at narkohandelen og geriljaen er det samme. Det vil si, de skjuler seg bak navnet, men hvis vi spør oss selv: Hvilken ideologisk gruppe ville finne på å angripe de fattige? Og når kidnapper de en viktig minister for penger? De kidnapper dem for å be om politiske ting i gjengjeld, men du ser aldri at en Lopez eller en Pastrana³⁹, eller de som styrer denne nasjonen har blitt berørt. Det betyr at det ikke eksisterer noen gerilja her. De kidnapper vanlige folk, og til og med fattige, og dreper og massakrerer dem som ikke eier noe.

Helena beskriver her hvordan hun opplever at Colombia har gjennomlevd en dramatisk endring fra hennes fredelige barndom, hvor geriljaen framsto som en fjern skrekkhistorie, til en tilstand av altomfattende usikkerhet. Samtidig stiller hun spørsmål ved om de voldelige

aktørene kan kalles gerilja i det hele tatt. Hun opplever at colombianerne til daglig lever med (konsekvensene av) den væpnede konflikten. Selv føler Helena mistillit og redsel overfor fremmede mennesker på gata og er redd for å bli utsatt for vold når som helst, noe hun eksemplifiserer med faren for å bli utsatt for overfallsmenn i lyskryssene. Denne trusselen opplever hun som et brudd på retten til å bevege seg fritt omkring. Her etableres det igjen en forbindelse til geriljaen og deres kidnappingspraksis: Mens drap innebærer en definitiv frarøving av bevegelsesfriheten gjennom å ta liv, så innebærer kidnapping av mennesker – hvis de da ikke blir drept – en tidsbegrenset frarøving av friheten.

Det virker som Helena ikke skiller mellom geriljaens krigshandlinger og truslene til en husløs hun møter i lyskrysset. Lenger ute i samtalen sier hun også at overfallsmannen, sammen med geriljaen, representerer de alvorligste sikkerhetsproblemene. Fra hennes synsvinkel bruker begge (symbolsk eller fysisk) vold for å tjene penger, uten at det fins noen sosiale årsaker eller politiske motiver som legitimerer det de gjør. Deretter knytter hun også narkohandelen til dette. Hun mener, i likhet med en del andre velstående, at geriljaen og narkotrafikantene er én og samme gruppe. Helena og familien hennes ble selv sterkt berørt av en bombe som ble plantet av et av narkokartellene; eksplosjonen førte til mange drepte, noe både Helena og mannen var øyenvitne til. Heldigvis ble de ikke fysisk skadet, men de tre butikkene de hadde ble totalt ødelagte. De psykologiske konsekvensene er kanskje det verste. Den voldelige opplevelsen blir tydeligvis en viktig referanseramme for hennes forståelse av situasjonen i Colombia, og det gir henne en sterk følelse av sårbarhet, usikkerhet og urettferdighet.

Fienden, som truer med å utøve irrasjonell vold mot Helena og hennes likesinnede, kan ta form av en skitten løsgjenger, han kan vise seg som en narkobaron som planter bomber, som geriljasoldater som utøver irrasjonell vold, og kanskje også som uansvarlige og uinteresserte myndigheter som ikke forbedrer sikkerhetssituasjonen. Det er ikke bare geriljaen/narkotrafikantene som beriker seg på narkoindustrien, men også politiet har blitt narkotisert, og hun antyder i tillegg at rettssystemet og ”de som styrer denne nasjonen” er korrumpert av narkotikaen. Hennes syn på situasjonen i landet bygger både på egne erfaringer med volden (overfall og terrorbombe) og på forestillinger om ulike sektorer i samfunnet. Til sammen dannes et bilde der ulike voldelige aktører alle framstår som Helenas fiender. Desto mer forståelig er det at hun føler seg ubeskyttet og usikker i hverdagen og forsøker å søke

tilflukt hjemme og på landstedet. Dessverre føler hun seg ikke helt sikker der heller, noe jeg skal diskutere etter hvert.

Det er viktig å understreke at ikke alle velstående forstår situasjonen på samme måte som Helena. Noen har en klar forestilling om ulike aktører, ulike fiender, ulike voldelige trusler og sosiale problemer. Når jeg velger å la Helenas narrativ åpne dette kapittelet, er det fordi det på en skremmende måte tegner opp det kaos av trusler som velstående på en eller annen måte konfronteres med i Colombia. Hennes tanker beveger seg assosiativt fra den ene trusselen til den andre og gir oss en følelse av at det ikke fins noen orden, bare ulike aktører som utøver irrasjonell vold og begår umoralske handlinger for sin egen vinnings skyld. Imidlertid bidrar narrativen hennes til å "skape orden" i den forstand at hun markerer et skille mellom seg selv, på den ene sida, og de ulike voldelige aktørene, på den andre sida.

For andre informanter fins det en tydeligere orden i Colombia; det fins noen fiender og noen allierte (myndighetene). Likevel er Helenas narrativ interessant, fordi den berører sentrale aktører og problemstillinger, og fordi den skisserer opp de ulike truslene også andre velstående omtaler, om enn ikke i en sammenhengende narrativ som her. Truslene kan altså knyttes til vold og grusomheter (fra ulike aktører); brudd med grunnleggende verdier og idealer; og urenheter. Til syvende og sist ser samfunnets sosiale orden ut til å være truet når hun sier at alt er ødelagt, og det ikke finnes noe grunnlag for at ungdommer skal kunne vokse opp - og leve gode liv - i Colombia.

En alternativ måte å lese hennes narrativ på, er å betrakte volden som styrt av en bestemt orden, nemlig narkotrafikkens logikk. I så fall er det en urovekkende orden som styres på grunnlag av andre interesser og idealer enn dem Helena identifiserer seg med. Narrativet bærer preg av en sterk indignasjon, og et ønske om (en annen) orden som hun selv karakteriserer som en slags virkelighetsflukt: For å skape en ideell verden ville hun fjernet alle kriminelle - spesielt gerilja og overfallsmenn - fra jordas overflate. Løsningen er altså å fysisk forflytte alle kriminelle til et fengsel i verdensrommet eller under jorda. Selv om dette høres litt ut som en hollywoodsk løsning, så gjenspeiler forslaget likevel forestillingene om at volden, umoralen og urenheters trusler mot den sosiale orden kan håndteres ved å gjenopprette lov og orden. Dette er kanskje ikke så fjernt fra trekk ved dagens sikkerhetspolitikk i Colombia, noe jeg skal drøfte nærmere i siste kapittel.

Fiendens mange ansikter i Helenas narrativ minner om Feldmans beskrivelse av de fiendene amerikanske myndigheter kjemper mot i sine de-territoraliserte kriger for å skape

offentlig sikkerhet. Det tegnes et bilde av noen demoniserte, grensekryssende figurer og krefter, noe som inkluderer langere, terrorister, asylsøkere, immigranter uten dokumenter og til og med mikrober. Den offentlige sikkerhetens fiender er vilkårlige ("arbitrary") som et drømmebilde, påpeker Feldman. I motsetning til i tradisjonelle kriger, hvor hele stater mobiliseres, står man her overfor faren for invasjon fra diffuse krefter.⁴⁰

Stereotypier om de fattige andre – før og nå

Velstående, urbane menneskers blikk på de fattige og deres omgivelser har lenge båret preg av stereotypier, både i Colombia og andre steder. Zandra Pedraza skriver om hvordan modernitetens framvekst i Colombia på slutten av det 19. og begynnelsen av den 20. århundre skapte en ny måte å erfare kroppens og byens estetikk:

Den nye interessen for kroppen trakk også oppmerksomheten mot byen, som framsto som et skittent, illeluktende, usunt og mørkt sted ("espacio"). Gatene ble for smale og (...) tilstedeværelsen til folket og deres forlystelser ("regodeo") i sentrum av byen begynte å bli plagsom. (...) Det vokste fram en avsky mot byens gater, lokaler, boliger og selvfølgelig dens innbyggere, som i lyset framsto som mørkere, skitnere, fullere og sykere. Noen år senere, ved hjelp av all opplysningen og hygienens grundige og intime undersøkelser, kom man fram til at de i virkeligheten var degenererte (1999:17).

Når Pedraza skriver at det oppstår en avsky mot byens innbyggere – de "degenererte" - så refererer hun til elitens opplevelse av de underprivilegerte. Hun risser opp distinksjonen mellom ulike kropper som representanter for ulike sosiale grupper eller klasser. Motsetningene mellom dem blir igjen en parallell til byens kontraster: Gatenes skitt og mørke assosieres med de mørkhudete, syke og alkoholiserde fattige, mens modernitetens fysiske og kulturelle opplysning knyttes til eliten, som er i besittelse av en kropp som er lyshudet, ren og sunn, dannet og kontrollert. De som lever i fattigere strøk av byen blir betraktet som førmoderne, mens de velståendes kropp og livsverden assosieres med det moderne. I moderniseringen av det colombianske samfunnet stilles en borgerlig og katolsk sivilisasjon opp mot restene av ukultur, villskap ("salvajismo"), og umoral, forklarer Pedraza. Det siste knyttes til folket og dets laster ("vicios"), de marginale gruppene og deres estetiske kapital, fortsetter hun. Folket, som var "fordummet og fysisk hemmet" ("atrofiado") på grunn av sin mangel på intellektuell, moralsk og fysisk utdannelse og underminert av alkoholen og av den totale

mangelen på hygiene, utgjorde et hinder for det colombianske samfunnets utvikling mot sivilisasjonen, påpeker Pedraza (1999:344). Gjennom denne ordbruken formidler hun velstående verdensbilde og deres visjoner om framtida i moderniteten og sivilisasjonens tegn. I de distinksjonene hun trekker opp finnes noe av grunnlaget for hvordan dagens velstående bogotanere opplever seg selv og De Andre.

Det er ikke bare i Bogotá at fattige knyttes til slike negative karakteristikk. Felicity Edholm skriver om eksistensen av noen liknende forestillinger i Paris på 1800-tallet. Sentrum av byen besto av slumbydeler hvor ingen andre enn innbyggerne selv våget seg inn. Arbeiderklassens iøynefallende fattigdom ble betraktet som resultatet av de fattiges latskap og mangel på moral og moderasjon, og denne "mørke massen" truet alle moralske og politiske standarder og til syvende og sist selve sivilisasjonen, påpeker Edholm. Den franske revolusjonen bidro til at velstående fryktet de fattige, mener hun. De som levde i slummen ble beskrevet som "urbane nomader", "barbarer", og "villdyr"; de var ikke-humane, ikke-siviliserte, framstilt enten som dyr eller som menneskelige "andre". Frykten for massene ble ytterligere forsterket av frykten for smittsomme sykdommer og epidemier: "The working classes were the carriers of death", påpeker Edholm (1993:144).

Vi kan finne igjen varianter av slike forestillinger i dagens Colombia. Et eksempel kan være Alejandro og hans beskrivelse av sentrum, slik han opplevde bydelen da han var liten:

[Det] var en annerledes verden, (...) for der var de gale ("los locos"), det vil si de som blir kalt de gale. Der så jeg de gale – tiggerne ("los indigentes"), altså - jeg så fattigdommen. Der skjønner man ting, og det gjorde inntrykk på meg; jeg likte ikke sentrum, aldri. Jeg har alltid hatt konflikter med sentrum (...), for det merket meg. Det er en grense. Jeg bodde her, (...) i en glasskule, og moren min overbeskyttet meg av og til. Så når en drar dit, og ser denne konfrontasjonen mellom to verdener som står opp mot hverandre, ikke sant, - det gjorde meg litt skremt da jeg var liten. Jeg syntes også det var kjedelig å være der, det var skittent, med mye støy, og av og til luktet folk vondt. Folk var annerledes, det vil si, for meg er de folkene annerledes. De er jo ikke egentlig det, men når jeg var liten...[syntes jeg det].⁴¹

Som vi har sett tidligere, framstår motsetningen mellom Nord og sentrum som en "konfrontasjon mellom to verdener". Den fattigdommen han kom i kontakt med i sentrum assosieres med galskap, konflikt, urenheter, vonde lukter og støy. Med andre ord: Det som er annerledes, det han ikke liker, det som kjeder ham og skremmer ham. Uttrykkene "los locos"

og ”indigentes” viser til marginale, husløse personer som i mange tilfeller er stoffmisbrukere, som har gått i lang tid i de samme klærne og derfor er skitne og ikke lukter rent, og som samhandler minimalt med ”vanlige” innbyggere. Når de kalles for gale, så kan det skyldes dette, men det er også mulig at de oppfører seg rart fordi de har psykiske problemer, fordi de er ruset eller fordi de kanskje ikke har spist på lenge.

Det å differensiere de andre fra en selv er altså et viktig kjennetegn ved stereotyper. Caldeira påpeker at stereotypiske kategorier ikke er ment å beskrive verden nøyaktig, men å organisere og klassifisere den symbolsk. Når folk i Sao Paulo snakker om vold og kriminalitet, dreier det seg ikke om å gi en detaljert beskrivelse av kriminelle, men om essensialiserte bilder som eliminerer hverdagslivets tvetydigheter og kategoriske sammenblandinger (2000:33). Det er forbundet med det vi kan kalle det ”symbolske arbeidet” for å gi mening til deres erfaringer med volden, skriver Caldeira: En av de viktigste aktivitetene i dette symbolske arbeidet er å differensiere bildet av den kriminelle så mye som mulig fra en selv (2000:77).

Hos Edholm og Pedraza settes de fattige eksplisitt i opposisjon til kultur, sivilisasjon og humanitet, mens Alejandro ikke hevder det samme. Likevel påpeker han at han opplevde folk i sentrum som veldig annerledes, og at hans egen ”verden” eller sosiale rom alltid har stått i en konfliktfylt relasjon til gatene og menneskene i sentrum:

Det var en distanse. Det betyr ikke at de var mindre verdt enn meg, eller verre, eller skitne, eller hva som helst. Altså, de så jo skitne ut, men... Det var en forskjell, jeg vet ikke hvorfor de er forskjellige, jeg vet ikke. De er annerledes, du sier til deg selv: ”nei, de oppfører seg ikke som meg, de snakker ikke som meg, de er annerledes”.

Den annerledesheten som kommer til syne her, vanskeliggjør etableringen av tillitsforhold på tvers av sosiale skillelinjer og skaper mistenksomhet. Alejandro hevder videre at de husløses framtoning, den fattigslige måten de kler seg på, det at de ikke vasker seg, og at de framstår som aggressive, er et budskap som sendes til betrakteren. Måten de kler seg på går imot alt det samfunnet står for: De er skitne, så det er som en protest mot normer for hygiene, og de er anti-forbrukere, fordi de ikke kan forbruke. Når ”los indigentes” kommer inn i en rik bydel, så konfronteres du (”chocas”) med deres virkelighet, kommenterer Alejandro. – Den sosiale virkeligheten til el Cartucho er til stede i den personen, og du ser det. Så det er en fysisk kollisjon. - De har liksom med seg den virkeligheten, og de sprer den (”trasmitem”) rundt i byen. De går rundt i byen og overfører den, sier han. De fattige gjør seg altså gjeldende som

trusler i velstående bydeler fordi de gjennom sitt utseende demonstrerer sin absolutte fattigdom og derfor umuligheten av å delta i samfunnet på lik linje med andre innbyggere: De kan ikke forbruke, noe som sammen med det å være hygienisk og passe på sitt eget utseende er essensielt for å kunne eksistere sosialt i dagens samfunn. Mennesker bruker håndfaste ting til å fortelle om seg selv og sin livsverden; det er former for eksternalisering av mening, skriver Jo Helle-Valle (2000:375). Ting og konsum er nødvendige midler i kommunikasjon mellom mennesker, fortsetter han. Å knapt eie noe eller kunne ta del i forbruksverdenen gjør dermed noe med disse personenes muligheter til å kommunisere og samhandle med andre. Bauman går så langt som å si at det å leve og det å forbruke nærmest blir synonyme i dagens forbrukssamfunn (1998:96).

Internflyktninger og andre marginaliserte

Alejandro forteller at det blir stadig flere personer som ber om penger i gatene, og internflyktningene er blant dem. Ordet internflyktning ("desplazado") brukes i mindre grad i negative sammenhenger av mine informanter enn for eksempel "indigente" og "gamin". Samtidig mistenkeliggjøres til tider de som sier de er internflyktninger, som vi så i kapittel 3. Statlig politikk preges også av mistenkeliggjøring og mangel på ansvar overfor landets millioner av internflyktninger. Ulike institusjoner anslår antallet internflyktninger til å være mellom 2 og 2,7 millioner i Colombia i dag.⁴² De fleste ender som regel opp i storbyenes stigmatiserte marginale områder. Om disse områdene uttaler en annen informant, José: – Her oppover, mot fjellene, begynner de problematiske ("delicados") sonene med hensyn til ro og orden ("orden público"). Han peker mot fjellknausene lengst sør i Bogotá, mot hundretusenvis av mursteinbrune prikker av enkle boliger: Ciudad Bolivar. Han forteller at internflyktninger kommer for å bosette seg hver dag, og legger til: - Dit kan man ikke dra. Politiet kan heller ikke dra dit.

Internflyktningene flykter fra volden og terroren i krigsområdene, men når de kommer til byene og søker tilflukt der, blir de selv sett på som en kilde til frykt og møtt med distanse og taushet. Antropologen Alejandro Castillejo (2000) beskriver internflyktningene som de "mest Andre", de man distanserer seg mest fra i Colombia. Det er ikke nødvendigvis en fysisk distanse, men en distanse som gjør dem "ugjenkjennelige", "undefinerbare", gjør dem til en radikal annerledeshet, hevder han (2000:112). Internflyktningene representerer et brudd med den sosiale orden. Når de ankommer et nytt sted, blir de representanter for kaosets ankomst,

noe som rokker ved tingenes orden (2000:71). Samtidig har de også en liminal karakter. Liminale vesen knyttes til tvetydighet og paradoks, til det udefinerbare og det skitne (2000:83). Disse egenskapene ved internflyktningene skaper usikkerhet og tvil rundt dem, og de blir gjenstand for noen stereotypier om at alle internflyktninger stjeler, fordi de er sultne, påpeker Castillejo. Deres egne livshistorier kommer i skyggen for forestillingene om dem som typer (2000:116).

I gatebildet er internflyktningene kun ett av marginalitetens ansikter. Mange av stereotypiene og den sosiale dynamikken Castillejo diskuterer, gjelder også (andre) husløse og marginaliserte personer - personer som beskrives med ord som "indigente", "gamin" og "ñero". Selv om de har ulike utgangspunkt, kan de ende opp med å leve på noenlunde samme vis. I hvert fall blir de av velstående oppfattet som mer eller mindre samme type mennesker. De ovennevnte og lignende kategorier glir til tider over i hverandre, som i en samtale jeg hadde med Gerardo og ei venninne av ham. Vi kom i snakk om Gerardos håndlagde smykke, som han har fått av søsteren og alltid pleier å ha på seg. Det moteriktige smykket av tre er av den typen man kan få kjøpt av håndverkere utenfor universitetet og andre steder. Gerardo forteller litt brydd at han her om dagen så en mann på gata som han omtalte som "ñero", eller "fruktselger", som hadde et liknende smykke. Jeg spør hva en "ñero" er, og Gerardos venninne forklarer at en ñero er en "indio". Det betyr indianer, men er også en nedsettende betegnelse på en fattig og dum person. Gerardo la til at han mente en "indigente", en "gamin". Alle disse begrepene kan knyttes til husløse, tiggere, gatebarn og liknende, men jeg var litt usikker på begrepet ñero. Da sa Gerardo: - De er fattige, folk som ser ut som de skal rane deg. - *Så fruktselgeren ut som han skulle rane deg?* spurte jeg. - Jeg vet ikke om det var en fruktselger, men han var i hvert fall fattig, svarte han. Dermed framstår alle disse begrepene som synonymmer i enkeltes bevissthet: En selger som tilbyr sine frukter i gatene, en "indio", en "ñero", en "indigente", en "gamin", en fattig person, en ransmann. Poenget med Gerardos kommentar var egentlig at han syntes det var ubehagelig at denne fattige mannen hadde noe som minnet om ham selv, nemlig et likt smykke. Mens han har en udifferensiert forestilling av ulike "Andre", så ønsker han tydeligvis å klart distansere seg selv fra denne typen personer.

Den truende urenheten

I de stereotypiske forestillingene jeg har beskrevet her, ser vi at det å være fattig ikke bare innebærer at man har lav inntekt og begrenset forbrukskapasitet, men at det er knyttet til flere

negativt ladete egenskaper: Å være fattig betyr først og fremst å være annerledes. Dessuten knyttes de fattige til ulike farer. I tillegg er ”urenhet” eller ”skittenhet” også sentrale stikkord i velstående kategorisering av dem, noe vi i dette kapittelet har sett at både Helena og sønnen Alejandro nevner. Pedraza skriver som sagt at de fattige assosieres med skittenhet, og de velstående med et moderniseringsprosjekt hvor hygiene og kroppsbevissthet står sentralt. Den første som systematisk studerer renhet og urenheter som sosiale fenomen er imidlertid Mary Douglas. Hun påpeker at noen urenheter blir brukt som analogier til å gi uttrykk for et generelt syn på samfunnets orden (1997:22). Forestillinger om renhet og urenheter kan dermed knyttes til symbolske grensemarkeringer, og i samfunn som er under press utenfra, vil forestillinger om urenheter brukes til å støtte den sosiale orden (1997:12,130,142).

Mange av de velstående informantene har en sterk motforestilling mot ”det skitne”. Underveis i feltarbeidet mitt i Bogotá ble ordene ”sucio” (skitten) og ”cochino” (skitten, grisete) gjentatte ganger brukt om fattige personer. I andre sammenhenger understrekes det at et kjøkken i en fattig bydel ”da asco” (det er ekkelt/ vekker avsky), og at fattigfolk ”olía mal” (luktet vondt). Liknende uttrykk er beskrivelsen av folks ”ropa vieja” (gamle klær), eller at de er ”malarreglados” (ustelte) og ”feos” (stygge). Denne typen ord brukes også til å beskrive bestemte omgivelser: ”Una calle sucia” (en skitten gate), ”contaminación visual y ambiental” (miljømessig og visuell forurensning), eller en bydel som er ”feo” (stygg), med hus som er ”descuidadas” (ikke tatt vare på). På den andre sida knyttes det velstående til det rene, som når Alejandro påpeker at moren er ”aséptica” (aseptisk) og ”ordenada” (velordnet). Dette uttales i mindre grad eksplisitt, men ser ut til å ligge implisitt i omtalen av fattige som skitne. Andrés sammenlikner seg selv med de fattige han har blitt kjent med i det sørlige Bogotá, og påpeker at de har få klær å kle seg i, de mangler sko, i tillegg til vann- og kloakkanlegg. Han selv, derimot har en ren og strøket skjorte når han står opp, han kan bade, ha rent hår, han har mange sko, og har tilgang på helsesystem og medisiner når han blir syk.

Mange ganger framstår altså det å betegne noen som ”skitne” som en måte å understreke at de er fattige. Dette gjelder ulike typer fattige, og dermed også ulike former for og grader av skittenhet. For det første betones skittenheten til dem som lever på gata. Vi så hvordan Alejandro reflekterte rundt de husløses annerledeshet som en aggressiv protest mot storsamfunnet og dets konsum og estetikk. Her er det klart at livet på gata setter spor i deres framtoning – skitne klær, skitne ansikt, skittent hår. De som lever på gata har sjelden eller aldri tilgang til å vaske seg selv eller klærne. Begrepet ”desechable” er spesielt her, fordi det

kommer av ordet søppel ("desechos") og er en nedsettende betegnelse på dem som samler søppel. De som resirkulerer søppel og lever av det andre ikke lenger konsumerer, og som arbeider nær vonde lukter, har for enkelte en metaforisk relasjon til det samme søppelet de arbeider med, påpeker Castillejo (2000:76). I andre rekke betegnes (potensielle) tyver, ranere og overfallsmenn som skitne. Også arbeidere, for eksempel bygningsarbeidere, knyttes til den skitten som oppstår av det arbeidet de utfører. Dessuten beskrives til tider fattige generelt, eller bydelene de lever i, som skitne.

Hygiene, renhet og det å være velstelt blir betraktet som viktig i Latin-Amerika. Enten man er fattig eller rik, forsøker man å starte dagen i nypussede sko, og med rene og nystrøkne klær. Likevel er det klart at velstående har mer tid og ressurser til å kontrollere egen kropp, utseende og omgivelser enn fattige. Velstående har ofte mange klær, og har dessuten hushjelper som tar seg av arbeidet med å holde klærne i ren og fin stand. Som Andrés påpeker, pleier han å ha en nystrøket skjorte klar hver gang han står opp. Mange velstående holder seg i fysisk form gjennom å drive med sportslige aktiviteter. I tillegg går mange til frisøren og skjønnhetssalongen. Her kan det å ha en ren og velstelt kropp relateres til begrepene distinksjon og "klasse" (Bourdieu 1995), jfr. det Pedraza sier om den moderne kroppen som en del av et borgerlig prosjekt knyttet til både hygiene og en bestemt estetikk. Når velstående assosierer seg selv med større grad av renhet, har det også å gjøre med hvilke typer aktiviteter de utfører i hverdagen. De kjennetegnes ved å utføre fysisk kroppsarbeid i liten grad, og de er i liten grad i fysisk kontakt med den skitten som oppstår i deres egne hjem, studie- og arbeidsplasser og omgivelser generelt, fordi de har hushjelper og rengjøringspersonale som tar seg av den. Ofte er det også hushjelper og eventuelt egne kokker som tar seg av matlagingen. Dette er et fenomen vi finner igjen i mange land. India er kanskje et av de markante eksemplene, hvor lavkastene, som betraktes som de mest urene, befrires høykastene fra kroppslige urenheter gjennom underdanige tjenester (Douglas 1997:129).

Det er de fattige som i praksis holder de velståendes omgivelser rene, som rengjør deres toaletter og skitne undertøy, som skjærer i blodig kjøtt og får lukten av hvitløk sittende i fingrene, som koster fortauene foran deres hjem, som tar med seg søppelet og sørger for å opprettholde den rene og ordentlige fasaden som velstående betrakter som et kjennetegn ved dem selv. Samtidig kan skittenhet i andre tilfeller knyttes til en marginal livssituasjon, til mangel på vann- og avløpsanlegg eller mekanismer for å ta seg av avfall, og har med andre ord med mangelen på tilgang til offentlige eller private tjenester å gjøre. Det er derfor paradoksalt

at skittenheten i mange tilfeller ser ut til å indikere at de som er skitne og lever i skitne omgivelser, har valgt dette selv; at fattige mennesker er skitne fordi de ikke bryr seg om hygiene i like stor grad som velstående, eller er tilfredse med å leve slik. Skitten ser ut til å bli knyttet til de fattige som et karaktertrekk, som en svakhet ved dem, nesten som en forkjærlighet for skitt. Helena mener for eksempel at fattige er fornøyde med å bo i skitne hytter, med skitten oppvask og søppel rundt boligen.

Disse forståelsene av "skittenhet" kan betraktes som en måte å legitimere hvorfor sosial avstand opprettholdes. For begrepet urenhets, og i enda større grad forurensning, innebærer at urenheten kan smitte over på den det kommer i kontakt med. Noen ganger, som i Alejandros relasjon til bestemorens kjøkken, knyttes de Andres skittenhet til noe direkte frastøtende og ekkelt, noe man ikke ønsker å ta i eller se. Når de skitne i tillegg assosieres med farer, blir det ekstra truende.

Waldrop (2001) beskriver hvordan hushjelper i New Delhi har egne rom, egne bad, egne bestikk og egne dører. Dette er ikke så fjernt som man skulle tro fra hvordan hushjelper behandles i Colombia, selv om det ikke eksisterer samme religiøst begrunnede forestillinger om grenser mellom kaster. Juanita, som har arbeidet i andres hjem siden barndommen, forteller meg for eksempel om et hjem hun arbeidet i, hvor de hadde to trapper: En med et rødt teppe, som huseierne brukte, og en vanlig trapp som hun selv fikk gå i. Hun måtte sitte på en spesiell stol, og hadde en egen tallerken og en egen kopp som hun spiste og drakk av; hun kunne ikke bruke det huseierne brukte. Det er nærliggende å fortolke dette som at huseierne enten betrakter hushjelpen som smittefarlig, eller er opptatt av å markere distanse mellom dem selv og henne - eller begge deler. Kanskje kan vi også knytte det colombianske samfunnets forestillinger om urenhets til opprettholdelsen av et sosialt hierarki? Inger Lise Teig skriver at hushjelper i Den dominikanske republikk også pleier å få utdelt sin egen kopp og tallerken, noe arbeidsgiverne begrunner med redselen for at de har sykdommer eller ikke er hygieniske nok. Teig legger til at den strenge hierarkiske avstanden også kan avspeile ideer om hushjelpens "urenhets" (1998:60-61).

Blant flere typer sosial urenhets nevner Douglas (1997) "Farer som truer samfunnets yttergrenser". Både i det indiske kastesystemet og i jødernes religiøse forestillinger om urenhets kan symbolikken omkring kroppens "yttergrenser" betraktes som en parallell til farene som truer samfunnets yttergrenser, mener hun. Jødene har som minoriteter gjennom hele sin historie vært utsatt for forfølgelser og press utenfra, og dette relaterer Douglas til deres

forestillinger om urenhets knyttet til kroppens utsondringer. "De truende grensene til deres politiske legeme kunne avspeile seg godt i den omsorgen de viste overfor det fysiske legemets integritet, enhet og renhet" (1997:30). Som vi har sett blir også velstående colombianere som sosial gruppe utsatt for ulike former for press og trusler. Hvis vi følger Douglas' analyse, kan dette relateres til deres oppfatning av å opprettholde orden, renhet og hygiene. Oppfatningen av å holde seg selv og omgivelsene rene trenger imidlertid ikke bare å forstås som et symbolsk uttrykk for trusselen mot deres "politiske legeme", som Douglas formulerer det. Det kan også forstås som en slags psykologisk renselsesprosess som kan relateres til det mentale arbeidet med å holde det vonde på avstand som jeg beskrev i forrige kapittel.

På en mer generell basis skriver Douglas at et sosialt miljø består av mennesker som bindes sammen eller skilles av "linjer som må respekteres". Noen av linjene er beskyttet av faste, fysiske sanksjoner, som for eksempel når en uteligger fjernes av politiet når han er på "feil sted". I tillegg til sosiale sanksjoner, bidrar politiske og økonomiske krefter til å opprettholde systemet, understreker Douglas. "Men der linjene er skjøre, vil vi se at urenhetsforestillinger brukes til å støtte dem med. En fysisk kryssing av den sosiale barrieren behandles som en farlig forurensning" (1997:142). Forestillingen om de fattiges urenhets kan dermed forstås som symbol på en trussel; hvor noen sosiale linjer eller grenser som ikke bør krysses risikerer å bli overskredet.

Forestillingene om de fattiges urenhets, og deres evne til å "forurense" og "invadere" bestemte rom, spiller også en sentral rolle i de politiske prosessene for å "gjenvinne" det offentlige rom og gjøre byen ren, noe jeg tar opp i neste kapittel.

"Alle linjer har blitt krysset": Utfordringer av orden

Ikke bare diskursen om urenhets, men også diskursen om kriminalitet leder oss til noen sosiale grenser som ikke bør krysses. Flere informanter kontrasterer det colombianske samfunnet med asiatiske land med hensyn til vold, kriminalitet og (fravær av) verdier. Liliana forteller om familiens reise til India at inderne var veldig redelige, at de ikke stjal i like stor grad som i Colombia. - Uansett hvor fattige de var, så tok de aldri ting på gata, mens her i Colombia må du alltid passe på vesken, påpeker Liliana. Hun mener at det har noe med kulturen å gjøre, at religionen står så sterkt i India. Det kan med andre ord se ut som hun mener at fattige innbyggere respekterer den sosiale og moralske orden i India, men ikke i like stor grad i Colombia, noe som kan forklare den omfattende kriminaliteten. Noe lignende var Veronica

inne på da hun sammenlignet Colombia med Iran, slik hun kjente dette landet fra en spillefilm. Jeg hadde spurt henne om relasjonen mellom usikkerheten de lever med, og landets problemer, fattigdom og en av dens mest synlige uttrykk; internflyktingene i gatene:

Jeg kan tenke meg hva en person som ikke har noe å spise føler når han ser en bil som er verdt en million kjøre forbi. Imidlertid mener jeg at mangelen på anstendighet ("honestidad"), for eksempel... Man kan ikke rettfærdiggjøre umenneskelige handlinger med dette, hvis du forstår meg? (...) Man kan ikke av den grunn si "derfor kan jeg kidnappe, fordi jeg ikke har noe". Jeg kan ikke drepe av den grunn, jeg kan ikke stjele av den grunn. (...) Jeg vet ikke om du så en iransk film som heter *Himmelens barn*? Hvor det var en overveldende fattigdom, og en umåtelig rikdom også, på den andre siden. Og vi så hvordan religionen var noe, noen verdier som framsto som så klare for folk at skoene som sto utenfor templene, selv om man ikke selv hadde et par sko, så lot man dem være der. De ble ikke stjålet. Her, derimot, fins det en mangel på verdier og et forfall ("desmoronamiento"). Jeg mener at korrupsjonen – og det har vi alle skylden for, for vi har alle levd med den – har ført til at verdiene ikke eksisterer lenger. Ingenting er klart lenger, alle linjer har blitt krysset. Dette har selvfølgelig blitt ansporet av narkotrafikken, hvor de lettjente pengene ("el dinero fácil") rettfærdiggjorde hva som helst. Det fins mennesker som har arbeidet hele livet for å få... noe, og man måtte vente hele livet for å ha noe. Slik er det ikke i dag. I dag forventer du å ha alt når du er tyve år. (...) Dette har fordreid ("tergiversado") samfunnet generelt, og de lettjente pengene gjorde seg gjeldende på alle nivåer av samfunnet – høyt, middels, og lavt nivå. (...) Så det er ikke nødvendigvis nøden ("la necesidad") som har ført til dette, men noen fordreide verdier som narkotrafikken skapte.

Det er ikke nøden som fører til det høye nivået av kriminalitet i Colombia, men et moralsk forfall, mener Veronica. Dette forfallet er igjen forårsaket av narkotrafikken og dens sosiale dynamikk. Hvilke verdier er det da som ikke lenger eksisterer? Respekten for menneskets frihet brytes gjennom kidnappinger, retten til liv brytes når folk blir drept, og eiendomsretten brytes når noen stjeler. Selv om man ikke selv har sko, så respekterer man andres eiendom i Iran, påpeker Veronica. Og selv om man ikke har noe å spise, så bør man altså respektere andre menneskers rett til å kjøre i fred i en dyr bil, også i Colombia. Hun er opprørt over at det ikke lenger er sånn, og forklarer denne mangelen på verdier med narkotrafikkens framvekst, som skapte forventninger i hele samfunnet om å tjene raske penger, i stedet for å arbeide hele livet for å oppnå en høy materiell standard. Pablo Escobar, som ble født i en fattig bydel og tjente seg søkkrik på sitt kokainkartell, er prototypen på en narkotrafikant. Selv

om argumentasjonen hennes bærer preg av en tro på at man bør arbeide hardt for å få noe her i livet, så mener nok ikke Veronica at hennes egne barn skal arbeide hele livet for å oppnå den samme høye levestandarden som henne selv. Hvis du er født velstående, så har du rett til å fortsette å være det. Det er heller et spørsmål om hvilken rikdom som er legitim, og hvilken rikdom som ikke er det.

Økende kriminalitet kan være et tegn på at den sosiale orden ikke tas for gitt lenger, men blir utsatt for voldelige utfordringer. Når Veronica utbryter at alle linjer blir krysset, betyr det at man i Colombia bryter moralske grenser, men også sosiale grenser, som definerer hvem som kan kjøre i dyre biler og hvem som ikke kan det. Når fattige begår kriminelle handlinger mot rike, respekteres altså ikke hierarkiene slik som mine velstående informanter ønsker.

De moralske og sosiale grensene som ikke respekteres kan relateres til karakteren "el vivo", som bokstavelig betyr "den levende". Antropologen Jorge Morales (1998) skriver om den rollen det å være "vivo" spiller i det nasjonale selvbildet i Colombia. I Colombia refererer uttrykket til en person som er lur, kreativ, slu, frekk og udisiplinert, som sniker i køen, ikke respekterer trafikkreglene og som gir bestikkelser. Helena er opprørt over at colombianere flest er "vivos". - Det er noe av det verste ved Colombia, påpeker hun. Som eksempel på "gente viva" forteller hun om frekke arbeidere og om fattige som stjeler bildeler og tjener på å selge dem videre til verksted. Det handler altså om å tjene penger på ulovlig vis i jakten på lettjente penger, noe vi har sett Veronica også er indignert over. Helena hevder at colombianerne blir stolte over å bryte loven. Morales påpeker at å være "vivo" handler om å rasere fellesinteresser til sin egen fordel, og at det like mye er et kjennetegn ved politikere og myndigheter som ved andre; faktisk brukes politikeres handlinger til å rettferdiggjøre liknende handlinger blant de underprivilegerte. Han relaterer "la viveza" til et annet begrep, "la malicia indígena" (den indianske ondsinnethet), som har utspring i indianernes koloniale erfaringer, hvor de måtte ta i bruk forsvarsstrategier som løgn og det å love mer enn de aktet å oppfylle (Morales 1998). Å være "vivo" er derimot en respons på statens utilstrekkelighet, og fremstår som et ideal i forhold til individuell frihet, noe som i sin ytterste konsekvens fører til at folk tar loven i egne hender.

5.2 Hva hvis hjelperne er fra geriljaen? Trusler fra innsida

Hjemmet som tilfluktssted

A fear of the richness of urban society prevails in both the early industrial city and in the post-industrial suburbs of the middle class, and the family becomes a place of refuge in which parents try to shield their children and themselves from city life (Sennett 1992:72).

Sennetts observasjon er hentet fra USA, og er ikke umiddelbart sammenlignbar med Colombia: Denne oppgaven har vist at det ikke bare er bylivets mangfold og uoversiktighet som får velstående colombianere til å søke innover mot hjemmets beskyttelse. Likevel er det heller ikke bare den akutte volden som har ført til dette. Jean Franco (1985) påpeker at hjemmet tradisjonelt har representert et immunt territorium i Latin-Amerika. Familien og hjemmet har vært et viktig sted for å søke ly og tilflukt. Det som forfører oss med hjemmet, og som forfører noen ved klosteret, er at det er et sted hvor man kan vende ryggen til verden, påpeker Franco. I tillegg har både kirken og hjemmet hatt stor betydning fordi disse institusjonene var de eneste som fungerte i tider da staten var veldig svak, skriver hun videre.

Den lukkede arkitekturen som vi har sett gjør seg gjeldende i Colombia og andre steder i dag, er dermed ikke et nytt fenomen: Strukturen til det spanske huset - som ble importert til Latin-Amerika - understreket i seg selv at det var en privat verden, stengt ute fra ("shut off from") offentlige aktiviteter, forklarer Franco. Det var vanligvis bygget rundt to eller flere patioer, og vinduene som vendte ut mot gata var lukket med skodder eller sprosser. På innsida representerte patioene en oase med sine planter og syngende fugler. Respektable kvinner ville bare gå ut av huset med følge, og hvis det var nødvendig. Deres liv var nesten like innestengt som deres motstykker, horen og nonnen: "A prison yes, but one that could easily be idealized as a sanctuary given the violence of political life", påpeker Franco (1985:418).

Hun hevder videre at det har funnet sted en gradvis invasjon av hjemmet, klosteret og bordellets fredete soner i Latin-Amerika. Dette knytter hun til militærdiktaturenes respons på radikaliseringsen av de latinamerikanske samfunnene på sekstitallet. Tilfluktsstedene har blitt sårbare for angrep fra de væpnede styrkene, som har drept prester, torturert gravide kvinner, tatt nyfødte barn fra geriljasoldater og gitt dem bort til militære familier. Mitt fokus her er imidlertid ikke på de væpnede styrkenes overgrep, men på hvordan ulike trusler gjør velstående colombianeres hjem sårbare. Også den tryggheten som har vært knyttet til velstående

bogotaneres hjem og andre "trygge rom" blir utfordret, men heller enn frykten for direkte militære angrep, frykter noen informanter vold og bedrageri fra sine ansatte og andre tillitspersoner. Fiendebildet som kommer til syne i deres narrativer er i stor grad knyttet til fattige som mistenkes for å være potensielle representanter for gerilja eller kriminelle. Det spesielle er at det her i stor grad handler om personer som arbeider inne i de trygge rommene.

Ambivalente arbeidsrelasjoner

Distansen til de fattige på utsida opprettholdes, som vi har sett, både gjennom fysisk distanse, arkitektoniske strukturer, sosiale sikkerhetsmekanismer, mentale beskyttelsesstrategier og symbolske grensemarkeringer. Imidlertid er de fattiges arbeidskraft nødvendig på innsida av de omhyggelig konstruerte og beskyttede rommene. Å bli hushjelp eller sikkerhetsvakt er en av de få formelle jobbene fattige kan få i dag. Samtidig betyr det å arbeide for en svært liten lønn og ofte under uverdige forhold. Det innebærer i tillegg at arbeideren kontinuerlig blir minnet på de ekstreme sosiale forskjellene mellom en selv og arbeidsgiveren. Hushjelpen Juanita oppsummerer dette ved å si at hun har opplevd både det å gå uten sko og mat, og det å bo i byens mest velstående strøk. Teresa Caldeira beskriver disse motsetningsfylte relasjonene, slik de framstår i Brasil, på følgende måte:

The middle and upper classes are creating their dream of independence and freedom – both from the city and its mixture of classes and from everyday domestic tasks – by relying on services performed by working-class people. They give guns to poorly paid working-class guards to control their own movements in and out of their condominiums. (...) They also ask their poorly paid maids – who often live in the favelas⁴³ outside the condominium wall – to wash and iron their clothes, make their beds, buy and prepare their food, and frequently care for their children all day long. The upper classes fear contact and contamination by the poor, but they continue to depend on their lower-class servants. They can only be anguished about finding the right way to control these people, with whom they have such ambiguous relationships of dependency and avoidance, intimacy and distrust (2000:271).

Denne beskrivelsen kan gjelde for Colombia også, men der tilfører den væpnede konflikten et ekstra element som gjør situasjonen mer komplisert, som vi skal se etterhvert. Noen informanter vektlegger det gode forholdet de har til sine ansatte. I andre tilfeller kjennetegnes relasjonene mellom velstående og arbeiderne i Colombia av en liknende sosial distanse, mistillit

og grensemarkering som vi finner på "utsida". Dette kan forklares både med frykten for vold, og med den differensieringspraksisen som historisk har kjennetegnet relasjonene mellom fattige og rike. Skoleeleven Silvio beskriver de fattige som "fjerne og nære på samme tid"; på bussen eller hjemme kan fattige være fysisk nær velstående, men samtidig samhandler man ikke med dem. En annen informant, Gerardo, legger til: - Hushjelpen er bare en du gir ordre til. Usynliggjøringen av de fattige, som jeg fortalte om i kapittel 3, gjelder derfor ikke bare fremmede som husløse og gateselgere.

Arbeidere kan befinne seg i samme rom som velstående, og likevel oppfører disse seg som om de fattige ikke var til stede. Jeg husker en gang jeg satt på kjøkkenet med Helena og sønnen Juan Carlos. På samme tid som hushjelpen går diskret rundt og arbeider (boner gulvene, tar søppel bort fra spisebordet og rydder tallerkener inn i skapene) snakker Juan Carlos om de fattiges snevre perspektiv på virkeligheten. Helena snakker om hushjelper som stjeler og som det ikke går an å stole på. Hun forteller at den forrige hushjelpen fikk sparken etter at hun *sa* hun var syk akkurat da Alejandro fikk besøk av to kamerater fra Ecuador. Hun understreker at hvis man blir syk, er man forpliktet til å komme med legeattest innen tre dager, hvis ikke er det tillatt å si dem opp. Nå har hun bare en kvinne som kommer og hjelper til, men hun stoler ikke helt på henne, betror hun meg. Det er som om hushjelpen ikke er der, som om hun ikke forstår hva vi snakker om. Eller kanskje Helena snakker indirekte til henne, uten å trekke henne med i samtalen?

Hvordan oppleves denne behandlingen av hushjelpene? Juanita forteller at de fleste arbeidsgiverne hun har hatt ikke snakket med henne, de lot henne bare gjøre sitt, som "en ting" ("una cosa all?"); de så ikke på henne som et menneske. Alle de årene hun har vært "interna" (dvs. bodd hos sine arbeidsgivere), har vært ensomme, forteller hun. Hun hadde nesten aldri fritid, og hadde bare fri om søndagene; derfor fikk hun knapt etablert vennskap, og fikk aldri noen kjæreste. Mange arbeidere finner seg til rette med situasjonen. Men når mennesker fra ulike sosiale grupper lever så tett innpå hverandre, uten å betrakte hverandre som mennesker og uten å samhandle respektfullt med hverandre, så er det likevel mulig at lojaliteten til enkelte arbeidere forsvinner på et eller annet tidspunkt.

Trusler på arbeidsplassen, universitetet og i nærmiljøet

Et spektakulært eksempel på at tilsynelatende allierte kan vise seg å være fiender, er hentet fra store nyhetsoverskrifter i april 2002. Fylkestingsbygningen til Valle del Cauca, som ligger i

sentrum av storbyen Cali, ble evakuert som følge av en bombetrussel (som senere viste seg å være falsk). Utenfor bygningen ledet det som framsto som personer fra hæren, 16 fylkestingsrepresentanter inn i en buss eskortert av militære biler, mens politiet, intetanende, holdt trafikk og uvedkommende unna. Først etter en tjue minutters tid forstår politikerne i bussen at de har blitt utsatt for en storstilt kidnapping iscenesatt av FARC-geriljaen, som brukte stjalne militæruniformer, biler og annet utstyr. I og med at geriljaen først hadde konstruert en krisesituasjon, vakte ”redningsmennene” desto større tillit midt i kaoset. Geriljasoldatene var utkledd som militære, og dermed var ikke trusselen gjenkjennbar som noe fremmed. Tvert i mot så fienden ut som de allierte som skaper sikkerhet. Denne episoden er ikke enestående. Det fins også andre eksempler på hvordan ugjenkjennelige fiender, utkledd som tillitspersoner, slipper inn i befestede rom. M-19-geriljaen klarte å kuppe Den dominikanske republikkens ambassade i februar 1980 forkledd som kelnerer, og ta alle de tilstedeværende til fange, inkludert over 20 ambassadører.

Første gang jeg hørte om frykten for kriminelle handlinger som truer de intime rommene, var da Alejandro fortalte at moren Helena var redd for å kaste søppel, og spesielt regninger. Det sies nemlig at det fins informanter blant "los recicladores" (de som tar søppel som settes ut på fortauene med til resirkulering), som på bakgrunn av regningene kan finne ut hvor mye en forbruker, og dermed hvor mye penger en har. Så tipser de geriljaen, som siden kan kidnappe dem, forklarer Alejandro. De som diskret går rundt i gatene om kveldene og leter i andres søppelposer etter noe de kan gjenbruke, kommer altså faretruende nær velståendes hjem. Selv om det ofte unngås, og selv om de ikke slipper helt inn i hjemmene, så klarer noen av dem å komme inn i de beskyttede bydelene, hvor de altså kan få tak i regninger med sensitiv informasjon om velstående.

Alejandro forteller også at det sies å være ”informanter” eller tystere på Universidad de los Andes, som i likhet med søppelmennene observerer studentene, og altså unngår den omfattende kontrollen. De ser etter ekstra velstående studenter, og bruker biler, klær og mobiler som indikasjon på hvor mye ressurser de disponerer. Deretter overleveres informasjonen til personer som forsøker å kidnappe studenter. – De selger oss som om vi var ting! sier Alejandro opprørt. Gerardo, på sin side, fortalte om noen telefontrusler som han fikk i forbindelse med at den rike onkelen i familien var på flukt fra geriljaens utpressinger. Da demonstrerte personen som ringte at han hadde informasjon om Gerardo: Han kunne navnet hans, og visste at han pleide å parkere bilen sin på parkeringsplassen ved siden av universitetet.

I dette tilfellet tyder ingenting på at tysteren har vært inne på selve universitetsområdet, men han må ha vært like ved inngangen for å kunne observere Gerardo. Også på arbeidsplassen kan det være tystere: Den drapstrusselen mannen til Angela ble utsatt for, tyder på at noen på arbeidsplassen har formidlet hemmelig informasjon til potensielle kidnappere. Disse erfaringene og redslene gjør at folk føler seg sårbare også der hvor de burde følt seg beskyttet, nemlig innenfor de "trygge" sonene som arbeidsplassen og studiestedet utgjør. Samtidig dreier flere av de nevnte tilfellene seg om nettopp de områdene som ligger like utenfor de lukkede arkitektoniske rommene: Fylkestingsrepresentantene kidnappes utenfor bygningen hvor de arbeider; tysterne Helena ser for seg, går i gatene utenfor boligen.

Vold og usikkerhet hjemme og på landstedet

Imidlertid kan mistilliten forekomme i enda mer intime relasjoner. Fernando, som har en høy posisjon i en fremtredende mediebedrift, beskyttes dag og natt av livvakter. Første gang jeg snakket med ham på kontoret, fulgte en av dem meg fra resepsjonen til Fernandos kontor og tilbake. Det virket rutinert, og jeg gikk ut fra at Fernando hadde hatt sikkerhetsvakter i lengre tid, siden han er fra en av landets mektigste familier. Den andre gangen vi snakket sammen, spurte jeg ham nærmere om hvordan det er å leve med sikkerhetsvakter. Da forteller han at han bare har hatt dem et halvt års tid, og at han ikke har vent seg til det. Han fikk dem fordi situasjonen ble komplisert, på grunn av "temaet med truslene", sier han, og kommer inn på geriljaens uttalte strategi med å kidnappe kjente personer for å kunne forhandle fram løslatelse av fengslede geriljasoldater. Det å ha livvakter er ubehagelig av flere grunner, forklarer han. For det første fordi det legger begrensninger på privatlivet hans, siden de følger ham hele døgnet. For det andre fordi han bekymrer seg for dem når de står utenfor og venter til klokka fire om natta når han er på fest. For det tredje kommer spørsmålet om usikkerheten. - You never know, man vet aldri om de vender seg mot en ("se tuercen"). Jeg stoler på myndighetene, men jeg vet ikke... De er 6-7 stykker som kjenner alle rutinene mine, alt, sier han. Han er altså redd for at en eller flere av dem skal finne på å forråde ham. - Jeg har et liv, og jeg liker ikke å bli overvåket. Men jeg fortsetter å bevege meg omkring, understreker han. Stikken av usikkerhet er altså ikke nok til at han slutter å gjøre som han pleier.

Fienden kan altså vise seg å være i bygningene hvor folk bor, eller på landstedene; de rommene som er skapt for å slappe av og føle seg trygg. Carlos forteller at foreldrene måtte forlate Colombia fordi hushjelpen hadde geriljakontakter. Da foreldrene begynte å bli mer

omhyggelige med låsingen av dørene hjemme, fattet han mistanke om at noe var galt. Så viste det seg at hushjelpen sannsynligvis hadde ”forbindelser” (“conecciones”), som han kaller det. Foreldrene fikk vite av antikidnappingsorganet “Gaula” at mannen til hushjelpen var innblanda i ”det”, og faren, som hadde en høy stilling i en colombiansk bedrift, ble derfor anbefalt å forlate landet. - Man vet aldri hvem man kan stole på, kommenterer Carlos. Det paradoksale ved denne historien er at familien begynner å låse seg bedre inne i huset sitt, når de har å gjøre med en intern fiende, det vil si at de mistenker hushjelpen for å være alliert med geriljaen. Denne beskyttende handlingen kan likevel være motivert av at folk fortsetter å strukturere verden etter et bestemt mønster hvor truslene ”egentlig” kommer utenfra, fra landsbygda og fra ”fjellene”, og ikke fra den fattige kvinnen som arbeider for dem.

De ovennevnte historiene beretter kun om mistanker. Ana Beatriz har imidlertid opplevd at faren faktisk ble kidnappet og drept av noen som hadde arbeidet for ham. Mye tyder på at han som administrerte gården (“el mayordomo”) hadde en finger med i spillet. Det skjedde ved en landsby hvor familien hadde flere gårder, og pleide å reise mye. Men nå har de solgt de fleste eiendommene, og reiser bare sjeldent, uten å fortelle noen, forklarer mannen Christian. –*Betyr det at det er informanter i miljøet der de beveger seg?* spør jeg, og William forklarer nøkternt at de ikke sier i fra til administratorene om hvilken dato de tenker å reise, slik at de ikke kan forberede en ny kidnapping. Her preges altså relasjonene til de ansatte av en mistillit som skyldes voldelige erfaringer.

Om Helena ikke har vært utsatt for en like traumatisk opplevelse som Ana Beatriz, så kan hennes mistro overfor både hushjelper, portnere og “los cuidanderos” (personer som passer på landstedet) forklares med flere negative erfaringer. Vi har allerede hørt om hushjelpen som i følge Helena lot som hun var syk når det ble for mye arbeid. En annen hushjelp hadde en småkriminell (“pícaro”) kjæreste, og en dag ringte en kvinne til Helena og sa at hushjelpen også var innblandet. Dermed fikk hun sparken. Før henne hadde hun en hushjelp fra Baranquilla⁴⁴, som moren hadde advart henne mot å ta inn i huset fordi hun var av ”svart rase”, og derfor ”veldig annerledes”. Helena ansatte henne likevel, og tenkte først at moren hadde tatt feil, for denne kvinnen var veldig grei (“muy querida”). Men etter halvannet år stakk hun av med alle smykkene til Helena, til en verdi av rundt 15 millioner pesos (nesten 50.000 kroner), noe som tilsvarer nærmere fire årslønner. Helena snakker om mangel på verdier, og om at hun ikke føler seg trygg i sitt eget hjem. Det er som å bli dolket i ryggen, når du ikke kan legge fra deg dine øredobber på bordet hjemme, påpeker hun. Problemet er ikke

egentlig den økonomiske verdien. Det er usikkerheten og vanskeligheten med å stole på ansatte som opprører henne. Helena og familien har også blitt utsatt for flere innbrudd hjemme i leiligheten, enda blokken de bor i har 24 timers vakt hold. Hun forteller at de har kommet hjem og funnet døren ødelagt, og at vaktene sier: "Nei, vi la ikke merke til noe". Nå har de funnet ut at alarmene gir mer sikkerhet enn vaktene, men usikkerheten har likevel ikke sluppet taket: - Det å bli øvet vold mot hjemme forverrer det psykologiske problemet, forklarer hun. Hver gang man hører en rar lyd er man på vakt, siden man vet at vaktene har sluppet inn én tyv, og når som helst kan slippe inn flere.

Hvordan mistilliten kommer til uttrykk får jeg et større innblikk i en lørdag hun inviterer meg med til landstedet. Der har de en mann på prøve til å passe på stedet mot at han får tilgang til å dyrke jorda. Denne lille mannen er ivrig etter å begynne å jobbe og å flytte inn i tjenerboligen med sin kone og to barn. Helena forklarer at de vil ha ham på prøve en ukes tid; hun syns mannen virker ærlig, men er ikke overbevist om at han behersker arbeidsoppgavene. Helena står lenge og observerer ham og kona ovenfra mens de ligger på bakken og prøver å koble sammen noen vannrør. Helena holder de rene hendene med halvlange, velstelte negler mot hverandre, og kommer med kommentarer om hvordan arbeidet kan gjøres. Ved siden av henne står jeg og den store vakthunden og følger med på dem som arbeider. Vi snakker om hunder og vakt hold, og Helena forteller at de hadde en hund på det andre landstedet som var veldig intelligent. Om dagen gikk den godt overens med dem som arbeidet der, men i mørket var den mer på vakt, og ble aggressiv mot alt og alle. Hun forteller at vakthunden angrep en arbeidsleder en kveld han bar med seg noen ting (som var hans egne). - Den reagerte på at han tok noe med seg, så intelligent var den, sier Helena fornøyd. Hun betrakter altså hundens mistenksomhet som et tegn på intelligens. Arbeiderens hustru, som har fulgt med på historien, forteller deretter en historie fra den gården foreldrene hennes passet på da hun var liten. Da klarte noen inntrengere å lure en av vakthundene med forgiftet mat, men heldigvis hadde de flere hunder som reagerte, og slik ble det forhindre at inntrengerne stjal noe fra gården. Mens Helenas historie kan forstås som en advarsel mot å stjele, kan arbeiderens anekdote betraktes som en måte å bekrefte sin lojalitet overfor arbeidsgiveren på.

Etter å ha sett arbeiderne slite en stund, gir Helena dem et verktøy som de kan bruke til å slå med, og etter noen harde slag, går de to rørene sammen. Nå først vil Helena slippe dem av syne. Å ha landsted er alltid forbundet med en viss usikkerhet, forklarer Helena. Familien har hatt dårlige erfaringer med arbeiderne på familiens tidligere landsted. De tok seg til rette, og

da Helena sa dem opp, ble kvinnen som arbeidet for dem rasende. I det hun forlot stedet, sa hun: - Jeg håper geriljaen kidnapper barna dine! Helena oppfattet dette som en trussel, og familien fant seg derfor et nytt landsted. Over en kopp kaffe spør jeg om hun stemte på Uribe. - Ja, selvfølgelig. Det trengs autoritet, orden og noen som kan styre i Colombia, akkurat som det trengs autoritet, orden og noen som kan styre i ethvert hus, sier hun og ser seg om i det ryddige og velholdte huset. – Hvis ikke, vil det falle sammen. Hun har med andre ord sterk tro på at hun må styre med autoritet over sine underordnede. Hvis de blir vist for stor tillit eller overlatt til seg selv, vil de utnytte dette til sin fordel, derfor må hun bestemme, slik at hun oppnår det beste for seg og sine.

Når vi reiser fra landstedet, virker ikke Luis helt fornøyd med arbeidsinnsatsen til arbeideren. Før Helena går inn i bilen, gir hun arbeideren en 10.000 pesos-seddel. Luis roper hadet til vakthunden, men jeg hører ikke at han tar farvel med arbeideren før han starter opp bilen og forlater stedet. Seinere får jeg høre at han ikke fikk jobben.

Helena framstår som en målbevisst og viljesterk kvinne som har arbeidet seg opp fra fattige kår og som i dag er velstående. Hun er overbevist om at folk som blir værende i fattigdommen ikke arbeider hardt nok, men er konformistiske, og forventer at andre skal hjelpe dem med de problemene de har. En annen dag vi snakket om fattigdom og fattige, kontrasterte hun familiens harde arbeid og målrettethet med fattige, late og kriminelle personer. For å begrunne dette, viser hun til den tidligere hushjelpen fra Baranquilla, som hadde forklart: - Vi fra kysten er bare opptatt av å tjene nok penger til å kjøpe brennevin, vi er fornøyde med det. Jeg spør henne om hvor lenge hun jobbet for dem, og Helena forklarer at hun jobbet der i nærmere to år. Hun betrakter åpenbart ikke hushjelpens arbeidsinnsats - eller tyveriet av smykkene - som en negasjon av påstanden om tilfredsheten til personer fra kysten.

Helena er altså skeptisk til de som arbeider for henne på landstedet, og mistenker noen for å kunne etablere kontakt med geriljaen, mens andre arbeidere enten ikke arbeider godt nok eller er altfor ”vivos”. Hun påpeker også at hun føler seg sårbar i sitt eget hjem, redd for at hushjelper skal bedra henne eller vakter skal slippe inn tyver om natta. Da snakker ikke så mye om geriljaen, men generelt om faren for å bli utsatt for kriminelle handlinger. Det hun forteller, har likevel sårbarheten til felles med noe Hernando sier om geriljaens strategi: Han påpeker at geriljaen skaper økonomiske problemer og legger begrensninger for ens liv, men at det verste er når de slår til der hvor det gjør mest vondt, i det mest intime. Geriljaen infiltrerer bedrifters bestyrere og arbeidere; dette er noe både faren og farfaren har opplevd. På gården

til bestefaren viste bestyreren seg å være fra geriljaen (eller tyster), fordi han prøvde å true dem. Nå reiser de dit med forsiktighet. - Det er sannsynlig at besteforeldrene betaler skatt til geriljaen, legger Hernando til. Faren hans ble også truet, og måtte forlate gården og byggeprosjektet.

- Geriljaen pleier å gjøre utpressinger mot folk, og hvis de ikke får det de er ute etter, så kidnapper de dem. - Geriljakrigen slår til der hvor det gjør mest vondt: I folks frykt, i det intime, og får folk til å tenke: "Hva om hushjelpen er fra geriljaen?", forklarer han. Det skaper frykt i forhold til hushjelper og livvakter, og det oppleves som en viss risiko å ha dem. En venn av familien, som er ansatt i et multinasjonalt selskap, har en gård i et område hvor det fins gerilja. Antikidnappingspolitiet ("gábulos anticuestro") besøkte ham og ga ham et råd: Bli venn med bestyreren, gi ham gaver til bursdagen, spør ham om familien, for slik blir det vanskeligere å forråde. - Men tvilen er alltid der, sier Hernando. Hva om geriljaen sier til bestyreren: Hvis du ikke hjelper oss, så kidnapper vi barna dine! - De fortsetter å trenge seg inn der hvor det gjør mest vondt, i den personlige sfæren ("círculo personal"), fortsetter han. - Hadde det bare dreid seg om penger... Men de berører redslene, den personlige angsten; de går etter konkrete personer, og ringer til bestemte bedriftsledere. Det er ikke bare en generell trussel, understreker Hernando.

Å være mistenksomme overfor arbeidere er noe folk oppfordres til av myndighetene: I etterkant av terorangrepet på El Club Nogal uttaler General Bedoya at man må være forsiktig med dem man ansetter hjemme. Hvis man skal ansette en person, må man kontrollere at personen ikke har begått noen lovbrudd og verifisere hvor personen kommer fra, for dette brukes til å infiltrere bedrifter og personenes rutiner.⁴⁵

"A culture of terror"?

Dette kapittelet viser at sikkerhetsmekanismene og de andre strategiene som tas i bruk for å opprettholde grensen mellom utsida og innsida ikke utgjør noen absolutt garanti for at "de farlige" ikke skal slippe inn. Det er altså ikke lett å opprettholde de trygge rommene; på tross av beskyttelsestiltak, symbolske grensemarkeringer, sosiale distanser og murer, blir velstående stadig berørt av volden og utryggheten. Når personer de er avhengige av kan finne på å snu seg mot dem, betyr det at velstående lever med en fundamental utrygghet. Jeg har fortalt om informantenes personlige erfaringer med kriminelle handlinger og misbruk av lojalitet, men også om store voldelige aksjoner hvor geriljaen har klart å slippe inn i elitens tilsynelatende

trygge rom, enten det er på arbeidsplassen til fylkestingsrepresentantene i Cali, eller i den eksklusive sosiale klubben Club el Nogal. Denne klubben var bygget som en massiv blokk som ikke var tilgjengelig for hvem som helst; den hadde kun én strengt kontrollert inngang forbeholdt biler, noe som skulle sørge for å holde uvedkommende på avstand. Men denne arkitektoniske, sosiale og sikkerhetsmessige eksklusjonen sørget altså ikke for å holde fienden ute, for noen klarte å komme seg inn med en bilbombe. Dette må bety at fienden ikke alltid ser ut som de stereotypiene av farlige personer som har blitt skapt.

Det betyr også at sikkerhetssystemer kan "kjøpes" eller infiltreres av fienden. Velstående står altså overfor noen fiender med stor kreativitet og få skrupler med hensyn til voldsbruk. Geriljaen tar, som vi har sett, i bruk både utpressinger, kidnappinger, bomber og drap for å oppnå sitt mål. Kriminelle kan også finne på å stjele, true og kidnappe velstående. På mange måter er dette trusler man aldri kan sikre seg godt nok mot. På den andre sida er spørsmålet om de tiltakene som iverksettes i større grad tjener til å kontrollere og stenge ute uskyldige tredjepersoner enn de egentlige forbryterne. Det skal jeg diskutere videre i neste kapittel. Samtidig bærer relasjonene mellom velstående og fattige preg av frykt, maktbruk og noen stereotyper som kanskje også bidrar til å tilspisse konfliktene og framprovosere vold og illojalitet. Når velstående blir anbefalt å behandle sine underordnede vennlig for å gjøre det vanskeligere å utlevere dem til geriljaen, så sier det oss at relasjonene vanligvis er fiendtlige. "Og tvilen er alltid der". Mistilliten overfor hushjelper og andre arbeidere ser ut til å være framtreddende.

Og fra arbeidernes ståsted består kanskje hverdagen av usikkerhet i like stor grad som for arbeidsgiverne? Jeg snakket med noen hushjelper som fortalte om å arbeide sultne, om kontrollerende og hensynsløse "patronas", men også om enkelte personer som behandlet dem bra. Kvinnene avviste muligheten for å stjele eller øve vold mot sine arbeidsgivere; dessuten hadde de hørt om at det var blitt sendt folk for å drepe hushjelper som gjorde slike ting. De trodde ikke de ville være trygge noe sted hvis de stjal fra arbeidsgiverne. Men kvinnene lo hjertelig av historien om hushjelpen som fikk i oppgave å passe huset når arbeidsgiverne var på reise, og som kledde seg opp i huseiernes klær og dro på tur, hun også, og kom hjem noen dager før eierne kom hjem, og ordnet alt i perfekt stand. Et annet spørsmål blir dermed om arbeidsgivernes frykt for arbeiderne er proporsjonal med de faktiske voldshandlingene. Hvor mange hushjelper stjeler eller forråder i realiteten velstående?

Taussig skriver om koloniseringen av Putumayo i det sørlige Colombia at historier om indianernes kannibalisme, angrep, opprør og forræderi bidro til å skape en kultur bygget på frykt ("a culture of terror") som dominerte både hvite og indianere (1987:121). Koloniseringen handlet om å skrive en bestemt mytologi inn i indianerens kropp - en tekst om sivilisasjonen som er fanget i sin kamp mot barbariet, påpeker han (1987:27). Frykten fikk de hvite til å begå grusomheter. Samtidig fortelles det om voldelige opprør mot hvite, begått av de indianske vaktene som de selv hadde bevæpnet (1987:100-102). Uvissheten knyttet til muligheten for et indiansk forræderi ga næring til en paranoid kolonial mytologi, påpeker Taussig (1987:104). Det eksisterte også en redsel for kreftene til dem som arbeidet som slaver og hushjelper, fortsetter han. I koloniale tekster utarbeidet for inkvisisjonen i Colombia beskrives for eksempel et slaveopprør i noen gullgruver som praktisering av trolldom for at både gruvene og deres eiere skal "brennes opp" og "gjøres ufruktbare". Afrocolombianske kvinner som arbeidet som tjenere, blir beskrevet som eksperter på trolldomskunst som tjente sine hvite fruer i kunsten å spå i framtida, forklarer Taussig (1987:218). De Andre domineres og utnyttes, men samtidig fryktes de på grunn av sine antatte magiske krefter og sin vold.

Bidrar fortellinger om de fattige til å skape en "culture of terror" i dagens Colombia? På den ene sida står velstående overfor reelle trusler, og frykten framstår som ektefølt, en frykt som i dag er forsterket av det høye voldsnivået og den væpnede konflikten i landet. På den andre sida kan diskursen om de Andres trusler brukes til å legitimere maktmisbruk, symbolsk og fysisk vold. Dette gjelder ikke bare frykten for hushjelper, men frykten for De andre generelt. Lila Abu-Lughod og Catherine Lutz (1990) er opptatt av emosjoner som en sosiokulturell konstruksjon, som en diskursiv praksis: "The real innovation is in showing how emotion discourses establish, assert, challenge, or reinforce power or status differences. Discourses on fear have been singled out in a number of studies in colonial violence as crucial aspects of the discursive practices of dominant groups" (1990:14). Her nevner de blant annet Taussigs analyse av diskursen om frykt blant gummiutvinnerne i Putumayo som rettfærdiggjør undertrykkelsen av de indianerne diskursen beskriver som mektige og truende.

I hvor stor grad er velståendes beskrivelse av frykten for ulike trusler en diskurs som legitimerer en hard linje overfor gerilja og kriminelle, men også overfor fattige som bare mistenkes å være forbrytere? "Exploitation of the fear of crime becomes at certain moments a

political weapon” påpeker Caldeira (2000:158). Jeg kommer tilbake til forholdet mellom usikkerhet og politikk i neste kapittel.

Sikkerhetspolitikk og "gjenerobring" på lokalt og nasjonalt plan

I dette kapittelet skal jeg ta utgangspunkt i Bogotá slik byen framstår i myndighetenes øyne, nærmere bestemt i de to siste borgermesterne Enrique Peñalosa og Antanas Mockus' diagnose av hvilke utfordringer byen står overfor og deres visjoner om en bedre by. Borgermesterne har styrt byen med fokus på en forbedring av infrastruktur og en "gjenerobring" eller "gjenvinning" av det offentlige rom ("recuperación del espacio público"), samtidig som deres politikk i stor grad bærer preg av symboler og retorikk om sameksistens og borgerkultur ("cultura ciudadana"). Jeg vil se dette i sammenheng med erfaringene og tankene til noen av de velstående informantene mine, som mener at Bogotá på visse områder blir en vakrere, tryggere og mer ordnet by. Men ikke alle er velkomne i det gjenerobrede byrommet, noen betraktes tvert imot som kilden til usikkerhet, kaos og urenheter. Jeg mener derfor det er riktig å gi rom i dette kapittelet til et annet perspektiv, gjennom å vise hvordan denne politikken berører fattige, spesielt dem som tjener til det daglige brød i byens gater. Det betyr at dette kapittelet i mindre grad bærer preg av velståendes perspektiv, og i større grad nærmer seg andre, mindre privilegerte colombianeres synspunkt og erfaringer med Bogotá.

Mens jeg tidligere har beskrevet byens struktur og velståendes bevegelse og innestengelse i den, vil jeg her ta for meg de politiske prosjektene som både er preget av og virker inn på dette. Det snakkes om å "gjenerobre" territorier og sikkerhet både på et lokalt og et nasjonalt nivå, og i andre del av kapittelet vil jeg derfor gå inn på regjeringen Uribes "demokratiske" sikkerhetspolitikk, som lover å etablere lov og orden gjennom en militær offensiv mot "De voldelige". Jeg diskuterer hva som egentlig ligger i dette sikkerhetsbegrepet. Også her vil jeg kontrastere de offisielle målsetningene med et annet perspektiv, gjennom å se på hva denne politikken innebærer for opposisjonelle. Sikkerhet for noen kan nemlig bety usikkerhet for andre, og ikke alle er enige i at den "demokratiske sikkerheten" faktisk styrker demokratiet i Colombia. Jeg diskuterer også hvorvidt sikkerhetsspørsmålet tar oppmerksomheten bort fra andre utfordringer i det colombianske samfunnet.

6.1 Visjoner om en vakrere, sikrere og mer ordnet by

Tematikken knyttet til usikkerhet og vold har stått sentralt i hele denne oppgaven, men nå vil jeg drøfte de lokale og nasjonale myndighetenes politikk for å motvirke dette. På tross av at konflikten ser ut til å komme nærmere og mange velstående har vært i kontakt med volden, så finnes det også en motsatt tendens som enkelte av informantene mine peker på: Bybildet har blitt forbedret de siste årene, og de to borgermesterne Mockus og Peñalosa har stått i spissen for denne prosessen, hvor utbyggingen av Transmilenio-bussene er det fremste symbolet. Mockus selv sier at utbyggingen av denne infrastrukturen skal medvirke til å redusere den tida innbyggerne bruker på å forflytte seg rundt i byen hver dag fra gjennomsnittlig to til en time. Transmilenio skal også bidra til å forbedre bymiljøet. I tillegg påpeker han at Transmilenio er en milepæl ("hito") når det gjelder orden og modernitet. Det innebærer en lærdom om at det er verdt å stå i kø og være ordnete ("ordenados"), sier Mockus⁴⁶. I tillegg til bussene, viser informanter gjerne til opprydningen og renoveringen av visse offentlige parker, gater og fortau når vi snakker om forbedringer.

Endringene i bybildet knyttes til det tidligere nevnte begrepet "gjenerobring av det offentlige rom". I forbindelse med dette forteller informanter at det har blitt tryggere og mer behagelig å gå i gatene og på fortauene de siste årene. Det gjelder riktignok ikke byen som helhet, men dreier seg først og fremst om noen sektorer av byen som i stor grad sammenfaller med de "gode" sektorene informanter har omtalt tidligere i oppgaven. Jeg har fortalt om når Alejandro viste meg rundt i Zona Rosa og Parque de la 93, soner i det velstående nord-Bogotá som har blitt gjenstand for en arkitektonisk "ansiktsløfting": Gater, fortau, parker og fasader er renoveret, det er satt ut benker og søppelspann, og bygget ut sykkelstier i områder. Tidligere var el Parque de la 93, for eksempel, stort sett brukt av "recicladores" som lot hestene gresse der, i følge Alejandro. Forbedringene har bidratt til å gjøre sonene svært attraktive, og de er i dag blant de mest kostbare stedene å bo i Bogotá.

Om forbedringene i Bogotá forteller Catalina: - Det har blitt mange flere parker, noe folk trenger for å tenke på noe annet ("distraerse") og slappe av ("descanso"). Parkene, Transmilenio og de nye fortauene føles som en lindring ("alivio"). Det er mindre visuell forurensing ("contaminación visual") der, og roligere ("tranquilidad"), sier hun, og påpeker at omgivelsene påvirker folks hverdag, og virker inn på om de får en god dag eller ei. For eksempel kommer mange sure på jobben på grunn av køer og andre transportproblemer, men Transmilenio kan bidra positivt, fordi det representerer en forbedring av transporttilbudet.

Uttrykket visuell "forurensning" viser til visse "smakløse" reklameskilt (og en "uestetisk" kombinasjon av disse) som oppleves som så forstyrrende at de "forurenser" miljøet de befinner seg i. Når Catalina snakker om å "distraheres", eller rette oppmerksomheten mot noe annet, så kan det være fruktbart å se dette i sammenheng med hennes insistering på å "koble seg ut", som jeg har diskutert i kapittel 4. De forbedrete sosiale rommene gjør det lettere for de besøkende å fortsette hverdagslivet sitt og ikke tenke for mye på vold, usikkerhet og andre problemer.

Liliana snakker også entusiastisk om forbedringer, samtidig som hun innrømmer at hun selv ikke føler seg sikker når hun går til fots, og ikke selv drar nytte av alle forbedringene i byrommet, fordi hun vanligvis kjører rundt i egen bil. Uansett, borgermesterne Mockus og Peñalosa har vært opptatt av folk ("la gente"), av byens offentlighet og av å gjøre byen til et bedre sted å bo, påpeker hun, og jeg spør henne i hvilken betydning den har blitt bedre.

- Når det gjelder for eksempel det å være opptatt av å utvikle Transmilenio, det med fortauene, de opplyste gatene, det med å bry seg om å gjenerobre de offentlige rom, som parkene, alt det der. [De] har bidratt mye til dette, det med sikkerheten, jeg synes det er blitt mye tryggere å gå ut og spasere, eller...

- Men uansett så pleier ikke du å gå mye ut, og ikke tar du Transmilenio heller (sier jeg og ler litt).

- Nei, jeg forteller deg om det jeg ser (sier hun litt brydd), hvordan ting har blitt forbedret, for jeg ser på omgivelsene mine, og jeg ser at det har blitt mye bedre, og at man går mye ut. For eksempel, nylig, i julen. (...) De gjorde noe de *aldri* hadde gjort før, og det var å opplyse *hele* byen. Folk gikk ut... alle dro ut med sykklene sine, *alle* syklet, noe som aldri hadde skjedd før. (...) Det var så deilig, for det var opplyst, og alle, alle bogotanerne deltok...

- Så det var for å gjenerobre byen for folk, det er det som er ideen?

- Ja, og at folk ikke skal være redde for å gå ut. Så på alle nyhetssendingene reklamerte de (hun snakker med entusiastisk stemme:) "Kom og se hvor godt vi liker Bogotá! Folk må gå ut!" (...) Og det var definitivt mange, mange folk som gikk ut, og syklet, og gikk rundt og spaserte, og kikket i butikkvinduene – det var herlig. Når det gjelder meg og det å gå rundt, så er det som jeg sier, at når man har fått seg en bil, så gidder man ikke å gå så mye (vi ler) (...). Men uansett, jeg hadde syntes at det var herlig, altså, hvis jeg ikke hadde hatt bil, så hadde jeg syntes at det var deilig, og jeg tror at jeg hadde satt pris på å gå rundt her.

Liliana nevner her Transmilenio og renovasjonen av parkene, og peker spesielt på to prosjekter som er satt i gang av borgermesteren for å gjøre det hyggelig å gå ut i gatene: Den storslåtte opplysningen av enkelte av byens gater og parker ved juletider, og utbyggingen av sykkelstier,

sammen med ordningen med at én av filene i hovedveien Séptima er reservert for syklistene på visse tidspunkt om søndagene.

Enrique Peñalosa avsluttet sin periode som borgermester i 2001, men han er en viktig politisk personlighet, og i artikkelen "Bogotá: En by for folk"⁴⁷ beskriver han sin drøm om en by hvor det er parker og plasser overalt, med vakre trær, sykkelruter og kollektivtrafikk. Han vektlegger et offentlig rom som er ordnet, sikkert og vennlig, og som gjør innbyggernes liv "verdige" ("se dignifica") når de besøker det. Gjenerobringen av det offentlige rom knyttes altså til en rekke positive verdier. På en plakat fra "Ombudsmannen ("defensoría") for det offentlige rom" knyttes dette også til den menneskelige verdighet: Plakaten avbilder to fotografier; det ene bildet viser en gate som er full av folk, selgere på fortauet og ute i selve gata, (og en bil som ser billig ut). "Slik kommer Bogotá til å være hvis du forblir taus," står det her. Nedenfor er det et bilde av ryddige fortau og en nesten tom gate, (og en finere bil). "Slik blir Bogotá hvis du sier i fra", er budskapet her. "Hvis noen invaderer ("invade") eller tilegner seg ("se apropiación") det offentlige rom, kommer du da til å forholde deg taus? SI IFRA! ("HABLA!")" Så følger et nummer man kan ringe for å rapportere om "invadering" av det offentlige rommet, og tilslutt står det: "[Vi arbeider] for en by hvor man respekterer den menneskelige verdighet".

Den prosessen de nevnte borgermestrene har ledet er ikke særegen for Bogotá, men minner om andre moderniseringsprosjekt, utopier og fornyelsesplaner. Forfatterne av moderne utopier skilte ikke mellom sosial og arkitektonisk orden, påpeker Bauman: For dem lå nøkkelen til et ordnet samfunn i organiseringen av rommet (1998:37). Helst skulle utopistene sett at de kunne starte helt fra grunnen, for å kunne forhåndsplanlegge et ideelt byrom. I beskrivelsen av utopier som "En by kalt Frihet" og "Sévariade" forekommer visse begrep som minner om visjonene om et fornyet Bogotá: Skjønnhet, opprettholdelse av lov og orden, rasjonalitet, regelmessighet, ryddighet og gjennomsiktighet (Bauman 1998:54-62). Richard Sennett beskriver byplanleggenes ønske om å kontrollere ukjente trusler slik: "By controlling the frame of what is available for social interaction, the subsequent path of social action is tamed. Social history is replaced by the passive "product" of social planning" (1992:96). Det dreier seg om "a desire to avoid pain, to create a transcendent order of living that is immune to the variety, and so to the inevitable conflict between men (1992:96). Planleggerne drømmer om en vakker by hvor folk passer sammen i fred og harmoni, mener Sennett (1992:98).

Utvikling av en "borgerkultur"

En annen relatert visjon i Bogotá er å endre innbyggernes holdninger til byen sin og til sine medborgere. Peñalosa snakker om å transformere holdningene overfor Bogotá fra negativitet til stolthet og håp. Mockus, på sin side, er opptatt av å skape en bevissthet om det offentlige og som nevnt utvikle en borgerkultur eller bykultur ("cultura ciudadana"). Ordet kommer av "ciudad", som betyr by, og "ciudadano" som betyr borger eller innbygger. I Mockus' tiltredelsestale som borgermester⁴⁸ snakker han om sosial inklusjon og om inklusjon som borgere: "Byen vår har inkludert innbyggerne som borgere som er i stand til å oppføre seg respektfullt mot andre, borgere som er i stand til å avvæpnes, og som er i stand til å forstå regler og adlyde dem", påpeker han. Dette er altså et pedagogisk prosjekt for å lære folk å oppføre seg skikkelig, slik at de kan samhandle med andre innbyggere som medborgere. Mockus snakker om en kulturell endring som fremdyrker demokratisk kultur og fredelig sameksistens mellom innbyggerne. Hva innebærer alt dette? Hva konkret er det innbyggerne må lære å gjøre eller ikke gjøre? Mockus trekker fram to eksempler for å vise at prosessene var lærerike både for rike og fattige: Høyere sosiale lag ("los estratos altos") lærte at de ikke skulle bruke fortauene som parkeringsplasser når de dro for å handle, og de folkelige lagene ("los estratos más populares") lærte at de ikke kunne gjøre bruk av det offentlige rommet for å selge sine varer. Poenget med dette eksempelet er å vise at alle deler av befolkningen må ofre noe for å få en hyggeligere by med et offentlig rom hvor det er plass til alle⁴⁹.

Andrés, Lilianas kjæreste, er en engasjert forsvarer av innsatsen til Mockus. Han var ett år i politiet etter videregående, og var involvert i noen av borgermesterens tiltak for gjøre Bogotá til en bedre by gjennom å skape "cultura ciudadana". En av fremgangsmåtene var å få folk til å respektere lover og regler – som å stanse på rødt lys og ikke kaste søppel i gatene - gjennom en lekende tilnærming. Det gjorde de for eksempel gjennom gateteater. Andrés forteller smilende om hvordan de forsøkte å endre folks voldelige adferd gjennom f.eks. å la en klovn gjøre narr av de som ikke respekterer fotgjengerovergangen. - Poenget er å skape en annerledes by ved hjelp av kreativitet, sier Andrés og gestikulerer ivrig med hendene. - Å skape en ny måte å se verden på, for det fins alltid en løsning. Kreativiteten spiller en fundamental rolle her, fordi den er ustoppelig, uendelig, påpeker han. Andrés forteller om en annen aktivitet som gikk ut på å "vaksinere" folk mot vold. De hadde satt opp noen boder hvor folk ble fortalt historier, for eksempel av en magiker som fortalte at verden kunne være annerledes. Tilslutt kom man til en sykesøster som med en seriøs mine "vaksinerte folk mot

vold" gjennom å sette en lekesprøyte (med vann) inn i munnen på dem. Andrés forteller om hvordan folk lukket øynene når de fikk sprøyten, og gikk ut derfra med fred i sinnet; han mimer for meg, smiler fornøyd, og sier: - Jeg likte Mockus kjempegodt! Andrés legger også vekt på begrepet "civilidad", som blant annet kan bety høflighet og omgjengelighet på norsk. Når jeg kjører med ham, stanser han for en kvinne slik at hun kan gå over veien, og det er et eksempel på det han mener. Til syvende og sist handler det om å respektere og ha gode relasjoner til dem man omgås – både familie og venner, ansatte og fremmede.

Møteplasser, tillit og likhet

I samtale med Sebastián forteller han om en spesiell sykkel dag som organiseres rundt juletider, hvor folk er ute i gatene. Mange folk møtes ved Den nasjonale parken, ("el Parque Nacional"), spesielt er det mange selgere og syklist, og skillene mellom folk brytes litt ned der og da. Du ser ulike folk, med ulike klesstiler, forklarer han, og denne typen hendelser blir et eksempel på hvordan det skapes møteplasser på tvers av klasseskillene. Både Mockus og Peñalosa understreker at deres politikk er ment å skape større likhet mellom innbyggerne i Bogotá. I likhet med Sebastián, trekker Mockus fram sykkelstiene som møteplasser. Han forteller at borgermester Augusto Ramirez var den første til å ta i bruk hovedveiene til sykling om søndagene. Dette fant sted for 20 år siden, og på den tida brukte overklassen, middelklassen og den folkelige sektoren ("el sector popular") hver sine områder. I motsetning til disse lukkede sirkelene kan innbyggerne nå sykle over store områder av Bogotá hver søndag. "I dag benytter 2 millioner personer seg av det som er det største uttrykket for likhet ("igualdad") og tillit ("confianza") i Bogotá", påpeker Mockus. "Hvis du vil illustrere tillit i Bogotá, kan du fokusere på Transmilenio-bussene i ukedagene, men på søndagen er det "la ciclovía" som forvandles til den store festen hvor personer i ledende stillinger ("el ejecutivo"), som i ukedagene bruker bil med sjåfør, blander seg med den vanlige borger". Han legger vekt på at byene bør være sikre steder hvor man føler tillit overfor de fremmede man møter.⁵⁰

Fernando, redaktør for en betydningsfull mediebedrift i Colombia, mener at politikken som har blitt ført i Bogotá de siste årene kan sies å være en "fredelig revolusjon". Jeg hadde kommentert at enkelte snakker om en sosial konflikt, og at store forskjeller mellom folk kanskje kunne skape hat og aggresjon. Fernando svarte da at han ikke trodde det problemet var så stort. - Bogotá har utviklet seg mye når det gjelder dette, understreket han. Som eksempel på forbedringene nevnte han offentlig transport. Tidligere tok lavere klasser buss,

mens høyere klasser alltid pleide å kjøre bil, men de nye Transmilenio-bussene representerer i dag nye møteplasser for folk fra estrato 1 til 6, mener han. Han deler Mockus' oppfatning om at det foregår en større sosialisering mellom klassene enn tidligere:

Dette var en by av gettoer, men i dag ser folk på hverandre som likeverdige. Tidligere var det skarpe hierarkier som skilte sjefen fra de ansatte og sekretæren, men nå møtes sjefen og sekretæren i el Transmilenio og er likeverdige ("igual a igual"), eller de møtes i parken. Bogotá er blitt en mer egalitær by.

- Det offentlige rom er blitt gjenvunnet i meget stor grad, gjennom utvikling av parker, veier, sykkelstier og kjøpesentre, sier han og påpeker at for alle sosiale klasser er kjøpesenteret et sted hvor de kan ha det gøy i fritida ("entretenimiento"). - Er det sant? spør jeg tvilende. - Ja, svarer Fernando, og legger til: - Vel, det fins også geografiske grenser mellom sør og nord som begrenser dette i noen grad. Han beskriver Bogotá som en by av ghettoer, men understreker at dette har blitt veldig mye bedre. Transmilenio, sykkelruter og offentlige bibliotek er eksempel på rom for sosial integrasjon. Jeg spør ham om han bruker dem. - Jeg kamuflerer meg og bruker sykkelruta, svarer han, og forteller om en gang han syklet med noen venner til el Tunal i det sørlige Bogotá. - Disse kommunikasjonsnettverkene er fundamentale for at man skal betrakte hverandre som likeverdige ("iguales"), sier han. Borgermesterne snakker om at disse endringene i bybildet, sammen med visse sosiale prosjekter, skal gjøre Bogotá til en bedre by å leve i også for de fattige. Peñalosa skriver: "Det er umulig å gi alle innbyggere biler, datamaskiner, reiser til utlandet og andre varer ("bienes") og tjenester til personlig forbruk. Men det er fullt mulig å gi dem alle offentlige varer og tjenester av bedre kvalitet, som skoler, bibliotek, parker og fortau"⁵¹.

Peñalosa knytter gode offentlige rom til sikkerhet, og nevner spesielt parkene i den sammenheng: Parkene kan styrke sikkerheten, for der kan ungdommene drive med idrett heller enn mindre konstruktive aktiviteter. Der kjenner naboene dem. Og ingenting er så viktig for sikkerheten i en bydel som at naboene kjenner hverandre, mener han⁵². Her ser vi at han er mer opptatt av å forbedre de enkelte bydelene, slik at folk skaper seg gode liv lokalt, enn av å skape møteplasser hvor *fremmede* kan treffes uten å føle mistillit, som Mockus nevnte. Fernando kommer også inn på det å skape forbedringer i de fattige bydelene. Han forteller om en fornyelse av en allé i sør, som har blitt så fin at folk som bor der ikke har lyst å dra noe sted. Entusiastisk tar han pennen ut av hånden min og begynner å tegne hvor alleen går, og

hvor husene til folk er. - De betrakter det som parken sin, og flytter seg ikke derfra. Det er deres park, det er utrolig! Sier han fornøyd. Fernando beskriver de prosessene som pågår som en ”fredelig revolusjon”, noe som må forstås som et alternativ til geriljaens væpnede revolusjon. Uansett har vi å gjøre med noen tiltak som ser ut til å fungere revolusjonsforebyggende: Folk skal ha det såpass bra at de ikke lar seg rekruttere av geriljaen, fordi de føler de har noe å tape. Og de skal ha noen vakre omgivelser rundt seg som de ikke selv ønsker å skade.

Parque de la 93 – vellykket gjenerobring av det offentlige rom?

Det er noen ambisiøse prosjekt som er satt i sving i Bogotá. I utgangspunktet ser det ut som erfaringene er utelukkende positive: Informanter og borgermestere beskriver en prosess hvor byen har blitt vakrere og sikrere, hvor infrastrukturen er forbedret og ghettoene mellom ulike sosiale grupper brytes ned gjennom etableringen av nye møteplasser. I nærheten av Fernandos lekre kontor - hvor han snakket om den fredelige revolusjonen og om at folk møtes i parken og ser på hverandre som likeverdige – ligger den eksklusive Parque de la 93. Å komme til denne parken gir en mulighet til å observere nærmere borgerkulturen og forsøket på å gjenerobre det offentlige rom.

Her vil jeg fortelle om mitt første møte med parken i mars 2002. Jeg kom sammen med to amerikanske venner, og vi spiste lunsj på *Crepes & Waffles*, før vi satte oss i parken. Vi hadde så vidt satt oss, da det plutselig kommer en fyr bort til oss. Han er kledd i en slitt hettejakke, er barbert og har briller, men det er tydelig både på klærne, på måten han beveger seg og snakker på at han ikke er blant dem som ”hører til” her. Tvert i mot hører vi - med lys hud og fra i den ”utviklede” verden - mer til her enn ham, sier han, selv om vi er utlendinger og han er colombianer. Han hevder at vekten som står like ved oss og holder øye med oss, respekterer oss utlendinger og at vi står høyere hierarkisk enn ham. Ausencia (”fravær”), som han kaller seg, forteller at han bodde i El Cartucho tidligere. (El Cartucho var en beryktet bydel som lå noen kvartaler fra presidentpalasset i sentrum, og som besto av noen fattigslige, til tider nesten helt sammenfalte hus, sand og grus. Stedet utviklet seg til å bli et tilholdssted for Bogotá’s mest marginaliserte: Langere og stoffmisbrukere, prostituerte, tiggere, vanlige kriminelle, gatebarn, folk som lever av å resirkulere søppel (”resicladores”). Enkelte hevdet at det fantes gerilja der, andre sa de paramilitære hadde kontrollen. Som et ledd i gjenerobringen av det offentlige rom, har myndighetene begynt å bygge en park i disse kvartalene, mens

innbyggerne fjernes.) Nå jobber Ausencia med et prosjekt for å hjelpe folk derfra ”tilbake til samfunnet”, gjøre dem i stand til å nærme seg vanlige folk igjen, kunne snakke med dem, relatere seg til dem igjen. Han selger noen fargerike figurer som folk fra El Cartucho har laget, og sier: - De duger ikke til noe, men for prisen av en figur, kan folk spise lunsj i El Cartucho. Han strekker ut hånda og gir oss noen søte, millimetersmå plastelinafigurer som vi holder forsiktig i våre hender.

Han bruker dagene på å selge disse figurene samtidig som han snakker med folk. Men det er ikke så lett å bare bestemme seg for å komme til de velstående i El Parque de la 93 med fred og forsoning. Kontrollen og vaktholdet i parkområdet begynner før han og kollegene kommer så langt, forteller han. Det fins kontrollinstanser mange kvartaler sør for parken, hvor private vakter begynner å nekte folk å gå i gatene, tilkaller politiet og rapporterer i sine walkie talkier til andre vakter. Han gjør oss oppmerksomme på ei jente som snakker med noen andre av parkens besøkende og som plutselig blir vist bort av en vakt. Det viser seg at hun arbeider med det samme som ham. En annen vakt nærmer seg oss, og ser med skepsis på Ausencia. Det går en elegant, eldre dame forbi oss og ser nedlatende, opprørt mot denne mannen som tydeligvis ikke har penger til å spise på restaurantene som omringer parken, sannsynligvis har han ikke en gang råd til en flaske vann, som koster 3000 pesos, mer enn tre ganger så mye som den koster i sentrum, et beløp 4 personer kan spise for i el Cartucho, i følge Ausencia. Så reiser han seg for å gå med sin forviste venninne, jog eg blir sittende og kjenne litt på min egen tilhørighet i parken, og tenker på denne ”kollisjonen mellom verdener” som han kaller møtet mellom Bogotas rikeste og fattigste.

En annen dag snakket jeg med mannen som har ansvar for vaktholdet i selve parken. Jeg finner ham sittende på en benk sammen med en mann i trettiårene, kledd i blå kjeledress og en eldre mann i en grønn kjeledress, den siste selger ringekort. Vakten ser ut til å være i førtiårene, er kledd i en svart kjeledress, har svart, kort hår, smale øyne og er kraftig. Ansvarsområdet hans rekker i prinsippet bare ut på fortauet rundt parken. På veien og på fortauet på andre sida av gata, opp mot utestedene skal han ikke blande seg inn, selv om han kanskje snakker til gateselgere og ber dem om å forsvinne, eller gir beskjed til andre vakter. Hvert av utestedene har nemlig sin egen vakt, og i tillegg har mange folk sin egen ”sikkerhet” (sine egne livvakter) med seg, forklarer han. Utenom dette tilkaller de også politiet hvis det skulle være nødvendig. Hvis han oppdager væpnede personer, for eksempel, så tilkaller han

politiet, eller hvis det dukker opp 3-4 gategutter tilkaller han også hjelp fra politiet, eller kommuniserer med andre vakter, eller med vaktelskapet.

Jeg sier at dette virker som et rolig og sikkert sted, og det bekrefter han. - Problemet er først og fremst selgere, skopussere, og folk som kommer og tigger om penger. Væpnede ran er ikke noe som forekommer noe særlig, men om kveldene er det mange lommetyver. De tilbyr roser til folk, og tar med seg mobilen deres når de går, sier han. Jeg spør ham om det er fare for bomber, men han virker ikke så veldig bekymret for det, selv om han sier at det kan være det blir verre nå, med den nye presidenten. Tre - fire måneder tidligere, på samme tid som det eksploderte flere ”petardos” (bomber, sprengladninger) i Bogotá, dukket det plutselig opp en mistenkelig bærepose som lå alene ”foran der”, forteller han og peker mot fortauet. Han hadde observert noen husløse (”gente de la calle”), som hadde sittet på en benk, og når det begynte å regne, forsvant de, og posen ble liggende alene. Politiet ble tilkalt, men det viste seg at den bare inneholdt gamle klær. Historien forteller uansett om usikkerhet og mistenksomhet i en tid med bomber, og om at deler av hans jobb er å gi informasjon til politiet.

- Må man ha tillatelse for å selge her? spør jeg, og da forklarer han at det er vanskelig å få. De som bestemmer ønsker at parken skal være uten gateselgere og liknende. - Parken eksisterer for at folk skal slappe av, for at ingen skal uroe dem. Og så er det hensynet til sikkerheten, for der hvor det fins selgere, er det nesten alltid usikkert, sier han og gjengir dermed den offentlige diskursen om forbindelsen mellom sikkerhet og gjenvinning av offentlig rom. Hans selger-venn sitter taus ved siden av og blander seg ikke inn. Jeg konfronterer ham med skiltet som står i parken hvor det står: ”Offentlig park: Parque de la 93. Denne parken tilhører alle. Ta vare på den! Forbudt: gatesalg, alkohol, løse hunder.” Tilslutt står det et motto: ”Parker hvor man lærer å leve!” Skiltet er undertegnet Ombudsmannen for det offentlige rom, med oppfordring om å ringe noen oppgitte nummer hvis man ser noe ”unormalt”. - Parken er offentlig, og nesten privat, for det er så mye som er forbudt, svarer vekten. Jeg spør han og vennene hans om deres familier besøker parken, og vennene ser litt usikre ut, ingen av dem sier noe, men vekten sier at parken er for folk, bare de ikke gjør skade. Likevel aner jeg en viss utilpasshet i det å måtte forsvare parkens ekskluderende praksis, når han sier at det er borgermesteren som har forbudt gatesalg, det er han som bestemmer, og man burde diskutere dette med ham, ikke med vekten.

Vakten i el Parque de la 93 påpeker altså at parken er for at "folk" ("la gente") skal kunne ta det med ro, men begrepet "folk" refererer i virkeligheten til noen privilegerte personer som kan tillate seg å slappe av her. Mange av de bogotanerne Mockus og Peñalosa hevder at de vil integrere i det offentlige rom, lever av å utføre aktiviteter som er definert som forbudte og "anormale" (jf. plakaten), og er derfor ikke velkomne. Selgerne blir dermed en annen kategori enn "folk", når han framstiller dem som kilden til usikkerhet. For de andre, "ikke-folkene" - som ikke er så heldige å ha en formell jobb, men som lever av gatesalg, og som betrakter parken som et sted hvor de kan treffe bemidlede kunder og hvor de kanskje klarer å få solgt en pakke tyggis før de blir kastet ut - framstår ikke parken som et like trygt sted. Den sikkerheten som vakten knytter til fraværet av gatesalg står også i motsetning til den økonomiske sikkerheten til arbeiderne i uformell sektor. Sikkerhet og beskyttelse for visse sosiale grupper kan dermed bety usikkerhet og eksklusjon for andre. Kontroll over rommet er, som Peter Jackson understreker, et avgjørende element i opprettholdelsen av den sosiale orden (1995:101). I Colombia gjelder det en sosial orden som åpenbart favoriserer noen framfor andre.

6.2 Trusler: "Invasjon", "okkupasjon", "infeksjon" og "forurensning"

Vi ser altså at byfornyelsen i Bogotá går hånd i hånd med en fjerning av visse mennesker fra gatene. På 1800-tallet gjennomgikk storbyer i Europa noen lignende prosesser. "Getting rid of the people and destroying the places seen as fermenting revolution was one way of cauterizing the fear – the surgical solution for the political gangrene that was the Paris mob", skriver Felicity Edholm (1993:144). Derfor ble de fattige bydelene i sentrum av Paris jevnet med jorda for å gi plass til de nye boulevardene. Dette var den nye infrastrukturen som skulle legge til rette for den kapitalistiske framgangen: Boulevardene var skapt for konsum, mote og for å vise seg fram. Denne prosessen akselererte differensieringen av klassene i byen, påpeker Edholm. Boulevardene er nemlig ikke for alle, de tilhører dem som kan forbruke; mens de som bygger dem - arbeiderklassen - lever under umenneskelige forhold. Hausmanns prosjekt forverret befolkningens levestandard, og førte til økt fattigdom, mens sentrum først og fremst ble utviklet for borgerskapet og statsapparatet, forklarer Edholm.

De gjenerobrede rommene i Bogotá - parker, avenyer og brede fortau - er også utviklet for dem som kan forbruke. Når selgere, skopussere og tiggere oppsøker disse og andre steder

hvor de har håp om å møte personer med kjøpekraft, blir aktivitetene deres paradoksalt nok karakterisert som en ”invasjon av det offentlige rom”. Dette fordi myndighetene mener det er forstyrrende at det stadig vekk dukker opp tiggere og gateselgere. I tillegg til all plassen de opptar, legitimeres forbudet mot gatesalg med at piratkopiering og smugling - som er opphavet til enkelte av gateselgerens produkter - skader den nasjonale økonomien. Et annet argument er at gateselgere egentlig driver med salg av narkotika og våpen.

Politiet har fått i oppdrag å forfølge gateselgerne og fjerne dem fra det offentlige rom. Det innebærer at mobile gateselgere fjernes midlertidig, og blir fratatt varene sine, mens illegale kiosker og lignende blir fjernet. - En lever praktisk talt med frykt, med en konstant spenning, fordi politiet er etter en i gata. Eller de private vaktene, hvis vi befinner oss i en park eller noe sånt, forteller Eduardo, som lever av å selge ”buñuelos” (søte maiskaker) i Bogotás gater.

- Borgermesterens politikk ser ut som den er utviklet for byer som Oslo, Paris eller Tokyo. Han vil ha byen overdrevent rensert for gateselgere. Og jeg skjønner ikke denne politikken, fordi arbeidsledigheten er skyhøy, det fins ikke arbeid, sier han frustrert. - For dem med utdanning er det vanskelig å finne jobb, og mye vanskeligere er det hvis man er selger. Praktisk talt vil de at vi skal stjele eller holde ut sulten. Han forteller at forfølgelsen fra politiet er konstant, men at det fins noen steder hvor det er verre enn andre steder. Noen ganger blir selgerne arrestert; en dag holdt de ham i arrest i 12 timer og tok fra ham varene. Noen ganger slår de selgerne også, hvis de nekter politiet å ta fra dem varene, sier han. Eduardo er ikke den eneste i samme situasjon. I Colombia lever 58 prosent av befolkningen av den uformelle økonomien, og rundt 150.000 personer lever av ”el rebusque” i Bogotás gater og busser⁵³.

Det brukes en rekke uttrykk med negative konnotasjoner i retorikken om de utfordringene man står overfor i Bogotás byrom. Som nevnt beskrives gatesalg og andre illegale aktiviteter som en ”invasjon” eller ”okkupasjon”, mens myndighetenes mottrekk er å gjennomføre en ”gjenerobring”. Marginale bydeler i byens periferier, hvor innbyggerne ikke har papirer på det territoriet de har bygget på, og ellers ikke bygger etter byggeforskriftene, kalles også for ”invasjonsbydeler” (”barrios de invasión”). Noen ganger kommer politiet til slike bydeler og fortrenger (”desalojar”) innbyggerne. Dette kan gi inntrykk av at det dreier seg om en krigføring mellom noen inntrengere som erobrer byen, og myndighetene, som gjenerobrer de territoriene ”fienden” har okkupert. Og hvem er egentlig fienden? Her møter vi igjen fattige personer som knyttes til usikkerhet og urenheter (jf. Kapittel 5). Enrique Peñalosa sier dette om gateselgere:

Kaoset ("el desorden") og usikkerheten ("la inseguridad") som selgerne forårsaket, var en av de viktigste årsakene til at sentrum forfalt ("deterioro") og at tusenvis av butikker, restauranter, banker og hoteller ble forflyttet. Det er en myte at uformelt salg bidrar til å løse problemet med arbeidsledigheten. Når de inntar ("se toman") en sektor er det som en dødelig infeksjon som senker verdien og eventuelt forårsaker at den formelle sektoren går konkurs, noe som selvfølgelig fører til arbeidsløshet. Virkelige mafiaer tar kontrollen over sektorene.⁵⁴

Han bruker en medisinsk metafor når han sammenligner utbredelsen av gatesalget med en dødelig infeksjon. Dette minner om Edholms diskusjon om hvordan de fattige betraktes som smittebærere av dødelige sykdommer. Her er det kun en metafor – det som "dør" er den formelle økonomien, og som følge av dette forfaller bydelene som gateselgerne har "inntatt". Likevel har det en sterk skremseffekt når gateselgerne beskrives på denne måten. Når gatesalget i tillegg settes i forbindelse med mafiaer, framstår det som enda mer farlig og illegalt.

Andre motsetningspar i diskursen om det offentlige rommet er forholdet mellom det skitne, forurensende og degenererte - noe som både viser til personer, aktiviteter og bydeler - og den opprydning eller rengjøring ("limpieza") rommet blir gjenstand for fra myndighetenes side. Andrés trekker fram oppryddingen av den tidligere så skitne og farlige Caracas-gata når vi snakker om renoveringen av Bogotás fysiske framtoning, og han er overbevist om at det å restrukturere byens materielle omgivelser vil kunne frambringe en ny adferd. Han forklarer at Avenida Caracas tidligere var skremmende ("miedosísimo"), men at Peñaloza gjorde noe med den miljømessige og visuelle forurensningen. - Tidligere var dette en sone hvor man ofte ble utsatt for overfall ("zona de atracadero"), en sone med bordeller og "et anspent miljø" ("ambiente de tensión"). Med det siste mener han sannsynligvis et konfliktfylt miljø, som følge av prostitusjonen og overfallene. For å rydde opp i dette, fortsetter Andrés, ble arkitekturen restaurert ("recuperar"), fasadene ble pusset opp, og det ble rensket opp i sonen ("limpiar"). Det kan høres ut som operasjoner som utelukkende gjøres i byens bygninger, gater og veier, for "recuperar" kan nemlig også bety å renovere bygninger. Men det er ingen tvil om at man forsøker å rydde opp i menneskelige aktiviteter som prostitusjon og ran, i tillegg til skopussing, gatesalg og tigging.

Ved siden av å snakke om gateselgerne som dødelige infeksjoner, kalles de til tider for plager ("plagas"). ("Plaga" kan også bety pest og landeplage på norsk.) Hernando sier for eksempel at San Victorino var "plaget" av gateselgere før stedet ble "gjenerobret". I en artikkel i den toneangivende avisa El Tiempo presenteres "Bogotás syv plager" i ord og bilder⁵⁵. Kort

fortalt er disse syv “plagene” humpene i veien (“los huecos”), forurensningen (“la contaminación”), busskaoset (“el desorden de los autobuses”), de illegale bilverkstedene på fortouene (“andenaautos”), folks dårlige vaner (“malas costumbres”), og, i samme kategori, den marginale fattigdommen (“indigencia”) og gateselgerne (“vendedores ambulantes”). ”De er kanskje de mest tilbakevendende problemene i byen. Opp gjennom årene har mange administrasjoner gjort store anstrengelser uten at de har funnet en definitiv løsning til nå”, skriver journalisten Deyandira Tibana Muñoz i ingressen, som akkompagneres av et bilde av en gutt med halvlukkede øyne og et underlig smil som røper at han mangler to fortenner. Han er sjuskete kledd, og i bakgrunnen skimter vi et bål, søppel, steiner og skrøpelige bygninger – bildet kan være tatt i El Cartucho, og gutten lever tydeligvis på gata. Selv om avsnittet om de husløse omtaler sosiale problemer og enkelte sosiale tiltak for å forbedre disse personenes situasjon, så ser artikkelen ellers ut til å spille på oppfatningen av disse menneskene som ”plager” for andre innbyggere.

Journalisten skriver i avsnittet om gatesalget at byadministrasjonen har iverksatt flere programmer for å gjenvinne det offentlige rom, men at ”problemet opprettholdes” selv om det har blitt slutt på gatesalget i San Victorino og at myndighetene har gjenvunnet 314.501 kvadratmeter av det offentlige rommet, bl.a. gjennom fjerning av boder (“levantamiento de casetas”). Artikkelen antyder at løsningen på problemene i første rekke handler om å fjerne uønskede elementer fra det offentlige rom, for på den måten å få kontroll over større territorier av byen. De sosiale årsakene til at mennesker begynner å selge på gata eller å tigge kommer i andre rekke, hvis de i det hele tatt blir tatt i betraktning.

Vi har sett at deler av retorikken som brukes er hentet fra militær terminologi. Når gjenerobringen kvantifiseres, er det også et tegn på at det er en kamp om et territorium, først og fremst. Gjenerobringens synlige ansikt, det vil si den representanten for myndighetene som gateselgere, skopussere, tiggere og andre ”inntrengere” møter til daglig, er uniformerte menn (og noen kvinner): Politiet. Det er kanskje ikke så rart at noen opplever konfliktene knyttet til det offentlige rommet som en del av krigen i Colombia. Dette mente i hvert fall en mann som pusset skoene mine i parken foran Museo del Oro i sentrum. Vi snakket litt om livet som skopusser, mens to militærpoliti sto overfor oss (til sammen teller jeg fem stykker i parken) og fulgte med. Mens vi snakker sammen, begynner gateselgerne å løpe bort fra parken, sannsynligvis er det en politibil som kommer, men politiet kommer ikke inn på plassen, så skopusseren bli værende (kanskje gir også min tilstedeværelse en viss beskyttelse?). Han sier at

krigen kommer til uttrykk i politiets forfølgelse. - De kan komme når som helst, forklarer han, de godtar skopussere med kjeledress, for de har tillatelse, på grunn av lang erfaring på et bestemt sted. Men det er vanskelig å få denne tillatelsen i dag – det er altfor mange folk, og altfor mye arbeidsledighet, sier han.

Gjeninnføring av lov og orden ved hjelp av politiet eller hæren, viser seg å være et viktig moment for Andrés også. Jeg spør ham om hvordan han opplever at borgermesternes politikk har nådd fram til den marginale bydelen Altos de Cazucá, helt sør i Bogotá, hvor Andrés har arbeidet i et prosjekt med internflyktninger. Da forklarer han at problemet med internflyktningene er svært alvorlig, og at en viktig utfordring er at staten ikke er tilstede over alt i landet. - Det trengs flere væpnede styrker ("pie de fuerza"), mer autoritet og statlig tilstedeværelse. "Loven" ("la justicia") må gjøre seg mer gjeldende og fengslene må forbedres, understreker han. Dermed ser vi hvordan forestillinger om staten knyttes til forestillinger om å kontrollere et territorium, og dette igjen betinges av en etablering av orden, noe de væpnede styrkene tilsynelatende er best egnet til. (Jeg kommer tilbake til hvor sentral gjenerobringen av territoriet er i Uribes politikk). Når det kommer til stykket, møtes altså ikke gateselgere, tiggere, prostituerte, skopussere og gatebarn med en vennlig og respektfull "borgerkultur". En dag jeg snakket jeg med en annen gateselger - en kortvokst, eldre mann som solgte malerier i sentrum - om å være gateselger, og om forholdet til politiet, sa han:

Forfølgelsen eksisterer, har eksistert, og kommer til å eksistere. (...) Det er tyrannens lov, den loven som den rike kaster ("tira") mot den fattige. Det er kongen som bestandig spiser bonden ("el peon"). (...) I Colombia er lovene meget velskrevne, men de er skrevet for *dem*. Det spiller ingen rolle om brutale krefter ("la fuerza bruta") brukes mot denne folkelige klassen som vi utgjør. Vi har ikke en gang rett til arbeid, det fins ikke noe menneskelig potensial i oss, den folkelige klassen, den gateselgende klassen, som blir tatt i betraktning. Vi har alltid blitt overkjørt ("atropellados") og forfulgt, det har blitt øvet vold mot våre kropper og våre rettigheter. Det vet alle. Jeg tror det gjelder internasjonalt, ikke bare i Colombia.

Når han snakker om kongen som spiser bonden (eller landarbeideren), så er det en måte å si at den rike lever av den fattiges elendighet. Samtidig brukes verbet "å spise" om det å slå ut en brikke: Kongen slår ut bonden i sjakk.

Vi finner en liknende situasjon i andre byer. Om politiets historiske rolle skriver Caldeira: "Not only in Brazil, but in rapidly growing cities all over the world, the main mandate

of the police was to control the poor population considered to be dangerous" (2000:147). Hun påpeker at det ikke bare er kriminaliteten som har økt i São Paulo det siste tiåret, men også overgrepene og volden til de institusjonene som har ansvar for å forebygge kriminaliteten og beskytte innbyggerne (2000:105). Politiets arbeidsmetoder er ikke bare basert på illegal praksis, men reflekterer klassefordommer ("class bias") (2000:111). Mens politivolden ikke er like omfattende i Los Angeles som i São Paulo, så mener Davis likevel at det pågår en "lavintensitetskrig" der: "(...) the city is engaged in a merciless struggle to make public facilities and spaces as 'unliveable' as possible for the homeless and the poor" (1998:232). For det første har byens ledere periodevis forsøkt å deportere de husløse ut av byen, og for det andre forsøker byadministrasjonen å begrense de husløses bevegelsesfrihet til noen bestemte gater. I andre deler av byen blir benkene utviklet for at ikke husløse skal sove på dem, og det fins stadig færre offentlige toaletter, blant andre tiltak (1998:232-236). Videre beskriver Davis hvordan både politi og private sikkerhetssystemer (alarmer, overvåkning, vaktpatruljer og livvakter) beskytter velstående bydeler mot inntrengere, og poengterer: "Although law-enforcement experts debate the efficiency of such systems in foiling professional criminals, they are brilliantly successful in deterring innocent outsiders" (1998:250).

En "løsning": Sosial rensking

Når ord som "plager", "forurensning" og "opprensning" brukes i forbindelse med de utfordringene Bogotá står overfor og deres løsninger, gir det meg assosiasjoner til uttrykket "limpieza social", det vil si den "sosiale renskingen" som forekommer ikke bare i Bogotá, men i mange andre latinamerikanske storbyer. Spørsmålet er om dette kan være fasadeoppussingens skyggeside. For hvor blir de av, alle de personene man forsøker å fjerne fra det offentlige rom? Sosial rensking framstår for noen som den endelige løsningen på problemet med "uønskede personer" som tiggere, tyver, husløse, prostituerte, homoseksuelle, gatebarn og så videre: For å bekjempe usikkerheten, tar man livet av dem som skaper usikkerhet. For å fjerne kriminaliteten, dreper man den kriminelle. "Og den mentale fattigdommen til enkelte er så alvorlig at de faktisk tror at årsaken til fattigdommen er at det fins fattige, og at løsningen dermed er å gjøre slutt på dem, vel å merke midt på natta, i mørket", skriver dikteren og essayisten William Ospina (2000:48).

Robin Kirk (1994) skriver i en rapport for Human Rights Watch at opplevelsen av en ukontrollerbar kriminalitet kan være en faktor som bidrar til at sosial rensking har bred aksept i

mange lokalsamfunn. I Colombia innebærer fenomenet at en gruppe mennesker fra bestemte sosiale grupper drepes for å ”renske opp” eller ”innføre lov og orden” i befolkningen. De som organiserer og gjennomfører disse drapene er folk blant lokalbefolkningen, kjøpmenn og politimenn. Angrepene rettes ikke mot individer, men mot grupper som oppfattes som verdiløse eller som en fare for samfunnet, og de blir gjerne referert til som ”desechables”, framholder Kirk. En betydelig andel av ofrene er barn. Av de 1.926 drapene som Senteret for forskning og folkeutdanning (CINEP) registrerte fra 1988 til slutten av 1993, var 124 barn, de fleste ”gamines”. CINEP går ut fra at flere drap kan være uregistrert. Kirk påpeker at en viktig forklaring på fenomenet sosial rensking kan være konkrete og identifiserbare handlinger fra myndighetenes side:

While "social cleansing" killings cannot be called a government policy approved at the highest levels, there is convincing evidence that they take place with the participation or approval of some local authorities and police and military commanders. Bolstering this practice is the long-term trend in Colombian society, permitted or openly abetted by the authorities, of turning to "private justice" to hunt perceived enemies. Perhaps the most compelling reason why "social cleansing" killings persist is official impunity, which is systematic and pervasive. Impunity encourages vigilante violence by crime victims who see no alternative in the justice system. Paired with inaction to protect the targets of "social cleansing" from organized extermination, impunity ensures that "social cleansing" squads continue their night rounds unimpeded (Kirk 1994)

Sergio, fra Cali, fortalte meg om forbindelser mellom politi og sosial rensking i hans hjemby. Da jeg møtte ham hadde han fått trusler og gikk rundt med skuddsikker vest i Bogotás gater. Han måtte holde seg litt borte fra Cali og skulle reise til Europa en tur. Grunnen til at han var truet var at han arbeidet i en marginal bydel med ulike ungdomsprosjekter, og et av dem handlet om å forsvare rettighetene til gjengungdommer som ble utsatt for overgrep fra politiet; vold, tortur, korrupsjon og drap. Sergio arbeider med å etterforske forbindelsene mellom politiet og "leiemorder-kontorene" ("oficinas de sicarios"), som han kaller dem. - Alle vet hvor de er, sier han. - Når politiet slipper noen fri, ringer de til et slikt kontor, og så dukker de opp og skyter ham, forklarer han. På den måten er politiet alliert med dødsskvadronene som utfører den sosiale renskingen av ungdommer som antas å være kriminelle. Michael Taussig (1992) forteller om en ung mann i Cali som selv var involvert i sosial rensking da han var i

militæret. Taussig påpeker at selv om det er grunn til å skille den sosiale renskingen fra politiske drap, så har de flere fellestrekk: For det første handler det om å skape frykt gjennom vold som utøves under uklare omstendigheter ("uncertain violence"). For det andre handler det om

...purifying the public sphere of the polluting powers which the dominant voices of society attribute to the *hampa* or underworld whose salient political feature lies in its being strategically borderless – invisible yet infiltrating – but decidedly Other; prostitutes, homosexuals, communists, left-wing *guerrilleros*, beggars, and what I guess we could call the dark threatening mass of the undeserving poor – which, when you think about it, doesn't leave too many people in the upperworld (1992: 24-25).

Liisa Malkki skriver om hvordan etniske kategorier markerer en essensiell og moralsk forskjell mellom en selv og de andre (1995:145). I ekstreme tilfeller kan konstruksjonen av en bestemt kategori innebære en denaturalisering og til og med dehumanisering av de andre (1995:257). På samme måte kan oppfatningen av de fattige som annerledes og farlige i ytterste konsekvens dehumanisere dem. Malkki vier etniske klassifikasjoner så stor oppmerksomhet fordi hun vil vise at de skaper og omformer virkeligheten. Når tutsiene defineres med utgangspunkt i de grusomhetene som ble begått mot hutuene under folkemordet i Burundi 1972, kan dette i ytterste konsekvens resultere i nye folkemord. I Colombia kan på liknende vis konstruksjonen av de Andre lede til sosial rensking, sammen med andre typer vold og eksklusjon.

Mine informanter snakker ikke om fenomenet sosial rensking, kanskje fordi det er ukjent eller uinteressant for dem, kanskje fordi det er en praksis de støtter eller i det minste tolererer, men ikke ønsker å snakke om. Det tas sjelden opp i media, og representerer en type vold som er lite synlig i det colombianske samfunnet. For mine informantere vedkommende er det, som vi har sett, andre typer vold de er mer opptatt av, først og fremst den volden de selv er redde for, som for eksempel væpnede ran, terrorbomber og kidnappinger. Dette er også den typen vold som får mest offentlig oppmerksomhet.

6.3 Sikkerhetspolitikk på lokalt og nasjonalt nivå

I visse henseende er det politiske livet i hovedstaden uavhengig av den nasjonale politikken, men i andre henseende spiller den væpnede konflikten og kampen mot terrorismen inn på det som skjer i Bogotá. Gjenerobringspolitikken er i første omgang ikke orientert mot personer

som kan knyttes direkte til konflikten. Likevel kan utviklingen av en oversiktlig by betraktes som en strategi for å gjøre det vanskeligere å begå terrorhandlinger. En ryddigere og mer ordnet by med brede gater og fortau, uten gateselgere og deres varer, gjør det lettere for myndighetene å overvåke byrommet, det vil si ha større kontroll over hvem som er i gatene og hva de driver med. Forbudet mot å parkere på fortauet har også til hensikt å unngå bilbomber og andre kriminelle handlinger. Myndighetenes reguleringspolitikk (og riving) i de fattige bydelenes "uorganiserte", dvs. improviserte og uferdige arkitektur kan også sees i sammenheng med ønsket om å få kontroll over disse bydelene og personene fordi de betraktes som potensielle trusler, som "arnested" for både kriminelle og gerilja.

Borgermester Mockus oppfordrer befolkningen til å delta aktivt i "kampen mot terrorismen", både gjennom å samarbeide med myndigheter og gi informasjon, og gjennom å utføre aksjoner for å vise motstand mot "de voldelige". Mockus ble intervjuet i el Tiempo etter et attentat i Bogotá hvor blant annet en student-politi ("policía bachiller") ble drept. Han understreker at hvis angrepene mot politiet fortsetter, fins det ingen andre alternativ enn at borgerne mobiliserer for å slå ring om og støtte politiet. - Kampen mot terrorismen er fundamental for samfunnets framtid, understreker Mockus. Kombinert med etterretning og statens tilstedeværelse ("presencia del estado") er borgernes samarbeid formelen for å "reise en mur mot de voldelige", sier han. Hvis folk gir den informasjonen de har, så blir det den beste måten å unngå nye attentat mot politiet, mener han. I tillegg til dette, skaper man et mer rettferdig samfunn gjennom skattepolitikken, legger han til,⁵⁶ og antyder dermed at urettferdig fordeling av godene er en av årsakene til at terroren eksisterer.

President Uribe og den "demokratiske sikkerheten"

Sikkerheten har ikke først og fremst med tvang ("coerción") å gjøre, men dreier seg snarere om den demokratiske autoritetens permanente og effektive tilstedeværelse i territoriet, noe som er resultatet av en kollektiv anstrengelse fra hele samfunnet (Presidencia/Ministerio de Defensa 2003:14).

Sitatet er hentet fra et dokument som presidenten og hans stab ("la presidencia") i samarbeid med forsvarsdepartementet har utarbeidet, hvor det redegjøres for regjeringens forsvarspolitik og doktrinen om den demokratiske sikkerhet. Jeg har skrevet mye om gjenerobringen av det offentlige rom i Bogotá, men Colombia kjennetegnes likevel først og

fremst av et stort gjenerobningsprosjekt på *nasjonalt* plan: Myndighetenes militære gjenerobring av det colombianske territoriet, det vil si deres kamp for å få kontroll over hele Colombia gjennom å bekjempe geriljaen. Ordet "recuperar" brukes nemlig også om når de væpnede styrkene fortrenger geriljaen fra et territorium de har kontrollert. "Gjenerobringen" blir dermed et element i etableringen av den "demokratiske sikkerheten", som er et kjernebegrep i president Alvaro Uribes politikk. I det nevnte dokumentet knyttes regjeringens politikk til orden, sikkerhet, demokrati, frihet og menneskerettigheter, beskyttelse av befolkningen, solidaritet, økonomisk utvikling og velstand. Terroristene representerer det motsatte i denne diskursen: Å påtvinge andre sin vilje ved hjelp av vold, kriminelle handlinger og terrorangrep.

I innledningen til dokumentet skriver Uribe at det å gjenvinne ("recuperar") orden og sikkerhet er en sentral bekymring for regjeringen. Det er en respons på den kritiske situasjonen jeg har beskrevet i oppgaven, hvor konflikten har gjort seg gjeldende i økende grad. "Den demokratiske sikkerheten er det som skal til for å garantere for innbyggernes beskyttelse: At staten beskytter alle, uten å gjøre forskjell, slik at alle colombianere skal kunne nyte godt av sine rettigheter" (Presidencia/Ministerio de Defensa 2003:5). Det finnes ingen motsetning mellom sikkerhet og demokrati, fortsetter han, tvert imot garanterer sikkerheten for at det finnes rom for uoverensstemmelser ("discrepancia"), slik at det å være uenig ikke skal innebære å utsette sin personlige sikkerhet for fare. "Men vi må tegne opp en hårfin linje mellom retten til å være uenig og det å begå kriminelle handlinger", understreker han (Presidencia/Ministerio de Defensa 2003:5).

Vi har sett borgermester Mockus understreke innbyggernes samarbeid med væpnede styrker og myndigheter. Dette er også et sentralt element i regjeringen Uribes sikkerhetspolitikk. Han påpeker at de væpnede styrkenes anstrengelser ikke er nok for å oppnå sikkerhet, men må kombineres med hele statsapparatets og alle colombianernes anstrengelser; et stikkord her er borgernes "solidaritet". Marta Lucía Ramírez, den kvinnelige forsvarsministeren (som senere ble byttet ut) påpeker også dette i samme dokument: Først understreker hun hvor sentral en total kontroll over territoriet er for å sikre en styrking av rettsstaten. Deretter beskriver hun i detalj hvor profesjonelle og sterke de væpnede styrkene har blitt, gjennom utviklingen av mobile brigader, høyfjellsbataljoner, enheter av bondesoldater, enheter spesialisert på antiterrorisme, mobile politiskvadroner, og en ekspansjon av politiet til alle landets kommuner. I tillegg har juridiske organer og statlige etterretningsorganer blitt mer profesjonelle og bedre koordinert. Videre påpeker hun: "Men

alle colombianere har ikke bare rett til, men også en plikt til å delta aktivt i styrkingen av vårt demokrati, å verne om våre institusjoner, støtte arbeidet til våre væpnede styrker, og være solidariske mot dem som lider av intern fordrivelse, vold og terror begått av de illegale væpnede gruppene" (Presidencia/ Ministerio de Defensa 2003:10). Hun understreker at med Uribes lederskap og en statlig sikkerhetspolitikk som er støttet av innbyggerne vil man oppnå individuell sikkerhet, styrking av rettsstaten og beskyttelse av demokratiet, og med dette alle colombianeres framgang og velstand ("prosperidad y bienestar") (2003:10).

Prinsippet om at alle colombianere må stå sammen med regjeringen til Uribe er også flere informanter opptatt av. Alejandro sier han har tillit til at Uribe kan være en lederskikkelse ("guía") som kan få folk til å være solidariske og bry seg om hverandre, skape sikkerhet, gjøre konstitusjonen gjeldende, og gjøre staten mer ansvarlig. Kameraten Hernando mener også at Uribe er en sterk leder. Han sier at Uribe er den presidenten de trenger, men likevel kan han ikke gjøre alt bedre. Når det gjelder sikkerheten, så har presidenten oppnådd flere resultater, påpeker han. - Dette er en utmattelseskrig ("guerra de desgaste"). Det som trengs, er å forandre opinionen til folk, for nå mener de at hæren er en gjeng udugelige ("inútiles"). Uribe vil ikke klare å bekjempe geriljaen, men å samle folket, mener Hernando. Tidligere har vi sett at Alejandros mor Helena påpeker at Uribe er nødvendig, fordi han representerer autoritet, orden og noen som kan styre landet. Paula er også overbevist om at Uribes politikk er det som trengs. Hun mener, som nevnt, at Bogotá er et fengsel, og for å slippe ut av det støtter mange Uribe og hans krigslinje.

Sikkerhetspolitikk - på bekostning av andre utfordringer?

Sikkerhet er altså meget høyt prioritert i regjeringen Uribes politikk. Statsviteren Alfredo Rangel skriver i kronikken "Hvorfor Uribe" i forkant av presidentvalget at så lenge man ikke gjenvinner sikkerheten vil det være vanskelig å utvikle landet og løse de grunnleggende sosiale problemene. Innbyggernes hovedbekymring er sikkerheten, fortsetter han; forverringen av ordenssituasjonen har overbevist folk om at den viktigste oppgaven for staten er å garantere for innbyggernes sikkerhet. Det betyr at det største sosiale problemet for colombianerne er sikkerheten, og at den viktigste sosiale investeringen man kan gjøre er i sikkerheten. Han konkretiserer hva dette innebærer: Uribe foreslår å øke sikkerhetsbudsjettet med en milliard (mil millones) dollar; nesten fordoble antallet profesjonelle soldater og politi; slå hardt ned på illegalt våpenhold; reformere konstitusjonen for å kunne implementere en antiterrorist-lov;

tillate de væpnede styrkene å ta personer til fange, drive med avlytting og gjøre husransaker; organisere en million borgere [som informanter] slik at de aktivt kan samarbeide med myndighetene; og innføre krigsskatt. Det vil si et større antall soldater og politi ("pie de fuerza"), flere ressurser, nye og drastiske normer, og en større deltakelse fra borgernes side, oppsummerer Rangel, og betrakter det som en måte å styrke staten på (Rangel 2002).

Kritikere av sikkerhetspolitikken hevder likevel at det ikke er noe radikalt nytt ved dette; en hard linje mot både gerilja og politisk opposisjon har vært oppskriften til myndighetene i alle år. Journalisten Antonio Caballero påpeker at blodig undertrykkelse av misnøye og protest har vært den tradisjonelle måten å styre på i Colombia, uavhengig av hvem som styrer, fra Erobringen og fram til i dag. Etter hvert oppfant regjeringene undertrykkende unntakslover for å få avvikene til å framstå som normale; det har vært en konstant unntakstilstand ("estado de sitio") fra førtiårene og fram til Uribes Antiterrorlovgivning. "Undertrykkelsen har vært den eneste sikkerhets- og ordenspolitikken til alle regjeringene i Colombias historie. Og hvis vi dømmer etter resultatene - som er den måten man bør dømme all politikk på - så har den mislykkes: Dette landet er det mest usikre i hele verden. Er det ikke snart på tide å skifte oppskrift, før vi er døde alle sammen?" spør Caballero (2004).

Sikkerhetspolitikken vektlegges ikke bare i Colombia; i mange land har det vært et økt fokus på dette de siste årene, og flere faktorer spiller inn her. Det er både en følge av "kampen mot terror" i kjølvannet av 11. september 2001, og en måte å håndtere interne konflikter og økt kriminalitet på. Zygmunt Bauman drøfter på sin side sikkerhetspolitikken i forhold til globaliseringen: "Det komplekse spørsmålet om eksistensiell utrygghet som globaliseringsprosessen har medført, har en tendens til å bli redusert til et tilsynelatende enkelt spørsmål om "lov og orden". Underveis blir bekymringer om "trygghet", som ofte reduseres til et enkelt spørsmål om trygghet for kroppen og ens personlige eiendeler, "overbelastet" ved å bli fylt opp av en angst som skyldes andre viktige dimensjoner ved vår eksistens – nemlig utrygghet og uvisshet" (Bauman 1998:24). Bauman tar utgangspunkt i noen globale tendenser hvor nasjonalstatene brytes ned av transnasjonale krefter. I en prosess hvor økonomien atskilles fra politikken mister det enkelte lands myndigheter – og den enkelte innbygger – kontroll over framtida.

Bauman konstaterer at det er et økende antall mennesker i fengsel i de fleste land, og et oppsving i byggingen av nye fengsler. Denne akselereringen antyder at det finnes store, nye segmenter av befolkningen som av en eller annen grunn blir ansett som en trussel mot

samfunnsordenen, og at fengsling blir ansett som en effektiv metode for å nøytralisere trusselen (1998:127). Han skriver videre at spørsmål om sikkerhet, visshet og trygghet glir over i hverandre, og at regjeringer som ikke kan skape sikkerhet på arbeidsmarkedet eller gi innbyggerne en visshet i hvordan de upålitelige ”markedskreftene” vil oppføre seg, likevel kan gjøre noe for å bekjempe den kriminaliteten som truer den personlige trygghet. Sikkerheten vinner ikke mye på det, men tallet på velgerne svulmer, påpeker Bauman (1998:128-130).

Å redusere det komplekse problemet sikkerhet til et spørsmål om personlig trygghet har flere politiske fordeler. Kriminalbekjempelse er oppsiktsvekkende og fjernsynsvennlig, og gjennom konkrete straffetiltak framstår regjeringene som målbevisste og handlende. Dette holder publikums oppmerksomhet festet på de farene som har sine røtter i forbrytelser og forbrytere, og avleder dem fra å tenke over hvorfor man stadig føler seg like usikker, fortapt og forskremt som før, understreker Bauman (1998:130-31). I en verden med global økonomi har statsregjeringene fått tildelt rollen som forvokste politidistrikter og lite annet, fortsetter han. Antallet og kvaliteten på de politimennene som patruljerer gatene, og som feier dem rene for tiggere, plageånder og tyver, og tykkelsen på fengselsmurene, teller mye når avgjørelser om å investere eller trekke tilbake investeringer blir fattet, påpeker Bauman. Politikk handler altså i (stadig) mindre grad om å løse sosiale utfordringer, og i stadig større grad om å spille rollen som politi: Å bekjempe kriminalitet, etablere ro og orden, og få kontroll over territoriet, noe vi kjenner igjen fra Bogotá og Colombia generelt. Dette får meg til å huske på Helena, som er truet av farer på alle kanter, og som altså – delvis på spøk - foreslår et fengsel i verdensrommet eller under jorda som løsning på problemene.

Et viktig poeng hos Bauman er at vi står overfor en rekke utfordringer i verden: økonomiske, økologiske og ikke minst sosiale, fordi ”tre milliarder menn og kvinner kommer til å bli arbeidsledige – det vil si uten noen økonomisk funksjon – i løpet av vår generasjons levetid” (1998:9-10). Disse problemene ser ikke ut til å bli tatt alvorlig, tvert imot tegner han opp et skremmende bilde - med utgangspunkt i Bourdieus beskrivelse av USA - hvor staten har en tendens til å dele seg i to: En stat som lover et minstemål av sikkerhetsgarantier for middelklassen, og en stadig mer undertrykkende stat som skal motarbeide virkningene av volden, som skyldes den mer og mer prekære situasjonen til det store flertall av befolkningen (1998:117). Denne beskrivelsen minner om situasjonen i Colombia; også her favoriserer myndighetenes sikkerhetspolitikk høyere sosiale lag av befolkningen, mens de andre forsøkes holdt under kontroll. Velstående ulike håndteringer av usikkerheten, som jeg har beskrevet i

denne oppgaven – ikke bare det omfattende private vaktholdet, men også den arkitektoniske innestengelsen, den romlige unnvikelsen av visse sosiale rom, den sosiale avvisningen av bestemte personer og den mentale ”utkoblingen” – har til felles at det er mer eller mindre private sikkerhetsløsninger på noe som også er sosiale utfordringer. Gjenerobringen av det offentlige rom og gjenerobringen av sikkerhet og orden er på den andre sida politiske tiltak utført på vegne av et kollektiv, men det ser i praksis ut som det gjelder et eksklusivt kollektiv, ikke hele befolkningen. Manuela (midten av 20-årene, samfunnsviter) nevner internflyktningene som et eksempel på sosiale utfordringer som framstår som et spørsmål om (personlig) sikkerhet:

Folk betrakter det ikke som et sosialt spørsmål, men som et sikkerhetsproblem. De behandles som om de var gatebarn, kriminelle. Tematikken rundt gatebarn og husløse, knyttes til sikkerhet; en går til nærmeste politistasjon (CAI), og holdningen er at ”det trengs mer politi for å ta seg av det, så ikke bydelen vår får et dårlig image”. Det oppleves som en fare, mens den sosiale tematikken nesten går tapt.

6.4 Den andre volden

Et spørsmål er altså om det sterke fokuset på sikkerhetspolitikk går på bekostning av andre utfordringer. Et annet spørsmål er om etableringen eller gjenerobringen av sikkerhet for noen går på bekostning av andres sikkerhet. Vi har allerede sett at sikkerhetstiltak kan legitimere mistenkeliggjøring, eksklusjon og maktmisbruk mot underprivilegerte. På samme måte ser krigen mot geriljaen ut til å legitimere forfølgelse av opposisjonelle. Fordi det kan bidra til å gi en bredere forståelse av voldens dynamikk, mener jeg det er fruktbart å trekke inn et annet perspektiv på volden enn velstående. Eller rettere sagt et annet perspektiv enn mine *ikke-opposisjonelle* velstående informanternes perspektiv, for det fins nemlig også opposisjonelle velstående, noe Benjamin, som vi skal se, er et eksempel på.

Som nevnt innledningsvis, består mitt prosjekt i å forsøke å forstå mine velstående informanternes innenfra-perspektiv, på den ene sida, og på den andre sida å kontekstualisere den sosiale virkeligheten de er en del av fra et utenfra-perspektiv som tillater meg å ta i betraktning dimensjoner ved vold, makt og ulikhet som de ikke selv nevner. Jeg mener det er viktig å trekke inn andre colombianeres opplevelse av volden; både fordi velstående ikke er de eneste

ofrene for vold i Colombia, og fordi den statlige og paramilitære volden med fordel kan sees i relasjon til opprørernes og de kriminelles vold.

Selv om velstående informanter og offisielle media sjelden omtaler det, så finnes det altså en annen type vold: Den statlige og paramilitære volden⁵⁷ mot de opposisjonelle i Colombia. Min beskrivelse av den væpnede konflikten har til nå i stor grad vært basert på mediabildet av konflikten, samt offentlige kilder (Planleggingsdepartementets rapport), og jeg har derfor vektlagt geriljaens handlinger, fordi de framstår som den største trusselen mot velstående. Når statens representanter, de væpnede styrkene, er så lite framtrædende i den offentlige versjonen, kan man få inntrykk av at det bare er de andre aktørene i konflikten som er ”de voldelige”. I det tidligere nevnte dokumentet om den demokratiske sikkerheten påpeker Uribe at de væpnede styrkene representerer ”grunnlovens tvangselement” (”el elemento coercitivo de la constitución”) for å beskytte livet, friheten og eiendommene til landets borgere. De er ikke en krigsaktør eller en aktør i konflikten (Presidencia/ Ministerio de Defensa 2003:6). Da han ble spurt av en journalist om han representerte den totale krigen, svarte han: - La oss ikke snakke om krig. De militære styrkene er et uttrykk for rettsstaten; de driver ikke krigføring. De utfører et myndighetsoppdrag som virker avskrekkende på krigen (”disuade la guerra”).⁵⁸ Sagt på en annen måte, framstår de væpnede styrkenes vold som akseptabel, som et nødvendig virkemiddel for å vinne krigen og bekjempe de kriminelle. Om dette skriver Allen Feldman:

State, legal and media rationality, separately or combined, can erect a *cordon sanitaire* around "acceptable" or "reasonable" chronic violence to the same extent that they successfully infiltrate social perception to neuter collective trauma, subtract or silence victims and install public zones of perceptual amnesia that privatise and incarnate historical memory (Feldman 1994:415).

En annen (evt. supplerende) forklaring på de væpnede styrkenes tilsynelatende ikke-krigerske karakter (i Uribes retorikk) kan være at hæren i stor grad overlater krigføringen til de illegale paramilitære gruppene. Daniel Pecaute skriver at hæren delegerer det meste av massakrene i stor skala, i tillegg til arbeidet med å etablere territoriell kontroll, til de paramilitære. Likevel påpeker han at småbønder betrakter de militære som ansvarlige for å skape mye av terroren de utsettes for, og det kan ikke bare forklares med deres manglende tilstedeværelse i mange avsidesliggende områder på landsbygda, men også med deres tallrike overgrep (»excesses»), og det faktum at hærens vold ofte rammer blindt, uten å skille klart mellom gerilja og småbønder.

Han legger til at det urbane politiet har et enda verre rykte enn militæret, fordi de ofte har torturert og drept folk på vilkårlig vis i bydeler hvor fienden mistenkes å befinne seg (Pecaut 1999:153).

De colombianske myndighetene har gjort store anstrengelser for å rette opp den versting-statusen Colombia har hatt i det internasjonale samfunnets øyne når det gjelder menneskerettsbrudd. Tall fra begynnelsen av 90-tallet viste at det var de væpnede styrkene som brøt menneskerettighetene mest, og det med nesten 100 prosent straffefrihet (Tuft 1995:71). FNs menneskerettighetskommisjon rapporterte at "there exists a pattern of serious, persistent and systematic violations of human rights ... the Colombian state is the principle party responsible for attempts made against the right to life for political or presumably political reasons" (Tuft 1995:67). I følge menneskerettighetsorganisasjonen Comisión Andina de Juristas, var de væpnede styrkene ansvarlige for 54,2 prosent av rapporterte brudd mellom januar 1993 og juni 1994. Hvis vi legger til de paramilitæres brudd, får vi 72 prosent (Tuft 1995:71). Opp gjennom 1990-tallet sank tallene over statlige aktørers brudd på menneskerettighetene proporsjonalt med de paramilitæres økte aktiviteter (Cepeda 2003:4). Det er omdiskutert om det fins noen sammenheng her; altså om vi har å gjøre med en "delegering av arbeid", som Pecaut skriver, eller om myndighetenes tiltak for å forbedre menneskerettighetssituasjonen⁵⁹ faktisk har ført fram. Cepeda understreker at den sterke menneskerettskritikken og utviklingen av den nye konstitusjonen av 1991 førte til at sikkerhetsretorikken ble omskrevet gjennom å trekke inn begrep som demokrati, menneskerettigheter og pluralisme (2003:1-2). Spørsmålet er imidlertid om praksisen er grunnleggende endret.

Hvis vi sammenligner den offentlige diskursen om volden i Colombia med det bildet vi får gjennom Amnesty Internationals årlige rapport, så ser vi at de på flere punkt skiller seg fra hverandre. I den internasjonalt anerkjente menneskerettsorganisasjonens rapport beskrives alle aktørene i den væpnede konflikten, inkludert de væpnede styrkene, som ansvarlige for politisk vold og brudd på menneskerettigheter og internasjonal humanitær rett i Colombia. Om 2002 rapporterer Amnesty blant annet:

Den væpnede konflikten mellom sikkerhetsstyrkene, som opererer sammen med paramilitære grupper, og geriljagruppene, ble intensivert etter sammenbruddet i fredssamtalene med FARC. Dette resulterte i en markert forverring av menneskerettssituasjonen. Mer enn 500 personer "forsvant", og mer enn 4.000 sivile ble drept på grunn av politiske motiver. Tvungen intern

flukt fortsatte å øke dramatisk. Over 2.700 personer ble kidnappet, (...). Denne syklusen av politisk vold har blitt forverret av sikkerhetspolitikken til den nye regjeringen til Álvaro Uribe Vélez, som kom til makta i august. Majoriteten av ofrene for brudd på menneskerettighetene og på internasjonal humanitær lov fortsatte å være sivilbefolkningen, inkludert internflyktninger, bønder og medlemmer av afrocolombianske og indianske lokalsamfunn som lever i konfliktsoner (Amnesty 2003).

I tillegg til kidnappinger og tvungen flukt, vektlegges altså forsvinninger og politisk motiverte drap, noe som ikke nevnes hos Planleggingsdepartementet. Der nevnes heller ingen forbindelser mellom statens representanter og de paramilitære i myndighetenes rapport, i motsetning til i Amnesty Internationals årsrapporter. Også FNs menneskerettskontor og Human Rights Watch hevder at de væpnede styrkene uoffisielt samarbeider med de illegale paramilitære. I de sistnevntes rapport for 2002 står det:

There were numerous and credible reports of joint military-paramilitary operations and the sharing of intelligence and propaganda, including army-generated appeals to guerrillas to turn themselves in. Throughout Colombia, paramilitaries continued to move uniformed and heavily armed troops unhindered past military installations (Human Rights Watch 2003).

I den offisielle diskursen er de paramilitære autonome grupper, og derfor kan ikke staten stilles til ansvar for deres handlinger. Antropologen Myriam Jimeno mener at menneskerettighetsbruddene skyldes statsmaktens fragmentering. Hun spør: "Hva skjer med samfunnet når staten svekkes til de grader at den er ute av stand til å forhindre at samfunnet desintegreres og resulterer i ulike bander som er i konflikt med hverandre" (2001:221)? Jimeno setter den omfattende politiske volden i sammenheng med vold i hjemmet, og påpeker at den er spesielt knyttet til fattige. Et sentralt problem er en utbredt oppfattelse av at autoritet er et arbitrært fenomen. Volden er med andre ord ikke et problem som har utartet på grunn statens autoritet: Problemet er ikke påtvinging av normer, men disses inkonsistens og tilfeldighet, hevder Jimeno (2001:239). Folk opplever at institusjonelle mekanismer enten er maktesløse eller uinteresserte når de blir konfrontert med farene som truer, fortsetter hun (2001:224). Jimeno kan forstås dit hen at staten ikke har autoritet og makt nok til å kontrollere verken geriljaen, de paramilitære eller kriminelle. Uribe har nettopp vektlagt at staten må gjenvinne sin autoritet. Problemet har ikke vært en overdreven maktbruk fra statens side, men at "det colombianske demokratiet" historisk har hatt en manglende evne til å sikre institusjonenes

autoritet over territoriet i sin helhet og til å beskytte innbyggerne fra truslene og ulovlighetene til de illegale væpnede gruppene (Presidencia/ Ministerio de Defensa 2003:14).

Statsviteren Eva Irene Tuft karakteriserer derimot det ekstreme nivået av politisk vold som resultat av en legitimitetskrise i den colombianske staten. Man kan få et inntrykk av at volden er tilfeldig og hinsides statens kontroll, men den er en direkte konsekvens av politiske valg, tatt av sivile politikere innenfor et formelt demokratisk rammeverk, mener hun. Dette har å gjøre med spørsmål vedrørende politisk deltakelse, håndtering av den sosiale konflikten, og den offisielle lov-og-orden-politikken, påpeker hun (1995:59). Straffefriheten er nesten total, men det er ikke et spørsmål om systemets effektivitet (1995:24). Hun mener at den colombianske staten er inne i en legitimitetskrise som kommer til uttrykk gjennom politisk eksklusjon, sosiale forskjeller, et rettsvesen som ikke fungerer, militært autonomi og straffefrihet. Det ekstreme nivået av politisk vold er både årsak til og konsekvens av denne krisen, konstaterer hun (Tuft 1995:3).

Andre stemmer: Erfaringer med statlig og paramilitær vold

Vi så tidligere Uribe nevne den hårfine linjen mellom det å være uenig (med myndighetene) og det å begå kriminelle handlinger. I realiteten har de colombianske myndighetene tradisjonelt hatt vanskelig for å skille fra hverandre det ene og det andre. I Colombia betyr fremdeles det å være samfunnskritisk at man risikerer å stemples som geriljaens medløper. Til og med norske myndigheter har blitt beskyldt for å være støttespillere av geriljaen⁶⁰ på grunn av sitt engasjement i fredsprosessen og fordi de gir tidligere geriljasoldater asyl. Men mens ambassadører og andre utlendinger generelt ikke blir drept for sitt arbeid, lever colombianske opposisjonelle (og deres familier) med vissheten om at de kan miste livet, noe tallene fra Amnesty International vitner om.

I den konfliktfylte oljehovedstaden i Colombia, Barrancabermeja, møtte jeg i mars 2001 flere familier som hadde søkt tilflukt i en fransiskanermenighet i den fattige bydelen Boston etter at de var blitt truet på livet av de paramilitære. På den tida jeg var der hadde nemlig de paramilitære tatt kontroll over store deler av byen, og de kunne gå fritt rundt i gatene; de tungt bevæpnede soldatene som befant seg i området gjorde svært lite for å forhindre dem. Jeg tilbrakte to netter ute i menighetens frukthage, hvor jeg sammen med de andre lyttet etter uvanlige lyder bak de tre meter høye murene som representerte en viss beskyttelse, men som samtidig forhindret oss i å se hva som foregikk på utsida. Stedet var ganske isolert, fordi de

paramilitære kutter telefonlinjene når de kommer til en ny bydel, ble jeg fortalt. Dette forhindrer ikke fransiskanerne i å være dypt engasjert i det som skjer i Barranca og ta kraftig avstand fra de paramilitæres framferd. Fader Caliche kjenner de fleste nattlige lydene i bydelen: Han kan skille det ene militære kjøretøyet fra det andre, han vet hvem sin hane som galer og hvorfra vi hører lyden av skudd, men han vet ikke om det er et nytt attentat eller bare noen som skyter i luften for at frykten skal trenge stadig lengre inn i hver eneste innbygger.

De paramilitære dukket opp hjemme hos Maria Elena og tok henne med seg, sammen med mannen og de tre barna. - De er forsvunnet, vi vet ikke hvor de er, fortalte søsteren Petrona meg. - En av nevøene mine la igjen en lapp hvor det sto at vi alle måtte flykte. Jeg er redd de paramilitære skal ta fra meg sønnene mine og få dem til å jobbe for seg. Hvis de ikke samarbeider, så dreper de dem, fryktet hun. - Men vi har ingen steder å dra. Faren don Jaime har levd i Colombia gjennom seksti mer eller mindre voldelige år, og opplever at det aldri har vært verre, aldri mer bestialsk. Han er fisker og forteller at fiskerne har funnet oppstykkede lik i elva Rio Magdalena. Også han søkte tilflukt hos fransiskanerne. Jeg så ham komme ut fra det lille huset sitt i sine beste klær, med noen få eiendeler i en bag og forberedt på å legge alt bak seg, uten å vite hvor han skal reise. Jeg spurte ham om han eier grunnen huset hans står på, om det er mulig å selge noe for å begynne på nytt. Da smilte han oppgitt og fortalte at ingen kjøper noe her nå for tida. - Dessuten eier vi ingen ting. Ikke engang våre egne liv.

De ulike sosiale organisasjonene i Barrancabermeja, og generelt regionen Magdalena Medio, beskyldes for å være geriljaens allierte og derfor samfunnsfiender; derfor forfølges de av de paramilitære. Bertina fra kvinneorganisasjonen OFP ("Organización Femenina Popular") ble tvunget til å flykte fra landsbyen sin etter at de paramilitære tok kontrollen over landsbyen. Også henne møter jeg i fransiskanermenigheten, og hun forteller at AUC året før oppsøkte kvinneorganisasjonen for å be om hjelp til organiseringen av en demonstrasjon. Bertina ga klar beskjed om at OFP ikke ga støtte til noen væpnede aktører. - Da spurte de meg om jeg ikke var klar over at her var det de som laget lovene, her var det de som bestemte? Så erklærte de både organisasjonen og henne personlig som militære mål, og hun ble nødt til å flykte. Hun forteller om symbolske drap; om den prostituerte kvinnen som ble funnet drept, kløyd fra vagina og opp til halsen. Årsaken var at hun hadde tatt seg av geriljasoldater, på lik linje med andre klienter. På tross av de paramilitæres drapstrusler også i Barrancabermeja, og på tross av deres beskyldninger om at OFP er en "geriljaskole", så fortsetter kvinnene sitt sosiale arbeid: - Fordi vi kvinner har vakre ting å gi, fordi vi er i stand til å forandre verden ved

hjelp av fornuften og hjertet, uten å gripe til våpen, sier Bertina. - Når OFP betraktes som en trussel mot AUC, så er det fordi vi bevisstgjør folk, organiserer dem og representerer en motstand mot de paramilitæres dødsprosjekt.

På nasjonalt nivå er fagforeningene blant de grupperingene som har vært hardest rammet av den politiske volden. I Bogotá møter jeg Alfredo fra fellesorganisasjonen CUT, som har opplevd å bli satt på dødsliste og fått sparken på grunn av sin fagorganisering. Forfølgelsene av fagforeningsfolkene - den skitne krigen, som han kaller den - har resultert i over 3500 drepte, og det forsetter under dagens president: - Denne høyreregjeringa betrakter konfrontasjon som en måte å løse konflikten på, ikke det vi mener er den beste måten: Å lytte til forslagene til ulike sosiale sektorer, påpeker han. - Man bør ikke trekke større deler av befolkningen inn i konflikten, som Uribe foreslår med bondesoldatene. Det som teller for den nye regjeringa er å ha en velorganisert hær, og samtidig ta i bruk aggressive virkemidler mot dem som organiserer seg som opposisjon, forklarer Alfredo. Et virkemiddel er erklæringen av unntakstilstand ("estado de conmoción interior"), som tjener til å begrense rettighetene til sivilbefolkningen, mener han. - Det berører oss som kjemper. I går drepte de en lærer i Santa Marta⁶¹, forteller han. - Vi utsettes konstant for trusler, husransaker, irregulære arrestasjoner... Det har alltid eksistert, men nå er det enklere. Det de forsøker på er å slå ned all motstand; derfor finner denne massakren mot fagforeningsmedlemmer sted. - *Hvem er det som dreper fagforeningsfolk?* spør jeg. - Det man observerer er at det er de paramilitære som gjør det, beskyttet av de væpnede styrkene, forklarer Alfredo.

Benjamin, som selv kommer fra en velstående familie i Bogotá, er blant de få som overlevde utsettelsen av venstrealliansen Unión Patriótica⁶², hvor flere tusen aktivister og folkevalgte til bystyret, fylkesting og parlament ble forfulgt og drept. Selv har han vært to ganger i eksil, men vender stadig tilbake til Bogotá for å fortsette sitt politiske og akademiske arbeid, på tross av trusler. - Den beste livvakten du kan ha er at folk er glad i deg og beskytter deg, sier han, og forteller om en episode som fant sted en gang han var i Ciudad Bolívar. Plutselig dukket det opp to menn med maskingevær som sa at det var et paramilitært territorium. Da omringet folk Benjamin og fulgte ham til en bil som kjørte ham i sikkerhet. Han forteller også at det hjelper å ha kontakter i eliten. En dag fikk han en telefon fra en bekjent fra "det høye aristokratiet" ("la alta aristocracia") som ba ham komme til kontoret. Da han kom fram, fant han mannen gråtende. Han sa: "De skal drepe deg. Vær så snill å forlate

landet?”. Neste dag dro Benjamin i eksil. Anekdoten gir oss en idé om at forfølgelsene og drapene er planlagte, og at mektige grupper i samfunnet kan ha en finger med i spillet.

Usikkerheten og den skitne krigen

Sosiologen Edelberto Torres-Rivas beskriver den statlige volden som ble utøvd på 1970- og 1980-tallet i Latin-Amerika som en bevisst politikk som ble rettferdiggjort som et forsvar av demokratiet, slik det er definert innenfor USAs doktrine om den nasjonale sikkerheten. De latinamerikanske ”ordenskreftene”⁶³ gjorde denne doktrinen til sin egen (1999:285).

The search for order via the use of violence left society even more disorganized than before, paralysed cultural life for a significant period, undermined confidence at the interpersonal level, and left entire societies in a continuing state of fear. Probably no other moment in history ever manifested this kind of double hypocrisy, and never has violence been unleashed in such proportions against the civilian population in general through torture, disappearances and deaths. In the same way, never before was death applied using the sinister pretext that, through state violence, the primary need of defending political democracy was being achieved (Torres-Rivas 1999:286).

President Uribe ser ut til å være bevisst på de latinamerikanske statenes mørke forhistorie, for allerede i sikkerhetsdokumentets tredje avsnitt påpeker han at den demokratiske sikkerheten skiller seg fra sikkerhetsbegrepene til autoritære regimer, som var tilhengere av et ideologisk hegemoni og av politisk eksklusjon. "Vi forkynner at alle er velkommen til demokratiet", påpeker han (Presidencia/ Ministerio de Defensa 2003:5). Selv om Colombia var å regne som et formelt demokrati mens store deler av kontinentet bar preg av militærdiktatur, så var ikke den vilkårlige voldsbruken og den utbredte tilstanden av frykt et ukjent fenomen der heller.

I motsetning til den offisielle versjonen om situasjonen i Colombia, hvor visse kaoskrefter truer en etablert sosial og statlig orden, og de væpnede styrkene utgjør et verktøy for å kontrollere disse voldelige kaoskreftene, spør Michael Taussig om vi lever i en tid med kronisk unntakstilstand hvor de såkalte ordenskreftene i virkeligheten tjener på å skape kaos. Taussig påpeker at Colombia er et land hvor man har levd med en konstant, offisiell unntakstilstand så lenge folk kan huske. Dette kan gi oss en ide om hva Bertholt Brecht mener med en ”ordnet uorden”: Taussig påpeker at "a situation exists which is no less violent than it is sinister, and (...) its sinister quality depends on the strategic use of uncertainty and mystery

around which stands terror's talk and to which it always returns" (1992:16). Staten, de væpnede styrkene og media refererer stadig til den "offentlige ordenssituasjonen" ("the state of public order"), samtidig som det virker åpenbart at disse kreftene, og spesielt de væpnede styrkene, har like mye å tjene på uorden som på orden. I følge Pentagons teoretikere bærer vår tid preg av en "lavintensitetskrig", og når det gjelder de væpnede styrkene, er kaos innebygd i deres "modus operandi" hvori maktens vilkårlighet blir praktisert som den utsøkte kunsten å utøve sosial kontroll, skriver Taussig (1992:16-17). Denne "skitne krigen" er framfor alt en krig for å bringe folk til taushet, fortsetter han: Det er ingen offentlig erklært krig, ingen fanger, ingen tortur, ingen forsvinninger, bare en stillhet som skremmer folk fra å si noe offentlig som kan oppfattes som kritikk av de væpnede styrkene.

Taussig skrev dette på begynnelsen av 90-tallet, før nedgangen i statlig vold og oppgangen i paramilitær vold. Samfunnskritikere tviler likevel på at "den demokratiske sikkerheten" representerer noe fundamentalt nytt. Vi så at Caballero (2004) betrakter dagens politikk som en fortsettelse av århundrer med undertrykkende politikk. Ivan Cepeda (2003) påpeker at den gamle doktrinen om den nasjonale sikkerheten har blitt tilpasset "demokratiske" former for sosial kontroll, hvor oppgaven med å overvåke og undertrykke er blitt overført til private grupper, eller blir spredt over stadig større sirkler i befolkningen. Fra å dreie seg om selvforsvar og sikkerhet over eiendommer gikk det paramilitære prosjektet over til en kamp om territoriell kontroll, påpeker Cepeda. Han mener at paramilitarismen må betraktes som et element i utviklingen av et autoritært regime (2003:3). Han viser videre til hvordan Uribe gjennom å gi borgerne "rett" til å delta i sikkerhetspolitikken, som har de væpnede styrkene som sine viktigste forkjempere, i praksis forplikter borgerne til å samarbeide med disse. "Retten" til å delta i sikkerhetspolitikken blir dermed en plikt til å involveres i krigen, hevder Cepeda. Oppgaven med å styrke staten institusjonelt brukes som en unnskyldning for å utbre teknikker for kontroll og militarisering av hele samfunnet, påpeker han (2003:6-7). Tanken bak er: Enten er du med oss, eller så er du mot oss. Den samme filosofien ligger til grunn for geriljaens praksis. På et globalt politisk nivå kjenner vi denne logikken igjen fra Bush-regjeringens "War on Terror".

Konkluderende tanker

Jeg har brukt ulike tilnæringsmåter for å skrive denne oppgaven. Spørsmålene mine har vært mange underveis, selv om hovedinteressen hele tida har vært å forstå hvordan det er å være velstående i et land preget av omfattende vold og store sosiale forskjeller. Resultatet er en lang og kompleks oppgave, en oppgave som både svarer på spørsmål og stiller nye. Det hadde kanskje vært mulig å skrive en tekst med større grad av orden og stringens, og med utelukkende fokus på en erfaringsnær gjengivelse av velståendes livsverden. For meg har det imidlertid vært viktig å gjøre det på min egen måte; for det første har jeg ønsket å gi stor plass til mine velstående informanternes egne ord, og for det andre har jeg ønsket å gi plass til underprivilegertes perspektiv. Som jeg påpeker i innledningen, mener jeg at velståendes eksistens står i et eller annet forhold til andre sosiale gruppers eksistens, selv om de i stor grad lever fysisk og sosialt atskilt fra hverandre. Hensikten med å trekke inn sosial rensking og forfølgelse av opposisjonelle i denne oppgaven er å vise at det både er forskjeller og likheter mellom velståendes usikkerhet og andre colombianeres erfaringer: Volden og aktørene er forskjellige, og det samme kan fortolkningsrammene være, men når det gjelder den grunnleggende, eksistensielle sårbarheten og usikkerheten, tror jeg likevel det fins likhetstrekk.

Vold: Erfaringer, mening og orden

Med utgangspunkt i medisinsk antropologi, påpeker Øyvind Fuglerud (1994) at et fenomen kan ha både fenomenologiske, sosiale og symbolske aspekter samtidig, noe som også kan være en fruktbar innfallsvinkel til studiet av vold. Han understreker at menneskets væren-i-kroppen, dets "embodiment" er en konstant faktor i dets væren-i-verden, og når man studerer vold kan dette aspektet gjøre komparasjon mulig (1994:43). Men voldshendelser er ikke selvforklarende fysiske fakta; de peker utover seg selv ved å presentere deltakere og tilskuere for versjoner av sosial orden, understreker Fuglerud (1994:39). Scheper-Hughes vektlegger betydningen av å fokusere på virkelige, levende, erfarende og lidende kroppene (1994:230). Med dette som utgangspunkt, studerer medisinske antropologer metaforer og symbolsk mening; og tar i betraktning det hun kaller de "tre kroppene": "the representational *body social*; the controlling, bio-power forces of the *body politic*; and the not unrelated but self-conscious, more or less alienated, attribution of meanings to the individual and existential *body personal*"

(1994:231). Hun tar til orde for en syntese av tre teoretiske tilnæringer: eksistensiell fenomenologi, strukturell og symbolsk antropologi og kritisk teori (1994:232).

I denne oppgaven har jeg forsøkt å berøre disse ulike innfallsvinklene: Først av alt har jeg analysert velståendes frykt, usikkerhet, begrensninger, mistillit, unnvikelse, innelukkelse og utkobling, og gjennom dette har jeg gjort et forsøk på å gripe deres eksistensielle erfaring med vold og terror, og undersøkt hva dette gjør med dem og deres væren-i-verden. Her har jeg tilstrebet et emisk, erfaringsnært perspektiv gjennom informantenes fortellinger om sine liv i Bogotá, og deres metaforiske beskrivelser av dette. Vi har sett hvordan velstående i Bogotá lever omringet av ulike trusler som ser ut til å gjøre tilværelsen deres fundamentalt sårbar og utrygg; de frykter kidnappinger hvis de reiser ut på landeveiene, terrorbomber inne i byene, overfall når de går i gatene, og i deres egne hjem frykter de at personer de er avhengige av skal snu seg mot dem. Sebastián påpeker at geriljaens våpen er frykten, og legger til at det også gjelder tyver. - Terroren er noe alle kjenner til. Vi bor i sikre hus, i beskyttede boligkomplekser, men redselen berører oss stadig mer, påpeker han. Som tidligere nevnt understreker Eric Lair (2000) at terroren spiller en fundamental rolle i strategiene til konfliktens aktører, noe de bruker som en ressurs i krigen for å kunne ekspandere geografisk og sosialt på bekostning av fienden. Den invaderer også dagliglivets sosiale relasjoner og de ”mentale rommene” (“espacios mentales”) til folk.

I *Mistrusting Refugees* understreker Knudsen og Daniel (1996) den sentrale rollen mistillit spiller i flyktingers liv. Mistillit er også et viktig trekk ved mange colombianeres tilværelse. Knudsen og Daniel setter mistillit opp imot tillit, som de knytter til en persons velkjente væremåte i verden, noe som igjen kan relateres til Bourdieus habitusbegrep og til det Heidegger kaller væren-i-verden. I denne oppgaven har jeg skrevet om velståendes mistillit overfor fremmede og overfor personer som arbeider for dem. Jeg betrakter dette både som et uttrykk for utrygghet og mistro, og som et prinsipp om å være føre var. Samtidig mener jeg at mistillit mot fattige også kan rettferdiggjøre eksklusjon. I velståendes hverdagsliv eksisterer også andre typer relasjoner, preget av større grad av tillit. Det ser i stor grad ut til å gjelde både familie, venner og dessuten personer som "er som dem" - som har noenlunde samme sosiale bakgrunn. Flere informanter vektlegger også tilliten til stat og myndigheter, og har altså tro på at det fins noen gode krefter som arbeider for deres ve og vel.

I oppgaven relaterer jeg kontinuiteten av hverdagslivets aktiviteter til etableringen og opprettholdelsen av visse rom; arkitektoniske, sosiale og mentale rom. Disse beskytter

velstående fra farer og påkjenninger, noe jeg setter i sammenheng med ulike hverdagslige strategier for å skape trygghet, fred og ro. Mine velstående informanter ser ut til å ha en formidabel evne til å holde livet gående på tross av alt - en evne til å ikke miste motet, men fortsette å fordype seg i studier, arbeid og fritidsaktiviteter. Som vi har sett, betrakter mange dette som den beste måten å håndtere situasjonen på. Tilværelsen preges likevel også av vold og usikkerhet, og resultatet blir det Taussig (1992) kaller "terror as usual": Voldsomme skiftinger mellom plutselige konfrontasjoner med volden og alt det vonde, før dagliglivets rutiner, utfordringer og gleder fortsetter igjen. Vi kan også forstå dette som en veksling mellom tillit og mistillit.

Fysisk og mental innestengelse eller utkobling er en fellesnevner, og i oppgaven trekker jeg inn Giddens' tanker om å holde fram med livet uten å stille grunnleggende spørsmål om seg selv og sine omgivelser. Han påpeker, som nevnt, at tillit er viktig for å holde angsten på avstand. Kanskje kan Knudsen og Daniels vekt på individets etablering av mening og dets rekonstruksjon av fortida også belyse velståendes symbolske aktiviteter? "The question about the destruction and possible restoration of trust has to be addressed from the semiotic of refugee narratives, keeping in mind that beliefs are not necessarily held in common", påpeker John Knudsen (1995:26). Livshistorier er bevisste eller ubevisste strategier for selvpresentasjon; de kan betraktes som forsøk på å legitimere det en har gjort, sammen med ens projiseringer av framtida. Forskere bør hjelpe flyktninger [og informanter generelt?] i deres forsøk på å gjenskape sin verden, mener Knudsen (1995:30).

Jeg fokuserer imidlertid ikke bare på velståendes erfaringer av og fortellinger om volden i denne oppgaven. Jeg er også opptatt av hvordan andre sosiale grupper utsettes for vold og terror, og prøver å finne sammenhenger mellom ulike typer vold. Innledningsvis sa jeg at oppgaven blant annet handler om volden og den romlige erobringen, eksklusjonen og gjenerobringens dialektikk. Forholdet mellom velståendes segregering og distansering, på den ene sida, og deres innelukkelse som respons på vold fra utenforstående krefter, på den andre sida, spiller en sentral rolle her. En slik innfallsvinkel minner om Baumanns (1998) tidligere nevnte begrep "romkrig", hvor han ser på forholdet mellom de globale elitenes festninger, og de ekskluderte innbyggeres "selvforsvar-gjennom-aggresjon".

Utfordringen, når jeg skal fortolke og kontekstualisere velstående colombianeres narrativer og forestillinger, er at disse kan fungere legitimerende i forhold til sosial avstand, hierarkier og vold. Selv om informantene mine ikke er direkte involvert i politisk vold, så er de

involvert i sosiale og politiske prosesser som har negative konsekvenser for underprivilegerte colombianeres liv, og som kanskje kan betraktes som en form for symbolsk vold. Derfor har jeg ikke utelukkende studert deres eksistensielle erfaringer av volden og sett disse i forhold til individets meningsdannelse. Jeg har også vært interessert i hva volden har å gjøre med den sosiale orden, og hvordan volden legitimeres i relasjon til en bestemt orden.

I sin bok *Det vanskelige voldsbegrepet* skriver Christian Krohn-Hansen om relasjoner mellom vold og begreper om renhet og orden i Den dominikanske republikk. Statlig vold settes i forbindelse med en tørst etter mening og et forsøk på å gjenskape verden som et moralsk ordnet univers (2001:87). Krohn-Hansen skriver videre at statens bruk av grotesk vold ble transformert til "oppretholdelse/ gjenskapelse av renhet og orden" ved hjelp av symbolske forestillinger (2001:89). Et annet sted påpeker han at vold er egnet til både praktiske og symbolske formål; både til å forandre de sosiale omgivelsene, og til å dramatisere betydningen av sentrale kulturelle ideer (1993:56). Eller sagt på en annen måte: Egnet til å forsvare en viss orden eller til å skape en ny.

I denne oppgaven har jeg skrevet om ulike (men relaterte) typer orden og uorden, både på mikro- og makronivå: Om sosial orden og hierarkier, noe som blir reflektert i kulturelle verdisystemer og i romlig og sosial distanse; om politisk orden og de tradisjonelle partienes hegemoni; om orden på arkitektonisk nivå og knyttet til organisering og "gjenerobring" av byen; om orden i trafikken og i normer for oppførsel; om orden og renhet i folks hjem og omgivelser; om mental orden og symbolsk organisering av verden; om lov og orden, som er knyttet til væpnede styrker og til utøvelsen av autoritet; noe som igjen framstår som et svar på en "forverret ordenssituasjon", det vil si økende vold og kriminalitet. Vi kan imidlertid spørre med Taussig om de såkalte ordenskreftene kanskje egentlig tjener på å skape kaos og frykt i befolkningen. "Ordenspolitikken" i Colombia medfører vilkårlig voldsbruk, uorden og usikkerhet for noen. Samtidig er geriljaens erklærte misjon å skape en ny sosial orden; men deres ofre oppfatter dem snarere som kaoskrefter. Da blir det riktiger å si at politisk vold har med spørsmål om orden *og kaos* å gjøre. Politisk vold skaper uorden med en gjenordnende ("reordering") hensikt, hevder Apter (1997:5).

Vi har altså å gjøre med en offentlig sikkerhetspolitikk som skaper sikkerhet og orden for noen, men usikkerhet for andre innbyggere. Og en geriljakamp som intensiverer den generaliserte usikkerheten gjennom å utøve vold mot dem som er favorisert av statens politikk. Geriljaens vold kan betraktes som en reaksjon, med lignende metoder, på statlige overgrep.

"Vold er det eneste språket makta forstår", er logikken som ligger bak, men deres vold rammer i stor grad andre enn makthaverne; også de fattige de hevder å kjempe for. Spørsmålet er da om det er mulig å skape et nytt og bedre samfunn gjennom å reprodusere og fornye det gamle samfunnets voldstradisjoner. På et annet nivå kan vi si at marginale grupper utøver vold mot velstående; samtidig utsettes både marginale personer og opposisjonelle for statlig og paramilitær terror. I tillegg til dette, kommer den strukturelle volden⁶⁴ som fattige blir utsatt for.

Volden setter også begrensninger på folks liv. Bauman (1998) knytter mobilitet til sosial ulikhet: Velstand gir større bevegelsesfrihet, mens de fattiges tilværelse ofte preges av stedbundethet, både på grunn av sosiale, økonomiske og romlige begrensninger. "Forbud mot bevegelse er et meget sterkt symbol på maktesløshet, umyndiggjøring og smerte", påpeker Bauman (1998:133). Jeg har vist at velståendes liv i Bogotá kjennetegnes av en rekke begrensninger. Nettopp fordi colombianske velstående har reist i andre land og kjenner til hvilken mobilitet velstanden pleier å gi, opprøres de over å ikke kunne bevege seg rundt i sitt eget land uten frykt. Men også opposisjonelle erfarer en liknende ufrihet: Statlig terror har ikke bare skapt frykt, men også tjent til å snevre inn "samfunnsfiendenes" bevegelsesrom og tvinge dem til personlig isolering og internt eksil, påpeker Torres-Rivas (1999:293).

Håndteringer

I oppgaven har jeg skrevet om velståendes ulike håndteringer av situasjonen, og deres ulike måter å "gjøre noe" på. Jeg argumenterer for at det fins noen framtreddende tendenser: Innestengelse, ulike forhåndsregler og en fortsettelse av hverdagslivets aktiviteter. Det fins også dem som handler annerledes, som beveger seg ut fra de lukkede og homogene rommene, bevisstgjøres om grenser, og i noen tilfeller deltar i sosiale og politiske prosjekter. I tillegg trekker jeg fram ulike aspekter ved det jeg kaller den eksistensielle (eller mentale) håndteringen, hvor en forsøker å "koble seg ut" og fortsette dagliglivet. Dette betrakter enkelte informanter som politisk motstand mot geriljaen. På et individuelt plan kan det forstås som en måte å gi livet et positivt innhold, trekke fram noe meningsfylt i motsetning til volden som omgir dem. Likevel spør noen seg om dette også bidrar til å normalisere den vanskelige situasjonen landet befinner seg i, noe jeg kommer tilbake til. Videre ser jeg på symbolske grensemarkeringer og forsøk på å skape orden og sammenheng i tilværelsen. I likhet med behovet for å avgrense konflikt og problemer fra ens egen eksistens, kan disse prosessene betraktes som forsøk på å

etablere en viss orden i folks liv. Jeg har lagt vekt på hvordan dette kommer til uttrykk i stereotyper om fattige, men kunne kanskje fokusert mer på den meningsskapende dimensjonen ved dette, jf. Knudsen og Daniel (1995). En av informantene mine snakket om å selv velge hvordan han vil se på verden - altså hvilken mening han ønsker å legge i den - og la vekt på et perspektiv som gjør livet lettere å leve. På ett plan kan vi si de avgrensede sosiale og eksistensielle rommene skapes nettopp for dette formålet. Her er det interessant hvordan flere informanter beskriver et skille mellom deres egen "bobleaktige" verden og "virkeligheten" på utsida. Noen informanter ser ut til å mene at kontakt med "virkeligheten" - forstått som volden, usikkerheten og de sosiale problemene - kan gjøre folk psykisk syke; gale eller suicidale. Kanskje skyldes dette at den vonde virkeligheten utenfor "boblene" framstår som meningsløs, uforståelig eller umulig å gjøre noe med? Andre informanter mener på sin side at "boblene" - både i betydningen avgrensede sosiale rom, og som en distansering fra den sosiale virkeligheten på utsida - gir et begrenset perspektiv. Det problematiske er at handlingene til dem som lever i "bobler" like fullt har konsekvenser for den sosiale virkeligheten utenfor.

Velstående informanter er nemlig relatert til myndighetenes ulike prosjekter for å gjenerobre territorier, sikkerhet og orden. Vi har sett at de velståendes tilbaketrekning til tilsynelatende beskyttede og fredelige rom ofte kombineres med støtte til de lokale og nasjonale myndighetenes "gjeneroblingsprosjekt". Mange er tilhengere av å gjenerobre sikkerheten i byens gater og ellers i det colombianske territoriet, noe de bekrefter når de stemmer under valgene. Noen få deltar også aktivt gjennom å gjøre tjeneste i politiet eller å gå i krigen. De fleste er likevel ikke i direkte kontakt med gjeneroblingsprosjektene slik de utkjempes i praksis.

På tross av ulikheter, minner kontrasterende fredssoner og krigssoner i Colombia meg om Feldmans studie fra Nord-Irland: "Violence, symbolized or practiced, in this performative context is as the appropriate medium for colonizing the outer margins of community space, while kinship and residential structures are reserved as the central ordering apparatuses of the internal community proper" (1991:30). Betydelige områder i Belfast var organisert etter en innside/utsida- polaritet, påpeker han (1991:35): "The sanctum was constituted by a space that was reserved for residence and kinship, and by a complementary space, - the barricades – interface continuum, reserved for the ideological and material reproduction of community through violence" (1991:36).

I Colombia er det også forskjell på de sosiale rommene hvor de fleste velstående lever, og de rommene hvor konflikten utspiller seg, hvor visse typer vold er legitimert, og hvor ønsket om fredelige relasjoner og sameksistens blir det samme som unnfallenhet overfor fienden. Disse ulike rommene kan knyttes til ulike forstillinger om "sikkerhet": På den ene sida "sikkerhetspolitikk" som en makropolitisk strategi, som en slags metafor for militarisering og gjenerobring av det nasjonale territoriet. På den andre sida manges utrykte ønske om trygghet, fred og ro.

Som vi har sett, drøfter Bauman (1998) de ulike dimensjonene ved begrepet sikkerhet. Et viktig poeng i min oppgave har vært å vise at sosiale utfordringer blir redusert til spørsmålet om personlig sikkerhet. Riktignok står velstående overfor reelle sikkerhetstrusler, og jeg mener ikke at alle vanskeligheter kan løses uten noen form for vold eller pressmidler. Men jeg etterlyser et perspektiv som i større grad relaterer sikkerhetsspørsmål til andre samfunnsmessige dimensjoner, fordi jeg tror det er nødvendig for å komme ut av den krisen Colombia befinner seg i. De fleste informantene mine er utdannede og reflekterte. Vi har sett at noen informanter problematiserer normaliseringen av volden, mens andre er engasjert i sosiale prosjekt. Likevel er tendensen at mange betrakter fattigdommen og volden først og fremst som en trussel som de forsøker å håndtere ved individuelle strategier og i mange tilfeller ved å gi støtte til president Uribes sikkerhetsprosjekt. For dem framstår dette som fornuftige og konkrete løsninger på problemene. Få setter sine egne forsøk på beskyttelse i forbindelse med eksklusjon, marginalisering og usynliggjøring av fattige. Imidlertid står ulike interesser i mot hverandre her: Velstående forsøker å beskytte seg fysisk, sosialt og mentalt fra påkjenninger, mens ekskluderte og marginaliserte mennesker i Colombia ønsker å inkluderes, ønsker å bli behandlet som mennesker; ikke som en plage og et sikkerhetsproblem.

Kan "boblene" bestå for alltid?

Kan "boblene" bestå for alltid? Selve metaforen tilsier at bobler er sarte, de er laget av et materiale som har lett for å gå i stykker. Hva vil det i så fall bety at boblene brister? Det faktum at "fienden" fortsetter å slippe inn i de velståendes beskyttede rom, tilsier at de fortsatt er sårbare. Vil den sosiale og væpnede konflikten utvikle seg til en åpen borgerkrig? Konflikten ser ut til å intensiveres, og både myndigheter og gerilja tror på en militær løsning, en "eliminering av fienden". Denne logikken kan vi finne igjen hos sivile både på høyresida og venstresida. Vi kan også tenke oss at boblene kan bryte som følge av at ulike påkjenninger;

vold, usikkerhet, dårlig samvittighet, følelsen av at noe ikke er som det skal være. En av informantene beskrev den sosiale situasjonen i Colombia som en tidsinnstilt bombe, og mente at det ikke kunne fortsette som nå. Vil colombianerne, heller enn å involveres mer og mer i konflikten, frykten og voldens logikk, satse på å utvikle et annet samfunn med mindre grad av polarisering og eksklusjon?

Hverdagslige rutiner og makteløshet som bidrar til å opprettholde status quo er framtrepende tendenser i mitt materiale. Manglende tro på framtida kan, som nevnt, bidra til at mennesker ikke er i stand til å tro på endringer. I tillegg kan sosial ulikhet og voldelige praksiser betraktes som inneforståtte, naturligjorte eller habituerte trekk ved det colombianske samfunnet, og derfor vanskelige å endre. Bourdieu påpeker at det er så vanskelig å skape endringer fordi det ikke bare dreier seg om å endre på representasjoner - ideer i folks hoder - men også et system av strukturer som er innskrevet i kropp og i tingenes orden (2000:57).

Liknende vanskeligheter er Beatriz Manz (1995) inne på, når hun skriver om vold og frykt i Guatemala og om muligheter til å skape et samfunn hvor mennesker har tillit til hverandre. De sosiale konsekvensene av at frykt gjennomsyrrer hele samfunn, kommer til uttrykk ikke bare i en følelse av sårbarhet, årvåkenhet og mistillit, men også i en individuell maktesløshet og et uklart skille mellom virkelighet og fantasi. Eller som Linda Green påpeker:

Gradually I came to realize that terror's power, its matter-of-factness, is exactly about doubting one's own perceptions of reality. The routinization of terror is what fuels its power. Such routinization allows people to live in a chronic state of fear with a facade of normalcy, while that terror, at the same time, permeates and shreds the social fabric (Green 1994:231).

Manz trekker i tillegg fram svekkelsen av menneskets evne til å være sensitiv overfor andres lidelse. På tross av dette, skriver hun at mistilliten, frykten og volden springer ut av en sosial situasjon, og at det derfor er nødvendig å skape endringer på et makrososialt nivå og etablere nye sosiale relasjoner. "Trust can only be conceived in the framework of fundamental structural changes in the society. The mutual mistrust that exists is a deeply rooted component of the social relations that are remnants of colonial society" (1995:162). Hun legger i tillegg vekt på nødvendigheten av å finne kollektive løsninger som også innebærer å motarbeide fortielsen, isoleringen og likegyldigheten (1995:161-63).

Ofte bidrar voldelige erfaringer til at ofrene igjen tror på voldelige løsninger. Jeg spør Vladimir om han tror på en væpnet løsning på konflikten. Han og familien har levd et liv preget av utrygghet og eksiltilværelse. Faren hans, som var senator for venstrealliansen Unión Patriótica (UP), ble drept på begynnelsen av 90-tallet. To menn fra den colombianske hæren ble funnet skyldige i dette politiske attentatet. - I Colombia må familiemedlemmene til de drepte og forsvunne ofte selv undersøke hva som har skjedd når rettsvesenet ikke gjør det, forklarer Vladimir. Da de fant ut hvem som hadde drept faren, ble situasjonen så vanskelig at han og konen måtte flykte fra landet. Som respons på mitt spørsmål svarer han: - Jeg har sett voldens ansikt. Historien til UP var en grusom prosess. Det var perioder hvor vi gikk i begravelser hver uke, eller hver måned, og resultatet var at to generasjoner av fremragende folk forsvant. Jeg kan se for meg mulighetene for selvdestruksjon; at menneskeheten er i stand til å tilintetgjøre seg selv. Derfor mener jeg at man, uten å opphøre å være radikal, må velge andre verdier. Jeg er for en politisk løsning på konflikten, men vi kan ikke avvise årsakene til at volden eksisterer. Det er nødvendig å være kreative, spille en virkelig kritisk rolle, og se virkeligheten i all sin råhet og kompleksitet, hvor det begås grusomheter på begge sider.

I dagens Colombia framstår en sosial og politisk løsning på den væpnede konflikten og på de andre "sikkerhetsproblemene" for mange som urealistisk, blant annet fordi den forrige regjeringens forsøk på fredssamtaler ikke løste noen ting. Voldens kompleksitet gjør det også vanskelig å forestille seg fredsforhandlinger som en løsning på alle problemene. Samtidig bidrar de økende motsetningene, differensieringsprosessene og den utbredte mistilliten som jeg har beskrevet i denne oppgaven til at man ikke stoler på at de Andre har gode hensikter; tvert imot har jeg vist at de ofte framstilles som farlige og kriminelle: Ikke som verdige forhandlingspartnere, ikke som personer som fortjener sosial rettferdighet. Likevel finnes det også velstående som ikke reproducerer disse stereotypene om de Andre, og som forsøker å gjøre noe for å skape endringer. Det finnes også mange andre colombianere som kjemper videre for å finne løsninger, på tross av alle vanskelighetene. - I krisetider er håpet en plikt, sa en colombianer jeg traff i Bergen. Om materialet mitt ikke egentlig gir meg mye grunnlag for å håpe, så gir alle møtene med kjempende colombianere meg et ønske om en bedre framtid for Colombia, et håp om at dette vakre landet, som er så rikt på mennesker og ressurser, skal finne en utvei på sine utfordringer.

Litteraturliste:

- Abu-Lughod, Lila og Lutz, Catherine A. (1990): "Introduction: emotion, discourse and the politics of everyday life" i *Language and the politics of emotion*, Cambridge University Press
- Amnesty International (2003): Årsrapport, fra nettstedet:
<http://web.amnesty.org/report2003/Col-summary-eng>
- Apter, David (1997): "Political Violence in Analytical perspective" i *The Legitimization of Violence*, Macmillan Press Ltd.
- Barth, Fredrik (1969): *Ethnic groups and Boundaries: The Social Organization of Cultural Difference*, Oslo: Universitetsforlaget
- Barth, Fredrik (1972): "Et samfunn må forstås ut fra egne forutsetninger: U-landsforskning i sosialantropologisk perspektiv" i *Forskningsnytt*, 17. årgang, nr 4
- Bauman, Zygmunt (1998): *Globaliseringen og dens menneskelige konsekvenser*, Oslo: Vidarforlaget
- Bourdieu, Pierre (1997): "Structures and the Habitus", *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge: Cambridge University Press
- Bourdieu, Pierre (1990): "Social Space and Symbolic Power" in: *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Society*, Polity Press (Blackwell)
- Bourdieu, Pierre (1995): *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dommekraften*, Oslo: Pax forlag
- Bourdieu, Pierre (1999): "Efectos de lugar" i *Miseria del Mundo*, Mexico: Fondo de Cultura Económica
- Bourdieu, Pierre (2000): *La dominación masculina*, Barcelona: Editorial Anagrama S.A.
- Caballero, Antonio (2004): "Cambiar de receta" i *Semana*, 13. september
- Caldeira, Teresa (2000): *City of Walls – Crime, Segregation and Citizenship in São Paulo*, Berkeley: University of California Press
- Castillejo, Alejandro (2000): *Poética de lo otro- Antropología de la guerra, la soledad y el exilio interno en Colombia*, Bogotá: Arfo editores Ltda.
- Cepeda, Ivan (2003): "Los paramilitares: Dispositivo del modelo "democrático" de control social" fra: <http://www.derechos.org/nizkor/colombia/doc/cepeda8.html>

Clifford, James (1997): "Spatial Practices: Fieldwork, Travel, and the Disciplining of Anthropology" i Gupta, Akhil & Ferguson: *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*, Berkeley: University of California Press.

Davis, Mike (1998): *City of Quartz - Excavating the Future in Los Angeles*, London: Pimlico

Douglas, Mary (1997): *Rent og urent - En analyse av forestillinger omkring urenhet og tabu*, Oslo: Pax forlag

Edholm, Felicity (1993): "The View from Below: Paris in the 1880s" i Bender, Barbara (ed.) *Landscape: Politics and Perspectives*, Providence, Oxford: Berg Publishers

Emerson, Robert/Fretz, Rachel/Shaw, Linda (1995): *Writing Ethnographic Fieldnotes*, USA: The University of Chicago Press

Feldman, Allan (1991): *Formations of Violence - The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*, Chicago & London: The University of Chicago Press

Feldman, Allen (1994): "On cultural amnesia; from Desert Storm to Rodney King" i *American Ethnologist*

Fischer, Thomas (1999): «La «gente decente» de Bogotá – Estilo de vida y distinción en el siglo XIX - vistos por viajeros extranjeros» i *Revista Colombiana de Antropología*, Vol. 35

Foucault, Michel (1999): *Overvåkning og straff. Det moderne fengsels historie*, Trondheim: Gyldendal

Franco, Jean (1985): "Killing Priests, Nuns, Women and Children, Marchall Blonsky (red.): *On signs*, Baltimore: John Hopkins University Press (s. 414-420)

Fuglerud, Øyvind (1994): "Vold som kulturelt uttrykk", *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 5(1)

Gamson, Joshua (1995): "Stopping the Spin and Becoming a Prop – Fieldwork on Hollywood Elites" i Hertz, Rossana og Imber, Jonathan B. (red): *Studying Elites Using Qualitative Methods*, SAGE Publications

Geertz, Clifford (1994): "From the native's point of view: on the nature of anthropological understanding" i *Culture Theory – Essays on Mind, Self and Emotion*, Cambridge University Press

Geertz, Clifford (2000): «Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture» i *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books

Giddens, Anthony (1996): *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten*, København: Hans Reitzels forlag

Green, Linda (1994): "Fear as a Way of Life" i *Cultural Anthropology* 9 (2)

Gupta, Akhil & Ferguson, James (1997): "Discipline and Practice: "The Field" as Site, Method, and Location in Anthropology" i *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*, Berkeley: University of California Press.

Gusterson, Hugh (1995): "Exploding Anthropology's Canon in the World of the Bomb – Ethnografic Writing on Militarism" i Hertz, Rossana og Imber, Jonathan B. (red): *Studying Elites Using Qualitative Methods*, SAGE Publications

Gutiérrez, Francisco S. (1998): *La ciudad representada – política y conflicto en Bogotá, Bogotá: Tercer Mundo*

Helle-Valle, Jo (2000): "Fra modernisering til globalisering" i Finn S. Nielsen og Olaf Smedal (red.): *Mellom himmel og jord - Tradisjoner, teorier og tendenser i sosialantropologien*, Bergen: Fagbokforlaget

Human Rights Watch (2003): Rapport om Colombia, fra nettstedet:
<http://www.hrw.org/wr2k3/americas4.html>

Hunter, Albert (1995): "Local Knowledge and Local Power – Notes on the Ethnography of Local Community Elites" i Hertz, Rossana og Imber, Jonathan B. (red): *Studying Elites Using Qualitative Methods*, SAGE Publications

Jackson, Peter (1995): *Maps of Meaning*, London & New York: Routledge

Jimeno, Myriam (2001): "Violence and Social Life in Colombia" i *Critique of Anthropology*, Vol 21(3)

Kirk, Robin (1994): *Generation under fire. Children and Violence in Colombia*. Human Rights Watch Children's Rights Project: USA, kan fines på dette nettstedet:
<http://docs.hrw.org/archives/webarchive/archives/crd/COLOMBIA94.htm>

Knudsen, John Chr. og Daniel, Valentine (1995): "Introduction", i *Mistrusting Refugees*, University of California Press

Knudsen, John Chr. (1995): "When Trust Is on Trial: Negotiating Refugee Narratives" i *Mistrusting Refugees*, University of California Press

Koonings & Kruijt (1999): *Societies of Fear – The Legacy of Civil War, Violence and Terror in Latin America*, London & New York: Zed Books

Krohn-Hansen, Christian (1993): "En kryss-kulturell tilnærming til vold?" i *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 4(1)

Krohn-Hansen, Christian (2001): "Den dominikanske staten og voldsidiomer", kapittel 4 i *Det vanskelige voldsbegrepet. Politisk liv i Den dominikanske republikk og andre steder*, Oslo: Pax Forlag

Krøvel, Roy (2004): *Kokainkrigen - 20 år av en velsignet forbannelse*, Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Lair, Eric (2000): "Colombia: una guerra contra los civiles" i *Revista Colombia Internacional* nr. 49/50, Universidad de los Andes

Makdisi, Jean Said (1990): *Beirut Fragments - a War Memoir*, New York: Persea Books

Malkki, Liisa H. (1995): *Purity and exile: Violence, Memory and National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*, Chicago: The University of Chicago Press

Montenegro, Leonardo (1997): *Pagar por el paraíso (Geografía Humana de Colombia, Bind X)*, Bogotá: Instituto Colombiano de Cultura Hispánica

Manz, Beatriz (1995): "Fostering Trust in a Climate of Fear" i *Mistrusting Refugees*, University of California Press

Morales, Jorge (1998): "Mestizaje, malicia indígena y viveza en la construcción del carácter nacional", Bogotá: *Revista de Estudios Sociales*, 1

Nader, Laura (1972): "Up the Anthropologist - Perspectives Gained from Studying Up" i Hymes, Dell: *Reinventing Anthropology*, New York: Pantheon Books

Ospina, William (2000): *Dónde está la franja amarilla?*, Bogotá: norma

Pecat, Daniel (1999): "From the Banality of Violence to Real Terror: the case of Colombia" i Koonings and Kruijt: *Societies of Fear – The Legacy of Civil War, Violence and Terror in Latin America*, London/ New York: Zed Books

Pedraza, Zandra (1999): *El cuerpo y el alma: Visiones del progreso y de la felicidad*, Bogotá: Universidad de los Andes

Presidencia de la República/Ministerio de Defensa Nacional (2003): "Política de Defensa y Seguridad Democrática", Colombia. Hentet fra nettstedet: http://www.presidencia.gov.co/seguridad_democratica.pdf

Rangel, Alfredo (2002): "Porqué Uribe", *el Tiempo*

Roitman, Sonia (2003): «Barrios cerrados y segregación social urbana» i *Scripta Nova - Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales* Vol. VII, núm. 146 (118), Universidad de Barcelona

Sennett, Richard (1992): *The Uses of Disorder - Personal Identity and City Life*, New York: Norton

Silva, Armando (1994): "Ser urbano en América Latina" i *Ciudad y cultura: memoria identidad y comunicación*, VII Congreso de Antropología en Colombia, Medellín: Universidad de Antioquia

Taussig, Michael (1987): *Shamanism, Colonialism and the Wild Man – A Study in Terror and Healing*, Chicago & London: The University of Chicago Press

Taussig, Michael (1992): *The Nervous System*, New York: Routledge

Taussig, Michael (1999): *Defacement. Public Secrecy and the Labour of the Negative*, Stanford: Stanford University Press

Teig, Inger Lise (1998): *Med blikk for det rene og vakre - Om femininet blant dominikanske middelklassekvinner*, Hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Bergen

Torres-Rivas, Edelberto (1999): "Notes on Terror, Violence, Fear and Democracy" i Koonings & Kruijt: *Societies of Fear – The Legacy of Civil War, Violence and Terror in Latin America*, London & New York: Zed Books

Tuft, Eva Irene (1995): *Democracy and Violence - The Colombian Paradox*, Universitetet i Bergen

Wade, Peter (1997): *Gente negra, nación mestiza – Dinámicas de las identidades raciales en Colombia*, Bogotá: Ediciones Uniandes

Waldrop, Anne (2000): "Den urbane eliten i New Delhi – I sin egen verden?" i Frøystad, Mageli og Ruud (red): *Nærbilder av India*, Oslo: Kappelen Akademisk Forlag

Waldrop, Anne (2001): *A room with one's own. Educated Elite People in New Delhi and Relations of Class*, Oslo: Universitetet i Oslo

Sluttnoter:

¹ Fernando åpner for at det kan være flere aktører som plasserer bomber (paramilitære, narkotrafokanter, andre geriljagrupper?), men nevner bare FARC eksplisitt.

² Kilder: Lecturas Dominicales 19 mai 2002 s.2, El Tiempo, 27. oktober 2002 s.1-4 og Tiempos del Mundo, nummer 35 2002 (29. august til 4. september 2002) s 2-4, El Tiempo 27. mars 2003.

³ BBC Mundo: "América Latina fue, es y sera pobre", 25. august 2003.

⁴ De fleste er studenter, og noen tar samfunnsfag som antropologi og statsvitenskap, mens andre studerer psykologi, administrasjon, matte, kunst, biologi, økonomi, juss og industridesign. Noen informanter er også familiemedlemmer og venner av studenter eller professorer.

⁵ Kilde: <http://www.uniandes.edu.co/home-estudiantes/>.

⁶ Jo mer velstående colombianerne er, jo flere folk har de ansatt for seg. Det at de fleste informantene mine ikke har privatsjåfør eller livvakter viser at de ikke tilhører den aller høyeste eliten.

⁷ I motsetning til "gente buena" som betyr gode personer, "gente de bien" som betyr anstendige folk og "buena gente" som betyr hyggelige folk. I Real Academia Españolas ordbok brukes ordet "bien" om noe som er positivt, bra, sunt, godt, noe som gjøres på den rette måten. "Bienes" som substantiv, på den annen side, betyr eiendommer. Montenegro påpeker også at det vakre assosieres med ordet bra/godt ("bueno"); en tiltrekkende mann beskrives som "un tipo bueno" eller en kvinnes skjønnhet beskrives gjennom å si "está buena esa mujer" (1997:59). I filmverdenen pleier heltene å framstå som både gode og vakre (og gjerne også rike). "På denne måten er myten om det vakre en struktur som implisitt forener kriteriene for det vakre, det rettferdige, det intelligente, det modige og hederlige" (1997:61, min oversettelse). Denne strukturen finner han igjen hos sine informanter fra Bogotás høyeste elite, som han studerte under sitt feltarbeid i restauranten Paraíso. Å *ikke* være "gente bien" kan på den andre sida forstås som negasjonen av alle disse positive egenskapene.

⁸ Uttalt på et seminar om staten og den demokratiske sikkerheten ("Hacia donde va el estado colombiano") på biblioteket Luis Angel Arango, 25. september 2002.

⁹ <http://www.farcep.org/>

¹⁰ Om de paramilitæres syn på relasjonen til staten, se for eksempel "Un día en el corazón de las Autodefensas Unidas de Colombia", El Tiempo 15. mai 2004.

¹¹ Det siste understrekes et dokument utarbeidet av presidentens stab i samarbeid med forsvarsdepartementet, noe jeg kommer tilbake til i siste kapittel: "Política de Defensa y Seguridad Democrática", Colombia 2003. Hentet fra nettstedet: http://www.presidencia.gov.co/seguridad_democratica.pdf

¹² Kilde: El Tiempo 23. mars 2003

¹³Kilder: <http://www.viaalternativa.com.co/index2.htm?http://www.viaalternativa.com.co/textos/truption.htm>, <http://www.farcep.org/>

¹⁴ Kilder: "Bautizo terrorista", og "Terror en el Cartucho" i El Tiempo, 8. august 2002, "Posesión bajo fuego" i Semana, nr. 1058, 12. august.

¹⁵ "Cifras de la violencia 1996-2002", utarbeidet av Det nasjonale planleggingsdepartementet (Departamento Nacional de Planeación), Kilde: http://www.ideaspaz.org/publicaciones/download/cifras_de_violencia_1996-2002.pdf

¹⁶ Ibid

¹⁷ Blant de personlighetene som ble kidnappet av FARC i 2002, var presidentkandidaten Ingrid Betancourt, som ble kidnappet 23. januar 2002 mens hun var på vei til San Vicente del Caguán, (hovedstaden i det tidligere demilitariserte området), tre dager etter bruddet på fredssamtalene.

¹⁸ Kilde: "La historia secreta", tidsskriftet Semana nr. 1034, 23. april 2002

¹⁹ Kilde: "La ley del monte" i tidsskriftet el Cambio, 18 – 25 juni 2001

²⁰ Kilde: Semana 1035, 2. mars 2002, "Tiempos de guerra"

²¹ Kilde: "El rostro urbano de la guerra", 29. november 2002.

²² Kilde: http://www.ideaspaz.org/publicaciones/download/cifras_de_violencia_1996-2002.pdf

²³ Utdrag hentet fra et essay han skrev i forbindelse med et kurs i på universitetet.

²⁴ Et uttrykk som minner om "pappagutt" på norsk. "Niño bien" er den ungdommelige utgaven av "gente bien", se kapittel 1.

²⁵ Fotnote: på engelsk "disposable people". Det er et uttrykk som kommer av "desechar": å kaste, forkaste, forakte, ekskludere. I Bogotá refererer uttrykket "desechable" til husløse, tiggere, og mennesker som lever av å resirkulere søppel.

²⁶ Kilde: El Tiempo: «Extreman controles en Bogotá para evitar atentados terroristas», 17. februar 2003.

²⁷ Kilde: El Tiempo: «Reina la inseguridad en el centro de Bogotá», 23. november 2001.

²⁸ Han sier egentlig "que no me sale de las manos", som bokstavelig betyr: "som ikke slipper ut av hendene mine".

²⁹ Uttrykket "indigente, eller "indigent" på engelsk, viser til en person som lever i ekstrem fattigdom, og i Colombia refererer det spesielt til personer som lever på gata/ tiggere/ gatebarn.

³⁰ Bydel i det sørvestlige Bogotá.

³¹ En av de mest elitistiske skolene i Bogotá.

³² By ved atlantehavskysten som er senter for både nasjonal og internasjonal turisme.

³³ "Las cosas evidentes se oscurecen por su propia evidencia"

³⁴ Kilde: El tiempo: "Extreman controles en Bogotá para evitar atentados terroristas", 17. februar 2003

³⁵ Samme dag hadde Luis kommentert med en viss forakt at denne bydelen var en av de første bydelene i Bogotá som var... Han fullførte ikke setningen, men trykket liksom noe ned med hånda. Bydelen assosieres med underklasse og kriminalitet.

³⁶ Bygninger ikke er bygget etter forskriftene, og for eksempel strekker seg ut på fortauet, blir også beskrevet som "invasjon av det offentlige rom" i Bogotá.

³⁷ Reality-TV program.

³⁸ Cirka 15 kroner.

³⁹ Lopez og Pastrana er etternavn på tidligere presidenter.

⁴⁰ Jeg henter informasjonen fra et innlegg Allen Feldman holdt på konferansen "*Vital matters: War and the State*" ved Universitetet i Bergen 21. - 22. februar 2004. Innleggene vil bli trykket i den nærmeste framtid.

⁴¹ Vi ser her en viss vakling hos Alejandro mellom noen stereotypier og forsøket på å nyansere dem. Noe liknende fant jeg hos Patricia (eks.) Caldeira.

⁴² I følge organisasjonen CODHES («Consultoría para los Derechos Humanos y el Desplazamiento») fins det rundt 480 000 internflyktninger bare i Bogotá, noe som tilsvarer 23 prosent av flyktningene på landsbasis. Staten har gitt et tilbud til 50.000 av disse, i følge offisielle tall.

⁴³ Marginale bydeler.

⁴⁴ By på atlanterhavskysten.

⁴⁵ . Kilde: El Tiempo: "Extreman controles en Bogotá para evitar atentados terroristas", 17. februar 2003.

⁴⁶ Kilde: Mockus, Antanas: "Camino a la igualdad, avances en la Cultura Ciudadana y la Construcción de lo Público", utdrag fra en tale holdt under åpningen av seminaret: *Primer Seminario Internacional de Transporte Urbano*, Bogotá 14. november 2001 (fra <http://www.bogota.gov.co/bogota/histo.php?idh=554&patron=1>).

⁴⁷ Kilde: "Bogotá: una ciudad para la gente" i <http://www.porelpaisquequeremos.com/penalosa/2554258.asp>

⁴⁸Kilde: Antanas Mockus' tiltredelsestale 1. januar 2001: <http://www.alcaldiabogota.gov.co/AlcaldiaMayor/discurso.htm>

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ <http://www.porelpaisquequeremos.com/penalosa/2554258.asp>

⁵² Ibid.

⁵³ Kilde: "Secuestrados de la vida: Cacería sin pan", avisa Desde abajo, april 2002.

⁵⁴ Kilde: <http://www.porelpaisquequeremos.com/penalosa/2554258.asp>

⁵⁵ Muñoz, Deyandira Tibana (2002): «Las siete plagas de Bogotá» i El Tiempo, 28. mars

⁵⁶ Kilde: Sierra, Hugo: "La gente tiene que salir a la calle", el Tiempo 27. oktober 2002.

⁵⁷ Jeg gjør Torres-Rivas' definisjon av statlig vold til min. Han skriver: "State violence is (...) the use, tolerance or threat of force by agents of the state, or its representatives, carried out in an organized manner and expressing itself directly or obliquely, practically or symbolically" (1999:289).

⁵⁸ Kilde: "Hablo de autoridad, no de guerra" i El tiempo, 3. februar 2002.

⁵⁹ Eksempel på tiltak er etableringen av flere offentlige instanser for å ta seg av menneskerettighetsbrudd (Procurador General de la Nación, Defensor del Pueblo, Consejero Presidencial para los Derechos Humanos).

⁶⁰ Se for eksempel D'Artagnan "Y el repudio mundial? Solo declaraciones estériles frente al terrorismo en Colombia", i el Tiempo (februar 2003). Her nevnes Norge som et land som har en "velvillig og elskverdig holdning overfor terrorismen".

⁶¹ By på atlantehavskysten.

⁶² Den patriotiske unionen var en sammenslutning av ulike grupperinger fra venstresida, blant annet medlemmer av kommunistpartiet og representanter fra FARC-geriljaen som hadde lagt ned våpnene for å drive politisk arbeid i kjølvannet av fredsforhandlingene med regjeringen Betancur i 1984.

⁶³ "Forces of order" dvs. de væpnede styrkene.

⁶⁴ Martín-Baró definerer strukturell vold slik: "Structural violence includes an ordering of (...) oppressive inequality, through the use of legislation which hides behind the mechanisms of the social distribution of wealth and establishes a coercive force obligating people to respect them. The system therefore closes the cycle of violence, justifying and protecting those structures that privilege the few at the cost of the many... [V]iolence is already present in the social order (Martín-Baró i Manz 1995:158-59).